

(శ్రీ)

శ్రీ కృష్ణ తిమానుషతత్త్వము

ప్రథమ అంశము

అంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ గీర్వాణభాషా పరిషద్భూతపూర్వసభ్యులును,
మద్రాసు ప్రభుత్వ బేశీయ వైద్య సంఘభూతపూర్వసభ్యులును,
ఆంధ్ర వైద్య మండలీ భూతపూర్వాధ్యక్షులును,
ఆంధ్రప్రభుత్వాయుర్వేద నిష్ఠాత్మ సంఘ సభ్యులును,
ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వాయుర్వేద సంఘసభ్యులును,
అంధ్రప్రదేశ్‌కాయుర్వేద మహామండలాధ్యక్షులును,
అఖిల భారతానువంశికాయుర్వేదయూనానీవైద్యసంఘాధ్యక్షులును,
శ్రీరామమోహనాయుర్వేద కళాకాలాధ్యక్షులును,
శ్రీరామమోహన సంస్కృతపాఠశాల వ్యవహారమునగు

శతావధాని, ప్రాణచార్య,

దివిరంగాచార్యులుగారిచే

బ్రహ్మతము.

కథనములోని చమత్కరాలు చుక్కలై యొక కవి నుండి మఱియొక కవినివ్యవచ్చేదించు. కాకున్న కావ్యత్వము సామాన్యముగాన నిన్నిరకముల వెలువడికయే వ్యర్థమై శాశ్వతికత్వ మందుకొనదు కదా! మన యెఱికన యెన్ని మఖపుబ్బల ప్రభావము చూడఁబడలేదు ?

నన్నయ వివిధ విధా శిల్పములఁదన రచనమునఁ బ్రక్షేపించె. అందు సంభాషణాచమత్కృతి, సీతుల నిర్వచించు విధానమును గొని తిక్కన దాని నాత్మీయ మొనర్చుకొనెను. అట్లే కథాక్షప్తీకరణమును నాచనసోముఁడాత్మీయమనె. సమాస సౌందర్యము శ్రీనాథుడు నాదనె. పోతనపై వానితోఁబాటు నాంధ్రుల ప్రత్యేకతగుత్తఁగొన్న ననుప్రాసములను జాతినోభులలో నాడెడు నానెడు సంస్కృతాంధ్ర పదముల వాడుక నాడేయనెను. ఆ తరువాతి వారలు పైవారి నడుగుబాడల నడచుచు కొన్ని కొన్నింటిపై నాత్మీయతాముద్రలధి బంధించిరి. అందు రామకృష్ణుఁడు మొదటి పద్యములోఁదలను రెండవ పద్యములోఁదోఁకను మాత్రముచెప్పి నీరసమై యూహకందఁదగు భాగము నూహించుకొనుఁడను విధానమును బెంచెను.

ఇట్లు ప్రతి కావ్య మొక్కొక్క కొత్తబాటను రూపించుకొని పీఠత్వమందుకొని నాటికి నేటికిఁ బాఠ్యములై యనుయాయి గ్రంథముల నావలకు నెట్టినవి. కాన కావ్యజ్ఞ శిక్షయెంతేని యవసరము గదా !

ఇట్టిది పఠించుట కేవలయునన్న భావించి, రూపించ వలయునన్న నింకేన్నియో తెలియవలయు. ప్రౌఢతమును గాఢలయు, కాని చాపల్యము, గ్రంథపఠన సమయసంజాత కౌతుకము, కించిజ్ఞతలోని మదాంధ్యము ముప్పిరియై యుక్కిరి బిక్కిరిసేయఁ గాకితములు కలము కాటుచొకగాన నొక మహాకావ్యమునకుఁ బీఠికాకరణ మొనర్పంగఁగట్టితి. సాహసకులు దోషజ్ఞులు సాహసిక్యమును మన్నింపఁగై మోడ్తు.

ఒక మహాకావ్యపునఃగనే ప్రశ్నపైఁ బ్రశ్నపుట్టు “యత్కృత మిది” యన్నా మధేయవిశిష్ట మనియు.

ఎందులకన సామాన్యకవిత్వమైనను బ్రసిద్ధేతిహాసమునకుఁ బ్రశస్తి సహజము. కలదుగదా ఆర్యోక్తి” ధర లోకోత్తరనాయక, వరనర్జనమల్పకవి యనర్జించినచో, పరమామోదము విద్వత్పురుషుల కొనరించుఁ గొత్తపూజోడివలెన” అని. కానవస్తుగౌరవము నలనఁ గవికింగౌరవంబు. ఇతఁ వస్తువు సామాన్యమైనను మహాకవి పరిగృహీతమైనచో దానికింగౌరవంబు. శావుననే “కాదేదీ కవి తననర్హుని - జేసేనూ శిల్పమనర్హుని” మృని పాడుకొన్నాఁడొక నవకవి. కవియై సజ్జిహాసమును బ్రసిద్ధములైన “హేమకవి పరమామోద” ముఖ్యుఁడదా! ఈమాననే ప్రతివాఁడును బైప్రశ్నల నూహిరాడకుండఁ గుప్పించు. అది మొఱింగియె గ్రంథకర్త నామఃమాను వినిచెద.

“అబ్బ! వారుగో!! ప్రాణాచార్య, శ్రీమాన్ దీవి రంగాచార్యులు గారు!!!” ఏమీ! ఏమేమీ!! వారు ... వారుమాజాక్షుగారు దీవి రంగాచార్యులుగారే! వారేనా? ... అయిన వారు, వారే నయ్యా! రోగముతో విసుగుపట్టిన మాప్రాణముల దగ్గరకుఁదీసి లాలించి, కోర్కెలనాలించి, రోగమునునిఘ్నముధామమునొనర్చి మరిల మా బొందియను గూటిలో నవోత్సాహము ననుపానముఁజేసి ప్రతిష్ఠింతు. అట్టివారు, వారేవాసిగా? మేముకలనైన నూహింపనులేదే యిది! అవునులెండు “అతి సమర్థులకిల నసాధ్యంబులేదు గదా!” అయినను నీలోకమున కిదియొకరోగము. ఒకసమర్థుఁడు తన సామర్థ్యమును బ్రకాశ మొనర్చునాకు నున్నట్లేయంగీకరింపదు. అపుడు గుర్తుచెచ్చినది వారికెన్నియో బిరుదులుకలవుగదా! పండిత, శతావధాని అయిర్వేదాచార్య, ప్రాణాచార్య. ... ”

అవును. కలవు. కాని మీ రేమైనననుకొనుడు. మీరెన్ని బిరుద ములనైన గుర్తుంచుకొనుడు. నాకుమాత్రము “ప్రాణాచార్య” ప్రాణ ప్రిదము. దానిలోనే నాప్రాణములున్న వేమోయని పించును. నిజము. నావొక్కని వననేల రోగఁగలుగులై, నిరంతరదుష్టులై గూటిని వదల్చు కొన నెంచుప్రాణములు గలవారైనను, వారిని దర్శింప, వారి హస్త స్పర్శననుభవింప, వారి సుధామాధురీధురీణ వచస్సంపద గోచుకొన వారిప్రాణములు స్వస్థములై వారి బిరుదమునందుఁ గృతజ్ఞతతో నిమిడి పోవు. అందుకే వారి బిరుదమునకును నాప్రాణముల కంతవిడరాని నేస్తము.

ఇట్టి మనప్రాణములకుంటూట కాపైన శ్రీమాన్ రంగాచార్యులుగా రొకేయొక - అద్భుత - ప్రత్యద్భుతమైన మహాకావ్యమునకు రూప ప్రకాశన మొనర్పిరి.

నాకుఁదెలియు. “మాడాక్టరుగారు మహాకావ్యమును సృష్టింపఁ గొక్కరాయవలె ‘రూపప్రకాశనమొనర్చి’ రిందుకేమి? రూపప్రకాశన మననుండియుం గాన రాని దానిని వెలుంగులోనికిం గొనివచ్చుట గదా! మీమాత్రమర్థమైనను గ్రహించుశక్తిలేదా?” అని యడుగుదురని.

నిజమే. తెలియు. కాని వేదదృష్టలైన మునులే యిట్లను గ్రహించిరి. “జ్ఞానము సృష్టింపఁబడునదికాదు. అది యనాద్యంతము స్వయంప్రకాశమును. రానిని మహర్షులైన మానవోత్తములు తమ పాత్రలకొలది గ్రహించి లోకులకందిత్తురు. కావుననే వేదములు సృష్టములు, పౌరుషేయములుఁగావు. అవి దృష్టములు (అనగాఁ జూడఁబడినవి. తెలిసికొన బడినవి. అని మఱియును గ్రంథమున సంర్భింపఁబడినదని గదా యర్థము. అట్లే డాక్టరుగారుమను ననాదిగాఁ బ్రకృతిలో లీనమైన యొక మహాకావ్యమును మహర్షులై మనమధ్యకుందెచ్చి శ్రీకృష్ణునకుఁ గాన్కగా నొసంగిరి.

ఇంతకు నొకవాక్యము జెప్పినట్లయినది. అదియిది. శ్రీకృష్ణాన్
(శ్రీ) దీవి రంగాచార్యులుగారొక మహాకావ్యమును దర్శించిరి. అని.

మొదటి ప్రశ్నలో మిగిలినభాగము మిగిలినట్లేయున్నది. దాని
కిది సమాధానము. వారు దర్శించి శ్రీకృష్ణుని కర్పించిన కావ్య మణి
హారము పంచాగమాత్మకవి శిష్టమై, అగమమున కైదుకీర్తి ములుగల
(శ్రీ) “శ్రీకృష్ణాతిసూనుష తత్వము” అని.

అనినంతనే మీకొక యూహాచోచును గదా! ఇది “శ్రీకృష్ణుని
యద్భుత చర్యలకు సంబంధించిన యథార్థమును బ్రకాశనమొనర్చు
మహాకావ్య” మని. అవును. అదినిజమే. శ్రీకృష్ణునిబాల్యము మొదలవ
తార సమాప్తివరకు గల విచిత్రచిత్ర చర్యలు వాని ప్రయోజన
ముల నంశగార్థముల వివరించుగ్రంథము. అనునంతమిక్కిలి యక్కజం
పడి “ఏమేమీ ఎఱ్ఱాప్రగడతో నాచన సోమునితో నారంభింపబడి
సహజ పాండిత్య నుండి తుండైన బమ్మెరిపోతనతో బహుళ ప్రచార
మందుకొని మఱొకరు చేయిబెట్ట సాహసింపనీని శ్రీకృష్ణకథామృతమా
యిది ? ఎంత సుదినము ! ఎంత వింతవార్త ! అంధురుగదూ ! అవును
అదియట్టిద.

పోతన దశమస్కంధమునఁ గృష్ణునిచర్యల వివరించిన తర్వాత
మఱెవరునాపనిఁ జేయఁబూనలేదు. కొందఱు మాత్ర ములఁది యలఁది
పట్టుల గ్రహించి వివరింపయత్నించిరి. అందొక తిమ్మన (నంది) కృతా
ర్థుఁడు. మఱియొక తిమ్మన (కూచిమంచి) తిమ్మనయే. ఆతరువాత
వచ్చిన రచనా ప్రభేదములలో నశేషప్రఖ్యాతిఁ బండించుకొన్నది
‘గయోపాఖ్యాన’ నాటకము. అంతప్రశస్తి మఱిదేనికిలేదన నతిశ
యోక్తి లేదు. ఆతరువాతహరికథగావచ్చినది” భీమార్జునగర్వభంగము.
(ఇవి ఆమూలకములని వినిపిడి) ఇవిగాక ‘రాధా మాధవసంప్రదా

యము ననుసరించి యొకటి రెండుకథలు శ్రీశ్రీ తల్లావస్థల శివశంకర శాస్త్రిగారిచే (వారిప్పుడు శివశంకరస్వాములు) నిబంధింపఁ బడినవి. అందొకటి “అగ్రవీక్ష” రెండవది ‘భిద్రోతుటి’. మొదటిదాన జన్మించిన శ్రీకృష్ణుడు రాధనే చూడఁదలంచి కన్నులు తెరువఁడట. రెండవదాన శ్రీకృష్ణునకుఁ దలనొప్పివచ్చెనట! అదివోవ చిల్లికుండతోఁ జింది పోకుండ యమునాజలముదెచ్చి దృష్టి దీయవలయునట! అదియుండజే కలానమనస్కుడైన రాధకే చేతనయ్యెనట! అని. ఇవిగాక నాయెఱిగి నంతవరకుఁ బ్రసిద్ధతా ప్రశస్తి నందుకొన్న భాగములులేవు.

ఇవి యన్నియుఁ జదువుచు నిట్లు వికీర్ణములై యసంపూర్ణ గ్రంథితములైన శ్రీకృష్ణ కథారత్నములనొకచోఁ గూర్చి క్రమబద్ధత సాధించిన శ్రీకృష్ణ భక్తులకు, వారి యనుమానులకు సారస్వతోపాస కులకుంజాల మేలగుఁ గనాయని తలపోయువాఁడ. కాని యెట్టివనను, సోముఁగిబోతన్నను దలంచుకొని “అయ్యో! వారిఁబోలి వారిమించు సాధకులు గలరా?” యని నిట్కూర్చువాఁడ. నిట్కూర్చులేమొ యిట్లై బాష్పవృష్టి మెఱిపించెడివి. ఇట్లు నాబోటివారెందఱు వెనుక ననట నలిగిరో? “కాలోహ్యాయం నిరవధిర్విపులాచవృద్ధీ” యని యెంద టూఱుటంపడిరో?— అట్టి నాబోటి నాటినాటి జీవుల యాక్రందన లావేదనలే ఘనీభవించి యీ రూపయ్యెనని విశ్వసించు. కాననేవారికి ‘ప్రాణాచార్య’ అని యన్వర్థత. కాఁగా మఱియొక వాక్యముఁ జెప్పి నట్లునది. అదియిది “శ్రీమాన్ దీవి రంగాచార్యులగారు శ్రీకృష్ణుని చరిత్రకు సంబంధించినపట్టల నన్నింటిఁగూర్చి, క్రమబద్ధత సాధించి “శ్రీకృష్ణ తిమానుష తత్వ”మను మహా కావ్యమును నిబంధించిరి” అని.

ఇట్టి గ్రంథ విశేషములఁ జదువు నప్పుడెట్టి నాస్తికునకై నను దివ్య మహత్త్వములఁ గూర్చి విశ్వాస మిబ్బడి ముబ్బడియగు. కావుననే

యత్సద్భుతమగు కావ్యములఁజదితి గ్రంథయితల సంస్కారవిశేషమున కాశ్చర్యంపడుదుము. అపును ఈప్రశ్న రావచ్చుగదా! లోకమున నింక మింది కవులు, భక్తులు, భక్తకవులు, కవిభక్తులుండ వీరేయేల కృష్ణాతి మానుష తత్వవివరణమునకుఁ బూనుకొనవలసి వచ్చినది? అని.

నిజము. అట్టి యద్భుత ప్రాక్తనాధునా తన సంస్కారము లుండుటవలననే పూనుకొనిరి. కలవారు పూనుకొందురును. అందుఁ బ్రాక్తనములను మేయములు. అధునాతనములను మేయములు చాటు పములును. వాక్యరచన యిట్టిది. “వీరు శ్రీకృష్ణునకుఁబ్రయభక్తులు. శ్రీకృష్ణాతి మానుష తత్వమును గ్రంథము సేయుటవలన. ఎవరేయే భగవంతునకు భక్తులో వారాభగవచ్చరిత్రముల సపూర్వముగాఁ జిత్రింతురు. పోతన, కృష్ణదేవరాయలు, భూర్జుటి రామకృష్ణులవలె. కారో కారు. తిట్టెనులవలె. ఇదికేవల మనుమాన సాధ్యమగుటఁ బ్రాక్తనసంస్కారము. అధునాతన సంస్కారములఁ జూడుఁడు,

వంశము వ్యాసవల్మీకి కాళిదాసాదుల నుతిఁగొన్న వైఖాన సము. ధర్మతత్పరతను పనిబంధించుచుఁ గాళిదాసు కాకుంఠలమున “వైఖాన సంకిమనయావ్రత మాప్రదానాత్ వ్యాపారరోధి మద నస్య...” అనియనినాడు. అందుగోత్పరి గౌతముఁడు. ఇతఁడు స్మృతి కర్తగా తర్కసిద్ధాంత ప్రణీతగా నక్షపాదుఁడుగా బ్రసిద్ధిఁగన్నవాఁడు. వంశనామము దీవి. అన నాకేమి దోచుచున్నదన నాయాయగుణముల ధర్మదుష్టములు, లోకవ్యామోహ జుష్టములుగాకుండ నిలువఁ గలుఁ గుట నదియే వంశనామమయ్యెనా యని. ఇట్టి పవిత్ర వంశమున జన్మించిన కవిగారి పితామహుఁడు “పూర్ణేందుండంబుధి సంభవిల్లినటు పాండిత్య పునక్తిన్ మహో ద్ధృంధాధ్యాపక తాను రక్తి సుకవిత్యా భ్యాస వైద్య ప్రశస్తిందిదేశయ శోఽంచితం”డయినాడు, అట్టివాని

మనుమనికి నట్టి గుణములువచ్చుటఁ (హెరిడిటరీ) సహజముగదా. అంతే గాదు తల్లిగాదును.

అకలంకోత్తమవృత్తి, భర్తృహిత సేవాసక్తి సౌజన్యసా
త్విక యుక్తిన్, హరిభక్తి, బాంధవహితాతిధ్యోక్తి, సద్ధర్మభా
ధకశక్తిన్ సుగుణాప్తి, లోకవిలసత్ప్రఖ్యాతి నారంగమాం
బిక పేరెన్నికఁగాంచి నీతిమతి సాధ్వీరత్నమై పూతమై ॥

ఇట్టి గుణములఁ బేరెన్నికఁ గన్నది. అట్టిగుణములే పుత్రునకు నలవడినవి. అవునదృష్టవంతుఁడు. లోకము వాఱునుఁగదా! తల్లి పోలికవాడదృష్ట వంతుఁడని. ఇంతేకాదు, చాక్షుష ప్రియక్షమునకు మఱియొక పండువు. అది జన్మ సమకాలీన విచిత్రీఘట్టము. వారి వాక్కులనే యనువదింతుఁ జూడుడు

కలికి రంగాంబ యష్టమ గర్భశుక్తి
దాల్చినను నవమాసముల్ దాటినంత
పైతృక గృహంబునకుఁ జేరె భర్తృనాజ్ఞ
పంచశీర్షభుజగుఁ బ్రత్యక్షముగఁగాంచి
నాడె ప్రసవవేదనములు వొడమ
నాత్మశ్రీకుఁజేర్చి యాలయంబునకేగి
నన్నుగన్న ॥ అని.

సాధారణులకు సర్పములే కానరావు, (తజ్జన్యభీతి, గండము మొదలగునవిలేకున్న) కాననచ్చినను సామాన్యములే కానవచ్చును. కాని ఆత్మసంస్కారో దాత్తతతోభించు దివ్యులకు దివ్యసర్ప దర్శనము జరుగును. అందున నేక శీర్షభిన్న భుజగదర్శనమ పూర్వసాధకము. అది దివ్యులగువారి మహత్త్వములకు పూర్వరంగమని ప్రతిపాదికఁ బ్రసిద్ధమే.

కాన పంచశీర్ష భుజగదర్శనము తప్పకయపూర్వమును సాధించితీరును. అది యానాటివారు గాడుగుర్తింపజాలకున్నను నాటినుండి నేటికి సజీవులైనవారీ యద్భుతగ్రంథ నిర్వహణసూచిక కే యిది జరిగెనని నిశ్చయింతురు. ఇక్కడ మఱి యొకవిశేషము.

కేనోపనిషత్తు పరబ్రహ్మను సాధించుచు నిట్లు దోడ్పడినది. “ఈజగదధిష్ఠానముబ్రహ్మ, జగత్తును గుర్తించు నిందియములకు స్వప్రకాశతలేదు. మనః ప్రకాశములేక యిందియములు విషయముల గుర్తింపవు కాబట్టి. మనస్సునకు స్వప్రకాశత నంగీకరింతు మన మనస్సు తనకు విరుద్ధములైనవిషయములందును బ్రసరించుగాబట్టి దానికిని స్వప్రకాశతలేదు. ఎట్టివాఁడును గొఱవిఱోదలఁగోకినానఁ దనకాళ్లపై గొడ్డలిపెట్టుపెట్టుకొనఁ గోరఁడుకదా ! కాన మన ఆది ఇంద్రియభిన్న మైనదేదో యదియే మనః ప్రకర్తము. అని యంగీకరించక తప్పదు. ఆయనిద్విష్టమే నిరాకార నిర్గుణాది విశిష్టపరబ్రహ్మ” మని. ఇది యెందులకన ప్రతికార్యము మనచే జేయఁబడినప్పటికిఁ బ్రకర్తము మన మనుకొను నహంత కాదనియునది మనయందలి యధిష్ఠాత్మచిద్విలాసమనియు, దానిరూపులోలోవిమర్శించి చూచుకొన దానికిఁబూర్వ రంగముబయలుగుననియు నాపూర్వరంగమునకే హేతుత్వము సిద్ధించు ననియు, జెప్పుటకే. ఇంతయు నెందులకన శ్రీమాన్ దృష్టుగు డాక్టరు గారికి నారాధ్యయగు నిందిరాదేవి స్వప్నసాన్నిధ్యమను గ్రహించి శ్రీకృష్ణుడే కృతిపతిగా నీచరిత్రమును వ్రాయుమని యాదేశించినేశాని శీర్ష పంచకముగా నాగమపంచకముగా వ్రాయుమని నిర్దేశింపలేదు. అయినను వారల్లే నిబంధించిరి. కానదీనివలనవేఱువేఱుపేర్లతోఁబిలునఁ బడుచు దర్శన మనుగ్రహించు భగవంతుడే నియామకుఁడనియు నాతడే హేతువనియు రూపింపఁబడు చున్నదిగదా ! కాఁగా నీవాక్యముగిర్దుప్తము “డాక్టరుగారు వేదమువంటి కావ్యమును భగవత్ప్రేరణచే వెలయించిరి” అనునది.

మతియొకటి ప్రధమాగమముతో నలసితినిని భావించిన డాక్టరు గారి కిందిరపునఁక ప్రత్యక్షమయి గ్రంథ నిర్వహణసాధనత్వ మంగీకరింప నను శాసించినది. కాఁగా డాక్టరుగారాగమ చతుష్కముచే ననంతర సమాప్తి వర్ణించి నను భగవద్గీత, నుత్తరగీతను నైదవయాగమ ముగా వెలయింప సముత్సుకులయియే యున్నాఁడు. ఇందువలనను బంచశీర్ష భజగదర్శనప్రయోజనము వెల్లడియగుచున్నదికదా! కాఁగా వాక్యరచనాస్వరూపమిది “దివ్యచంద్రదర్శనము దివ్యాపూర్వమును బుట్టించు. ఎట్లన పాచీనులకువలె, లేనిచోలేదు” అని.

ఇక్కడ నొకప్రశ్న రావచ్చు. “ఖండికలకు శీర్ష మనుపేరుఁ బెట్టి తిరి. సరియె. అది యుక్తము. కాని ఖండములకు నాగమమని పేరుఁ బెట్టుటలో నాచిత్యముకన్నమతేదో...!! ఆగుఁడాగుఁడు. శిబ్దము శక్తిగలది. అది యర్థము నెఱుగల్గించునో యనర్థమునట్లే గల్గించును. ఇంతకు మీ సంజేహము “ఇతివేదాస్త్రయస్త్రయీ” కదా! ఏ దెట్లు పోనీ రానురాను నాల్గవదానిగా నాధర్వణము నంగీకరించితిరి” అని అధర్వణవేదమునకు వేదశ్లోమిపుకొన్నారగుదా! అని చెందుగా విభక్తమై యిది పుస్తకముగలది. ఒకటి ధనుర్వేదము. రెండవ దాయుర్వేదము. కాఁగా వేదములయిదయినవి. అట్లే నాల్గవ యధర్వణాధిభక్తమయినది.

పోనీ భారతమునకు ‘పంచమవేద’ మని ప్రసిద్ధిగలదు గదా! దాని నాధర్వణము చేసికొని పంచమాగమత్వము సాధించుకొనఁదగదా యన్నఁదగదు. ఏలయన భారతము వేదమునకు వ్యాఖ్యానాఖ్యాన ప్రాయమిది యట్టిదిగాక వేదమువలె స్వతంత్రముగాన, నా చేసిన విభాగమే సరియయినది.

ఏతావతా శ్రీ శ్రీమాన్ స్వామీచార్య దీవి రంగచార్యుల వారు వేదమగు శ్రీకృష్ణాతిమాసుషతత్వమును దర్శించి ప్రకాశ మొనరించిరి.

మఱియొకవింత ! తల్లిగారిపేరు రంగాంబగారు. వీరిపేరు నదియే. ఈ సంప్రదాయము మహర్షులది. వారు తల్లిపేరుతోఁ బిలువబడుచుండెడివారు. గార్గేయుడు, అగస్త్యుడు మొదలగువారు. ఈ సంప్రదాయము చరిత్ర కందీయందని యాంధ్ర శాతవాహనులలోపలను గలదు. గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి, వాళిష్ఠపుత్ర శాతకర్ణి మొదలగునవి. అదియు దైవప్రేరణచే గలసిన దన బంగారమునకుఁ దావి యబ్బుట గదా ! కాననే యిది యాగమము. దీని దృష్టలు, మహర్షులునగు డాక్టరగారు.

అట్టి దీనికి బీతికాకరణ మొనర్ప నుపొంగుచుఁ గథాకథన సాదృశ్య వై శిష్ట్యాది వివరణమున కభ్యనుజ్ఞఁ గోరుచున్నాఁడు. సరేనా!

“పూవుపుట్టగనే పరిమళించు” నని తెలుఁగుసామెత “సహి కస్తూరి కామోదశ్శపథేననివాగ్యతే” అని సాంస్కృతికులసూక్తి ఇవన్నియు మానవుని జన్మజన్మార్జితతపశ్శక్తి వర్తమానజీవితమునవిక సించుననియు, నదియె భవిష్యజన్మ పరంపరకు రూపుదిద్దుకుంచె యనియు న్యక్తముచేయుచున్నవి. కావుననే యొకానొక్కకవి యొక్కొక్క విధముగాఁ బ్రారంభాది నిర్వహణమొనర్చును. అది మొదలుగుఁబరి సమాప్తివరకు నాప్రత్యేకతనల్లే వెలువడుచును. ఈ వెలువడుచుటయు ననేకవిధములు “మహాకవీనాంమతయశ్చభిన్నాః” కదా !

యాదవశూరశేనులకు రాజధానిగా మధురయను పట్టణము గలదు. ఆపట్టణ సౌభాగ్యముఁ దిలకింపుడు.

ధడ్డుసోదరి నిరం తరధర్మమూని తు

మారముక్తా ఫలాంజలు లోసంగఁ

బ్రాంత స్థితప్రదర్శన భూధరేంద్రుండు

లలితపరాగ శుల్కంబులీచు

బృందాదాతా వనబృందావనాసార

ధీర సమీర కిశోర మొలయుఁ

గల్వారకమనీయ కమలాసరోసరా

శ్రీతవిహంగము లలంకృతముసేయ,

విలసిల్లునట !

అతఁడు యమధర్మరాజు. పరేతపతి. అట్టివానిచెల్లెలు యమున. ఆమె. (అనీరే) దోసిల్లకొలది తుమారముక్తాఫలమ్మ లకాన్క లోసంగు. అతఁడు భూధరములకెల్లనిందుఁడు ప్రవర్షణుఁడు. అట్టివాఁడే (తాగుట్టయే) గందపాడిని శుల్కముగా (బహుమానముగా దిది పన్నుగా) నొసంగును. అది దేవతలనేని రక్షింపశక్తి గల బృందా వనము. (చెట్లు పుట్టది) అట్టి బృందావనము దేవతలపై మలసి సొలసి పావిత్ర్యము మాధుర్యము నొచ్చిపెనవనములను పాయనమిచ్చు. స్త్రీయులపై మహాత్మ్యులపై నలలించు మాధుర్య పావిత్ర్యముల నెఱచూఱిచ్చి వాయ పుల విలువ ఆదికపులకు మహాత్ములకు మాత్రము తెలియు. కాననే మల్మీకివాహివాత ! యతఃకాంతా తాంస్పృహ్య మామపిశ్చకా అని రామునిచే ననిపించె. అట్టి మధురభావన ముఱల మనకుఁ గుప్తికొండెచ్చిరి గదా !

సోహమునకు మాటు చూపులైన హంసలుఁ (పక్షులే) కమలాకరముల నలంకరించునట ! ఎట్టి పుణ్యజనులుండు పట్టణము ! కాననే దాని కంతసిరి ! దానికంతశోభ ! దానికి భగవంతుడే జన్మించు

నట్టి సుకృతము. అదియు నీడలేని నేలవాలని మేడలలోఁగాదు. భవంతులలోఁగాదు. హాహాధ్వానభీభత్సమైన యొక చెఱసాలయందు. అహో ! ఎంతదృష్టమున కదృష్టము. చెఱసాలకే యిట్టి యదృష్టముండ భవంతులకు హర్ష్యములకుఁ బ్రాసాదములకు నెట్టి యదృష్టముండునో ? అవును సందేహమేమి ? భక్తులే భగవంతుని కన్నమిన్నలు. కాన వారేడ జనినవారి జాడఁబట్టుకొని గోవువెంటఁదగులుకోచె భంగి భగవంతుడే పరుగులువారు. ఇట్టి మధురాలి మధురిములగు నూహలఁ జెఱసాల వర్ణించుటచే రూపుగట్టించిరి.

అక్కడ విద్యలకుఁ గొడునలేదు. వైదాంతి కవిజ్ఞానము కరతలామలకము. సంగీతమునకు యమునయే యూదిగురువై పుట్టకముందు నుండియే. బోధింప దానిపార మెంతని నిర్ణయింపఁగలము. జగన్నాటక సూత్రధారి యావిర్భవించు పట్టనమున- సారూప్య జగన్నాథులున్న పట్టణమున నాటకములకేమి కొడువ ? పదునాల్గులోకములనుదగ మందు దాఁచుకొని పోషించువారి కాహారలోపమెట్లు గల్గును ? ప్రతి వారు మోహినులైన పట్టణమున విలాసములెన్నని గణింపఁగలము ? ఇన్నిగల్గు పట్టణమున కింతయద్భుతమైన పట్టణమునకుఁ గలశ శరధి భవ కామధేనూపమ నీచోపమ యనిపించు. అంతకన్న గొప్పయుపమానము లేనప్పుడు, ననన్వయము సాదృశ్యమును బహిరంగనఱుపలే నపుడేమి చేయవలయు నున్నదానితో సరిష్టమికోవలయుఁగదా !

అట్టి పట్టణమందు భయమునకే భయముగలిగించు చెఱసాలయందు హి నూ వృత్తశశి కలయలులు-ఘాళి ఘాసరిత రత్నరుచిలీల-ధూమ్రపరివృతాగ్ని శిఖభాతిఁ బోడిమిదక్కిన యవతియునాపె భర్తయు సిద్ధలోక రక్షాంకురదాతలౌ నదితి కశ్యపులోయనఁబొల్చి-కాలబద్ధులై యుండిరి. వారే దేవకి వసుదేవులు.

మహాకావ్య నిర్వహణమునకుఁ బురాణరచనకు నొక భేదము కలదు. పురాణమునఁ జరిత్రము పూర్వాను క్రమణికగా వర్ణింపఁ బడును. ఇట నది గాఢమున వదలిపెట్టఁబడును కావుననే యిట దేవకీ దేవులదితి కశ్యపులైనను నాకథఁజెప్పి కాలాతీతమొనర్పక పోలికతో విషయమును దేల్చెను. భాగవతము పురాణమగుట దాని కాదియగు పృథ్వి సుతప్రజాపతుల చరిత్రమును వివరించెను.

ఇట మఱియొక విశేషము రాజోపు కథను సూచించి విస్తరించుట. ఇది మహాకవులకు సహజమై నాటకనాందిలో నియమితమైనది. ఇక్కడ నటులనే “కాలబద్ధులై” యనుచోట “సర్వాధారిక కాలః” కాబట్టి కాలముచే బద్ధులై యనియు “ఏకదేశ వికృతస్యా నన్యత్వ” మ్మను న్యాయముచే గాలనేమిచే బద్ధులనియు నర్థముల నిర్వహించు కొనవచ్చును. కాలనేమియనఁ గాలమును బండికి బట్ట వంటి వాడని యర్థము. నేమి హీనమైన బండి నడువ నెట్లనమర్థమో యట్లే యాతని (కంసుని) ప్రభావములేక యాకాలముగూడ నడువ ననమర్థమన్నమాట ! దీనిచే నమకాల జీవితముపై గంసుని ప్రభావ మెంతపడునో యిటునే పాఠకుల కూహగమ్య మగుచున్నది. మఱియు రామాయణ కాలమునఁ బ్రసిద్ధుడైన కాలనేమియే కంసుడుగా జన్మించెనని ముందఁ జెప్పదలచిన కథనిట సూచించే. ఆహా ! ఇది కదా మహాకవిత్వ : పంటాపథము !!

కాలప్రభావ మచింత్యమేకాక యనంతముగూడ. ఏనాటి కెల్లగునో యెవరు చెప్పగలరు ? కాననే భవభూతి

పురాయత్రోస్తోతః పులిన మధునాతత్ర సరితాం

వివర్యాసంయాతో ఘన విరళభావః క్షీతిరుహం”

అనురీతి వివరించినాడు

మఱియొకరు

కిం, కరుణే రాజగురాజె కింకరుడగున్ గాలాను సారంబుగా”
అని వివరించిరి. సహజముగాఁ గాలమునకే యిట్టి పరిణామముండ
నిశ్చయముగా నేమి పరిపాలితముగు కాలమునకెట్టి మాన్యులుండవలెనో
యుండునో యూహింపుడు.

“బ్రహ్మ నిష్ఠనుమాని పరవృత్తులకు దిగు
కులక్షాన భూసురుల్ గలరు నేడు

.....

.....

స్థలితులగు బ్రహ్మచారులు గలరు నేడు
కరుణలేని గృహస్థులు గలరు నేడు
కపటులైన సన్యాసులు గలరు నేడు

దీనికి ఫలిత మన్నట్లుగా

పితరుల పుత్రశోక హరిషదన, క్షేమము లేతిబాధ, లా
శ్రితిజన నిగ్రహంబు సురశిక్షణమున్ విషయైక చాంఛయున్
జ్యోతిపురుషార్థ, మర్థిజన శోధన వేదవిమర్శనాది దు
ష్కృతములు నేడుగాక

అది కంస పరిపాలితమైన కాలప్రభావము ఫలితమును.

బ్రాహ్మణులు బ్రహ్మ నిష్ఠను మానిరి. ఇట్ల బ్రహ్మశబ్దమునకు
వేదమనియుఁ బరబ్రహ్మమనియు నర్థములు. కాన భూసురులు సగుణ
నిష్ఠుల కనిష్ఠుల మానిరి. ఏంతగొప్ప భూసురులు! ఎంతటిఘన
ప్రపాతము!!

బ్రాహ్మణుడు బ్రాహ్మణుడన నేటి బీరకాయలు గ్రామ
సింహములు ననుకొంటిరా కాను. అతడు జాతికి భాగ్యనిర్ణేత! తన
సమస్త సౌఖ్యములను, పుణ్యములను దనదేశము కొఱకు ద్యాగ

మొనర్చిన పదాన్యకీలి. ఇదినా నిర్వచనముగాదు. ప్రాచీనుల భావములను తన మాటలతో వివరించిన విశ్వకవి రవీంద్రుని భావము. వారి మాటలలోనే వినుడు 'ఎవ్వడు భయంకరఁడుగాకుండునో యెవ్వడు లోభమును పొరపించునో యెవ్వడు దుఃఖమును జయించునో యెవ్వడు డభావమును లక్ష్యము నేయకుండునో యెవ్వడు పరిబ్రహ్మమునఁ జిత్తము నిలిపి యుంచునో వాడే బ్రాహ్మణుడు ('గోరా' అను వాదకులు కంఠ పార్వతీశ్వర) అట్టి బ్రాహ్మణుడే చెడినప్పుడు జాతీయంతయుఁ జెడును. ముదుసలులునుట్లే వాఁగొందుర. 'బ్రాహ్మణుఁ డుఁజెడె దేశమును జెడె. ఈప్రభావము గృష్ణుఁడున్నచోటఁ గృష్ణజననా నంతరము గూడఁగనుపడినది చూడుడు. (87వ పద్యమునుండి 190 వరకు)

ఒక ఉదాహరణము

గడియించిరానులఁ బిడికెడు మెదుకులే
కాకికివేయ వెన్నాడువానిఁ
దనకెంత పియ్యుచునవలె నుఖించు
తెనుకఁ గనఁజూర్చలేనిదాని
మోస మెఱుంగని పురుషులఁ గిక్కిరించి
పెద్దయై పురి విజ్ఞప్తిఁగవాని
నెఱసులు దనకున్నదొఱలించి యొరులపైఁ
దగవులకై కాలుఁద్రీవ్వ వాని
జీవనముఁ జౌర్యవృత్తితోఁ జేయువానిఁ
బడుపుదనమున జీవికఁ గడుపుదాని"

... ..

శిక్షఁగలుపంగ బలకృష్ణులలో చింతఁరలు !

అహో ! కాలప్రభావము ! హనుమంతు ముందు నేనిఁగుప్పి గంతుల వేయించుఁగదా !

ఇది శ్రీకృష్ణుని యతిమానుష చర్యల యధార్థము నెఱుక పఱచునని మొదటన చెప్పితి. కావున శ్రీకృష్ణుఁడీ యాగమ సంపుటికి నాయకుఁడు. ఈయాగమ మందు చూత్రము కంసుఁడు పృతి నాయ కుఁడు, ఈనాయకునిచర్య లతిమానుషము లత్యద్భుతములు. కాన వానిఁగఢాపమున వివరించి వానిఁ బుష్టిఁగలిగించుటకై పృతి కథ చివర నతని యతిమానుషత్వము నిరూపించు పద్యముతో ముగించు. దీని వలనఁ బాఠకునకు విశ్వాసము ద్విగుణమగు.

చూడుడు

శకటాసుర సంహారమును గూర్చి హరివంశమిట్లు చెప్పుచున్నది. “యశోద యొకనాఁడు కృష్ణుని శకటమునీడ మంచము పైచి నిదురఁ బుచ్చి జలార్థము నదికేగ. తల్లివోయి వచ్చులోన గృష్ణుఁడా శక టమును దన్న నది విఱిగిపోయె” ఇట సహజమున కసురత్వారోపము సరిగాదని యోయేమో భాగవతకర్త యిట్లుమార్చె “కృష్ణుఁడు బోర్ల బడ నేర్చెనని జన్మనక్షత్రమున యశోద ముత్తైదువులకుఁ బూజలొన ర్చుచు ‘యాద’ మఱచెనట ! అప్పుడు కృష్ణుడు నిద్రలేచి యేడ్చుచు శకటమును దన్నెనట ! అది విరిగి నేలఁగూలెనట ! ఇటఁ గృష్ణుఁడు మేలుకొను నంతవరకు బండి కానవచ్చినట్లు గాని యది కృష్ణుని కప కార మొనర్చినట్లు గాని కానరాదు, పైఁగా నూయలను బిల్లలు కాళ్ళెత్త నందకుండునట్లుగాఁ దొట్టిఁ గట్టెదరు, అట్టి యూయెలనుండి కృష్ణుని పాదము త్రివిక్రమ పాదమయ్యెనేమో యెఱుఁగరాదు, పైఁగా శకటమునకుఁ గంసునకుఁగల సంబంధ మెవ్వరును వివరింపలేదు,

ఇత నిటనట్లుగాక పూతనామృతి నెఱింగిన కంసుడే శకటా
 నురుని బంపినాడు, బండిరూపమున వచ్చి సూక్ష్మరూపమున నింట
 జొరబడి కృష్ణుని జంప నాతడు నిద్రించుడోలపైకి దూకె, అంతనది
 విరుగ నందున్న కృష్ణుడు తన్ను జంప వచ్చిన వాని బాద ప్రహర
 ణంబున మ్రొందించెను- పై రెండు కథలకన్న నిదియే సమంజసముగ
 యథార్థముగ నున్నదని సహృదయ హృదయ ప్రత్యక్షముగా, ఇట్లే
 ప్రాచీన కథలకు వర్ణనములకు మెఱుగులు దిద్దుచు గదా కథనమున
 గొత్తపుంతలు దొక్కిరి

మఱియొకటి

భాగవతమున గానరానిదియు జయదేవునిచే గీత గోవింద
 మును వ్రాయించినదియు మధురభక్తికి బట్టుగొమ్మ యగు రాధ
 యిందుగాననగును, ఈరాధ జయదేవుని రాధవంటిదిగాక పూర్వ
 సుకృతమున గృష్ణుఁబ్రార్థించి మన్ననల వడయు నలకూబర మణి
 గీపులఁజూచి భక్తి విధేయయై కృష్ణునిలో నైక్యమయినది, నందుని
 కడగొట్టు చెల్లెలును. ఆరాధాకృష్ణుల సమైక్యమును జూడుడు

జీవితా జీవుల భావంబును వహించి

శ్రుతికా శాస్త్రముల చందములను

బటఁ ర్ణముల భాత భాజ్యదుస్తరులయి

పూదావుల క్రమంబు బొందిపొనరి

యాకాశ ఘటముల యట్టు లనోన్మనలై

విద్యులతలభాతి బెసఁగియణి

శర్కరా శుద్ధజలముల చందమునను

గలసిమెలసి యెయ్యెడల నొక్కటిగ మెల్లగ

రెల 'మినవి భాజ్యాలై' అని సారూప్యమును బోలికలద్వారా రూపుగట్టించె. ఇలనొక విశేషము. ఒకటియనిత్యము మరి యొకటి నిత్యము. అయినను నిత్యసంస్కర్షముచే ననిత్యమును నిత్యమేయయినది. ఇంతకన్న మానవున కేమివలయు? దీని కొఱకేగదా కర్మాచరణయ మనియమప్రాణా యామ ప్రత్యాహారాదులు. "ఒకనిత్యున్ సృజయింప లేవయితి నిత్యుండన్న పేరున్న యందుకు" అని యొకకవి భగవంతు నిలువదీసి ప్రశ్నింప దానికి సమాధానముగా, ననిత్యమగు సృష్టినిత్యత నిట్లు సాధించుకొన వలెనని యుపదేశించి నట్లయినది.

కంసుడు ప్రాతినాయకుడు ప్రాతినాయకగతభయము నెంత పరి పోషింతుమో యంతగా నాయక గతివీరము ప్రస్ఫుటమగును. దీనిని బ్రాచీనులంతగా గమనించి నట్లులేదు. కాకున్న మొదట నొక సారికూర్చుండై నట్లును మధ్యలో మానవ తనుదాల్చినట్లును దుదకు భయభీతుడై సచ్చినట్లును గానుపించు. కాననే మొదట బాల ఘాత కిని బూతనను బంపినను నాపయిజచ్చిన రాక్షసులు గంసప్రేరితులొ కాలము దీరినవారో మనకెఱుకపడరు. ఇందట్లుగాక ప్రాతినాయకు డును గంసప్రేరితుడే. ప్రేరణసమయమున నాతని మనోభావము లన్నియు మనకు బ్రత్యక్షములు.

అశరీరవాణి వినిన కంసుడు దేవకి జంపదలించియుఁ దనప్రాణము లట్టివే యితరుల ప్రాణములనుకొని తనకుమృత్యువు శిశువుల నలనగదాయని శిశువులను సంహరించె. కేవల మృత్యుకారకమగు నష్టము గర్భమును దేవకి దాల్చుగ మరియొకమారు దేవకి జంప నెంచియు "మాటఁజెల్లించికొనిరి దంపతులు నేనకల్లరీడన్న పెనున పఖ్యాతిఁ గనుదు" నని వెనుకాడి బాలునకై యెదురునూచుచుండె.

తానొకటిదలంప దైవమొకటిదలంచినట్లు బాలునకు మాటుగా బాలికయయ్యె, దాని కద్భుతమంది తిక్మకపడియుఁ జంపఁగాలితోఁ

దన్ననదియెగిసి “నిన్ను, నిన్నోలు దుర్మహంధులనధిప నాతోడనవత రించి పెరుగుచున్నాడు హరి- స్మృతిస్థ! మునీకు” అనిచెప్పెమాయ మయ్యె.

బంధుభూతకు, స్త్రీభూతకు మోమోడనీనాడు గొంతునకువచ్చి నది. మంతులఁ బిలిపించియూలోబించినాడు ‘పుట్టినవారిలో నెవరో కంసునిజంపువాడు. దుష్కకంతుల నందరిజంప నాతఁడఁజనిపోవు.’ ఇది మంతుని నిర్ణయము. ప్రభుత్వము గుడ్డిదనుటకును ‘రాజ్యాంతే నరకంధ్రుఁ’ మ్మనుటకు నింతికంటే వేరేనిదర్శన మేమికావలయు. సరియ బాలుల నెట్లు సంపవలయునను దానికి విషత్తన్య మివ్వవలయు. దానికి సమర్థురాలు కటికి గుండెకలది పూతనగాబట్టి దానినే పంప వలయు. ఇది మంతుల స్పష్టమైన రిహస్య నిర్ణయము. నిర్ణయము వెంటనే కార్యాచరణ ప్రారంభింపబడినది. దాని వెంటనే బాలమరణము లెక్కువయినదని గగ్గోలు. దానినాప ప్రతిమనుష్యుని ప్రక్క నొక గూఢచారి బాలమరణమునుగూర్చి నోరెత్తువారి నెల్లఁ గార బంధించుట. ప్రతివారునోరు నొక్కుకొనిగి. అవును చచ్చినవారికై యేడ్చురా? చావసిద్ధమగుదురా?

కాననే “నమ్మినది(పూతన్న) తొక్కనట్టి గుచ్చుముల్లేదు. పూతనకు లోనుగాని కాపురములేదు
బ్రదికేరింతవేయు నర్భకుడులేదు”

అబ్బ! ఎంత భయంకరమగు శిశుప్రళయము. ఎంత విచ్చల విడియగు దానవత! అవను. ఇనుగాజు. తనస్రాణమునకు వచ్చినది ‘తన చావు జగద్రక్షణయము’ అను తనప్రళయముకన్న ముందు ‘శిశుప్రళయము సాధి పింపించినాడు.

ఇంతఁజేసియు పూతన చచ్చినజేకాని తన్నుచంపువాడు మరణింపలేదు, కంసునకుభీతిగల్గినది, ఇంతలేని బాలుడే పూతననుజంప

నయోమయమునఁ బడినాడు. నిరాశయుఁ గల్గినది. దాన “సంజాతమ హాగ్రహజ్వలన జర్జరితాత్ముడై శకటాసురుఁ బిలిపించినాఁడు. గౌర వించి” నన్నుగడతేర్పనఁచి జన్మంబునందిన ‘అర్భకుండు పూతనను జక్తాడె’ వానినెట్లైనఁ గడతేర్పనలయునీవు’ అన్నాడు. దీనఁ గంసున కున్నభయము, ఆగ్రహములన్యతో సాధ్యములుగదా !

శకటాసురుఁడు తాతలఁజేరె. తృణానర్తుఁబిలిపించె. బాలుని గూర్చి యేమిచెప్పుటకు నోరుపెగలక యూరకున్న తృణానర్తుడే “స్థాల్యరూపుఁడు శకటరాక్షసుఁడు. ద్వింగె” (ఈ సాతమిట్లుమార్పఁ బడినది “హేయరూపుండు శకటదై తేయఁడీలె” అని కారణముదుర్గా) హ్యము) అన్నాడు. అనవాఁడు పేరునకు (పైకి) లావుగా లావరి యన్నట్లు గాననచ్చునేగాని యంతస్సారములేనివాఁడని యర్థశక్తిచే దోచుగదా ! పైగా నా ‘మనుజరూపకునే బరికూర్పకున్న సమర వంశంబునకున పఖ్యాతిఁదేసె’ ఎంత గర్వము !! ఎంత యహంభా వము !! ఇది యుగయుగాల రాక్షసచరిత్రను గన్నులముందు రూపుఁ గట్టించదా ! ఇట గర్వమును భావము చర్చణా పరాకాష్ఠనంది యహో ! యనుపించునుకదా ! అట్టి తృణానర్తుఁడును గాలిలోఁ బేల పిండి యయ్యె.

ఈ సంగతి కంసునకుఁ దెలిసినది. నమ్మకొన్నముగ్గురు యమున కమ్మఁబడిరి. ఏదిదిక్కు ? ఎవరుచాయముసెప్పువారు ? ఎట్లా. కృష్ణుని మర్దించుట ? రాత్రులు నిద్రపట్టదు. ఆలోచనలుతెగవు. ఊడినయిం చదు. కనులుమూతఁబడవు. మూతఁబడెనా కృష్ణుడేజోదగ్గనమే యగును. నిరంతరాను ధ్యానముచే భ్రాంతి పఁగాం కోటియందు కొన్నది. కనువచ్చినవాడెల్లఁ గృష్ణుడేయగుచున్నాడు. ఆపుకొన్న నాగక గొంతులోనుండి ‘కె’ వ్వనుకేక బయలుపడుచున్నది. కన్నులను లిమికిని చూడవారు వెరిజాక్షులే. అయినను వారిసల్లని కనువెలుఁ

గులఁ గృష్ణుని శ్యామరూపమే నిలిచింది. ఎఱ్ఱుని వస్త్రమునుజూచి బెడరు పగగమై నాడు కంనుడు. ఎఱ్ఱివాని కేదిభయకారణముగాదు. రథచక్రమునుజూడఁ దద్వత్ (అదిగలవాని-కృష్ణుని) స్మరణము గలిగి తలఁపడు ! భోగములన్న-లవిగలవాఁడే వానిపానవు జ్ఞానమునఁ దలవంచి యోసరిల్లు. ఇట్లనుక్షణము మరణయాతనఁ బడుచుఁ దట్టుకొననేక ముఱలఁగూలమునేసి కృష్ణుఁడు వనచరుఁడుగాన వనచర రూపముఁ దాల్చుగలవారలే చంపఁగలరని యెంచి యెఱ్ఱి వేషమునఁ గృష్ణుఁ జంపువారలకు సాఁబాలురాజ్య మిత్తునని చాటంబలచె.

కంసునకు వచ్చిన వనచరరూపధారులంగాంచివంత ఎంతదీరె నట ! సంతసమున నొడలుముఱచెనట; అవును ప్రతిక్రొత్త యాశయు వింధ్యమంత పెరిగి పాతాళమునకరుగుఁగదా ! మఱియు నాశపెరుగు నపుడే 'విరుగుటకొఱకే' యనుశకునమును మనస్సులో లోపారలనుండి తలయెత్తును. కాననే యుత్కలారణ్యవాసియగు వత్సానురుఁడు "మాయాభ్రాంతుఁగావించి కూల్చెదనన" సులభసాధ్యుఁడుగాఁడు నుమా" యనుచునే పంపె.

వచ్చినవాడు వచ్చినట్లు సచ్చె.

అతర్వాత నొక్కొక్క వాఁడఁ గృష్ణుఁజంపలేరను భీతిగాఁబోలు బకుని వానితమ్ము నఘానురుని బంపె.

వారును జచ్చిరి.

పోయినపోకడయేగాని రాకడలేదు. ఆశలాలనవి. సిగ్గుదము గుండె నిండినది. ఇంకేమి సుఖములు ? ఇంకేమి బ్రతుకను వైయర్థ్య జ్ఞానమున "మృగమదాద్యనులేప భోగములనుమాని యోగియయ్యె" రోగి యాశపదలినను బంధువులాశ పదలరు. మరికొందరి బట్టుకొని వత్తు మనినారు. విని పరిహాసించి-ఎందుకీ కల్లలో పొల్లులనె - వీరి దర్శ

నమున వ్యర్థాలాపమువలన రేగిన చిరాకుతో, గస్సుమన, దాన మంతులించుక తగ్గి “జాతస్య హిధువోమృత్యుః ధృషం జన్మ మృతస్యచ” అయినను “బ్రాహ్మము త్తమ గుణాన పరిత్యజంతి” అని విన్నవించిరి. పోనిండు ! అదియుఁ జాతమన్నాడు కంసుఁడు. మంత్రులు పంప ధేనుకుడువోయి బలరాము చేతిలో నీలె.

ఇటనొక సందర్భశుద్ధి. భాగవతమున, దనంతఁదా ఖరాకారు ధేనుకుఁ జంపినట్లున్నది. ప్రతి రాక్షసునకుఁ గృష్ణునిపైఁ గోపము గాని బలునిపైఁ గాదుగదా ! అయిన బలుఁడేల పిలువని పేరంటము నకుఁ బోయె ? ఇందుమాత్రము గృష్ణుఁడే పోవ ధేనుకుఁడు దన మాయల విస్తరించుననియు నంతపనియేల నీవే వానిని సరిజేయు మని కృష్ణుఁడే పంపు. దీననొక లాభమును గలదు. కృష్ణుని జంపనే యింతసతమగు వానికిట్టిఁడు మరొకఁడుండెనని యెఱుకపఱుప మరింత గుండె పగులునను సూచించుటకే.

అనుకోన్నంత యయినది. కంసునికెఱుకపఱువకయ మంత్రులు ప్రలంబు సంపిరి. కృష్ణుకనునన్న బలుఁడే వానింజంపె.

మంతులకు భయమూరినది. చుట్టుప్రక్కలనున్న సామాన్యుల సామాన్యులు కృష్ణుని జంపలేరని నిశ్చయించుకొని బ్రహ్మదేశవాసి మంత్రీక క్తి నాశాంతప్రసిద్ధుఁడగు కాలియుఁ బిలిపించిరి. వర్షాశన మిచ్చిరి. కోర్కెదీర మేపిరి. ఎంతదూరమున నున్నను మీరు మేము నొకటియే యని సంబంధము గల్పిరి.

కృష్ణభీతి నాసలవీడిన కంసుమమ్ము గాపాడుమని నార్థించిరి. ‘నీసమర్థత వినుటఁజేరానతోడఁ వినువుఁజెందియుఁ బ్రాణముల్ బిగ్గ బట్టి బ్రతుకుచున్నా’మని దువ్విరి. వాడు పొంగినను ‘ఆహా ! యిది యంగడు దుష్కరంబె ! అని ప్రశ్నార్థక వాక్యమునఁడేలి కదనము జూపినను వాని మనస్సు నిశ్చయార్థక మీయేవకారమన్నది. (దుష్క-

రంజే తప్పక దుష్కరము) అయినను దిన్న విశ్వాసము-సాజాత్య విశ్వాసము సహజ మదమాంబ్యముతోడ గాఢగాఢాళిందిలోఁ దిష్ఠి వేసినాఁడు.

ప్రజలు గగ్గోలుపడిన భూతరక్షణమే కర్తవ్యముగాఁ గల యదూర్ద్యహృదయ చూతమని కాళింగి దగ్గరకు వెళ్ళినాఁడు కాళియుఁడు నీటిలోవలకుఁ జూచినాఁడు. పాటు వానిపైఁ బారుష మేలయని కృష్ణుఁడు గిరుక్కు న నింటికిమరలె. అప్పటినుండి కాళియునకుఁ గృష్ణుఁ డెప్పుడేప్పుడు వచ్చునాయని యెదురుచూచుట, ధ్యానించుటతోనే సరిపోయినది. ఈప్రతీక్షలో గతకాలంలోనున్న మోహము నేనింత యంతవాడనను గర్వమును దుడుచుకొనిపోయినది. ఇంక మిగిలినది శేషభాగేచ్ఛయే. తెలిసిచిందినను తెలియక చిందినను గతక గంభము కలుషోదకముఁడేర్చుగదా!

కలఁకఁదేరిన యుదకమున ప్రతిబింబమేర్పడును. కానికలువమడుగున నుండనేయుండు. గానిఁ బోఁగొట్టవలయు. కృష్ణుఁడు చేయవలసిన పనియది. దానికై నికటస్థ భూమిమెక్కి ఫణములపై దూఁకె. అడుగున నున్న మలినము వెడలించె. రుధిరోద్ధారమునఁ గృష్ణువవిత్రీ పాదస్పర్శ నమున నేడు వింతభయమును సంతోషము ననుభవించుచున్నాడు. వానిభార్యలువచ్చి శరణినిరి. మంగల సూత్రమును దక్కించుమనిరి కూలికి విషముగ్రాగునంటేద యనిరి. భగవంతు డవార్త త్రాణ పరాయణుండవగు నీకచ్చెచల్లార దేనిముందు మమ్ము జంపుమనిరి. భగవంతుఁడు లోలోసవ్యకొనియెను. ఈవార్త తెలిసిన గోపబాలకులు వచ్చి యాశ్చర్యముతోఁ జూచుచుండిరి. ఇంతగోలయుఁ గాళియునకు స్వప్నములో వివచచ్చ మధుస్థరములవలెనుండె, తనవారిగొంతులో దాఁగిన విషాదము మేల్కొలువ మత్తువీడిచూచె. తలపై భగవంతుఁడు. మేనెల్ల

పులకించెను. గతమెల్ల తలఁపునకుఁదగితె. పాదములంటి కంపముతో నిట్లువిన్నవించె.

పాపన కోమలాంబురుహపాద ! భవత్పద ఘట్టనంబులన్
బాపనమయ్యెనాతనువు భావమునీ కరుణార్ద్ర దృగ్స్థుతికా
బాపనమయ్యె నాత్మ పరిణామమునందెఁ ద్వదీయసన్నిధిన్
గానర మేదె-దానుఁడను గాచుటా యేచుటా యాచరింపజే
లన. జరిపినతిప్పుల జరుపకుండ హిమవత్స్పర్శతముల దరికేఁగుమనె.

ఈ కథ భాగవతమున గృష్ణుఁడు పుట్టనినాటనుండేయుఁ గాళి
యుఁడు యమునాహృదంబునఁ గాళింది మమగులో విషముమియుచునే
యుండెననియు-దాన గృష్ణున కొకకోజు కాళియు సరిజేయసంకల్పము
గలిగి చేసెనని గలదు. హరివంశమందింతేకాక కాళియుననుచరులు
గోరూపుధరించి తనకుఁ గీడొనర్పఁజూదరనియాశంకించి తదీయనా
యకు నొంప నెంచెనని కలదు.

ఈ రెండుగ్రంథములఁ గృష్ణుఁడంతవరకుపేక్షించి యానాఁడ
పేక్షించుటకుఁ గారణము మృగ్యము. కర్మయన భక్తియనఁ బాపము
లాచరించుటాయను ప్రశ్నమిగులు. దీననట్టి వొసఁగుదొడ్లక గందర్భ
శుద్ధిని సమరించుకొనఁ గదా !

మంత్రులు మొదటఁ గంసునితోఁ బ్రలంబకాళియుల సంగతిఁ
జెప్పకున్నను దర్వాత విన్నవించుకొనిరి. కంసుఁడును గృష్ణుఁబ్రత్యక్ష
ముగ జయింపలేమిని బృందఁగాల్ప నదృశ్యవీరులఁ బంపిరి. వారట్లే
యొనర్చిరి. ఆమంటలకాపనము ప్రళయపయోధియట్లల్లకల్లోలమై
యుడ్డుకుడుచుకొనె. పదునాల్గులోకములబాజ్జలోదాఁచుకొన్నకృష్ణుఁడు
చేతులుసారింపె. దగ్ధసర్వము పునరుజ్జీవన మందినది. చిగిరించినది.
ననలెత్తినది. విస్తరించినదియు. అదిసూచిన దనుజులు కృష్ణపాదముల

పైబడిరి. అభయం సర్వభూతేభ్యోదదామ్యే తద్వృతం మమ యనె. ప్రతిపని యెదురుతిరిగినప్పుడేది కానవచ్చిన దానితోనే కార్యసాధనకు పక్రమింతురు. ఇదిసహజము. దీనఁ గార్యసాను కూలమాశించికాదు. ఏదో చేయవలయుఁగదా! అట్లే వృషభాసురుఁ బిలిపించికొనిరి. పంపిరి చంపుకొనిరియు.

కంసుని కొక్కనిపై మిక్కిలి ప్రేమగలదు. విశ్వాగముగలదు. తెలివికలవాఁడని గౌరవముగలదు. వాఁడుకేళి, వానికి దీర్ఘ కేళి పాశము గలుగుట నట్టిపేరువచ్చెను. వానిబిలిపించి కృష్ణజంపలే మను నిరాశఘోష మందున బాలాదీవృద్ధులఁ జదిమిరానాజ్ఞాపించెను కంసునిలో గూడుకట్టుకొన్న నిరాశ ప్రియమిత్రులతోనైన మాటాడ నీదు. కేసలము తడియారినకన్నులతో, దిగులునిండిన గుండెతో నీట మునుఁగువాఁడు చేతులాడించునట్లు కన్నులనాడింపఁజూచి మంతులే కృష్ణ సంబంధించునే యొక్కనినైన జంపింపఁ గృష్ణ జంపినంతగా సంబరంపడ వేరానలుపెట్టు కొనిరి అవును బలనంగుడైన శత్రువును జంపలేనప్పుడు వానికి సంబంధించునే యొక్కనినైన మట్టుపెట్టి (కనీ సము మాటలలోనైన) సంఠించుట మానవసహజము- అదేయిట పరామృష్టమైనది కాని పాపము వారేమెఱుఁగుదురు భగవంతుని కన్న భక్తులే మిన్నయని!

కేళి తెలివి కలవాఁడు, ప్రతి విషయమును జాగ్రత్తగఁబరికించు వాఁడు పతికి హితము నేయని-చెప్పని పరిచారకులు పరిహారకులను విశ్వాసమువాఁడు. కాన నొకవేళజరిగినదానిఁ బునరాలోచించి సన్మార్గమందు నేమోయను నాశతో నిట్లుపక్రమించె.

దేవా! మీకొకకే నేను మేమందరము జీవించుదుము. మీరు దూఱమన్న నగ్గినైన దూఱుదుము, అయినను హితుఁడగు వాఁడు హితమపియమైనను వచింపవలయు, కాఱులఱచిన లాభ

మున్నె ? చూడుడు 'బాలుండర్భకుడాతతాయి' యని మీయామా
కానీ మీయల్లుడు (మీయంత సత్వమువారసత్వమని భవని) పైగా
హరి [దుష్టులహరించువాడు] దనుజమాయలనే మాయంప జన్మించి
నాడు. అతడు సామాన్యఁడా ? పాలు శాగ్గు వయస్సునుండియు
మనమాయల భంజించుచునే యున్నాడుకదా ? ఇట్లు మనకు శత్రు
వైనను బాహియని పాదములంబడ ముందు పెన్క-లాలోచింపక
రక్షించువాడు కాలియూగుల రక్షించిన వాడును, జీవన్ భద్రాణి
పశ్యతి గదా ! మనమాదారినే యాశ్రయించిన లగ్గునేమో ! ఇది
నాప్రాణములపై నాశించేచింపను. ఈప్రాణములెప్పుడు తమ పాద
ముల కర్పితములు. కాని...తమ...తమ యాత్మ మనోరక్షణల
కొరకే యింత సాహసింప వలసి.

పోగాలము దాఁపించినవాడు మిత్రవాక్యము వినడు. కాని
తెల్లవోపు, ఆశ్చర్యపడు, తలవంచు, మొండిపట్టుదలతో దనవాదము
బునరుద్ధరించుకొను. కంసుడు నట్లు ప్రవర్తించె. అవునలెడేమి యాశ
సమునుండి యూడిపడెనా మరియొకరీతి బ్రవర్తించ ? అతని సమర్థన
మిది.

కేశీ ! కేశపుడాప్రభావార్భకుడులోకేశుండే శ్రీకృష్ణుడై

నై శాటోత్కర నాశనార్థమయి జన్మంబందు టాకాశవా

ణీశ స్తోక్తుల' నమ్మియున్నాము, ఇంతవరకట్లే యున్నదియు దానినే
వివరించుటలో నీయుద్దేశము 'భయో ద్రోకంబు బ్రోచేచుటేనా ? మరి
యేమిన్నగలదా ? ఏమికర్మమోకాని ఆకాశవాణి వార్తల ! విన్న
నాటినుండి గుండెలపైఁ జేయిడి నిద్ర వోయి యెఱుంగఁగదా !

కంసునకున్న యాశయొక్కటి యూడిపోయినది. కేశిపైఁ గల
నయ్యకమున నింతవరకు జీవన్మరణసంధిలో నూఁగులాడువాడు
కంసుడు, ఇప్పుడందుఁబూర్వార్థ ముగిలిపోయినది. ఉత్తరార్థమునకు

సిద్ధపడి మంత్రిలఁ బిలిపించినాఁడు. ‘ఇంతవరకు మీరొనర్చిన సాయము మరువరానిది. దీనికిఁ బ్రతియీజస్థలోఁ జేయఁజాల. మరుజన్మమునఁ దీర్చుకొనెద. నాకొఱకెన్నఁ నూరక గతానులుగాఁ బనిలేదు. కాలముమేలై చనుదెంచెనేని “శత్రుస్థాన్ నాశముచేయవచ్చు తుది మాట లివేసరువీడు కోడగున్” అని మరణవాఙ్మూలముపై సంత కింపఁబూనినాడు. మంత్రిలై గొల్లుముస “మీరిట్లాలోచించి మనసుఁ జెడఁగొట్టుకొనకుండు ప్రభూ! మిమ్ము విడుతుమా? మిమ్ము బాసి మనంగనేర్తుమా? “అంతవచ్చిన సందర మొకెసారి కట్టకట్టుకొని దూకుదుముగాక- అయినను” గట్టకడఁదాక నెట్లైన పట్టుబట్టి కార్య భరమువహింతు’ మన్నారు. వారి భక్తివిశ్వాసముల కలరినను సజ్జతకు శలభత్వమునకు నవ్వుకొని తలయూచినాఁడు.

మంత్రిలు గాలించి గాలించి మయుని కొడుకగు వ్యోమకా సురునిఁ బట్టుకొన్నారు. అతఁడు మంత్రి తంత్రములదిట్ట- వానితో ‘నీకు సరివారెవరయ్య సురాసురాదులన్’ అన్నారు. అతఁడటునిటుఁ జూచెను “ఎవఁడు మాబావయగు రావణేశ్వరుని వధించెనా హరి నేఁడు శ్రీకృష్ణుడయ్యె’ నని రోసమెక్కిందిరి. అట్టి కృష్ణుఁజంపి తేనికి సాయపడుమని ప్రార్థించిరి. వ్యోముఁడును” జోశ్! ఇదెంతవని? పరాధికారము పై నవేసికొనరాదని యూరకుంటిఁగాని లేకున్న ‘గృష్ణు గిష్ణు దుర్మదమణిగింపనే? నన్నెదిరి జీవముతోఁజన నెవ్వఁడు పుమి ముదల యొసంగుఁడీ’ యనుచుఁబోయెను బృందకు వ్యోముడై తృడున్.

అతఁడు మాయావి! మాటలునేర్చినవాఁడును. కాఁగా గొల్లని వేషముతోవచ్చి కృష్ణుని మోసగించి దూరమునకుఁ గొంపోఁబోవఁ గృష్ణుఁడతని గొంతువట్టుకొనె. వాఁడు తెల్లవోయియు ‘నీహితుండు’ నన్నాడు. కృష్ణుఁడును నేనునీకు హితమేచేయుచుంటి. ననె. వాఁడె దురు దిరిగె కృష్ణుఁడు వానినిఁ బడఁదొల్కి. నెత్తురులు గక్కిదు

వాడు “గతానుడయ్యె” (ఇక్కడ అనువులు గతములు. ఆత్మనిత్యమయ్యెనని వ్యంగ్యము)

కంసుని దగ్గరకు జేరుటకే మంత్రులు భయంపడుచుండఁ గంనుడే పిలిపించి “అనుకొన్నది తల”ందులయినది. మితుల మ్రింగితి నను నపఖ్యాతి మిగిలినది. ఏదినమునకాదినము దిగులు పెరుగు చున్నది. “ఇకనేని నన్నుబుచ్చినఁ దికమకలను గనక.... బాధక జీవితముక్తి గనుదు” నన్నాడు.

రాజుతో మంత్రుల జీవితములు ముడిపడియుండు. కానఁ దమ కొఱకయిన రాజును రక్షించుకొన వలయు. అందుకే.

కంసజన నాయకా ! ఆత్మహింసకంటె
నధమ కృత్యంబుగలదె ? ప్రయత్నమునను
గాని కార్యంబుగలుగునే ? కట్టకడకు
నెట్టనఁగడంగువాడె పోదిట్ట” అనినారు.

ఇట నాత్మహింసయెట్లా నామంత్రులకే తెలియవలయు. ఏల ధన యర్హ్యుని యుద్ధాచ్ఛేదోన్మత్తుడై యుత్తర్యుని నవిద్యతే” అని కదానాటి సంప్రదాయము. మరియు “హతోవాప్రాప్యసే స్వర్గం జిత్వావాభోక్త్యసేమహీం” అనియుఁ గలదు. కాన యుద్ధమెట్లులైనను లాభకారి కరణీయ ధర్మమే కాని యాత్మహింసకాదు. కాని రాజు మనసు మార్పడటకమతికించి నట్లతికించిరి. “అయిననేమి చేయవలయు నను ప్రశ్నకు” మూల బలచ్ఛేదమొనర్చిన రాజు దుర్బులుడై వశ్యుడగు. అట్లే కృష్ణునకు మూలబలము ‘గోవిందుఁ విప్రగణంబు. కాన వానిని బాధింపఁ గృష్ణుండు కీలేడలినబొమ్మయగు నిది మంత్రము.

సహజముగాఁ గంసుని పరిపాలనమే ధర్మభ్రష్టము. వైఁగా భయము వలన మరింతయుఁజెడినది. దానికిఁదోడు నీనాఁడీయాజ్ఞ. అది వరకే మాత్రమేని జనులొనర్చు పుణ్యములలో షష్ఠాంశమువచ్చి రాజునకు ధారకమైన నీనాఁటితో నదియు బిగిసినది. మరియు నది వరకుఁ దనకొఱకై యొక్క కృష్ణునితో మాత్రమే విరోధము. ఈనాఁడు ధర్మముతోఁగూడ, అదివరకేమాత్రమేని మానవత్వమున్న నీయాజ్ఞతో నదియుఁగాఱి. ఇక మిగిలినది కేవలస్వార్థపూరితుడైన కంసుఁడు. దీనిని వ్యంగ్యమర్పాదచే భాసింపఁ జేయుట కేనరాధముండని చెప్పట. పదేచితియని నిదిగదా! కంసుఁడట్లేయని చాటింపించినాడు.

ప్రభుత్వ మొకచట్టమును దీసికొని రావలయునన్నఁ బ్రజల యూపును బరిశీలించును. వ్యతిరేకు లెక్కుయైనఁ దోకముడువెక్యు ముడిచినట్లుగను గొన్ని కొన్ని వారి విరికి ననుకూలమైన మార్పులను గావించు. దానితోనందరు చల్లబడఁగాఁ దన చట్టము నల్లబిగించు. ఎవరేనిఁ గొందరు గొణుగుకొనువారున్న ననుకూలురు గూఢచారులు గొల్లెత్తున్కొడురు. అసలే సహించలేనివారున్న పర దేశముల కేగు దుక్కు-ఇద్దియైనాదియేగాక యనంతమైన సంప్రదాయమును. కంసుని పరిపాలన నుండఁగూడనట్లే. కావుననే సహించలేని కొందరేనా నావిషయంబు లేగిరి, అందుఁ గొందరు బృందదళజేరి యాగము సంకల్పింపఁ గృష్ణునిరహితముగా నుండవలెనని కంసుఁడాజ్ఞాపించె. దానిఁ గడవలేక యధ్వరద్రష్టములు వ్యర్థమగునని మహర్షులచ్యుత (ఎప్పటికిని ధ్యాగ మొనర్పఁతగినవాడని ధ్వని) ద్వజించి యాగకార్యములు నిర్వహింపఁబూని అహ! అహ! సమక్షోష్ణాది ద్వంద్వలగు వారికే ప్రాణములపై నిష్ఠా-మానసుండఁ బామసప్రధానుడగు కంసున కెంత యుండవలయు?

ఇట్లు కంస గతభయమునఁ కృష్ణగతవీరము పరిపుష్టమై అతి మానుషత్వమునువ్యక్తీకరించుచుఁ బ్రతికథకు సందర్భశుద్ధిఁ గలిగించుచు ముగ్ధ ముగ్ధముగాఁ జర్వణా గోచరమగుచున్నదికదా !

శిల్పమున వ్యక్తులనాయా భావముల హృదయమునకు హత్తుకొనిపోవు నటులరూపించుట. అదిలేనికావ్యము-రచనహృద్యమైనను చిరింతనత్వమందుకొన్నను విన్నపుడు కన్నపుడానందమిచ్చునే కాని రూప ప్రత్యక్షతనందుకొనదు. కాననే భావకవిత్యము చదువునపుడు సుందరము, భారతమువలె అమరుక కావ్యమువలె తలచినప్పుడెల్ల స్పష్టతదాల్చుదు దీనఁ దనబ్రతుకుకొఱకై మానవత్వమునుండి జారి భయభీతుఁడైన కంసుఁడు. కనవచ్చు పసిపాపనెల్ల కాలమట్టి న పూతన. స్థాల్యరూపుడైన శకటుఁడు, గర్విష్టుఁడైన తృణావర్తాదులు బొమ్మలవలె మనకనుల ముందరనాడుదురు. అందరికన్న నెక్కువగా నన్ని చోట్ల తానైన శ్రీకృష్ణుడుఁ ప్రతిపనికి నేనని చిరునవ్వుతో ముందునకు వచ్చు. మేఘములోనున్న మెఱుపన్నట్లు నందుని కడగొట్టు చెల్లెలు హతాత్తుగా జిగేలుమని మఱుగుపడినట్లు ముమ్మాగు దర్శనమిచ్చును.

వ్యోమకాసురుని గొల్ల వేష మెంత యందము నుండెనో చూడుడు. చేతనుగోల, పాగయును శీర్షమునన్, జెవిజంపు, మీసలున్ మూతిపయిన్, ద్విపుండ్రములు మోమున, గంటె (వెండిది) గళాన, మూఁపుపై ప్రాతది దుప్పటమ్ము మొలతాటను గజ్జెలు గోనుముల్లుడా చేతను గొమ్ము, గొల్ల గిటు చెప్పలతో” నట !

నీద్రీను గూర్చిన యీ వివరణమెంత హితబోధకమో శీలిం చుడు. “తమోమయంబై, సర్వజీవావశ్యంకంబై ప్రాణిపోషకంబై చైతన్య స్థభకంబై పారిశ్రామిక దేహ రుజోన్ములక దివ్యోషధంబై మేదోమయ బద్ధక నిర్వ్యాయామ శారీరక రుగ్వ్యాపకంబైదైహిక

మల విషదుషవేగ బహిర్గత్వాపాదన పాటవంబై కాయదార్థ్య
కరంబై యారోగ్యవర్ధకంబై యామయశమన కారణ సమర్థంబై
నిత్య ప్రళయసాంకేతికంబై శారీరేంద్రియ సత్వపరిశ్రాంతి కరంబై
నిమిలితేక్షణముఁగ్రాంకంబై విశ్వవిశ్వంభరా నాటకరంగ తిరస్క-
రణీయై ప్రకృతి బద్ధంబట నిద్ర! అహో ! కొండ తిరుణాలకేగు గొల్లల
తొట్టుపాటు చూడండి !

గీము వెల్వడివచ్చి కీర్జడస్మృతికిరాఁ
దేరఁ దిరిగిపోవునీరజాక్షి
వల్లె వెల్వడిజరి యొల్లెగన్నడకున్న
వెన్న-కునేగు నాభీరయువకుఁ
డధ్వాంతరమున భక్ష్యాదుల మఱచుట
మగనిగీమున కంపుమచ్చెకంటి
నగము చేరువకేగి నగలకైవగచుని
ల్లాలిఁ పై గినియు వల్లవుల మేటి

వసతిఁ జేగియుఁ బైకంపుం బరణిలేమి
మగిడి నివ్వెఱ బాటు దంపతులజంటలట
అహో ! శిల్పమన నిట్లుండ వలయు.
ఇట్టి శిల్ప మనోహరత దీన సామాన్యము.

‘ సంగీతమపిసాహిత్యం సరస్వత్వాస్తనద్వయం
ఏకమాపాతమధురీ మన్యదాలోచనా మృతం ’ అన్నారు.

ప్రాచీనులు తమ వేలవేల సంవత్సరాలయను భూతికి నిదర్శన
ముగా. ఇందు నాహిత్యమునుగూర్చి చాలఁ జాలఁ జర్చించి ధ్వని
సాహిత్యమునకు మూలకత్వపచ్చిరి.

అదియిది 'యత్కర్తృశ్చబ్దో వాతమర్థము పసర్జనీ కృతస్థానే'

వ్యంక్తః కావ్యవిశేషః సద్వని 'రితి' అనఁగా శబ్దముగాని యర్థముగాని వాచ్యార్థ విశిష్టమైన యర్థమును బ్రత్యాయన మొనర్ప నది ధ్వనియగు. తద్వత్కావ్యమునక యగ్రస్థానము.

అట్టికావ్య మణులలోనిది నాయకమణి. లోకోత్తరమైన కథ కల్గిన తేనెపెర. ఎటబిండినను వాచ్యార్థ విశిష్టధ్వని యూరుచునే యుండు. పృథివీనాయక చిత్రణలో దీనినట నట వివరించితని గూడ.

మీరునమ్ముండు. నమ్మకపోండు. కనులమూసికొని పుస్తకము దెఱచి చూచితిని. చూడఁగ నే 'బుద్ధిస్థానముఁ గోలుపోయి' అను పద్యము కానవచ్చినది. అది తనకునన్వయించినట్లు "నేను తెలివితక్కువ వాడనా?" యని యహంతమూర్ఛినది. 'కాదా' యని హృదయ మెక్కడిసినది. "ఔనేమో?" యని చిత్తముగొణిగి కొన్నది.

నిజము: ప్రాచీను లొకవిషయము నెరవేరునా లేదా! యని సందేహము గల్గినప్పుడు భగవంతుని ధ్యానించి, కనులుమూసికొని పుస్తకముఁ దెఱతురఁట! అటనే భావముండెనో యదియే సందేహము నకు సమాధానమని విశ్వసించుట! అది నిజమాయని మఱియొక మారు చదువుకొంటి. మరొకమారు. మఱియొకమారును. నిజమే యనిపించెను.

పోనిండు. అసలు పద్యమిది.

బుద్ధిస్థానము గోలుపోయినుదుర్బుద్ధి బరీక్షించిన్
గుర్భుండన్ మదదగ్గుడన్ వికటదుర్బోధైక వైదగ్గుడన్
శుద్ధప్రాజ్ఞభవత్ప్రే పూజ్యచరణాంభోజద్వయ స్పర్శసం
సిద్ధప్రాజ్ఞత సంభవించుటరయన్ సిద్ధాంతమే శ్రీహరీ!

ఇది దేవేంద్రుండు గృష్ణుఁ బరీక్షించిన పిమ్మట జేసిన స్తోత్రము. ఇందిందునకుఁ గృష్ణు నతిమానుషచర్యలఁజూడ నాశ్చర్యముతో మఱిచెడినది. దానితో దుర్బుద్ధి ప్రవేశించినది. కాఁగా పొట్టేలు

కొండనువలె గోవిందుల నాశమొనగ్గు సంకెళ్ల బిగించిన పుష్కలావర్త కాది మేఘముల సంకెలలవిదిల్చె. అవియు నేడుదినములు పిడుగులు మిసినవి, జలప్రళయ మొనర్చినవి. దానితో నసాధ్యమును సాధించిన మదము శరీరమును గాల్చుచుండఁ దన గొప్పదనము తనవారలకుఁ జూపఁ దీసికొని వచ్చెను. ఏమైనది? ఏమియుఁగాలేదు. గోపాలురందఱు సురక్షితులయియే యున్నారు. వికటదుర్బోధమనువై దగ్ధ్యతి (పండితం మన్యత) పెచ్చరిల్లినది. కోవమునఁ గన్నులు రక్తముగ్రక్కినవి. ఒడలంతయు బిట్టుచలింపఁ దనకుఁ దెలియకయే గిరిభేత్తాచణమైన నప్రీమును గోవర్ధనముపైఁ బ్రయోగించెను. అది కొండపైకి వచ్చుచుండ సహస్ర సహస్ర వజ్రసన్నిభమైన హస్తమావచ్చు నాయుధమును గ్రసించినది. అప్పుడు బెదరె. భయంపడె. నివ్వెఱపడె వజ్ర (ఇటనీశబ్దము పరిహాస ద్యోతకము)

నిశ్చేష్టుడై వెనకు వెనుకకుఁబోవ సర్వము గోచరించినది. వెంటనే పూర్వసుకృత విశేషమునఁ గృష్ణపాదముల నంటఁగల్గెను. దాన సంసిద్ధ ప్రాజ్ఞత సంభవించె. ఇది సిద్ధాంతమా? ఇది యొక గొప్పయా? అనఁగల్గె.

ఇట్లు సామాన్యముగఁ బద్యమున్నట్లున్నను సర్థమువలన నగ్ధాంతర ప్రతీతులుగల్గి ధ్వని కుదాహరణత్వమందు కొనఁగదా !

ఇటఁగావ్యలింగమును నలంకారముగలదు. అది భగవద్గత మహిమాతిశయ మునభి వ్యంజించుచు నింద్రగత భక్తిభావమును దృఢం పరిపాపించు చున్నది.

ఇట్టిపద్యము లిందు కోకొల్లలు. దేనిముట్టుకొన్నను ధ్వని యూరుచు నేయూడు. కాననే దీనికి నాగమత్వ ముబ్బినది.

తమసామాజ్యోత్తిర్రమయ

ఇట్లు, బుధజనవిధేయుడు
సాహిత్యవిద్యాప్రవీణ, భాషాప్రవీణ,
వారణాసి కోశేశ్వరశర్మ

శ్రీ కృష్ణా తిమానుపతత్త్వము.

ప్రథమాశ్వాసము.

క॥ శ్రీ దుష్టినిగ్రహ శేషుడు
నీరిగి నావరము పడము శ్రీ ద్వారకగా
స్వారాజ్యములు యాచవు
లై రాజుల సవతరించు సమ్యక్తుఁ దలఁతున్.

ఉ॥ మేఘపుమాది పుణ్యలత-చిస్తృతిసేసి సుదర్శనాగ్ని న
జ్ఞాన తమచ్చుటా విదళ-నం బొనరించి చలజ్జగ త్పరి
త్రాణ మొనర్చి శ్రాంతనయ-ధర్మములేలిన గోపబాలకుం
డొ సనతారముగ్ది యభయం బిడి లోకములున్దించుతన్.

ళా॥ లోకాకర్షక దివ్యమోహన విసే-లోద్ధ్యోతకంబై మరు
త్కేకాస్తోక మయహారవార హృదయ-క్షేత్రంబునై రాక్షసా
నీకక్రూరమృగాళి హృద్వ్యధన గంభీరార్భటిస్ఫీతమా
శ్రీకృష్ణాంబుదమార్యచాతకము లు-త్పేకింప వర్షించుతన్.

ఉ॥ బాలకుడై త్రిలోకపరి-పాలకుడై మృదుగానలీల గీ
తాలహరీప్రసాదమున -దైత్య దురాగతము ల్పరించి మో
క్షాలయమిచ్చి పామరుల -జ్ఞానుల గౌతుకవార్ధిఁదేల్పు గో
పాలుని సంస్మరించెద శుభప్రతిపాదన నిర్వహింపఁగన్.

చ॥ సరసులు మూర్ఖులుం బనులు -జండమృగంబులుం బన్నగంబులున్
దరులు శీలద్రవించి ప్రమ-ద బుగఁ బాండవమాడ మాధురీ

భరిత జగద్వశీకరణ-వంశవిరోచము సల్పినట్టి సు
దర యదునందనుడు కృప-నాకృతి జేకొని యాదరించుతే.

మ॥ గణనాతీత పరాకృమోజ్జ్వలిత శా-ఖింబు దయాస్కంధ భా
జనముఁ గీర్తిలతాలవాలమును సౌ-జన్య ప్రసూనంబు స
జ్ఞన సంఘాత విహంగ సౌఖ్యమునై -నద్యఃఫలంబౌ జనా
ర్దన కల్పదుర్ని నాశ్రయింతును గృతా-ర్థత్వ ప్రసాదార్థమై.
కృపిత వంశ వర్జన

సీ॥ ఎందు విరాజల్లె-బృందారకానీక!

కాంక్షిత “యదు” కల్ప-కన్యముంబు
ఎందుద్భవించె లో-కేశ్వర మానవ
తోషక “వృష్టి” పీ యూషధార
ఎందుజన్మించె న-హీనార్థ వర్జమా
నార్థి నేవిత “శూన్య” -నాకముఖి
ఎందువెలింగె దు-ష్కృత తమాహుర యశ
స్కర దిన్య “నసుదేవ” కౌస్తుభమణి

శే॥ గీ॥ అట్టి గాంధీర్య రంగదా-భ్యాత రంగ
తుంగ యదువంశ దుగ్ధ పా-థోధి యందుఁ
గలిగెఁ బరమహంస చకోర-కావసుండు
కీర్తి చంద్రికా కరుణు శ్రీ-శృష్ట విధుఁడు.

శ్లో॥ గో పరిపాలకుండు ఒహు- గో పరిపాలన మాచరించి ధా
త్రీ పరిరక్షకుండు వసు-దేవ మునీశ్వర శిక్షకుండు ధా
త్రీ పరిరక్షితుండు వసు-దేవ మునీశ్వర శిక్షితుండునై
గోపకండ్లై కుమారుండము - ఘోషు మాధునిశౌంర ద్రితే.

సీ॥ కటూసురాదుల -జడిమి వై

బంధము లూర్చి ము-కుందుఁకగు

నంద భృశంబున -నంద నందనుడయి

రూపిత నిజ విశ్వరూపుఁ డగుచు

నాగేందుఁ దొక్కి పన్నగ మర్దనుండయి

వాచితార్థము లిచ్చి -వరదుఁ డగుచు

రాధ సేవఁ గొని -రాధికా లోలుడై

తృప్తత సత్తుల దేవ -దేవుఁ డగుచు

తే॥ గీ॥ సృష్ట్య నిష్ఠుఁడనై దాండవ -కృష్ణుఁడగుచు

హృదయంబెత్తి నగధరా -ఖ్యాతుఁ డగుచుఁ

గ్రూరు గంధు వధించి కంసారి యగుచుఁ

గృష్ణ పరమాత్మ నై శవ-క్రీడ నెఱుపె.

మ॥ నిజ సౌందర్య లలాటమానుష గుణానీకంబు లాలించి భీ

ష్మజ వైదర్భి మనోజతాప వివశ -స్వాంతంబుతోనుండఁ జే

ది జవాధీశున కీచు సోదరుఁడు య-న్నింపక రిపువ్రాత మ

క్కజమండక దనుజుఁడే చేసొనియె న-క్కన్యామణిక రుక్మిణిక.

మ॥ స్తవనీయోర్జిత శక్తి దాడి యపఞ్చాదంబుల్ నివారించి యు

త్సవ సంతోష శుభప్రశాంతులిడి ప-శ్చాత్తాపమున్ గూర్చి యా

హవ దానక్రియ రత్న శుల్కమునఁ గం-జాత్సుండు పెండ్లాడె జాం

బవతీ దేవిని సత్యభామ లలన-న్యానప్రకర్షార్థమై.

మ॥ మురముఖ్యామరనాథుడౌ వరకుడు-న్మూలంప ఋష్యాశ్రమా

ధ్వజ ధర్మంబు లనుర్వియై కినుక స-త్యాయుక్త దాశార్థు ఁడ

త్తేజీ సంగ్రామ ధనుర్వియుక్త శీతశ-స్త్రాస్త్ర స్ఫురత్కేలి సం

హరణ పాప్రి మురారీయై నరకదై-త్య ధ్వంసీయై భాసిలెక.

చ॥ అమరులు గామలోభవశు-లై వ్యసనంబులఁ జక్క నొక్కవ్యా

జమున దివంబుఁ జొచ్చి తృప్త-శాధిపు శక్తి బరీక్షుఁడేసి గ

ర్వమునడఁగించి క్రీహం ధ-రాస్థలికిఁగొని తెచ్చి పారిజా

తమును బ్రతిష్ఠఁజేసె విబుధ ప్రకరంబులు సంభ్రమింపఁగన్.

శా॥ సారధ్వజు వహించి చక్రి మదనూ-త్పర్యాంధ చేతస్కులౌ
కారవ్యాద్యసుర ప్రబోధతుల శి-క్షాపాతులంజేసి లో
కారాధ్య క్రమ శస్త్రస్స పథ ర-క్షా దీక్షితుండై ధరా
భారంబెల్ల హరించె భారత రణ-వ్యాజులన్ లీలమై.

సీ॥ విజ్ఞానమయ వేద-వేదాంగ బోధక

విమల గీతా రహస్యము వదించె

విజయోద్ధవాక్రూర-భీష్మాది భక్తులఁ

గ్రీగంట జూచి తరింపఁ జేసె

ద్రాపదీ సంద సాందీప కుచేలురఁ

గృహ సభీష్టములిచ్చి-తృప్తిపఱచె

నిటలాక్ష వాణీశ నిర్జరాధీశులఁ

బ్రహ్మత శక్తి దిగ్భ్రమణముంచె

తే॥ గీ॥ బ్రాణ సఖయైన గర్వింపఁ-బరిభవించె

సనుక్షణమైన “బాహి” యన రా-జ్యంబొనంగె

విక్రమిత లోక విస్ఫూర్తి-విష్ణు మూర్తి

ధర్మపథవర్తి కృష్ణావ-తార మూర్తి.

తే॥ గీ॥ అట్టి యమవంశవార్ధి సుధాకరునకు

విశ్వ గణ్యాతిమానుష-నేషునకును

ధర్మరక్షక విష్ణువ-తారునకును

అఘ తమోహర కృష్ణ కం-జాప్తునకును.

కపివంశాను క్రమణిక.

తే॥ గీ॥ వ్యాస వాల్మీకి కాళిదా-సాది సుకవి

గ్రంథ సంస్తుతిఁ గన్న కై-భాససాఖ్య

జెలయు సిద్ధ వైష్ణవనామ -విప్రశాఖ
గౌతమన గోత్ర దీవి విఖ్యాత కలము.

శా॥ అం దావిర్భవమందె ధీనుత సృసి-హాచార్యసంజ్ఞుడు, పూ
ర్ణేందుం డంబుధిసంభవెల్లిసటు పాండిత్యప్రసక్తి మహా
స్థింధాధ్యాపకతానురక్తిని గవి-త్వాభ్యాస నైద్య ప్రశ
స్తి దిద్దేశ యశోందితుండయి ధనా-ప్తి శిష్యసంఘాద్వై.

తే॥ గీ॥ అతఁడు గాంచెను మువ్వరు సుతులనందు
వేంకటాచ్యుండు నాశంజి, -శిష్యుతండ్రి
వైద్యమణి హనుమాచార్య-వరఁడు, మత్తు
నిష్ఠాసిత శేషయాచార్య -సీలికరుఁడు.

తే॥ గీ॥ అందు వేంకటాచార్య విఖ్యాతుఁడెలమి
భార్గవనగోత్ర సచ్ఛ్రీని-వాస వంశ
వేంకటాచ్య భిషజ్యుని ప్రియతనూజ
రంగమాంబను జేపట్టి -రాణఁ జెందె.

మ॥ అకలయోత్తమవృత్తి భర్తృహిత సే-వాసక్తి సౌజన్య సా
త్వికయుక్తి హరిభక్తి బాంధవ హితా-తిథ్యోక్తి సద్ధర్మబో
ధక శక్తి సుగుణాప్తి లోకవిలసత్ప్రఖ్యాతి, నా రంగమాం
బిక పేరెన్నికఁ గాంచె నీతిమతి సాధ్వీ రత్నమై పూతయై.

తే॥ గీ॥ సుతల నేవుర నిర్వుర సుతులఁ బడసి
కలికి రంగాంబ యష్టమ -గర్భ శుక్తి
దాల్చి నను నవమానము -ల్లాటినంతఁ
బైశృక గృహంబునకుఁ జేరె -భర్తృనాజ్ఞ.

అ॥ వె॥ పంచ శీర్ష భుజగుఁ బ్రత్యక్షముగ గాంచి
నాడ ప్రసవవేద-నములు వొడమ
నాశ్వు శ్రీశు జేచ్చి -యాలయంబున కేగి

సన్నఁ గన్న వెంట -నాక వేఁగె.

తే॥ గీ॥ నిమున మెడఁబాటు గాకుండ -నెద్ది మాటు
లుండు శ్రీ వేంకటప్పలా-ర్చుండు తాకి
కుండుఁ దద్భార్య రాజాంబ శోచి సన్నఁ
బెనిచి మనిచిరి మాయమ్మ -పేరుపెట్టి.

చ॥ పితయుఁ గొలంచి రోజులకె -వీడె నిహంబును, దల్లిదండ్రులై
స్తతఃమతి వేంకటప్పయ య-శోధర రాజమ నాకు సర్వ ప
గ్గతులయి విర్యలుం గఱపి-తద్దయు నా స్తి నొసంగి సత్కృపా
యని గని రంతకంటె హను-మాంబ త దేక తనూజ శ్రద్ధమై
నుతనకు మించు కూర్చి ననుఁ జూచుట, సాకుట చోద్య మారయక

తే॥ గీ॥ దైవకృపయున్న నొక్క దు-స్తరము కలదె
యప్త వర్షంబులకు గవిత్వాభ్యసనము
ద్వాదశాబ్దంబులకు సవ-ధాన పటిమ
యెటుల బొసఁగెనో నేడు నా -కెఱుక పడదు.

మ॥ కవితాహేతువుఁ గూర్చి సాహితీయు, రు-గ్వ్యాజంబునక సర్వ వై
ద్య విశేష ప్రతిభా విభూతి, లవవి-ద్యాప్రాప్తి గీర్వాణ హూ
ణ వచః పండితి, సర్వశాస్త్ర లఘు విజ్ఞానాప్తియుక దేవదే
వ వరానుగ్రహ శక్తిఁ గాక యితరో-పాయంబులం గూడునే.

సీ॥ వ్రాయించె నేశక్తి -గ్రంథరాజంబుల
బాల్యంబు నంద య-ర్భకని చేత
తెప్పించె నేశక్తి -దిగ్దేశ బిరుదుముల్
యాదృచ్ఛికోక్తి సయాచితముగ
ఇప్పించె నేశక్తి -యూషిత పదవులఁ
బ్రఖ్యాత పండిత - పాలివిడిచి
ఎక్కించె నేశక్తి -పుధుల సభాపిత

తలఁచి డ్రుతిపడులు - తల్లి, డిల్లి,

తే॥ నీ॥ నిచ్చు నేత శక్తి యనుదినం - బీప్సితార్థ
రాశి దాన ధర్మాది కా-ర్యములకొఱకు
నట్టి శ్రీమతి శక్తి నా-కమరు కతన
వ్రాయఁ జాలితి నీ గౌరవ-రాజ మేను.

తా॥ రంగాచార్య భిషగ్వరుండను, నుభ-ద్రా నాథుడ న్వాఙ్మతితో
స్తుంగభ్యాతి దిగంతుడ౯ గుగవి ను-దోహేధ పంచామ్యుడ౯
రంగతత్కవి రాజ భృత్యుడను బ్రా-ణాచార్యుడ౯ వైద్యశా
స్త్రాంగోపాంగ విమండ భేషజ కళా-శాలాది కాధ్యక్షుడ౯.

మ. అగు నే గృతి యొనంగంబునినశ్రీ కృష్ణాతిమానుష తత్త్వ
మహా గ్రంథ రాజంబునకుఁ గథాకృతుబ్రహ్మనిన

కథాప్రారంభము

చ॥ కలదుగదా మహా భరత-ఖండ పవిత్ర పురవృథానమై
జ్వలిత దిగంతి కీర్తమున - సాంద్ర యశః పరిపోష్యమాణమై
యలఘు సుఖప్రదాయక ని-రంజన భోగనిధానమై వివి
ర్కల లసమానమైన మధు-రాపురి యాదవ రాజధానియై.

నీ॥ ధర్మసోదరి నిరం-జన ధర్మమూని తు
మార ముక్తాఫలాంబు లొనంగఁ

(బ్రాంతస్థిత ప)వ-న్దణ భూధ కేంద్రంబు
లలితపరాగ శు-క్లంబు లీయ

బృందారకావన - బృందావనా సార

ధీర సమీర కి-శోర మొలయుఁ

గల్పార కమసీయ - కమలా సరోవరా

శ్రీత విహంగము లలం-కృతమునేయుఁ

తే॥ గీ॥ దన మహాద్భుత సహజ సౌందర్య గరిమ
కలరి ప్రాకృత సఖులు దోహద మొసంగ
శోభన తరంబు మాధుర - సూరసేన

రాష్ట్ర తిలకంబు మధురా పురంబు వెలయు.

ఉ॥ యాదవ రాజబాంధవ వియత్పరిచుంబిత దివ్య నఖ్య పాఠీ
సాదము లొక్కచక్క, సనిశశుత వేద పురాణ శాస్త్ర ఘోష
షాదులు నొక్కదిక్కు, ధన-దాభ వణిగ్వర భవ్య సౌధ హ
ర్యాదులు నొక్కప్రక్క, గల-వా మధురా నగరీ శిరోమణి.

క॥ అచటి కుశీలవ చాతురి

నచటి నటక పాళి మహిమ -నచ్చటి మల్ల
ప్రచయ ప్రావీణ్యము విని
యచటికిఁ బరదేశ రసికు -లరుదెంతు తమిక్.

ఆ॥ వె॥ రచ్చ గొట్టములును - రక్షణ శాలలు

నాయుధాలయములు -నర్థ నిధులు
భట ని కీతనాది -పాలక భవనము
బ్రసరు నచటి రాజ-ధాని యందు.

సీ॥ శాస్త్రార్థలకుఁ బరిషద్రంగములును భా

ష్యాసక్తులకును వేదాంత సభలు
సంగీత రతులకు -సంగీత శాలలు

నాటక ప్రియులకు -నాటకములు
భోజన షరులకు- భోజన సదనమ్ము
లుత్పేకులకు సంత-తోత్సవములు

విషయ లాలనులకు - వేశ్యా గృహంబులు

వ్యసన లోలురకు ద్యూత-తాంగణములు

తే॥ గీ॥ నిఖిల గురు లఘు మానిత -నీచ శస్త్ర

హీన కామ్యులులను గురించు కలశే
శరధి భవ కామధేనువు చందమువను
రంజిత ధరిత్రిన మృదురాపురంబు.

మ॥ కననా నప్పురి గేళికా భవనము - ల్లింధాలయంబు ల్లురాం
గణము ల్కర్మనికేతనంబులును నంభశ్శాలలు నిత్రద
ర్శన గేహంబులు యుద్ధవాద్య గృహముల్ - సైన్యప్రదేశాభివ్యం
దన మాతంగ తురంగ శాలలును విద్యా వైద్య భామంబులుకా.

నీ॥ తన గృహ పారిశుధ్యము లోపమోయని
నరి యిండ్లఁ బరికించు పురజనుండుఁ
దనకలఁ నధిక విద్యావంతులో యని
పరుల బరీక్షించు - పురనివాసి
తనవలె నారోగ్య-ధన మొందరో యని
నరుల నిరీక్షించు - నాగరికుండుఁ
దన శుద్ధ వస్త్రానుత్పత గోవ్యమో యని
శంకించి తెలవోవు - జానపదుండు.

తే॥ గీ॥ దనవిభూతి సందేహించు - ధనయుతుండుఁ
దన యలంకార భూషణ - గణమనన్య
లభ్య మొనరింప యత్నించు - లాలసుండుఁ
గలరు మధురలో నేపిలఁ గానరారు.

క॥ ప్రేమామృత వశ రమ్య
శ్యామా యువజన విహర - సంకుల చిత్రా
రామాలంకరణంబుల
నా మధుర యలభ్య సామ్య-మై తనరారుకా.

వ॥ అందు.

నీ॥ పురబావ్యా వనమున-నొరులకు దుర్గమం

బై భట పాలిత-మైయయో మ
 యంబయి భూరి గా-ధాంధ కారాగార
 భూబిల మయ భయో-దూభత ఘోర
 మై కరపాశముల్ -యాతన శాలలు
 వధ్య స్థలంబులు -బంధములును
 ముక్కిణములు గల్గి -మెయయు “హాహా” భావన
 భీభత్సమై వప్ర -వివృతమై య
 శోక పాదపావృతమై విశుద్ధ సలిల
 పూరితానేక కూపమై భోజనాల
 యాసన శయన కల్పితమై విశాల
 జాలతో పేతవకా చెఱసాలయందు.

౮॥ సంకటమా నగారమటన -శస్త్రధరుల్ మెనువెంటనిల్వ నా
 తంకముల స్ఫురించి యనుతాపము లోర్చిన సిద్ధిలోక ర
 డ్దాంకుర దాతలా నదితి -కశ్యపులో యన బొల్చి శోక
 ద్రాంక ముఖేందులై కలరు -చింతలెరుగు కాంబద్ధులై

తే॥ గీ॥ అట హిమావృత శశికళ -యటుల ధూళి
 ధూనరిత రత్న రుచిలీల - ధూమ్ర పరివృ
 తాగ్ని శిఖభాతి బోడిమిఁ-దఱిగి యున్న
 కలికి గద్గద స్వరమునఁ -బలికె నిట్లు.

మ॥ నను జేవట్టిన లగ్న మెట్టిదియొ కాంతా నిస్తులాగర్భ శో
 భన సౌభాగ్య నితాంత భోగ పరితృప్త పౌరీభ వైశ్వర్య భా
 జనులొ మీరు దురంత దుస్సహ మనస్సంతాప కాళీలయా
 తన సంతప్తులు గాఢుట్టిల్లె విధికృత్యం బెవ్విధికి లఘుమా
 నీ॥ పరిణ యోత్సవమున -బంధంప ఁ డుట దా

రాభిగ్యకారాగృహ -ప్రాప్తి యనుట

అరణంబులకు మార్ప-హరణంబు లమరుట

లంఘన దీక్ష కా-లంబ మగుట

శంకణాలకు మాటు -సంకెల లలుగుట

తోషణ మెల్ల వి-నాశ మగుట

ధర్మార్థ కామముల్ త్యాజ్యంబులై యుంట

పుత్రశోకం-బనుభోజ్య మగుట

తే॥ గీ॥ కాయ మారోగ్య మెడలి రు-గ్వ్యధ నవయుట

మానసము తారుమారయి -మఱుగు వడుట

దైర్య మెడఁబాసి దు ర్నిమి-త్తములుఁ గనుట

నా కతంబున గలిగె గా? నాథ! మీకు?

తే॥ గీ॥ శూన్య వాక్కుల నమ్మి నా -సోదరుండు

కంస హతకుండు స్వార్థ సౌఖ్యముల గోరి

బంధు మర్యాద లోకాప-వాదములను

నెంచ కీరీతి గారఁ ద్రోయించె మనల.

మ॥ శమముకా సామము రాజధర్మమును వంశౌన్నత్యముకా న్నేహ భా

వము బంధుత్వము మంత్రనూక్తు లనుకంపం బూరుసార్థంబు లే

శము నా కంస సృశంసు డెంచఁ డకటా! -సారంగబాష్పాంబు వ

ర్షము వ్యాధోగ్ర ధను ర్విముక్త విశిఖ-వ్రాతాగ్ని జల్లార్చునే?

మ॥ ఇట్లు కటకటం బడుచుఁ గన్నీరు మున్నీరుగా నేడ్చు నిల్లాలి నాశ్వా

సింఛుచు నొ పురుషుం డిట్లనియె.

తే॥ గీ॥ మన పురాకృత కర్మ ప్రేరణము వలన

గంను డుపకరణం బయ్యెఁ గాదె కర్మ

వశమునను బ్రవర్తిల్లు నర్హమ్ము కర్మ

దేహు లీ దేవకీ-వసుదేవు లతివ.

ప॥ ఇతియ కాశ.

మ॥ కన దుత్తంగ తరంగ రంగ విలువ- త్కాలప్రవాహంబు క

ర్మ నిబద్ధాఖిల దేహధారులకు దు-ర్వారంబు నే తత్ప్రవా

హ నిమగ్నాత్మక మీ జగద్వితతి కాం-తా జీవముల్గొన్నిపా

క్షన పుణ్యాలు విశిష్ట పోతమున మో-క్ష పాప్తి గాంచును దుదిన్.

సీ॥ కాల నిర్దిష్టఁడై -కాంతమై బలితొల్లి

నమర రాజ్యంబెల్ల-నపహరించె

గాల మహిమ హేమ-కశిపుఁ డాగమ ధర్మ

పరుల నంశోధించి -వ్యధల ముంచె

గాల వశంబునఁ -గాముఁడై పంక్తి

కంతు చుద్విజ బట్టి కార నుంచె

గాల దోషంబున గా-ర్తవ్యుఁడు సాధు

ధన చౌర్య దుర్బుద్ధి-గని నశించె

తే॥ గీ॥ గాలనిర్ణయమునఁగదా -శం మాగ

ధాది నృప నృశంసులు రాజ-ధర్మమెడలి

యనుర-ధర్మావలంబను -లైరికాల

నిత్యుతి యనివార్య మనునరణీయ మబల!

మ॥ తలఁచక ధర్మ వక్షైకతత్పరుఁడు స్వార్థత్యాగి భక్తుఁడు వి

హ్వలయాదృచ్ఛిక కర్మభోక్తయు వృధా హంకార దూరుండు ని

శ్చలుఁడై కుమ్మర పుర్వు చందమున సం-సారంబునఁ గాలక

ర్మల ముక్తుండగు రాహు కేతు విషవ-క్త్ర స్కందితార్క క్రియఁ.

మ॥ పర ధుంధూనిల నమ్ర శూక త్పూ పుష్పాతిక మృతంబొందకె

దరొ కేమించిన డెప్ప కెల్లరుఁడమో-మగ్నాసుర క్రూర ము

ష్కర దాత్సార్గ్య దురంత వేదనమునఁ -గర్హనుభావ్యంబు గాం

తును ప్రారబ్ధ విముక్తికై చటుల వా-తోద్ధూత జంతు క్రియఁ.

మ॥ కావున బ్రహ్మత కాలంబునఁ గర్మబద్ధుల మగుచునెల్లారము మన మ

నపార్థభ్య ఫలితంబు లీ యానుర చేష్టితుండగు కంసుని మూలమున ననుభ
వింప వలసి వచ్చె. ఇట్టిదుష్టుల దురాగతంబుల వలన లోకమెట్టి వికృతి పరి
ణామావస్థలోనున్నది యో పరికించి చూచితివా?

సీ॥ బ్రహ్మ నిష్ఠను మాని -పరవృత్తులకు దిగు
కుల హీన భూసురుల్ -గలరు నేడు

పాలిత క్షేమముల్ -పరికింపని విషయ
లాలసుల్ పాలకు -ల్లలరునేడు

లోకహితంబు నా-లోచింప లేని య
క్రమపరుల్ వై శత్రులు -గలరు నేడు
స్వామి మర్యాదల -సరకు జేయని యహం
కారులు శూద్రులు గలరు నేడు

తే॥ గీ॥ స్థలితులగు బ్రహ్మచారులు -గలరు నేడు
కరుణలేని గృహస్థులు -గలరు నేడు
కవటులైన సన్యాసులు -గలరు నేడు
ధర్మపలిత మా ద్వాపరాంతమున నేడు.

చ॥ పితరుల పుత్రశోక పరి-వీడన త్నామము లీతిబాధ లా
శ్రేణుజన నిగ్రహంబు నుర శిక్షణమున్ విషయైక వాంఛయున్
జ్యోత పురుషార్థ మర్థిజన శోధన వేద విమర్శనాది దు
ష్కృతములు నేడు గాక మఱియే యుగమందున సంభవించెనే

క॥ అనినా విని దేశకి నిజ
వినమిత ముఖ బింబమెత్తి వినయోక్తుల మె
ల్లన డన పెనిమిటితో ని
ట్లనె నానందాశుభార-లల్లన నొలుకన్.

తే॥ గీ॥ ధారుణి బాపచయము లు-త్కటములైన
ధర్మ గో సాధు జన పరిత్రాణమునకు

నాసురాధర్మ మిత వి-నాశమునకు
సవతరింపఁడె చక్రీ ద-యాభు వగుచు?

ఆ॥ వె॥ సర్వసాక్షి సర్వ-సముండు సర్వాత్ముండు
విశ్వకర్త సర్వ-వేది త్రాత
లోక నాయకుండు లోక రక్షణకునై
యిపుడు మగుడి యవత-రింపఁడొక్కొ?

వ॥ ఇట్లా దేవకీ వసుదేవులు వితర్కించుకొనునంత నినుం డస్తాద్రి కరిగిన.

చ॥ త్వరిత నిశాట పాంథజన-తస్కర భాస్కరమోద భేద సం
కరములు సంచల స్మృగ సృ-గాల దివాంధ భుజంగరా డ్భయం
కరములు తాపమగ్న విట-కాండ ముదావహా ది క్షర త్తమోం
కురములు మొల్చె జీవ జడ-కుట వశీకరణాంక శంకమై.

మ॥ నవ సౌందర్య మనోహర పృథ్వి క-న్యారత్న వైవాహికా
త్సవ సందర్భ వినిర్మితాద్భుత విశే-షాలంకృతానేక వ
స్తు విచిత్ర స్ఫుట మంటప స్థగిత వి-ద్యుద్దీప గోళాకృతి
ఫలి విభ్రాజిత ఋక్షమాలిక సభస్థానంబునకా భాసిల్లె.

వా అంత.

మ॥ విరహి విహంగ సంఘ పరి-వేధక తీవ్ర విష ప్రలిప్త వి
స్ఫుర దురు చంద్రికా శరస-ముత్కర బద్ధ దయావీహీన ని
ష్ఠుర హృదయ స్మరాజ్య కప-టోగ్ర నిమాద కరస్థ ధర్మమై
వజ్రలెను బ్రాకృతీ వదన భాగమునకా శశి కేళి పేర్చిమై.

మ॥ నిసిరా బ్రాంజలులై కపోల విగళ స్నేత్రాంబులై దేవకీ
వసుదేవుల నతశీర్షులై జిత మనోవ్యాపారులై శుద్ధమా
నులై గద్గద కంతులై యచలులై నారాయణ పార్థనా
వళులై రంతట రోమహర్షణులై బ్రహ్మాను సంధానులై.

తే॥ గీ॥ మాన నిష్ఠను ధ్యాన ని-మగ్ను లగుచు

జాల తడవుండి పిదప నున్నీలితాక్షు
లగుచు నాదంపతులు కొనియాడి డిటుల
నేకమై విశ్వ విశ్వంభ-రేఖఁ గూర్చి.

౩౩ ఓ నిగమాంతవేద్య ప్రణ-వోన్నత కారణ కారణాత్మ తే
శోనిలయా యనంత గుణ- శోభిత స్వ చరాచరాత్మ అ
జ్ఞాన తమోహరా అఘని-నాశనమున నయ ధర్మ లోక సం
తాణము నార్తరక్షణ శ్రీ- తావన భారము నూని పోవ వే

౩౪ అనిచలుమారు జపించుచు
చుననం బన యంబు నలిపి- మైమఱచి నుషు
ప్తిని దేలిరి నిస్సృహులై
యనివార్యము ప్రకృతివేగ మభవున కై నక.

౩౫ ఇట్లు తమోమయంబై స్వజీవావశ్యకంబై, ప్రాణిపోషకంబై చైతన్య
స్వకంబై, పారిశ్రామిక దేహ రుజోన్మూలక దివ్యావధంబై, మేదోమయ
స్థక నిర్వాయామాశారీరక రుగ్వ్యాపకంబై, దైహిక మల విషదోష వేగ
హర్గత్వాపాదన పాటవంబై, కాయ దార్ధ్యకరంబై, యారోగ్య వర్ధకం
బై, యామయ శమన కారణ సమర్థంబై, నిత్య ప్రళయ సాంకేతికంబై, శ
రీరేంద్రియ సత్వ పరిశ్రాంతకరంబై, నిమిలితేక్షణ ముద్రాంకంబై, వి
శ్వ విశ్వంభరా నాటక రంగ తిరస్కరణీయై, ప్రకృతిబద్ధంబైన నిద్రావశం
బున నా రాజదంపతు లిరువురు సొమ్మసిలి నెమ్మొముల నుమ్మరమ్ముగఁజె
మ్ము చెమ్మటలు కొమ్ముత్తైమ్ముల నులు నా గ్రమ్ముకొన వగ చగు
లున జిగి పిగిలిన సొగసుం దనంపు బిగి పిగులు నుచు మొగముఁ దొగలని
గ నిగ లుడుగ రేప్పిగడ దిగ్గున బున్నిన మొగ్గురమ్మున నెగ్గక తలలొగ్గి
మొగ్గిన దృగ్గమనంపు టగ్గలంబులు పెగ్గెలుతెగ్గి సిగ్గుపడు తమ్మిమొగ్గల ని
గ్గు సుగ్గునేయ, వాతైరల నుండి తోతెంచు స్వేతకుందంబులయందంబు డి
దుపరచు నుండడవుం దశనమాలికలు ధవళేందు బింబంబుల పోలికలై వం

దారు శంఖంబుల యేలికలై కాళి నిస్సృహలై వివశులై గాఢ నిద్రా
ముద్రాంక భద్రులై యున్నతరి.

మౌ పాదగానక గడలేనివాడు నగుమోము వాల్లనుల్ పాలురా
ల్పుడి గల్లంబులవాడు నల్లనునుమై బొల్పారు వాఁ డెల్లపో
కడల న్మద్దులఁ జిల్కువాడు వటు డొక్కం డాదట నిచ్చి క
న్నడి మేల్కొల్పిన రీతిమై గనిరి స్వప్నం బేకకాలంబునక.

క॥ ఇట్టులఁ గలలో నక గ
న్నట్టిన కితవంపు బొట్టి నట్టువు వారిక
దట్టి పిలిచి తా నిట్టుల
నెట్టున గుట్టుగ వచించె నిట్టూర్పు మెయింక.

మ॥ తలిదండ్రు ల్దొలిబామునక మగిశి దైత్యస్వం ధర్మవతి
వ్వలఁ గామింపఁగ మీకు నే నుతుండనై - జన్మింప నున్నాడఁ జం
తల రవ్వంతయుఁ జంతనేయకుడు కర్మప్రాప్తియుం దేరె మీ
వలవంతల్ నలునంతలై తలఁగిపో-వా? గాలిలోఁ బింజలై.

ఉ॥ పూర్వ కృతానుభావమును- బొంది గతించిరి మున్ను గన్న యా
యాళ్వారు సప్తముండు సుఖ-యై మను గోకులమందు రోహిణి
పూర్వ తనూజుడై మహిత -భోగి మహాంశమునక జనించి మ
న్నిర్వహణీయ లీలలను -నిర్ణయ కార్య భరంబుఁ బూనఁగక.

ఉ॥ నే నుదయించి సంతట జ-నించును గోకుల మందు మాయ, మా
యా నిబిడాంధకార వివ-శావరణంబున నుందురెల్లరుక
గాన భయంబుడక్కి నను- సందగృహంబును జేర్పగావలెక
లైని ఘటిల్లు కార్య గమనంబుఁ గనండు నివృత్తచిత్తులై.

క॥ ఇటు చిటుపొటి వడి నొడువుల

పటువటు ఒటువుగను నుడివి -పటు కపటమునక

చటుకున నట మట వడఁగా

మటుమాయెం బాయె నకట! మాయా సటుడై.

తే॥ గీ॥ అపుడె దేదీప్యమాన ది-వ్యప్రభా వి
కసిత తేజంబు దేవకీ -గర్భ మందుఁ
జొచ్చినటు వసుదేవుండు -చూచి తుగ్గిల్చి
పడుచు మేల్కొల్పె నిదురించు -పడతి నంత.

తే॥ గీ॥ అటులమేల్కొల్పి స్వప్నము -నందు నిరువు
రొక్క విషయమే కనుటచే -సక్కజంబు
చెంది యది ధైవకృతమని -చింత చేసి
ధ్యాన నిష్ఠఁ జేలిరి కొంత -తడవు వారు.

ప॥ ఆనాటంగోలె.

సీ॥ ఖద్యోత మండలా-ఖర్వ గర్వాపహ
శ్రీ విభాసిత దుర్ని-రీత్య శోభ
శర దిందు కర తిర-స్కార్యాతి దివ్య మో
హన సర్వ ది క్తట -వ్యాప్త రుచులు
పల్లవితోర్విజ -పుల్ల నీరజ కాండ
పాలనా లో లోప -లాలసములు
నా స్తిక వాద వి-నాశక ప్రత్యక్ష
రూపిత విస్ఫుట -రూప రేఖ

ఆ॥ ప॥ అగుచుమోముఁ గనులు -హస్తముల్ మధ్యంబు
ధైత్య దివ్య భూత -తతి వితండ
వాదులకు భయాను- మోద సౌఖ్యార్తులఁ
జెనిచె నింతి గర్భ-మును ధరించి.

ప॥ అంత.

ప॥ కలతలఁ గాలముకొ గడపు -కయ నృశంసుని పాల గూఢ చా
ములు సకలావచారులు ని-రూపిత దీపిత గర్భ లక్షణం

బుల రిపు రుక్షణంబులను - మోక్షణ శిక్షణ కారణంబులతో
వెల వెలవోవు మోముల ని-వేదన నల్పి వేదనాత్మలై.

ఉ॥ అప్టమ గర్భ సంజనితుఁడైన కుమారుఁడు మూకుంపిగుఁ
స్పష్టమటంచు విన్నడిన - వాక్కుల సంస్కరణంబు చేసి యా
కష్ట చరిత్రుడౌ కుటిల - కంసుఁడు నివ్వెఱబొంది క్రుద్ధుడై
చేష్టల దక్కి మాన్పడియె - జేతము కొందలమంది కుండఁగఁ.

క॥ ఈగతి నుండి నిమేషము

వేఁగుల వారలను బనిచి - వేసరిలి రహ

స్యాగారంబున కేఁగి మ

నోగతముఁ దలఁచె నిటు మ-నోవ్యధ పొదలఁ.

మ॥ అశరీర ధ్వని విశ్వసించితిని పో-ఆవేశనే దేవకీ

పనుదేవ ద్వితయంబుఁ ద్రుంప కనుకంపఁ బొందఁగానేల? తా

పసియౌ నారదవాక్యముల్ వినియు న-ద్భావుండఁ గానేల? దు

ర్యశముఁ వాదులకోడి యేల య .లా -హత్యోద్యమం బాఁచితిఁ.

చ॥ కలిగెను దుర్నిమిత్తములు - గాసి వహించి మనం బడెంతయౌ

కలఁగెను తాపము ల్చెల్లఁగె గప్తవశంబున స్థైర్య ధైర్యముల్

దలఁగెను దేహము న్నలిగె- దారుణ దుర్విధి చాలఁ గ్రుద్ధుడై

యలిగెను “దిక్కు నాకుఁగలదా” యను “దుర్మృతి తప్పనా?” యనుఁ

తే॥ గీ॥ తక్షణ ముపేక్ష మాని పా-లాక్షు నేని

శిక్షితుంజేసి యెదిరి - దాక్షిణ్య మేది

గర్భవతి భూమి గర్భాన -దుర్భరంపు

టర్భకుల దిక్కునకు బుత్తు - నిర్భయముగ.

క॥ అని సంభ్రమమున లేచి వ

దన కమలము జేవురింప -దశన రవంబుల్

మిను ముట్టఁ గృపాణము ఁజే

కొనియును మాయా వశమునఁ గోధము మాన్డె.

తే॥ గీ॥ ఇట్లు కోధంబు నుడిగి భా-వించె మఱలఁ

గనికరించియుఁ దిరిగి వ్యా-ఘాత మేలఁ

మాటఁ జెల్లించికొనిరి దం-పతులు నేన

కల్లరీడన్న పెను నవ-ఖ్యాతఁ గనుదు-

క॥ మిన్నక యున్నను నిట్లని

క్రన్నన నవమానములును - గడచి చనియె నా

తెన్నుఁ దెలిసికొని కంచుడు

గన్నుల వత్తులఁ దగిల్చి - కాచుచునుండె.

ఉ॥ శ్రావణమాన కృష్ణుని - సంతతి నప్తమినాడు రోహిణి

బావనమా ముహూర్తమున - భవ్య శుభ గ్రహరాశియందు నా

దేవకి కారయందు వసు-దేవ సహాయమున న్ముఖంబుగాఁ

నే వలవంత లేక పున-వించె జగద్ధిత మాచరింపఁగఁ.

తే॥ గీ॥ ఆపుడు విద్యోతమాన సేవ్య ప్రపూజ్య

నవ్య తేజంబు పొడఁగట్టి - దివ్య మృదుల

మాధురీ సూక్తములను సం-బోధనంబుఁ

తేసి విస్ఫుష్టముగను భా-షించె నిట్లు.

సీ॥ కల్పాంతమందు నొక్కడె పాల మున్నీట

శయనించు వటుపత్ర - శాయి యితఁడె

ఏ యోగమున వైన - నేఱుఁగఁ జాలని యాది

భోగి శయానుడౌ - యోగి యితఁడె

అల ఖలోకముల మా-యా వ్యాప్తిఁ దేల్చి మా

యాతీతుఁ డగు పరమాత్మ యితఁడె

కర్మ బంధంబులఁ గల్పించి బంధ వి

ముక్తుడౌ శ్రీవిష్ణు- మూర్తి యితఁడె.

తే॥ గీ॥ భూరి భువన నాటక సూత్ర-ధారి యితఁడె
కడ మొదలు మధ్య లేని సా-కారుఁ డితఁడె
పుట్టు వెలుఁగని గొనముల -పో వితఁడె
కంటి రీతనిఁ బున్నెఱపుఁ -గతన మీరు.

క॥ ఈ పసి పాపని నేడే
వ్రేవల్లెకుఁ జేర్చవలయు -భీతిల్లక యే
యాపదలు పొదువ నేడవు
కాపాడు నితఁడె మిమ్ముఁ గను తెప్పవలెక.

ప॥ తదనంతరంబు.

క॥ మాటలు వెలుఁగును నాఁగెఁ గ
వాటపు బంధములు విడిగి -వడె భట చయము
గాటపు నిద్దురఁ జెందిరి
యాటంకము లేమి లేమి -కలఁది వారల్.

తే॥ గీ॥ దేవకీదేవి ప్రాణతోప - దేశమునను
జింటిలక వసుదేవుండు -శిశువు నెత్తి
భుజము పయి నుంచుకొని యాత్మ -భుజగ శయనుఁ
దలఁచి ద్వారము దరియించి -తరలసాగె.

తే॥ గీ॥ అనుర మాయా వినిర్మిత -మగుచుఁగంప
కల్పితమ్ము బ్రసవ సూచ-కమ్ము నైన
గార్దభము రోదనముఁ జేయఁ -గంత మెత్త
నత శిరస్కుండై ప్రణమిల్లె -నతడు భక్తి.

ప॥ కనికరమూని గార్దభము -కంతము డించెను గూర్చ నత్వమై
నను గృహఁబూని పోచెడి న-నాధులు సాధులు నాశ్రయింప దు
ర్దిన చలితాత్ముడౌచు వసుదేవుని యంతటి వాఁడు కార్య సా
ధన మునకై ఖరంబునకు -దాసుఁడుగాడె పురాకృతంబునక.

శి॥ అంతట మాయ గోకులము - నందున నందునకా యశోదయకా
కాంతకు నుద్భవించిన న-ఖండ తమోమయమై చెంగె న
కాంతములెల్ల దేవకియు - నా వసు దేవుడు దక్క నెల్లరుకా
భ్రాంత మనస్కులై తెలివి బాసిరి గాథ నుచ్చి దేలుచుకా.

క॥ అప్పుడు వసుదేవుడు కా
ల్పప్పుడు గాకుండ శిశువు - నందిటఁ గొనుచుకా
దెప్పన వీధులఁ గడచుచు
నవ్వుల దొరసాని యైన - యమునకుఁ జేరకా.

శా॥ కాలాంభః పరిపూర్ణ భీషణ చల-ద్లంభీర కల్లోలమా
లా లోల పృథిరావ నంచర దభం-గా భీల నుత్తోభిత
వ్యాళ గ్రాహ కరాళ మీన కమతా - వర్త వ్రాదో దగ్ధి మా
కాళిందీ నది దాఁటె ధీరులకు లక్ష్యంబే ప్రతిష్ఠంభముల్.

తే॥ గీ॥ దైవ కృపయున్న నొండు దు-స్థురము గలదె
యిచ్చు దాత ప్రియుండైన - నెచట నున్న
నేమి? కాళింది , చాటుట - దెంత? దేవ
దేవుడే సాయపడ వసు-దేవునకును.

శి॥ ఎట్టుల గోకులంబునకు - నేగెనొ నందు గృహంబు నందునకా
బుట్టిన బాల నెత్తికొని - పుట్టు వెఱుంగని పాప నచ్చటకా
బెట్టి నదిం దరించి పుర-వీధుల దాటి నివేశ మెట్టులకా
గుట్టుగ జేరెనో తనకె - గూఢముగా వసుదేవుఁ డాత్మలోకా.

చ॥ ఇది పరమేశ్వర ప్రధిత - కృత్యమ యిట్టి విచిత్ర కల్పనం
బెదియును సంఘటించెనె? మ-తెచ్చట నెవ్వరి కెన్నఁడేని న
భృడయ పరింపర ల్లుగు - బో! జగతికా గలుపాంధకారముల్
నెదరి వికావిక ల్లని న-శించు శిశూదయ భాస్కర ద్యుతికా.

క॥ ఎంచుచిటు ప్రయాణమున గ

తంచిన విషయముల్లెల్ల - దేవకికే వి
న్పించుచు హరి లీలల ధ్యా
నించుచు బాష్పముల గనుల -నించుచు నుండె.

సీ॥ తెక్కలు విడి ధించి - 'కొక్కురో కూ' యను
కుక్కుటంబులు లేచి - కుప్ప లెక్క
జొక్కి మేల్కొని మెక్క నెక్కను పక్కుల
“కుహు కహూ ధ్వనులు” ది-క్కులను జెక్క
బిక్కటిల్లి చరించు - నక్కటికము లేని
ముక్కిడి దొంగల - చిక్కు చిక్క
గ్రక్కదలియు నక్కి - వక్కిలై తక్కు న
క్కజమగు బక్క చీ-కటులు నుక్కు.

తే॥ గీ॥ రక్కనులు సొక్కి కూర్చు నేర్పడిన లెక్క
రిక్క గమి లోన జక్కనై -నిక్కు చుక్క
య క్కమలజాష్ట్ర మిక్కిలి -యరుగు టక్క
వినఁ దెరవు నెక్క గుడివక్క -వేగుఁ జుక్క.

క॥ భగవత్సంకల్పితమయి
దిగంత విస్తృత నిబిడ - తిమిరంబు క్రమం
బుగను దిరోహితమై చన
మగుడి యధావిధి జగంబు - మనలఁ దెలివ్మై.

క॥ ఈండ్రించె ఖరంబంతటఁ
గాండ్రించుచు మేలుకొనిరి - కావలి వారల
దీండ్రించి లేచె గంనుడు
గోండ్రిందిరి భటులు క్రోధ - ఘూర్ణితు లగుచు.

కా॥ కంసుండంతటలేచి త్రుళ్ళివడి శో - కాశ్చర్య దుర్భ త్యవ
భ్రంశా లోల విషణ్ణ చిత్తుడయి కో - పాటోప సంభంధుడై

హాగన శ్రీకర దీప్త ఖడ్గ విలసన్ భక్తంబునై బాలవి
భక్తసోద్యుక్త నియుక్తుడై నడతె భీ భ తాచ్యుతీ యుక్తుడై.

చ॥ హయములు బూన్చి నూతుండొక - శ్యంభవముగొనితేర యోధ సం
చయములు వల్లులు భటులు - మాగధులు వెనుముట్టి రా నయో
మయ భయ సంభ్రమంబునను - హార్షచరు ల్భయము దొలంగ న
వ్యయ భయ శోక కోప మతి-యై చెఱసాల నతండు సేరుచోక.

ఉ॥ కావలి వార లుల్కినడి కై ముడుపుత భుటియింప దేవకీ
దేవి మొగంబుఁ ద్రిప్ప వసు-దేవుఁడు మోముఱవాల్చి నిల్వఁగా
బావురు మంచునేడ్యఁ బసి-బాప రథమ్మును డిగ్గి సేవకుఠ
శోభను జూప యొచ్చె సమ-దోష్ధత ఘట్టిత ఘట్టనంబులక.

తే॥ గీ॥ చొచ్చి యిటుచేడ్చు పసిపాఠఁ జూచి యయ్య
దాఁడు దగుటకు నదృశించి గగన
వాణిస్పృహకురాఁ దికమక - నడుచు నుండ
దేవకీ సహోదరునిఁ జూచి - తెంపుఁ జేసి.

క॥ బిడ్డ నతని పాదంబుల
నొడ్డి ప్రణామంబుఁ జేసి - యోషి శో నా
బిడ్డ నొడిచి నిడు సరముల
నడ్డముగాఁ బట్టి యిట్టు-లనెఁ గఁనునిశోక .

కా॥ అన్నా? శూన్యవంబె నత్యమని ప్రా-ణాపాయ భీతుండై
నన్నుకొ నీ ముఠపెంపుఁ జెల్లెలిని న న్మాన్యండు నీ బావ నె
న్నెన్నో యెగుల కొగ్గఁజేసియును నీ- నెయ్యంపు మేనల్లులకొ
గన్నల్విప్పని కూసల న్నెడప నీ-కారుణ్య మేమాయెనో.

ఉ॥ అప్రమ గర్భ నంజనితఁ డైన కుమారుఁడు మారకుండక
స్పష్ట మటంచుఁ దెల్పెగద. బాలుడు గాఁచిని బాల కానియా
దుష్ట వచస్కృతి ని్విడిచి - దోస మెఱుంగని మమ్ముఁబుచ్చి యా

యష్టమ బాలనైస విడు-మా వినుమా యనుమాన మేటికిన్.

క॥ శిశువధయే యెంతో కి

ల్బిష మందురె యందు నాడు బిడ్డ సుసూ యీ

శిశువు వధించినచో స్త్రీ

శిశు హత్యా కిల్బిషములు - నేకురు నీకున్.

ఉ॥ క్రిందును మీఁదు దైవము నె-టిరిగి యొసర్పిన క్రొవ్వెత్త మే
యందముఁ జందమై తనన -నార్యులు మెత్తురు రిత్తిమాటకై
నందియ మంది చిత్తమున -నంకటమున్ శ్రమఁ గాయకష్టమున్
నందను బొంది తన్న! కర-ణీయ వధంబును దొక్క మొక్కిదన్.

క॥ కలికి యిటుపలుకు పలుకులు

ములుకులుఁగాఁ దలచి తలఁకి -వులుకు పులుకునన్

విలపించినఁ జలమున సగ

చల దరుణాక్షుల స్ఫులింగ -జాలము రాలన్.

ళా॥ “ఏమేమీ! గగన ధ్వని త్రిదశ మాసింద్రోక్తులే కల్లలా?

మీ మోసంపుఁ గుయుక్తులే నిజములా? -మీ మీ యసులే తీసి యెం

తో మాకంతియకా?” యటం చతఁడు కో-పోన్మత్తుడై దేవకీ

భామం దోయుచు బాల లాగిఁగొని త్రొవ-పం గాలితోఁ దన్ని నన్.

క॥ ఎగసి యదృశ్యంబై శిశు

వెగసి చనుచు దుర్నిరీక్ష్య -వృధు తేజంబై

యగవడి యదియుఁ దిరోహిత

మగుచున్ భాషించె నిటుల నందఱు వినగన్.

తే॥ గీ॥ “బాల భూతుక! కంస! నీ-పాప నన్య

ములు ఫలించెను నిన్ను నిన్నోలు దుర్మ

దాంధుల వధింప నాతోడ -నవతరించి

సెరుగుచున్నాడు పారి -మృతి -స్థిరము నీకు”.

క॥ ౧౦౦ నౌడుఁ గఱచుకొనిసి

గ్గున శీర్షము నొగ్గి మోము- గోము విడిచి వె
ల్లనగాఁ గఠపంబున న్యం
దనము నధిష్ఠించి వెడలె- దహతహ వడుచున్.

ఉ॥ ఈ వివరీత నవ్యతర- దృశ్యము దైవ కృతంబు, దైవమా
యా నివృతంబు; తప్ప ద-నురాంత మఘాంతము దుర్బదాంతమున్
దేవకి పూజ్యురాలు పసుదేవుడు దేవుడటన్న వార్త న
ర్వావని వ్యాప్తి జెంది ముద-మంపిరి లోకులు ముక్తభీతులై.

ఉ॥ అచ్చట నందునింటి పస-వాలయ మందు యశోద సెజ్జెపై
నచ్చతురాన్య, వానప భ-వాది, నమస్కృత దివ్య మంగళో
ద్యచ్ఛరణారవిందుఁ డొక- యర్భకుడై పవళించి కన్నులన్
విచ్చుచుఁ గెప్పుమంచుఁ బల-విచె నయాగము పల్లవించగన్.

శా॥ చండాశూత్రుల కాండ దీధితులు ది-గ్జాలంబులన్ బర్వఁ బ్రో
ద్దండ న్యందన విధి నస్త హయ విస్తావ్రభా రాశి బ్ర
హ్మాండంబు న్పెలిగింప, సూత నర నిష్ణాశ్రుత్వ మేపార మా
ర్తంఢోర్వీపతి ప్రాగ్విశేష బాడిచె నం-ధారాతి జైత్రార్ధమై.

క॥ ఆ బాలుఁడేడ్చె నంతట

నా బాలప్రౌఢ మెల్ల- నావృత మాయన్
వేఁ బాసి మేల్కొని యశో
దా బాలుని సెజ్జఁ జూచి- త్వరితాత్మకులై.

ఉ॥ దాదులఁ బిల్చి, సేవన వి-ధానము, మంత్రము, నాభి నాళికా
చ్ఛేదము, స్నాన పానములు- స్నేహవిధి కనకాది లేహ గ
రోభిదక వామన క్రియలు- బుణ్యవచోదిత జాత కర్మమున్
వేద విధివయుక్తి నెఱ-వేర్చిరి బాలు చిరాయురాప్తికై.

ఉ॥ నంద యశోద భాగ్యమున- నందనుఁడొక్కఁడవృష్ట జాతకుం

డందము చందముం గల మహా పురుషాంచిత లక్షణుండు గ
 ల్లెందమిమీఱఁ జూతమింక- లెండని కేకల వేసికొంచు నా
 నందముతోడ గోకులము- నం గలయెల్ల రాకళ్ళొకళ్ళతోకొ.

క॥ చెప్పకొను చాటలాడుచు

రోప్పకొనుచుఁ బర్వలెత్తి - రోజుచు శ్రమచేఁ
 జప్పటలఁ జరచు చేగిరి

ముప్పిరిగొను సంభ్రమమును- మోదముఁ జెలగకొ.

శా॥ ఆలోఁ గాంచిరి నీల నీరద వర-శ్యాముక్ బ్రభాభాసుర
 శ్రీ లావణ్య మనోభిరాము, నత గౌరీ నాథ సుత్రాము, శో
 భాలంకార కళా లలాము, దత శుంభల్లక్షణస్తోము, ని
 త్యాలోలాఖిల లోక ధాముని యశో-దానంద కృత్స్నమునికొ.

ప॥ కని యందు.

నీ॥ లావణ్య లక్ష్మీ విలాస లాలితుండౌట

మాధవుడనుట సమ్మతము గాదె?

మత్తారి దైత్య సమాకర్షకుండౌట

శ్రీ కృష్ణుడన సముచితము గాదె?

శోభామమాన తేజో మానితుండౌటఁ

బ్రద్యుమ్న చిహ్న మర్హులు గాదె?

ఆనంద పూర్ణ క-టాక్ష వీక్షణుండౌటఁ

గంజాక్షుడనుట యు-క్తంబు గాదె?

తే॥ గీ॥ గోకుల పయోధి చంద్రుడై - కొమరు మిగులు

కతన గోపాలకాఖ్య యోగ్యంబు గాదె?

యనుచు వృద్ధులు బాలకుఁ - గని వచింప

వినుచు గోపకు లాడిరి - తనివి దీర.

క॥ ఆలకుఁ గ్రేవుల వదలుచుఁ

బాలకుఁ బాలనము మాని- పరవశులై గో

పాలురు పండువుఁ జేసిరి

బాలకు జననంబువలని - పరమ ప్రీతికా.

వ॥ అప్పుడు.

నీ॥ కనుల కఱపు దీట - ఘన జగన్మోహన

నుందరాకారునిఁ - జూతుమింకఁ

జెవుల త్రుప్పుడు వోవ - నవ మృదు మధుర ని

స్వసజాల మేవేళ - వినెద వింకఁ

బులకాంకుఠ దివ్య - పూరుషానవరత

క్రీడా సుఖంబులఁ - గెరలు దింకఁ

బ్రతిదినాహూత ని-రంతర శ్రీ రంజ

కోత్సవ మగ్నమై - యుందు వింక

తే॥ గీ॥ నని యుపశ్మిత లీరీతి - నాడిసొనుచు

గోకులమ్మున గోపికా - కుల మమంద

హర్ష సాగర డోలిక - లందుఁ దేలి

తేరి యోలలనాడె న-వ్వేళ లీల.

ఉ॥ అంతకుఁ బూర్వమే ఖల నృ-పాధము కంఠుని యందు ద్రోహమునా

జంతనఁజేసి పెన్వెఱపుచే మనుదేవుని భార్య రోహిణి

కాంత యశోద బాల్యసఖ- కంఠ పురంబును వీడి యెట్లొ య

ధ్వాంతర బాధ లోర్చి నిర-పాయముగాఁ జని చేరె ఘోషలోక.

తే॥ గీ॥ గోకులముఁ జేరి యిటు లోక- గోపకుండు

నంద మందిరమునుఁ జూప- నందుఁ జొచ్చి

పూర్వ సఖ యశోదఁ గని క-పుంగలింది

నర్స నృత్తాంత మామెకుఁ - జాటి పలికె.

క॥ కనికరము దనుకఁగా గ

ర్భిణియగు రోహిణి చరిత్ర - ప్రియుడగు నా నం
దునకు వచించి యశోద య

తని యనుమతి భగినిభంగి - దయఁ గనుచుండెన్.

క॥ ఒక శుభ దినమున రోహిణి

ప్రకటిత వేదనము నొంది - ప్రసవించెను బా

లకు, మానవ రూపక జా

లకు, శ్రిత పాలకు, సురారి - లయ మూలకునికా.

తే॥ గీ॥ జన్మ కాలమునన బల-శాలి యగుచుఁ

ప్రేక్షక మనోభిరాముడై - వెలయు కతన

నతని బలరాముడంచును - సార్థక మగు

నామధేయం బొనర్చి రా-నందమునను.

తే॥ గీ॥ కృష్ణ జననంబు నాఁటికి - రెండవత్తు

రముల ప్రియమ యీ బల-రామునకును

రోహిణి యశోదలు కుమా-రులఁ బెనిచిరి

సోదరుల లీల వారలఁ- జూచొనుచు.

మాధవీపుత్రము. యదు వంశ వయో-ధ్యమృతాంశు మునీ

మద దైత్య తమో-స్మధన ద్యుమణి

మృదు గీత వచో-మృత నిర్దురిణి

సదృశాకిగ భా-స్వర కృష్ణ మునీ.

గ ద్య ము.

ఇది శ్రీమదిండిరా నాథ ప్రసాద లబ్ధ సహజకవితా విరాజమాన శ్రీమద్భాతమస

గోత్ర దివి వంశోద్భవ నరసింహాచార్య పాత్ర వేంకటాచార్య

రంగమాచార్య తిలక రంగాచార్య ప్రణీత శ్రీ

కృష్ణాతిమానుషతత్త్వ ప్రధమఖం

డాతర్గత ప్రధమాశ్వాసము

సం పూర్ణము.

ప్రేరస్తు

శ్రీ కృష్ణ పరమాత్మ వేదము.

శ్రీ కృష్ణాతిమానుషతత్త్వము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

క॥ వేదాధ్వ విహళ! హరేం

ద్రాది సుర శ్రిత పదాబ్జ! - యబ్జాక్ష! క్షమా

నాథ మకుట రంజిత శుభ

పాదయుగళ! గళితగాన - పఠ రస భరితా.

ఉ॥ అవధరింపుము.

చ॥ మధురను గఁనుండంతట న-మాత్యుల నెయ్యురఁ బిల్వనంపి యే

ధమునఁ దన్నుఁ జంపఁ బ్రభ-వించిన బాలకు గుఱ్ఱైఱింగి యు

స్మధన మొనర్చఁగాఁ దగునొ - మారకు మారణ కర్మ దీర్చ నే

విధి కరణీయమో తెలియు- వేడుకఁ గూటమి నొండుఁ గూర్చినక.

తే॥ గీ॥ అందుఁ జర్చించి యెన్నో ము-ఖ్యాంశములను

దుదకు వాడ వాడలఁ గల - దుగ్ధ కంఠ

లకు విష స్తన్యము నొసంగి - లాలనమునఁ

జంపుటకు నిర్ణయంబుల - నలుపుకొనిరి.

క॥ నియమించిరి యందులకై

భయంకర దయావిహీన - పటుచేతన, ని

ర్ణయ విధ సాధిత యాతన,

నయ మార్గ విదూర పూత-నక శిశు హంత్రిక.

ఉ॥ అచ్చట నంద గోకులము- నందున నందుడు పిల్వనంపఁగా

వచ్చి యుధోత్తముల్ జనన- వాసర లగ్న ముహూర్త చక్రముల్
క్రచ్చరఁ జూచి జాతకము- వ్రాసి త్రికుద్ధిఁ గృష్ణుడన్న పే
రచ్చవడంగ నేర్పరచి- రార్యులు మెచ్చఁగ సార్థకంబుగాఁ.

౯॥ బాలుఁడు జననంబందిన

దే లగ్న మొ కాని నంద- గృహ గోకులముల్
పాలాయములై పంటల
శ్రీలక్ష్మ, సంపదల, నాల- జేలఁగెఁ గ్రామముగఁ.

తే॥ గీ॥ అరయు డై మ వృత్తాతంబు - సంధుఁడైన
వచ్చి పరికించి నగి చను - బధిరఁడైన
బని చెడిన వాఁడు కలనైనఁ- గనును దినము
బాలుఁ; దదితర విషయముల్- వ్రాయునేల.

సీ॥ కనుఁ గూర్కినంత జ-గజ్జాల మున్నట్లై
కూర్కునో యని యెంచి - కొందలవడు
నగవు వెన్నెల మోముఁ - దొగ చిల్క భువనముల్
చిగిరించునో యని - చెలఁగి ముఱియుఁ
గలఁగుచుఁ బలవింపఁ- బ్రళయ కాలాభీల
గర్జనంబో యని- కంప మొందుఁ
దగలాక్ష దృగ్రూచుల్- విరిసి నంతనెలోక
మోహనంబో యని- మరువు సెందు

తే॥ గీ॥ అనవరత బాల పరిచర్యలను నిమగ్న
యగుచు ననిమేష సంగతి- నను దినాభి
వర్ధ నార్భకు సయక్ష-కార్థ మొడలు
మఱచిన యశోద ప్రేమాభి-మాన పరత.

౧౦॥ పెన్నిధి గన్న పేదవలెఁ - బ్రీతి వహించి ముదంబు పూరముల్
కన్నుల నింది బాలక వి-లాస వినోదములే తలంచి ని

ద్రాన్నము లైన మాని శిశు - రక్షణ భారమునే సహించి యే
యన్నెముఁ బున్నెమున్నెఱచి - యర్భకు నెంచుచు నందుఁడుండఁగా
క॥ దెచ్చిరి కంసుని భృత్యులు

చెచ్చెరఁ గప్పముఁ మధురఁ జేర్చగ ముదలఁ

దెచ్చిరి సృపు పంపున వా

కుచ్చిరి రమ్మనుచుఁ గొలువుఁ కూటమ్మఁకున్.

ఉ॥ నందుడు నంభ్రమఁబునను - నందను బాంస సహింస కెంతయో

కుందుచుఁ గంస భూతమునఁకున్ వెఱగంది వియోగ తప్పు

కొందలమందియుం జనియె - గోకుల మఃఖ్యులు వెంబడింప గో

వింద పదారంభ గతి- వీత మనోగత భీతుడై వడిన్.

తే॥ గీ॥ అతఁడు మధురాపురంబున - కరిగి యచటఁ

గంసు నర్పించి కాన్కలఁ - గప్పములను

జెల్లు వేయించి యటనుండి - చిర పరిచితుఁ

డైన వసుదేవుఁ గనఁ జెఱ - కరిగెఁ బీఠి.

క॥ అతనిఁ గని మ్రొక్క లిడగన్

గుతుకంబునఁ గొగిలించి - కూఁమి మీరన్

జతురత వసుదేవుండ నె

నతి వాత్సల్యంబు నెయ్య- మరిమురిఁ గొనగన్.

శా॥ అన్నా! నంద కిశోరుఁ డాత్మజుఁడు బృం-దారణ్య మధ్యంబునం

దున్నాడే? సుఖయై, నురక్షితుఁడునై - యుష్మద్దయా పాత్రికై

యెన్నో నోములు నోచినందులకు నీ - పీబాలునిం గంటి నిన్

గన్నన్ బాంస దురంత దుఃఖములు సం-తాపంబులున్ దూరమై.

తే॥ గీ॥ అయిన దుర్నిమి త్తములు బృం-దాటవికిని

జేకురును దాన షా కెట్టి - చేటు లేదు

చిత్తి మర్భక సన్నిధి - జేర్చి వానిఁ

గంటి తెప్ప విధమ్మున - గాంచవలయు.

క॥ నీ శిశు చిత్తమునకు నా

యాశీర్వాదములు నంద - యర్థులు వార్త

మానమున కొక్కపరినేక

వాసియొ స్వయముగనొ యెఱుక - బరచుము కరుణా.

క॥ అన విని నందుడు వసుదే

పురి దయఁను నెయ్యమునకు - బొంది ముదముఁ బీ

డన మొదపు ననిన నుడికై

పెను వెఱపున దిగులు సెంది- వీడ్కొని వెడలెక.

ప॥ ఆ సమయంబున.

ఉ॥ ఘాతన కామరూపిణి య-పూర్వ విలాసిని యై యధేచ్ఛమై

వీత ఘృణాత్మయై తీరిగి - వీడులు నాడులు వాడవాడలుక

ఘాత మొనర్చి స్తన్య విష- నర్మ మృదూక్తుల జేరి బాలనం

ఘాతము ఘోర వాతము ఘ-నాఘన పోత వితానముక బలెక.

చ॥ కుటీలుఁడు కంఠ నానతిని- గూఢచరుల్ పుట భేదనంబులక

విటవములం గుటీరముల- వీధుల నాడుల సంభవిల్లు మి

క్కుటములు బాల హత్యలను- గుప్తముగా నొరు లెవ్వరే నెఱుం

గుటకు నసాధ్యమా పగిది- గోరి ఘటించిరి తాల్చి యాడలక.

క॥ ఇటుల నిరాఘాటముగా

మటుమాయముఁ జేసి శిశుల- మధురారాజ్య

స్ఫుట పురముల జనపదముల

నటవీధిల బృందఁ బూత-నానుర సేరెక.

మ॥ నవ తాబంక రుచు లైలంగ మణి దా-మంబుల్ ప్రకాశింపఁ గ

న్లవ లావణ్యము చెంగలింప నును మై- కాంతుల్ పినాళింపఁ జ

న్లవ ప్రాగల్భ్యము వెల్లడింప ముఖ చంద్ర)శ్యోత్స రాణింప మో

వి వికాసంబు దేన ల్గునంగ వెడలె- వీధుల్ విహారార్థమై.

శా॥ సౌందర్యప్రభ మోహిని వనిత చంచ- చచ్చంచలా దేవి తా
నిం దేతెంచె నటంచుఁ జూచి రెలమి- బృందారకాభ్రాంతి గో
బృందంబుల్ విడనాడి బృందములుగా- బృందాటవీ వాసు లా
మందఁ మంద మ-దేశ యాన నడి సంభ్రాంతస్థితి జెందుచున్.

తే॥శీ॥ నెమ్మి నది తొక్కనట్టి గుమ్మమ్ము లేను
పూతనకు లోనుగాని కాపురము లేను
బ్రదికి కేరింత వేయు న-ర్భకుండు లేను
మర్మ మెఱిగియుఁ దెలుపఁడే- మానవుఁడును.

తే॥ గీ॥ గోకులావాస బాలుర- గూల్పు నొచి
నందునింటికిఁ జనుదెంచె- నుద రాంగి
యొక్క-చో నిర్వ రర్థకు- లుంటుఁ జూచి
చిత్తమునఁ బొంగి- దోలల- చొంత కరిగి.

శా॥ ఇద్దరు శిశువుల లోపల
ముద్దులు ముడిపెములఁ గులుకు - బుడి పొసగిపై
బుద్ధి వాడను నా యుద్యుల
యొద్దకుఁ జని బిడ్డ నెత్తి - యెడి నుంచుకొనన్.

మ॥ అదియే మోనమొ కాని యెంతటి వయస్యల్ బందువుల్లాసినన్
బెదరక గొప్పైను న య్యశోద వలుకక- వెన్నాడె నానాడు తా
నిదురం బోయెడి బాలు నెత్తికొనియు- న్నిద్రాక్షుఁ గావించియా
మడ పీనస్తని ముద్దు పెట్టుకొని సంభావించి యాడించినన్.

శా॥ మూసిన కన్నులెత్తి మఱి- మూయుచు నెత్తుచు నావులించుచున్
ద్రాగినము నొందినట్టులు గ-రంబుల బాడములెత్తి యేక్కుచున్
గాసిని జెందినట్లు తమ-కంబునఁ గంపము నొంది యీల్లుచున్
మోన మొనర్చె బూతప-పి-నోడముగాఁ బని బాలుఁ డంతటన్.

క॥ అన్నా! యాఁగొంటివి రా .

చన్నిచ్చెదఁ గుడువు మన్న! చక్కంబడు నీ
గొొన్నెగులు చిన్ని తండ్రి!
యిన్నాశ్శకు నిన్నుఁ గంటి- యెఱుక వడమిచ్చే.

క॥ అని స్తన్యమీయ బాలుడు

కను మూయుచు ఁదెఱచి కొనుచుఁ- గరమునఁ గుచమున్
బుఱుకుచు వాతెఱ లందిడి
కొని త్రావం గడఁగెఁ బాలు- గుటుకు గుటుకునక.

క॥ పాలు గేలింతల తో

గోలంగాఁ దొడఁగ శిశువు- గురునై బరునై
వాలుం గంటికి గుండెలు
వీలంగాఁ జేయు సంత- వేఁగై తోచెక.

క॥ ఇక ననులు నిలువ వనుకొని

యెకనక్కిముల న్నటించి- యిట్లనె శిశు ఘా
తకి భూతకి రొప్పుచు బా
లకు వక్త్రమునుండి కుచము- లాఁగుచుఁ బూర్నిక.

క॥ “అయ్యా! ననుఁ బోసిమ్మా

యియ్యంగాఁ జాలఁ బాల-నిక నీకును నా
కు య్యాలకించి వదలుము
చయ్యనఁ బోకున్న మిగుల- సరికట మొదవుక.”

కా॥ బాలుం బ్రోద్ధతచేలుఁ బాలు కుడుపక - భారంబుగాఁ దోచె న
బ్బాలా రత్నము తోసి వైచినను న- బ్బాలుండు చ స్వీడకే
ప్రేలాడక గర పాద తాడనముల- స్పీడించి కీడింప ను
ద్యేల ట్తోభను గూలి నేలఁబడి యు-ద్యేగార్తులం దూలుచుక.

షే॥ గీ॥ రక్త ఘనము ల్వెడల వక్త్రమ్ము నుండి

నాసికా రంధ్రములను నుచ్చాన్న మెడల
వశువు వివృతములును జిహ్వయును నుబుకఁ
బొటలి దొటలుచుఁ బూతన-తొటఁగఁ మేను.

క॥ స్త్రీ హత్య యనుచు లోక
ద్రోహమునకుఁ బూనుకొన్న దుర్మతి దేశ
ద్రోహిణిఁ బూతన విసుడుట
ద్రోహముఁ బ్రళయాంకరంబు- ద్రోహము కాదే!

తె॥ గీ॥ నృపుఁడె శిశుహత్యఁ జేయ సం-దిచ్చి నపుడు
గనియుఁ బ్రకటించుటకు వీలు-గాని యపుడు
నర్భకుల శక్తులను భోజ్య-లైన యపుడు
దేవుఁడే కాక యెవడు సా-ధింపఁ గలడు!

మ॥ వికృతాకారముతో బహిర్గత ముల- స్వేదాశువు వర్షంబుతో
వికటాస్పాద్యధత-రక్త వీక్షణ శక్తు- తేనానా జిహ్వభితో
వికటంబా నసురాంగనా గురు కుచ- స్వీకారము జేసి వీ
డక పాల్గొవుచు రోజి రొప్పుచును నా-ట్యంబాడు నయ్యర్థకుఁ.

చ॥ కనుఁగొని యయ్యుకోదఁ ప్రియ-కాంతను రోహిణి బిల్వబువ్వ నం
దునిఁ దలపక గులాగ్గిలతోడ నతండును నాక్షణంబు చే
రినను దదీయ వార్తను నెఱింగి జనుల్ చనుదెంచి గుంపులై
కని మృతకాంత నర్భకు నఖండ మహాద్భుత విస్త్రయాత్ములై.

సీ॥ బాలకు, గరమర్ధి- బరిరంభణముఁ జేసి
యెత్తి ముద్దిడుచు నా-డించు నొకడు
అరుణోదకముఁ ద్రిప్పి- చరణముల్ గడిగి ని
వాళించి పాటల- బాడు నోర్పు
వ్రోజ కులరబేలు వేల్పు వటండుఁ బాదముల్
ముట్టి దండంబుల- బెట్టు నొకడు

యమః కలః బిల్వి యా-రళః బాడి యుయ్యలః

బెట్టి దీవించి జో-కొట్టు నోర్తు

తే॥ గీ॥ సందునిఁ గవుంగిలించి యా-వంద మెసంగఁ

బుణ్యమూర్తి వటంచును- బొగడు నొకఁడు

ట యశోద! నీ వంశము- మధ్వరించు

చిటి బుడుతఁ గంటివని స్తుతిఁ- జేయు నోర్తు.

క॥ ఈ పగిది గోకులయున

గోపీ గోపకులు దేలి-కుతుకాంబుధిలో

నా పూతి పూయ మేదుర

యా పూతన దహన విధుల-సంత సడపినకా.

తే॥ పూతన చావు కర్ణ పుట-ము ల్వ్యధఁ గొల్ప సయోమయాత్మకృడై

భీత మనస్కుడై మిగుల- వేదముఁ జెంది నిరాశ-బొందియున్

జేతము సంబలించుకొని- చింతను మింగి ధృతి న్దహించి సం

జాత మహాగ్రహ జ్వలన- జర్జరితాత్మకంబు గంనుఁ డంతటకా.

క॥ పటుతర నిజానుచరు ను

దృట బాధాకరు నధర్మ- పరు భీకరు ను

త్కట కిల్బిష పటలాశరు

జటులా సుయఁ బిల్వ సంపె- శకటా సురునికా.

క॥ పిలిపించి రుతనికొ భూ

మలు-నవ పరిధానములును- స్వర్ణంబును గా

స్కలు నిచ్చి గారవించుచుఁ

బలికె నుచిత వీత మొసంగి- పరిచయ మెసంగకా.

క॥ మాయోపాయ కళా సుధీనిధి వ-సామాన్యోగ్ర వీరుండ వా

త్మీయ స్నేహిత బంధు రక్షకుండ పు-త్తీర్థార్థ విన్నూర్తి వీ

వే యిప్పట్టున యుష్మదీయ సఖుని- స్నేహేణ గాంక్షించు వ

న్నే యల్లంఘనఁ జేయుచో నొరులు చి-క్కె? నాకు దైవోత్తమా!
తే॥ గీ॥ నన్ను గడతేర్చ నెంచి జన్మంబు నొందె
గోకులంబున నందుడ-న్గోవు నింట
నర్భకుండు పూతనను జక్కాడె నతఁడు
వాని నెట్లెనిఁ బరిమార్చ - వలయు సేవు.

క॥ వలుక నిటు నింతకే భీ
తిలి ననుఁ బిలువంగ నేల? - తికమకచే? మీ
తెలివియుఁ దేటయు మాసెనో?
యలఘు భుజా బలుడ విట్టులడలం దగునే?

క॥ చెచ్చెరఁ జని యిప్పుడె నేఁ
దెచ్చెద నాశిశు శిరంబుఁ - దేకువ భయముకా
బుచ్చెద నీకును వహ్నిం
జొచ్చెదఁ గాదేని నిజము - చూడు నరేంద్రా!

క॥ యంత్రంబులఁ దంత్రంబుల
మంత్రంబుల యందుఁ గడు నమర్థుండగు న
మ్యాత్మికుఁ డిటు శపథంబు స్వ
తంత్ర పరాక్రమ మహోగ్ర-తా ఘటియించెకా.

చ॥ అనుడుఁ బ్రతిజ్ఞఁ జేసి శక-టాసురుఁ డంతట ఘోషలోనికి
జని యొక బండిరూపమునఁ జయ్యన వీధులఁ బోయి పోయి నం
దుని గృహమందు డోలికను- దూఁగుచు నిద్దురఁ బోవుచున్న బా
లునిఁ గని నూత్నరూపమున - లోపలికిం జని డోలఁ దాకినకా.

ఈ॥ డోలిక బద్ధులై పగిలె-డోలి నుష్కప్తిని బొందుచున్న యా
బాలుఁడు మేలుకాంచి కుడి-పాదముతో నొక తన్నుఁ దన్నినకా
వీలి వికావిక ల్లని గు-భేలునఁ గూలెను బండి యందు న
వ్వేలుపు గొంగ పాణములఁ వీడి భయానక పృత్తి గన్పడెకా.

౧౧. ఈ వృత్తాంతం జెల్లెను

బావురుమని యేడ్చు చరిగి - బలరామునితో

వావిలి నాకెడు బాలకు

తాపేశను వారి యిండ్ల నాఖ్యా నింపక.

౧౨. ప్రేవలై నున్న గోపీ

గోపకు లా చిత్ర ఘటన - గొన కొని కనఁగఁ

బాపల లేగలఁ బనులను

గోచురములఁ బనుల వదలి - కదలిరి వేడ్కఁ.

౧౩. ఆలో నంద యశోదలు

బాలుని లేవంగ నెత్తి - పరమాశ్చర్యా

లో లాత్తులగుదుఁ ద్రి. భువన

పాలకుఁ డీ బిడ్డఁ డనుచు - భావించు నెడక.

౧౪. గుంపులు గట్టి మందఁగల- గోపక- గోపిక లేగుడెంచి నై

లింప విరోధి మేదుర క-లేబరముక శకటంబు బ్రద్దలై

మెంపును సొంపు నేది కనిపించెడి, దానినిఁ గాంచి యద్భుతా

త్కంపిత గాత్రులై శిశువు- కట్టిడి రక్కసి బండిఁ గూల్చునే.

౧౫. ఇతఁడు కేవల బాలుఁడే జగత్ప్రళయంక

రుం డయి యాడు బాలుండు గాని

ఇతఁడొక యర్థకుం-డే నాభిఁ బద్మజఁ

బౌధిఁ గన్నట్టి యర్థకుండు గాని

ఈతఁడు పసి పాపఁ-డే పాప రేనివై

వట పత్రమునఁ గూర్చు- పాప గాని

ఈతఁడు కౌమారు-డే శౌర్య వికృమ

రోప నిర్జిత కుమారుండు గాని.

౧౬. గీ॥ ఈతఁ డొక్క క్షిప్రోరుడే-వృధుల బల ను

రారి మత్తేభ హరి కిశో-రంబు గాని . . .

యనుచు గోపికా గోపకు-లవశు లగుచుఁ

బాడి కొనియాడి యాడిరి-భయము వీడి.

ఉ॥ కొందరు బండి యొందు చిటి-కుట్టుని దాకిన బాలుఁ డావదం.

బొందక పాద సంహతని-ముక్కలు ముక్కలుగా నొనర్చె ను

చందు రదెట్టులై న మను-జార్చుకుఁ డెన్నఁడు నెవ్వఁడేని బం

డిం దన కాలఁదన్ని ప్రక-టించెనె యద్భుత విక్రమోద్ధతిఁ.

క॥ ఈ విషయముఁ గంసునకును

నా వార్తా హరులు దెలుప- నట మట వడి-తా

రామించెను వై శంబ తృ

ణా వర్తండనెడు నొక్క-యాసర ముఖ్యుఁ.

తే॥ గీ॥ ఆ తృణావర్తఁ డరుడెంచి యనియె నిట్లు :

హేయ యావ్రుండు శకట-దైతేయుఁ డీగ్లై

మనుజు బాలకు నే బరి-మార్చు కున్న

నసుర వంశంబునకు నవ-ఖ్యాతిఁ దేనె?

చ॥ ఇటు శవధంబుఁ జేసి చని-బృందకు నా చటులొసరుండు పా

కట నిజ దైత్యమాయ ముడి-గాలి విధంబున నందునింటి ముం

గిట నొక డోలఁ దూయుచు నొగి-గనుమూసె పరుండియున్న యా

చిటి బుడుతయ్య నెత్తికొని-చెంగున నింగికిఁ జెంగలించుచో.

ఉ॥ సరిగ యశోద లేడ్వఁ గరు-ణామతి రోహిణి తల్లడిల్ల నా

క్రందము తోడ వెంట బల-రాముండు చేలము నంటి రాఁ బ్రా

బృందము నందడింపఁ బుర-వృద్ధులు ధైర్యముఁ జెప్ప-గోపకుర

కొందఱు రోసుమాన పెను-గోలల, గోలలు గోల సేయగఁ.

మ॥ దినువీధిం దురసిల్లినట్టి నిజమా - వృత్తాంత మేడైన నే

మణు మాత్రంబు యంతకంటె గురువై యత్కాలతం పొచు శ్రీ

వణ దైత్యాంగ మొకండు నేల బడె ద-చ్చారీర. మధ్యయు నం
దున శ్రీకృష్ణుడు డోలనున్న వగిడిక - జూపట్టె నిర్భీతుడై.

చ॥ అంత.

సీ॥ మీ డసామాన్యుడ - విహంగ వాహుండే మొ
యనుచు బాలకుని ముద్దాడు వారు
వీ డమర్త్యుండ తొ - లేల్వుగొంగ యటంచు
గ్రక్కునఁ జాలిలి మొక్కు వారు
మీ డయోనిజుడ సేవిత విధాత్రీ భవేందుఁ
డగునేమొ యంచును బొగడు వారు
మీ డభీరుడ ఘోర-విష భోగి పర్యంకుఁ
డేమో యటంచు గీ - ర్తించు వారు

తే॥ గీ॥ నగుచు గోపికల్ గోపకు లర్భకునకు
దృష్టి దీయించి యానతు- లిచ్చి డోల
నునిచి జోకొట్టి యానంద- మునను నిజ ని
వాసమున కేగి రవ్వేళఁ బాడు కొనుచు.

చ॥ కడచెను గొంతకాలము నుఖింబునఁ గృష్ణుని శైశవంబు నే
ర్గిడి చిటపాట్టి కొన్నుడువు -లెన్న మనోహర మంజులౌకృతిక
బుడుతేడు చల్ల నేర్చె నునుముద్దులు మూటలు గట్టునట్లుక
న్నడిన నమోఘుతోష కలనంబున నాడులు దాఁపెనంతలోక.

క॥ ఆవృతుడై తన శిష్యుల
తో వానప్రస్థ సముచితోచిత విధి, బృం
దావన భూమికి వచ్చెను
దై వజ్ఞుడై న గర్గ-తాపసి నియతిక.

తే॥ గీ॥ అతడు కాలజ్ఞుడగుట బృం-దాటవిడిచి
గోకు లావాను లెల్లరు - గుములు గట్టి

యరిగి యమ్ముని- చంగుని నాశ్రయించి

పడయఁ జాలిరి తమతమ- భావిగతుల

ఉ॥ నంద యశోద లేగి ముని - నాథున కొగ్గి సమన్వరింప, మీ
చందము నే నెఱుంగుదుఁ బ్ర-బాపతి యాజ్ఞ మనువ్యసూపముకొ
బొందిన దివ్యులీరు, భవ - మోచకుఁ డౌ హరినేవఁ గోర నా
నందముతోడ మీకుఁ గరు - ణకౌ శరమిచ్చె నజం డటం చ నొక

తే॥ గీ॥ అతఁడు బలరాముఁ బరికించి - యనియె నిటుల

నీతఁ డాది కేమాశ జ - న్నించె సాధు

ధర్మ రక్షణకై యవ - లొర మెత్తు

చక్ర కిం గుడి భుజము - నాయ పడగ

క॥ నంద యశోదల చెంగటఁ

గండర్ప సమాన సూప . కనుసీయుండు

సుందరు బాలుని జూచి య

మందా నందాశ్రు లొలుక - మూర్ఛిన్పడి పలికె

౬౦

కా॥ నందా నీ కరుణా విశేషమునఁ గన్నారం - గన-స్థలై గో

విందుక లోకము లోమఁ బుట్టిన మహా - విశ్వేశు సర్వేశు మీ

బృందారణ్యమునక బురాకృత తపః - శ్రీమీఱ యోగీంద్రులీ లేక

బొందంజాలని భాగ్య మబ్బెఁ గద, నా - పుణ్యంబు సామాన్యమే

తే॥ గీ॥ ఈతఁ డొక నిమిత్తమున జ - న్నించె దేవ

కికిని వసుదేవునకును, నీ - గృహము నందుఁ

బెరుగుచున్నాఁడు మీకు - నావిర్భవింది

మాయ శిశువు మీ కిడిపోయె - మాయమగుచు

౬౧

ఉ॥ ఎన్ని భవంబులందుఁ బర - మేశ్వరు సేవ యొనర్చి యుంటి రో

యెన్నఁడు వాన వాఙ నిట - లేక్షణు లేనియఁ బొందలేని యీ

వెన్నుని బాల లీలఁ గని - పెంచఁగఁ గల్గెను మీకు నద్దిరా!

పున్నెమంటన్న! లేడు మిము - బోంట్లు త్రిలోకము లందు నొక్కరే?

క॥ ఈపావని వలనను మి

మూపద లెవ్వియును బాదవ - వర్భకుండే మీ

గోవుల, గోవుల, ఘోషను

గాపాడును, శాంతి, సుఖము - గలుగును మీకుకా.

౭౪

గ॥ అనిన ననిర్వాచ్యంబగు

ననుపమ మగు హర్షమంది - యానందాశ్రుత్

కనుఁ గొనలను జడిఁగొన గ

గ్గని యనుమతి మగిడి చరిరి- గోకుల మునకుకా.

౭౫

మ॥ చన మానంబులు నేండ్లుఁ గొన్ని దినముల్ - సంసర్గసూనంక నై

జన సంస్తుత్తుడునై, మనోహరుడనై - సంభావ్యుడనై గోకలు

బున కాశర్వకుడై, యనర్ఘ మణియై - పొల్వారు కృష్ణుడు నే

చన, మాటాడఁగ, నాడఁ, బాడఁ, బ్రతిభా - మల్ నేర్చె నానాటికా.

నీ॥ వటువాత మేల్కుని - పాల్టొవి, పదమూల

నుద్దుల వల్లిండు- ముద్దులొలుక

పొద్దునఁ దనకయి - బుడిబుడి జనుచెంచు

తోడి బాలురతోడఁ - గూడియాడు

పొద్దెక్కి నంతనె చద్ది - సాపడి ఘోష

నిల్లిల్లుఁ గాల్చడ - నేగి వచ్చు

సాయంబునందు ని - చ్చలు నాల మందల

కెదురేగు గోపాలు - రెత్తుకొనఁగ

తే॥ గీ॥ రే యశోద ప్రక్కఁ బరుండి - ప్రీతిఁ గొనరి

కసరి కొన్నను నూతొట్టు - గతలు వినుచు

విశ్వ సంతోషకుండు - శ్రీ విష్ణుమూర్తి

యర్చక విశిష్ట పాత్ర) ని - క్షణినియించి.

౭౬

క॥ బలరాముడు గృష్ణుడును

గలసి మెలసి యాడుకొనుచు - గలియఁ దిరుగుచుక

బిలుచుచు జెలికొండొను గో

కులమున నడయాడు చుందు - గునగున మనుచుక

29

ఉ॥ గోకులమందు నున్న పసి - కుట్టలు నిద్దురలేచి యెల్లరుక

వేకువ నందొకళ్ళొకరి - బిల్పుచు గృష్ణునిఁ గాన నేగ నా

పోకడ నంద నందనుడు - మున్నె యెఱుగుచు లేచి బాలకుల్

రాక నిరీక్షనేయు, బలరాముని - మేల్కొలుపుక గృహమతిక.

సీ॥ చేర్చి ముంగురులెల్ల - సిగవేసి తుఱిమిన

చెంగల్బ యటవాడి - చెలువు మివుల

నదనాబ్జమున లేచి - చెడరిన మృగమద

తిలకంపు గుమగుమ - లొలయ దెసల

చిటి ముద్దు టురమున - నటియించు ముడి వడ్డ

వృలిగోరు పతకంబు - పొలుపు మీఱ

నునుబొజ్జ వలిపెంపు - మొలనూలు నందున్న

కనకంపు రతనాల - గంట లురల

తే॥ గీ॥ జెవుల మద్దికాయల జోడు - చిందులాడ

నాన నవ మాక్తికము నర్త - నంబు సేయ

మురువులును దండ కడియంబు - లొరసి మొరయ

నెదురు పరువెత్తఁ గృష్ణుడు - హిలలఁ గలియ

౩౦

ప. ఇట్లు బాల్యక్రీడా వినోదంబులం దవిలి

ఉ. ఒక్కొక్కనాడు పక్కి దొర - యోజ నొకానొక బాలకుండు గా

నొక్కను విష్ణుమూర్తిని - కృష్ణుడు వాని భుజాలమీఁద బా

నొక్క నటంబు ఛత్రమని - యోషికతో బలరాముడూన న

మృక్కలు నవ్వి పువ్వులను - నారతులీయ యశోద పొంగఁగా

చ॥ మఱి యొకనాఁడు కృష్ణుఁడు ర - మాపతియై పవళించి నిద్రోవో
 నరగ చయోద్యుడై బలుఁడు - నూరులఁ దమ్ముని శీర్షముంపఁ గొం
 ద జనురులై పెలుంగ, మఱి - తక్కిన బాలురు నాకవానులై
 మొఱిడిఁ బోవఁగా నభయముద్రొ యిడుక గుడి కేలు ద్రిప్పుచుక

చ॥ మఱి యొకనాఁడు కృష్ణుఁడు క్ష - మాధిపుడై పెనుఁ బీఠమెక్కఁ గొం
 దఱు భటులై చెలంగ భట - నాయకఁడై బలరాముఁ డొప్పుఁ గొం
 దఱిఁ బరాజితాదులయి - దానులుగాఁ దలొగ్గ వారికి
 శరణ మొసంగి పొమ్మనును - సంకెలూచ్చి ప్రభుత్వ వైఖికి

ఉ॥ వేటొకనాఁడు శౌరి సరి - పిల్లల నెల్లరఁ డెండు శ్రేణులక
 దీర నియోగముక నలిపి - నీటుగ మోహినియై చెలంగుచుక
 క్షీర ఘటం బొకండుఁ గొని - నృత్యము నేయుచు గాన మాధురిన్
 వారులఁ దన్నుచుక గపట - నాటకపాత్రము నిర్వహించెడి

ఉ॥ ఇకొకనాఁడు స్నేహితుల - నెల్లరఁ గృష్ణుఁడు సేర్పి యొక్కచో
 బింకముతోడ నెత్తయిన - పీఠి నధిష్ఠితుడై “గురుండ నా
 కింకరు లీరు ఛాతులీ”ని - గీతల కొన్ని పఠించు జ్ఞానము
 దాంకితులైన య ట్లభిన - యం బొనరింపఁగ బాలు రర్థిమై

ప. ఇట్లు బాలకీడా వినోదంబులం దవిలియు బలరామ కృష్ణులు

సీ॥ బ్రూదాటవిని గల - వికలాంగ, పంగ్వంధ

బధిరుల వరసి నే - వల ఘటించు

నిష్ఠా గరిష్ఠులై - నియుచు సంయములైన

యోగులఁ బరికించి - యుపచరింతు

ఆశోని యలసి వ్య - ధార్తులై పలవించు

కడుఁ బేదలనుఁ జూచి - కనికరింతు

ధర్మ సంబద్ధులై - కర్మ పటిష్ఠులౌ

సద్గ్రహస్థుల నెంతో - సద్గ్రహింతు

తే॥ గీ॥ రోగులనుఁ బల్కురింపఁగ - నేఁగు దెఁబ్రు
 శక్తిహీనుల కెంతయో - సాయ పడుదు .
 రర్థకుల క్షేమ వృత్తాంత - మరయు చుందు
 బృంద బల రామ కృష్ణులు - పిన్న లయ్యు.

క॥ అయినను సధర్మ పరులను
 నయ దూరులఁ గృపణ మతుల - నైచ్య యుతుల ని
 ర్భయులై గూఢ పాఠముల
 నయముఁ గఱపు చుందు పెక్కు - నడతలఁ గడఁక.

ట॥ కాటికిఁ గాళ్ళు సాచికొని - కంపమునకై గడుఁ దూలుచుండు మో
 మోటమిఁ ద్యాగముక, సహన, - ముత్తమ ధర్మము లెవ్విలేని జం
 జాటముఁ బెంచుకొన్న మను - జాధముఁ జూచి సహింప లేక పో
 రాటముఁ బెట్టుకొందురు ప - రాభవ కల్పన బుద్ధినేర్పఁగ.

ఆ॥ వె॥ వయసు చెల్లువఱకు - భర్తను, నత్తను
 ఖీల్చి, పిప్పినేసి, - వెతలు పెట్టి
 నేడు ముదిమి వొడవఁ గోడిండ్రఁగాఱించు
 నత్తకొక్క పాఠ - మరయు చుందు.

క॥ సోమరియై పనిపాటల
 నేమరి, కలుద్రొవి, వచ్చి - గృహమున నతి నే
 దే విష వేధించెడి జడు
 నేమర కలయింతు చిత్త - వృత్తి నురల్ప.

౯౦

క॥ గయ్యాళి గంపయై మా
 మయ్యను, నత్తయ్య, మగని - నదలించెడు న
 క్కయ్యను గుట్టు వెలార్చుచుఁ
 గయ్యములకు లాఁగి బుద్ధి - గఱపుదు రలుక.

నీ॥ గడియించి రాసుల - బిడికెడు మెదుకులే

- గతికి వేయ వె - న్నాడు వానిఁ
దనకెంత సిరియున్న - దనవలె సుఖమును
లేమలఁ గని యోగ్య - లేని దాని
మోస మెఱుంగని - పురుషులఁ గికురించి
పెద్దయై పురి విట్ట - వీఁగువాని
నెఱునులు దనకున్న - దొఱలించి యెరులపైఁ
డగవులకై కాలుఁ - ద్రోవ్వు దాని
తే॥ గీ॥ జీవనముఁ జౌర్య వృత్తిలోఁ - జేయ వానిఁ
బడుఁ డదనమున జీవిక - గడపు దాని
శిక్షఁ గటవఁగ నశము యో - జించు చుండు
బృంద బలరామ కృష్ణులు పిన్ద లయ్యు.
వ. ఇట్లు బలరామ కృష్ణులు తోడి చెలికాండ్రొంగూడి దినదినముఁ గనని
వినని నూతనపుం దెమ్మల చిన్నమిన్నల నెన్నక వెన్నఁటి బన్నంబుల నె
న్నో వన్నిన
- క॥ బలరామ కృష్ణ శిక్షణ
ములఁ దూలెడు వారు విసిగి - మునుకొని యొకచోఁ
గఱిసి, కులాధిపు ప్రియ పు
త్తుల దండనసేయు తెఱఁగు - రూఢి వడమిచ్చే.
- క॥ ఒకరొకరె యశోద వలను
నకుఁ జని, బల కృష్ణ వర్త - నము నచ్చు నటులే
ప్రకటించఁగ ననుకొని నాఁ
టికిఁ జనిరి నివాసములకు - డెందము లలరక.
- వ. అంత మఱునాడు
- ఉ॥ ముంగిటిలో యశోద యొడి - ముద్దుల కృష్ణుడు గూరు చుండ నా
చెంగట రోహిణి సఖయఁ - జేరి ప్రియోక్తుల నాడుచుండ ను

హ్నింగుచు రాముఁ డాడుకొనఁ - బోవఁగఁ దమ్ములి రహ్మతుఁడు జీ
రంగ యశోద బాలుని శి - రహ్మగు మూర్ఖుఁడునుడు సంతలోక
క॥ పడవఁ పడఁచుచు నొడువులు

దడిబడ బెడివంపు టెడద - దడదడ మనఁ గా

ల్పడవడి యుడుఁగఁగ ఒడు గొ

క్కడ యడుగుల నడుగు లిడుచుఁ - గడఁగి నుడివడఁ.

౯౯

క॥ అరుదెంచి కొల పూనిక

వణు వట్టుల గట్ట వాయి - వగవడి యశోకుఁ

గఱచుచు దల పంకించుచు

నరుగు పయి గుఱుచుండి - యనె నిట్లులుకఁ.

క॥ “ఓయక్క! నీ నువున్నులు

మా యింకికి రోజు వచ్చి - మా ధాన్యములక

బోయదు రొకలకుఁ గాదన

నూయదు రదలింతు రింక - నోవ్వరు జమ్మి.

అ॥ వె॥ ఇంతలోనె యొక్క - వృద్ధురా లచటికి

జిన్న కట్టి యొందు - చేతఁబట్టి

తొత్రి నోరు పెదవి - బిట్ట బిగించుచు

నేవఁ జలము గదుర - నేగు దెంచి.

చ॥ “వినవె యశోద సీనుతుల - వృత్తము నేగను గూర్చియున్న నీ

తనయులు వెన్న నోటనిడి, దందడి మీసలు దీర్చి బుగ్గ మీఁ

దను నొక చుక్కవెట్టి, యొక - తాటను సెజ్జకుఁ గట్టి నన్ను, మే

ల్కొనఁ బరుగెత్తుచుక జనిరి - కట్టులుఁ గోడలుఁ జూచినవ్వగఁ ”

క॥ అనునంత బుట్ట మీసలు

నును బొజ్జయుఁ జెవుల జంపు - నడుటను బుండ్రొ

బును మెఱయ నటకు నరుదె

చేను గోపకుఁ డొక్కఁ డీలు వ - చించుచుఁ గినుక

క॥ ధనమున్నఁ గుడువఁ దగుఁ బె

స్త్రమున్నను నరయఁ దగుచు - దగమిఁ దగవుల

బనుచుదురె? మీ కుమారుల

ననుబోర్లొక్కఁ గీడు నేయ - నాయమె మీకు

ఉ॥ బాసల పాలు నేలఁ బడఁ - బద్ధిలు చేసిరి తాలరువ్వి నా

బోనము తొంగు చుండు ఘట - ముక్ చుటుమాయముఁ జేసినారు నా

పాణిము వేనరిల్లఁ బలు - బాములఁ బెట్టుచు నున్నవారు మీ

యావ యబద్ధచూడఁ గల నా? లలనా! విముబోర్లొ ముండట

క॥ అప్పుడె కడియము లందె

చప్పుడు విన్నవఁగ గొప్ప - నవరము వీడ

రొప్పుచుఁ గన్నీ రొలుకఁగఁ

జిన్ననఁ జనుదెంచి యొక్క - జివ్వని యనియె

ళా॥ దండం బో దొసాని మీ సుతుల న - త్యాగోపణి నల్పి పె

న్గొండాటంబులఁ బెట్టి బండుగులచే - గొట్టించి తిట్టింది నా

యండా యావుఁ దొలగఁ జేసి రెటు చే- యుజాల కేతెంచితి

గండా గొండి తన.బు మాన్ప సుతుల - దండించు టర్కబగు

క॥ విలపించు చిట్లు కోమలి

పలుకు నెడఁ గుములుఁ గట్టి - పలువు రచటికి

గలఁగుచుఁ దలఁగుచుఁ దలచుచు

విలపించుచు వచ్చిరంత - వెతలు దెలుపఁగ

సీ॥ వంటింటిలోఁ జొచ్చి - పాకముల్ పెరటిలో

వెదజల్లి రని - పలవించు నొకడు

చిటి పొటి మాటలఁ - జెప్పి కారముఁ గంట

విదిలించి చని రని - వదరు నోర్తు

తలగుడ్డ దాచి మీ - నలఁ గత్తిరించి నక

బరిభవింది రటుచు - బలుకు నొకడు

చెఱకుఁ బానక మిది - శీఘ్రమై కొనుమంచు

మూత్ర మెఱసి రుచి - బొక్కు నోర్తు

తే॥ గీ॥ కొంటె తనమునఁ దన - పైనిఁ గోల విను

గాయపడె నంచుఁ జిం - దులు వేయు నొకడు

మద్దులకు దగ్గఱకుఁ దీయ - బుగ్గఁ గఱచి

గంటవడఁ జేసి రను మచ్చె - కంటి యొర్తు

౧౧౦

క॥ ఈ విధమునఁ దనకొమరులు

గావించెడి దుండగములఁ - గటువుగను యశో

దా వనజాక్షి కేఁ దెలిసినఁ

గేవల బాలకులిటు లవ - కృతుల ఘటింఁత్రే

వ. అనుచుఁ డలవాంచి కొంత తడవు

క॥ తలపోయు చుండ నిటు గో

కులమందలి యుత్తములును - యుద్బాధితంబు

ధులుఁ బంగు లనాధులును వి

క లాంగు లరుదెంచి యటకుఁ - గను కని వరుసక

సీ॥ జనని! నీ సుతలు ని - చ్చలు సువకారులై

చరియింఁత్ర సజ్జన - సమృతముగ

నీ కుమారులు తల్లి - యాఁగొన్న మముబోంట్లఁ

గరుఁజింతు రన్నోద - కంబు లొనఁగి

అంధుల మైన మ - మృనునయించెదరు నీ

యనుఁగు బిడ్డలు వచ్చి - యను దినంబు

మాపాలి వేల్పులై - కాపాడెదరు కూడు

గుడ్డల నొసఁగి నీ - కొమరు లతివ!

తే॥ గీ॥ కదలఁ జాలని మనుబోధిల్లు - గనికరింపు
తల్లి! నీ యర్థకులు సంత - త స్మృతిచూచు
బాలకుల నుతియించుచు - బలకు నాదె
గాంచుచు యశోద తికమక - గనియెనంత

క॥ యోజించి కొంత తడవు ప
యోజాక్షి యశోద యేమి - యుచు వలెంబువం
గాఁ జాలక వినయంబుగ

నాజనులను బొంపటంచు - బ్రాద్ధించె నొగి

సీ॥ “మండ గీడ్గిందునా - స్తుతీయించు నార్త డీ
నో త్రమ వాక్యముల్ - రిచ్చ లగునె?

నిర్దోషు లందునా - నెలకొని పలువురు

పలికెడి పల్కెట్ల - బద్ధ మగును?

అర్థకు లందునా - యతిమానుష క్రియా

రతు లొటఁ గడు నస - గతము గావె?

పరిపూర్ణు లందునా పౌబల - దోషము గావె

ముకుఁ బచ్చ లారని - బుడత లగుట?

తే॥ గీ॥ ఇట్టి వైపరీత్యం బెన్నఁడేనిఁ గలచె

మండగీడ్గొ కాకున్న ని - ద్దోషులగుట

బోధ పడకుండె” ననుచు - యశోద పురి

నసపి, స్మరియించె గర్లవా - కృష్ణులు నాత్మ

ఉ॥ నందుకుఁ గీముఁ జేరినను - నాటి నిశిత వినిపించి సర్వము

బొంది పౌభూత హర్షము న - పూర్వ మహాద్యుత విస్మయములగా

ఁడెడము లందు గర్ల ప్రక - టీకృత వాక్యములక స్మరించి యా

నందము మోడముం గనిరి - నందుడు రోహిణియున్ యశోదయున్

వ. కొన్ని వనంబులు గడిచిన పిమ్మట నొక్కనాఁడు లేవ కడ యశోద

నిత్యకృత్యముల నిర్వర్తించుకొని లోడి చెలికాండ్రి గూడ బోవు శ్రీ
కృష్ణుని జేసి బుద్ధులొడిచి శిశువు మూర్ఖుని భగవద్ద ర్చనం బిచ్చినట్లు
బ్రహ్మనుండంబు నొంకి యావన్నెలాడు పెన్నయఁ జ
క్కిలంబులున, నును మీఁగడయు మిక్కుటంబుగ నొనరి, తిరిగి, కన్న
య్యం దరిమి తరిమి ముద్దులొడి యిటువేలుపులకుం దలయొగ్గి గోమూఁగి
క్యంబులఁ బూజించి పెరు నున్న తులసి తరువునకుఁ జాలిలి దధి మథనా
గారంబు సొచ్చి గడమంచెపై నున్న దధి కలశము డించి భూతముల నుద్దే
శించి యొక్కంత పెరుగు బలి యొనంగి భండంబు మథన స్థానంబునకుఁ
గొని చని కుదుటఁ గుండ నుంచి మవ్వలపుఁ గవ్వమ్ము నవ్వడి నివ్వజిల్లఁ
జేసొని తాఁబేటి మేటి కథనంబు మననంబుఁ జేసి క్షీరసాగర విధాన క
థా గీతంబులఁబాడుచు బేజీనలగోడం బుచ్చ వాఁడి చూఁమ్రుల పోడియి
వెలయఁ బజ్జునున్న గజ్జునకుఁ దగిలియున్న రజ్జుపు గమంగొని ఘటంబున
గవ్వంబు నిక్షేపించి వేటమ్ములుగాఁ దాటం దగిలించి

చ॥ చిడిముడి వీడ ముంగురులు - చేడ్చుకొనూడఁ గువలంబు లప్పుడ
ప్పుడ వడిఁగూడి వీడ సిగ - పూర్వోగి వేర్చిలుచుఁ జిదులాడ నే
ర్పడి పడకున్న కొను గరు - పంబునఁ గుల్కుచు నాట్యమాడ నా
వడఁతి వధింపనాఁగె దధి - భండము గీతక లెన్నో పాడుచుక

వ. అట్టి సమయమ్మున యశోదమ్మ నెమ్మి నన్నుతిని నమ్మి యొనంగిన తీ
నుబండారములఁ ననచెలికాండ్రికుఁ బనిచి పెట్టి ముచకొనిన, నునుమీఁగ
డయు పెన్నయఁ దగినంత కనునడమి నవనీత చోరుండ్లై తివిరి యిల్లెల్లడఁ
బెల్లుగ నల్లల్లిన దురజిల్లు కిల్లని వెన్న కల్లంతయు దురజిల్లు కుండుటకుఁ
దెల్లవోయి నల్లనయ్య దొంగననంబునం గల బెంగ మింగి నంగతినెఱింగి
చి యంగీకారంబునకొడయం గడంగి చెంగుచెంగునఁ జెంగలించుచు
గంగున నార్పుచు నేఁగు చించి యుగనా మణి యశోద యుప్పుగ ని
ట్టనియె.

క॥ “ఉల్లీ! తాయమా లన్నియుఁ
గొల్లగ నా సంఘడిండ్కి-కును నొసగితి నా
కిల్ల యన కిచ్చి పంపము
వెల్లని మీఁగడయుఁ బెరుగు - వెన్నయు వేగక ”

వ. అందులకు

క॥ ముసిముసి నగవుల మఱియుచు
నసి యాడఁగఁ గొనుఁ గురులు - నాస్యాజ్ఞముపై
దశన పభ లొలయుఁగ నా
యశోద వాత్సర్య మడర - ననె నిటు తెలమిక

క॥ “కన్నయ్య! చిన్ని బాబూ!
వెన్నయు మీఁగడము మంచి - పెరుగును బాలుక
జన్నును జక్కెర దాచితి
మిన్నక కూర్చుండు మొక ని - వేషముతఁడీ!”

చ॥ అని దధిద్రచ్చుచున్నఁ గవ - టార్థకుడౌ హరి వేగిరింప న
వ్యసజ దళాక్షి సామమున - బాలకు నాఁగు మటంచుఁ గోరినక
మన కలుకక వహించివిల - పించినఁ గృష్ణుండు సద్వచేయ కా
వసిత మెరుంగఁ గుండ్లుడయి - భాండము బ్రద్దలు గొట్టెదద్దయుక
వ. బుడి:-డి యడుగు లిడుచుఁ రడఁబడుచు దుడుకఁ దనమున బడబడ
పరువ్రలిక యశోద పెనుఁగినుకఁ గనలిమవ మునఁ బెనఁగొనిన యనురాగ
ము గొనకొని యఁజుకొని తనతనయుని మొఱకుఁ దనంబునకు వెఱఁ
గొందియుఁ బెరగుఁ గడన విరవిర విఱుఁగుట మన మెరియఁ జాఱచుఱఁ గ
ఱకు జూఝుఁ బరచి పరువ్రఁ బరువున హరిఁ బిఱుదగిలి తఱిమి తఱిమి
మఱి మఱి వరువు లిడియు

ఉ॥ డాసియుఁ జేరబోయియును - డక్కరి డింభకు దాఱిపోవు; బె
గాసివహించి పర్నిడియు - గట్టె దుటకగల పొట్టి నట్టివుక

బాసి చనుక; గరం బెలమి - బట్టి కృతాన్ధుడగున్న నెట్టులో
మోసమొనర్చి డాగు భవ - మోచకుఁ డా హరి; బట్టి శక్యమే
క॥ ఇటుఁ గొంతతడవుఁ గడఁగియు

నటవటలై చనఁగఁ దన పృ - యత్నము లెల్లఁ

గటకటఁ బడి కాలొప్పవ్వఁ బ్ర

కటిత విచారమున నిలిచి - కన్నీరొలుకె

వ. ఒక్కచోఁ గూరుచుండి కన్నుల మూసికొని చెడునేకులునాచి గద్గ
ద స్వరంబున బాలకు సుబోధించి యాపడఁతి యిట్లనియె.

మత్త॥ చిన్న పాపఁ డెవఁడు పూతన - జీవముల్లొని బుడిఁగా

ల్లన్ని చక్క) మరుత్పురారి మ - దంబు డిగిచి వెలుగి మా

వెన్న మీఁగడ మ్రొగి దొంగల - వేలుపై యిలు వేలుపా

వెన్నఁ దల్లరి వాడు నల్లని - బిడ్డవానిఁ దలుచెడక

చ॥ అని తలపోయు నంత విని - యార్త శరణ్యుడు నంద నందనుం

డును మొలనూరు గంటలును - నూపురముల్ గడియూలు గజ్జెలుక

ధ్వను లొగి జేయఁ గంకణ ర - వంబులఁ గానులు జువ్వోహరి ని

స్వనములు మేళవింప గరు - వంబున డాసె నొయారమేడక

క॥ బాసి యశోదను గనులను

మూసి నిజ కరాజ్ఞ యుగళి - ముద్దుగ నొడిలో

నోసలి కూరుచుండి ప్ర

యానవడితి నీ శ్రమంబు - వ్యర్థంబగునే

ఈ॥ నాపుడు నా యశోద నళి - నాత్తుని కేల్లిగలాచి పట్టియుం

కేవిధిఁ గన్మోఱంగఁ గల - వీవని చంకఁ గుదించి బాలు నా

కేవల గలట్టి తాటిఁ గొని - కేల్పదము ల్బిగబట్టి కట్టి వా

గై వడి వెల్లువై జడధి - యై చను పేరెను నడంచి రోటికొ

క॥ తపముల జపముల నిష్ఠల

నపవాస పత్ర విధాన - యోగంబులకు

వివరీతుఁ డైన వారి ప్రే

మవరత బంధితుఁడగుట న - మంజుసముగదా!

ప. ఇట్లు బంధింపఁ బడియు నబ్బాలకుండు

౯౫॥ కన్నుల నీరుఁ దేఁడు కిను - కిన్ గను లెఱ్ఱుఁడ కేమబోఁడు భీ
తి న్నలునంతఁ జెందఁడతి - దీనత నార్వఁడు నొచ్చి డన్చి యెం
దున్నగు మోముఁ బొడవఁడు వి - నోద విలాసము లేకు మీడఁ జా
తెన్నున రోటుఁ గల్గఁ బడి - తేకువతోఁ గడు నక్కజఃబుగాక

౯౬॥ ఈ ప్రేఖరిని యశోదా

దేవి కనుంగొని మహాన్య - తేషిత మతియై

భావించె నంద నందరు

చేవయు నహసము ధృతిఁ బరి - శీలింప నెడక

౯౭॥ ఏవో పనిమీఁద యశో

దా దేవియు లోని కనుగ - దబ దబ కేళక

బాదముల గొలుసు లూపించి

రోదనము సెలంగ కిడ్చె - రోటిఁ బెరటిక

౯౮॥ ఈ రీతిక బెసి రోటితో నతఁడు - క్రీడింపక విలాసముగ్గుగా

నా రో లచ్చటి యర్జునముల మ - ధ్యం దొర్లుకొం చేగఁఘా

రా రావంబున భూరుహ ద్వయము ను - నై నేలఁగూలక దిశా

వారంబుల్ ఘనఘోషఁ గ్రొక్కదల - నప్రాంతాభోనిధుల్ పొంగఁగాక

౯౯॥ వారికి న్గట్టిన రజ్జువుల్ దెగియు లూ - ఖాగ్రేనరంబుక భయం

కర పృథ్వాశ్చటి బ్రద్దలై తత తరూ - ఘాటంబునక భూమి బొం

గరమై దిద్దిర సంచలించినను సింగారంబు పొంగార ముం

గురులం దిద్దుచు శౌరి నిల్చెఁ దరు శా - ఖోఠ్ఠాయుయై ధీరతక

౧౦॥ చెచ్చెర బాలకు కడకు వి

యచ్చర శారూలు లిర్దు - రవనత ముఖులై

పచ్చి నమస్కారంబుల

నచ్యు నడక బూజ నలిపి - యని రీ వగిడిక

వ. నీ ము నలకూబర మణిశ్రీపులను సింధులము ఉదీచి దిగీశుండగు
 క బేర పుస్త్రులము భక్త వశంకరుండగు శంకరుని కింకరులము. మేమిరువు
 రి మొక్కనాఁడు హిమవ న్నగంబున నవ్వరోగనల పొందున నమందానం
 ద కండభిత హృదయార విందులమై యనవతత విహరణంబులఁబరిభ్రమణం
 బొందించి జల్లేడొడనోద శౌతూహలాయమాన మానసులమై పంకేరుహా
 కరఁబునఁ గన్గొనఁడఁ దొడకనంత దేవమునియును నారదుఁ డచ్చోటికిఁ
 జనుచుచిన మేమిర్వరముం దక్కఁ దక్కంగల యెల్లరు జల నిమజ్జనంబు
 మని లఙ్కజే దమతిమ పరిధానముల ధరించి యా మానిషజ్జకం జని తల
 లొగ్గుఁడయ్య, మేమిరువురము వివస్త్రులమై తూష్టింభావమున మిన్నకుండఁట
 య, నాతఁడు గిహించి మాపై నలిగి “మీరు బృందాటనిని యమలా
 గ్నుం తువులై జ్యోతిషుడ”ని శపించిన మేము సహంకారముల వీడి వస్త్ర
 ధారులమై మగిడిపోయి యా యోగిపుంగవుని శాపోవశమ నార్థమై పా
 ర్థివ నాతండు శాంతుడై “శ్రీకృష్ణ పదావతి స్మి శావంబు వోయి
 యథా స్వరూపంబులు గలుగు” నని సెలవొనంగె నని చెప్పియు వెండి
 యు నిట్లనిరి.

మ॥ భవ వద్దోద్భవ హవనాదులు భవ - ద్వాక్యాను వర్తుల్ చల
 ద్భవనంబులీ భవదీయ నిర్మితము లీ - భూతప్రకాండంబులుక
 భవ దిచ్ఛా కలన ప్రచాలితము లు - త్పాదింపఁ దూలంపఁ గ
 ర్తు భూభర్తవు సర్వహర్తవును ధ - ర్మతాత వీచే కదా!

మ॥ ప్రణి శూన్యండవునై నిరంజనుడవై - వాగ్భవనాతీత వి
 శ్రుత శుభాకృతివై పరుండవయి తే - జో దుర్నిరీక్ష్యుండవై
 తత గాతాకృతి లోన్నతుండ వగు నిక - దైలోక్య సమ్మోహనా
 ద్భత సవ్యరభకలీల జూచుటను మా - పుణ్యంబు సామాన్యమే
 తే॥ గీ॥ అనుచుఁ బార్థిధింప నిటుల నా - హరి వదించె

“మీ వృథా గర్వ ముడిగిళ్ - మెలగి మునుడు
పొంతు మీలోకమునకు మీ - పూర్ణ శక్తి
కలిమి” నన వారు వైశంబ - కదలి చనిరి

వ. తడనంతరంబ

నీ॥ చిన్నారి పొన్నారి - చెలువంపు జిన్నది
నన యావనా రూఢ - నందునకును
గడ గొట్టు చెల్లెలు కని - మాత గతియును
నంద భృతమునఁ జెంపొందు లేరు
రాధ చంద్రిని భాస్వ - రాజీవ జన్మేత్ర
కుటిల కుంతల చారు - కుచ మరాళ
యాన మృదు మృణాల - హస్త చక్కని చుక్క
కనకాంగి బింబోష్ఠి - కమనీనాసి

తే॥ గీ॥ కావిత గంధ ఫలి దివ్య - గగన మధ్య
ప్రీతిఁ గురునూచయ మొన - రించు నంత
భూజ పాతెలుచు మూర్ఖ - బొంది లేచి
యెలమి హరిసిద్ధ సంవాద - మెల్ల వినియె

మ॥ వినికోమో గ్లమనాంగియై - వివశయై ప్రేమామృ తార్ద్రాత్మయై
ఘన హస్తా శుభ్ర పరీతి లోచనయునై - జ్ఞానాంకుర ప్రాప్తయై
ప్రణు తాత్యంత నిగాఢ భక్తిరస పూర్ణ స్వాంతయై యొప్పె ప్రా
క్షన కర్మ ప్రతిభావిశేషమున రా - ధా దేవి నిశ్చేష్టయై

క॥ మౌనువడి యరయఁ గాఁ దన
మేనల్లుండయి హరి జని - యించుటకైయ
త్యానంద భరితయై నిజ
మానసమునఁ దలచె నిటు లమంద ప్రీతి

నీ॥ శుష్కవ వాసాది - నిష్కామ నియతుల

వృతములఁ దపములఁ - బడయు ఫలము

అమ్మాయ ధర్మ వే - దాంత తత్త్వలోడ

నైక సత్పత సా - ధించు ఫలము

అనవరత ధ్యాన - యమ నియమ సమాధి

యోగ నిమగ్నత - నొందు ఫలము

జ్ఞాన మార్గ విహణ - కర్మ యోగా సార

సంచార పరతః బా - పించు ఫలము

తే॥ గీ॥ ఆడఁ బోడిర్థ మెమరయి - యబ్బి నట్టు

కొంగు బంగారమై యొన - గూడి నట్టు

వీ పరాత్పరు నమ్మి నే - మించు కతనఁ

బడయుఁ గల్గును జన్మ సా - ఫల్య మగును.

గా॥౧౦

మ॥ అనురక్తి జెను భక్తి నీ వ్రభుని పా - దాబ్జ ద్వయిం గొల్వఁ జూ

డను బంధముల, బంధువర్గముల గ - వ్రంబైన నా వంతఁ జూ

డను, సంసారముఁ జూడ నైహికము లా - టంకమ్ములం జూడఁ జూ

డను నా శౌఖ్య, మభీష్ట మెంతయుఁ బ్రహ్మ - వ్ర స్వాంతః జేతుకా

క॥ అని నిశ్చయించి రాధిక

హరిక॥

చని కృష్ణు సమీపమునకుఁ - జాగిలి వరెం

భణ మొందించుచు నిష్కా -

రణ రాగము భక్తిదోచ - రాల్చె మువకుల్.

గా॥౧౧

ప. అంతలో

ఉ॥ దిమ్మర పోయి యీర్ష్యానికే - దెల్పి యొకింత వహించి లేచి బం

ధమ్ముల నున్న బాలు వచ - నంబ స్మరించి యశోద సంభ్రామ

మ్ము మృదుకార దుఃఖములఁ - బొంది వడి గనుఁ గొన్న నెచ్చటకా

గిమ్మన కుంటఁ జూచి, పరి - కించెను గూలిన చెట్లు చిక్కునకా

గా॥౧౨

తే॥ గీ॥ ఆ నివృత్త భూషముల మ - ధ్యను విభిన్న

మగు నులూకలమును గని - వగవుఁ జెంది

పొగులు నంతలో రాధిక - భుజము మీఁద

నెత్తి కొనితెచ్చి యర్పించె - గృష్ణు జిహ్వు

౧౫౪

తే॥ గీ॥ రాధ వలన నాలించి న - ర్వము యశోద

నిక్కమని యెంచె గర్ల మా - నీందు) నూక్తి

అంతలో నందుడును గోకు - లాధి వాను

లెల్ల రరుడెంచి కాంచీరీ - దృత్య మెల్ల.

౧౫౫

వ. కని యత్యద్భుత కన్దయాత్మలై

నీ॥ గోకుల మీనాడు - గోపురాధిక మయ్యె

గోపాల బాల వి - కుఠ మగుట

బృందావనము నేడు - బృందారకా వనం

బయ్యె గోవింద పా - దాబ్జ భూతి

ఘోష నిర్ఘోషయై - ఘోషఁ జెందు నేడు

పతిత పాపనుని యా - వాన మగుట

మనమంద తెబ్బులి - మంద మ్రొదదు నేడు

హరి కిశోర విహార - పరత నుట

తే॥ గీ॥ మనకులం బాకులము వీడి - మనును కల న

గ ధృతి నమర కులముఁ బాసి - కనికరింప

నేడు నందనందనుఁ డంచుఁ - బాడి రంత

గోపికా గోపకులు నాడు - గోకులమున

౧౫౬

వ. అదినమునుండి దినదిన ప్రవర్ధమానంబులై రాధా కృష్ణా నురాగ వ

ల్లరు లనఁగి పెనఁగి పెను పొందుచుండ

నీ॥ జీవికా జీవుల - భావంబును వహించి

చందికా చంద్రుల - చందమునను

పట వర్ణముల భాతి - భాజ్య దు స్తరులయి

పూచావుల కృమంబుఁ బొంది పొసగి

అకాశ ఘటముల - యట్లు ననోన్యన్యలై

తేజోఽర్కుల వలె భే - దింపఁ బడక

అల గుణి గుణములై - విల సిల్లి జీమూత

విమృశ్యతల భాతి - బెనగి యనగి

తే॥ గీ॥ శర్కరా శుద్ధ జలముల - నదృశ మనను

గలసి మెలసి యెయ్యెడల - నొక్కటిగ మెలగి

రెలమి నవి భాజ్యలై మేళ - వించి పూర్వ

కృత ఫలముగ నరాధికా - కృష్ణు లంత

గిగి

ప. అనన్య సామాన్యగ్రగణ్యా మూల్యరాధికా భక్తి విశేషంబున భక్త
వశం వదుడగు నమ్మశకుండుండును

గృం

మ॥ పతియై, భూపతియై, త్రిలోక పతియై - భావింప శైలాత్మజా

పతియై, మా పతియై, రతీ పతియునై - పార్ధింపఁగా భారతీ

పతియై, నర్వ పతిత్వముం బడసి భా - వ ప్రాప్త నానా విధా

కృతీయై రాధికఁ దన్ని ప్రోచె హరి శ్రీ - కృష్ణ స్వరూపంబునక

ప. ఆ రాధయు.

ఉ॥ లోకము విస్మరించి యమ - లోక భయంబుఁ త్యజించి యాడు నా

లోకుల వాడు లోర్చి తన - లో నిలలోగల లోన సారసా

లోకను జూచి రాధిక వి - లోకనఁ జేయదు లోకవృత్తి ము

ల్లోకము లెత్తి వచ్చినఁ ద్రి - లోక విభూతులు డాసివచ్చినక

ప. ఇట్లు దివంబులు గడచి చనుచుండ నొక్కనాడు

గృం

చ॥ బిర బిర రాముఁడుక మఱియు - బిల్లలుఁ గొందఱు నయ్యశోద ద

గ్గర కరుడెంచి “తల్లి యిటఁ - గాంచుము కృష్ణుడు వెన్న మీఁగడల

పెరుగును బాలు మాకునిడి - వేదురుఁ జెందిన రీతిఁ బోయి యో

టరి నొకచో వసింది విక - టంబుగ మన్ను గ్రసించె నమ్మో!”

వ. అనిన బాలురతోడ సయ్యశోదయు

క. పరువిడి మృద్భక్షణమును

జరిపెను నా కృష్ణుఁ గాంచి - సభృమమునఁ ద

త్కరములను బట్టి కరములఁ

గర మనురాగమునఁ బలికె - గనికర మొలయన్

౧౬౨

క॥ వెన్నయు మీఁగడ దంగెడు

జన్ను నపూపములుఁ బండ్లు - నూడిద లెన్నో

యున్నవి వానిని నొల్లక

మన్నుండినఁ బాడియో? కు - మారా! యనినన్

౧౬౩

క॥ వెన్నఁడు సగి యిట్లనె “నే

పున్నెము నన్నెమ్ము నెఱుగ - బూటకమున కీ

తెన్నును నాపై వీరలు

పన్నిరి మన్నేడ?” నంచు - వాతెఱుఁ దెఱచెన్

శా॥ ఆలోఁ గాంచెయశోద స్వ తత పారావార వాః పూర న

ద్వేలా ముద్రిత శైల కానన సరి-ద్భిమ ప్రవాహ క్షమా

జాల ద్యో విచల ద్వివాకర నటచ్చంద్రోజ్జ్వల త్తారకా

భీలా లోల మరు త్ప్రకాండ మనురో-ద్విగ్నంబు బ్రహ్మాంశమున్

ప॥ కని విభ్రాంత చేతస్కయు భయ విహ్వలయు నత్యాశ్చర్య మగ్నయు

నై యిట్లనియె

మ॥ ప్రచలత్సర్వ జగత్సమఃత్కరమునూ - ర్యాది గ్రహా నీకమున్

నచర ద్భూత విమచ్చరాసురులు నా - శా పాలకుర్ దైవత

ప్రచయం బీతని కుక్షి గుప్తములు నా - భాగ్యంబుచే నీ జగ

ద్రచనా పాలన నాశనాధిపుని బ్రీత్యక్షంబుగాఁ గాంచితిన్

ఆ॥ వె॥ మన్ను దిన్న నన్న - నన్నుఁ దన్నెఱుగంగఁ

బన్నుఁ గాక కన్నె - తెన్ను మిన్న

మిన్ను మన్నుఁ బన్ను - పెన్నున కెన్నుఁగూ

మన్ను దిన్న జన్ను - దిన్న కేఁ?

వ॥ అనుచు నాట నుండి ఖౌ కృష్ణుని లీలా మానవ విగ్రహునిగా భా
వించుచు భక్తిరస పూరితాత్మ్యమై కాలంగుచు.

చ॥ కడచెను కొన్నినాళ్లు కుతుకంబునఁ గృష్ణున కేఁడ్లు గొన్ని పై
ఒడఁ బను కాపరుల్ గెలిచ - నాటికిఁ దోడ్కొని పోవఁ గృష్ణునికొ
జడియక యా యశోదయును - జంటగ రామునిఁ గూర్చి పంప నం
దుఁ డనుమతించె నందుల కనుగుణగ గోవుల మేఁవఁ బోవుచుకా

క॥ గొల్లల నంగడి తనమునఁ

బిల్లనఁ గోవియును నడుగు - వేయు తెఱఁగు నా

లల్లనఁ గాచుట యతనికి

మెల్లఁగ నభ్యాస మెదవి - మీతె సితగులక

౧౭౫

వ॥ అంత ననుదినంబును

సీ॥ పొద్దు పొద్దున లేచి - మొరయియు మురళీపై

నుద్దులు బడ్డెనుల్ - మద్దులొలుక

గాల్గముల్ పీర్చి వాత్సల్యంబున యశోద

తల దుప్పి సిగ వేయ - జలకమాడు

జేరువఁ గూర్చుండి - చెలఁగ రాధిక పాడఁ

గిలకల మనుచు నో - గిరము మెసపుఁ

దల్లియు మేనత్త - తవిలి యద్దముఁ జూపఁ

దొడవిన దొడవులఁ - దొడిసి కొనును

తే॥ గీ॥ శిరము మూరుకొని యశోద - మురిసి కొనఁగ

గల్లములు గిల్లి ముద్దికి - కాగిలించి

యుల్ల సిల్లంగ రాధిక - యిల్లు వెడలుఁ

గృష్ణ పరమాత్మ మురళి మోగ - గొడు కొనుచు

ప॥ మఱియు

సీ॥ పిల్ల గాడ్పులఁ దూఁగు - పిరిచెంపు మిలమిల

లఁగోదయ చ్చని - సతిశయింప

మాడ్డు టురంబునఁ బొల్పు - పచ్చల దండ

యినకర ద్యుతుల నీ - రెండ లీన

మురళి నటించు కె - మోక్షిఁ గేల్లమ్మలు

సాధ్యారుణిమ గేలి - సలిపి వెలుఁగ

లేమెండ యండ మే - లిమి జనీ హాం బట్టు

పచ్చని పుట్టంపు - బ్రతిభ మెఱయ

తే॥ గీ॥ నన్న నును జన్న కోల డా - చంక వెలయఁ

బెళుకుఁ దళుకు గొంబావల - మెలగి కులుకు

నడుగుఁ దలిరుల లత్తుక - లడరి తనర

వెన్నుఁ డొయ్యార మెసలార - వీధి సలఁచు

౧౬౫

చ॥ నిలిచి, విలాస లాలిత మ - నిస్థగిత స్ఫుర దంగుళీయ కో

జ్జ్వల మృదులాంగుళీ భరిత - చారు హిరణ్మయ వంశ నాళికో

చ్చల దమలాతి పేశల వ - శంకర పంచమ మాధురీ స్వనం

బులు వెదఁజల్లు వదైనలఁ - బొంగి పికమ్మలు మాఱు వల్కఁగణ్

కా॥ ఆనన్న నివి వత్సము ల్నెగసిరా - నా వత్సముల్ వెంట రా

గో సంతాంబులు గోవులకా గదిసిరా - గోపార్థకల్ వారితో

డై సాగకా వెను ముట్టి గోపకులుఁ దో - డై జాగిలంబుల్ గరం

బాన క్తికా బిటుదంటి రాఁ గనుల విం - దా మందయా సందడికా

ప॥ ఆయ్యవసరంబున.

సీ॥ ఊరుఁ గాయల గుచ్చి - మోరునఁ బొదవిన

చలిది మూటలఁ దెచ్చి - వెలఁదు లీయ

నుదుటఁ గుంకుమ పెట్టి - కడలు నాలకు నారి

తేరిన యైదుపుల్ - వారు వోయ

బారులు దీరి ని - వాళించి యేకమై

పడఁతుకల్ గోరక్ష - బాడి యాడ

పులకిత గాతులై - పొంగి గఁతులకైచి

గోవకు లెల్లరు - గొమ్ము లూఁద

తే॥ గీ॥ మోదమున నాలు లేగలు - మోఱలెత్తి

పనివి యొచరించు నంభార - వమ్ము లెనఁగ

మంద కౌపులు సూచి యా - నంద మందఁ

గాఁపరులు తోడు రా మంద - కదలి చనును

౧౮౩

క॥ బాలకుఁడై నను మందకుఁ

బాలకుఁడౌ నందునకును - బాలకుఁ డౌటక

బాలకు వలె గాంచిరి గో

పాలకు గోపాలుఁ డను శు - భస్థితి గోపుల్

౧౮౪

ప॥ ఇట్లు సుఖింబుగఁ గొంతకాలము గడచి చనునంత న మృధురాఘనం
బునఁ గంచుడు.

మ॥ అనిమేషస్థితిఁ గాంచుఁ దా నను నిమే- సాపాయ మూహించి మా

రణ దృశ్యంబులఁ గాంచు నా హరి కుమార - రాదర్శ తేజోతిదిం

తను జులించును సంతతంబును వియ - భావనంబుఁ జులించి భో

జన సమ్మాన్యన మజ్జనా ద్యవసర స్వాస్థ్య క్రియా హీనుడై

నీ॥ కనుమూయు సంతలో - దను జారి తన మీఁదఁ

గను బ్రామి పడి - నట్లు గలవరించు

ఎదుటి కెవ్వరు నన్న - మదమేది కెవ్వని

వనమాలి నెవనుంచి - పలవరించు

వారి జాక్షులఁ గన్న - వారి యక్షుల దండ

తారిజాక్షుఁ దలంచి - భయము నించు

రథ చక్ర యోధ చ - క్రింబుల గని చక్ర

తల దుగ్గించుని మది - దత్తపించు

తే॥ గీ॥ భోగముల మాట వినునంత - భోగ మాను

యాగముల నుడి నెది సోడ - యాగ భోక్త

నృకణతో సిగ్గుచేడగ్గి - శిరము నాంచు

నంశ మంబుల గింజ - నృకణ పకట

తే॥ గీ॥ ఇటుల నిమిష గండముల - నెన్నో పుల్చి

త్పికొన దుష్టకలై న - దుష్ట తుదకు

బాల హనన ముగ్ధముల - బడయు కొఱకు

గుప్తముగఁ గూటమిని నొడఁ - గూర్చి యందు

గూర్

కక వనచర గోపాలురతో

వన చరుడై మెలఁగు చున్న - వనచారిని నం

హనన మొనర్చు సమగ్ధులు

వనచర రూపముఁ బాల్చు - వారని తేల్చె

ప॥ అట్లు గూఢ సమాలోచనంబునఁ గావింపఁ బడిన నిర్ణయాను సారంబు
గఁ గంఠండు తన గూఢచారుల నాడు నాడులఱు జూటఁబడిచి “ కానన
సత్త్వ రూప ధారణ సమర్థుడై తనజీవ హరణార్థమై వేచియున్న యిదు
తనయునిఁ దునుమఁగల దనుజువకుఁ డన రాజ్యంబుఁ సాఁ బా లొనఁగూ
దు నని ప్రకటింపించిన.

౧౯౦

క॥ చనుడెంచిరి మధురకుఁ గం

నుని భయమును బాపి దైత్య - నూడను ననులక

గొని మెప్పు వడఁయఁగా బహు

దనుజులు బహుదూర విషయ - ధాములు గడఁకక

౧౯౧

ప॥ వారికెల్లరకు స్వాగతం బొసఁగి ప్రత్యేకంబగు వదనంబు లేర్పఱచి భో
జన మజ్జనాది నిత్య కృత్యంబులకును సమస్త భోగంబులకును సవకాశము

లు గల్పించి వలయు సేవక నివహించుటఁ గూర్చి నిత్య భోజనములకుఁ ద
గిన ద్రవ్యముల సమకూర్చి

క॥ ఇంతటి ఘన నిష్ఠాతలు

వంతముల నన్నుఁ బోష - చచ్చి రటంచు

జింత విడనాడి కంచుఁడు

సంతసమున నొడలు చూచి - చరియించు నెడక.

౧౭౩

ప॥ అందు సత్కళారణ్య నివాసియు నానా మృగరూప ధారణ సమర్థు
డును సందఱకంటె మున్నగుదెంచి వేచియున్న వత్సా సురరామ ధే
యుండు కంచునొద్ద కొక్కనాఁ డరుదెంచి యిట్లనియె.

కా॥ రాజా నా ప్రతిభా విశేషమున నీ - ప్రాణానిలా నిర్వకుం

డై జన్మించిన కృష్ణు గిష్ణుఁ ద్రుటి మా - యాభాగ్రంతుఁ గావించితో

ల్లజేత 'జే' యన నీ యశోలత జగ - జ్జేయ మానంబు గా

నాపి గూల్చెదఁ బోయి వత్తు సెలవి - మ్మా బృందకుఁ మందకుఁ

తే॥ గీ॥ అనినఁ గంచుండు వానితో - ననియె నగుదు.

వంత వాడవ కాని యా - యర్చకుండు

నులభ సాధ్యుడు గాఁడు నీ - తెలివి తేట

అను బ్రయోగించి నను సఫ - లత వహింతు.

౧౭౪

ప॥ అనిన నావత్సానురుండు.

౧౭౫

క॥ మాటలవేటికిఁ గనినా

పాటవమును ధాటి మేటి - బలిమిని నీవే

చాటెద వొరులకుఁ బోయెద

నేటికి సెలవొనఁగు "మనుచు నిజగతిఁ జనియె".

౧౭౬

ప॥ అచ్చటఁ గృష్ణుఁ డానాఁడు వేరువమేల్కని, వై శంబనిత్య కృత్యంబు
లఁ దీర్చికొని తనయన్నయగు రాముండు ముందుఁడవ గోపార్థసలంకు
డి గోవులమేఁవబృందాటవికిఁ జనుదెంచి యాలను వత్సంబులను మేత్తుకై

విడిచి తోడి చెలికాండ్రుగూడి

౧౪౪

నీ గోపాలు రవశులై - కతుకాల్లి దేలీయ

జ్ఞాత లూగంగ వేష - హృదియూడి

వంచాన్య దిగ్భ్రమ - పాదితహా లీల

మననృత్యబులు - సలిపి సలిప

వనలక్ష్మి నగి వ్రతి - ధ్వనులీన మార్దవ

ఘటితి గీతక లోలి - బాడి పాడి

కమల జాకరలీన - కమ నీయ ముర్తియై

హళి జలకీడ - లాడి యాడి

తే॥ గీ॥ సరభన చలన్తరు ద్వార - పరి వృత్తుడయి

తుష్ట హృష్టాత్మకై సోలి - తూగితూగి

దివ్య వనచరా కర్ణ కో - దీన కడయి

యటవి నండ నందనుడు వా - హళి సలిపి.

౧౪౫

ఉ॥ అత్తటి వత్సదై త్యుడు ని - జానర మాయను వత్స రూపముక

హత్తి నదిం దరించి మను - జాన్మక డౌహరి గాన బృందం బె

దత్తరతిపాటు దోడం బలు - తావుల గుమ్మరి యొక్కచోట రే

కెత్తంగ హర్ష సంభ్రమము - లిమ్ముల గాంచెను విష్ణు గృష్ణనిక

ఉ॥ కాంచి నిగూఢ వేషమున - గానన భూజ పరిత భూములక

బొంది తటాలునక గవిసె - బూరి గ్రీసింపగ మెల్ల మెల్ల నే

తెంచిన లేలక సరసి - దేలుచు నాడెడి శౌరి తక్క నే

కొంచెవు సంశయ స్థితిని - గోపకు లొందరు నెమ్మరమ్ములక,

అ॥ వె॥ మాయ రూపు దాల్చి - మాయా వి దనుజంశు

మాయ లెన్నో వన్ని - మాయ జేసి

మాయ దారులను య - మాలయంబున కంపు

మా పతిని విధించు - మనుత వచ్చె

ఈ శృంగము లేర్పడంగ నిజ - రింఖల నంగతి నింగి కాచ్చి యు
 ప్పొంగుచుఁ జెంగలించు వెల - బొంగరముం బలెఁ జెంగు చెంగునకా
 రింగునఁ జాట్టు ముట్టుఁ గడి - మింగుచు రంగు హఁజుంగు మీరు సా
 రంగవుఁ బోకడకా గను తె - జుంగున వత్స నురారి పొంగుచుకా
 వా అంత

ఈ దాని విలాస విభ్రమము - దాని మనోహర మంజులాకృతికా
 దాని వినోద వృత్తమును - దాని మహాద్భుత చేష్టితంబులుకా
 దా నిజ మానసాధ్యమునఁ - దామర సాక్షుఁ డెఱింగి వెంటనే
 తానము మాని గోపక వి - తానము నోమగ డాసఁ దీరముకా.

వా ఇట్లు కమలాకర బహిర్గతుండగు కమల నాభుండు కనునీయ విమల
 భూషణాంబరంబులఁ దమకంబున ధరించి శ్రీ మాకలితుండయ్యు నమరా
 రి నమయ విఘాతం బొనరించి యను నవన గళుం కామించు నియమంబున
 నీ పులకాంకి తాంగమై - పొంగి వాలములె త్తి

నిక్కించి చెవుల గో - నికర మెలయ

“అంభా” రమ్ముల - నాల వెన్నంటు లే

గలు మోరలెత్త - మువ్వలు ధ్వనింప

కొలఁచుల నాడు గో - పులు తన్నయతఁ బారి

చెలఁగి కేరింతలఁ - జిందులేయ

మంద కావయలు యం - దంద మొఱియెడి

జైరవమ్ములు పార - పశ్య మొందఁ

తే॥ గీ॥ కూర్గ మృగచయ రవములు - మారు మొఱయు

కాననంబెల్ల నిస్తబ్ధ - గతి వహింప

నంచర ద్విహంగములు ని - శ్చలతఁ గాంచ

లాలితంబుగు పశ నా - శంక్కు నూఁ డె

౨౦౭

క॥ వత్సా నురుండు ననరిగి

తోత్సాహము గొమ్ముకొనగ - నొడలు వాచి కిం

చి తృమయ ముండి నిజ నను

యోత్సేకము సంస్కరించి - యోషిక లోడక

౨౦౮

క॥ దిగ మింగి పాఠవశ్యత

విగళిత వాత్సల్యుడై య - భీతి ముకుందుక

దెగవేయు నదనుఁ జూచుచుఁ

బగఁ దీర్చుకొనంగఁ జేర - వచ్చు గపటియై.

౨౦౯

ఈ॥ చేరి ముకుందుఁ డాసి ఖర - శృంగ విఘట్టిత భూ పరాగుడై

పాటుచుఁ జేరఁ బోవు నుతి - బాటుచుఁ జేరుచుఁ గూడి వీడుచుక

మోరను మీఁది కెత్తుయడు - పుత్రుని నాఁకుచు జహ్వా సాచి యా

భీర కుమారు నెట్లా మఱి - పించి వశంవదుఁ జేయు పూన్కితోక

వ॥ అంత

ఈ॥ పెల్లన గోవి నాఁచి యదు - వీరుడు “గోపకులార! కంటిచే?

మెల్లఁగ నిల్లవీడి మన - మీఁది యకారణ మైన ప్రీతి వే

వల్లెకు వచ్చి యధ్వగత - బాధల కోర్చియు నన్నుఁ జేరె నీ

పెల్లని లేగ యియ్యది య - భీష్ట తమమ్మగు నాకు నెంతయుక

క॥ అని దానిఁ గదిసి నిమురుచు

బులుకుచు వాలంబు శిరము - మూఁపురమును జి

హ్వాను శస్త్రహస్త లాఘవ

మును బ్రకటింపచును లాగి - మోడఁ గరములక

మ॥ ధరణి వత్స సురారి కూలె నిజ దై - త్యాకార మెప్పుర ది

ద్విఁ యెగ్గాడుచు నార్చుచుక రుధిర వా - రిం గ్రోక్కుచుక వేగ ము

కృతముఁల్ వెంటననుల్ దలం - గఁ బులకాంక పొప్పులై గోపకుల్

వెఱఁ గందక వారి వధు చందికలు న - ద్విక్కుల్ ప్రకాశింపఁగక

వ॥ అంత గోపకులు

సీ॥ వత్సను గూల్చుట - వాత్సల్యనూ! భక్త
 వత్సల నామ! శ్రీ - వత్స ధారి!
 వర దైశ్య పటలికా - వర మడఁగించితి
 వరద! సద్విరుదాంక! - ద్విరద చుద!
 భీరంపు రక్కసు - భీరుఁ గావించి తా
 భీర పుత్త్రికవే! గం - భీర వీర!
 అభయఁడ వసురున - భయ మొనగఁపు నీ
 వభయ హస్తఁడవె సిం - హభ శౌర్య!

తే॥ గీ॥ లేఁ గొమరు బ్రాయమందు బ - లే గరువపు
 లేగఁ దొలి వేల్పు జీవము - లేగ జముని
 గవని కంపితి మేలులే - గరుడ గమన
 యనుచు నెక నక్కియము లాడి - యాడి రంత

ఆ॥ వె॥ వత్స దనుజ మరణ - వార్తను గొంపోయి
 గూఢ చరులు కంస - కువల యాధి
 పునకుఁ దెలుప నతఁడు - పొంపిరి వో బక
 సంజ్ఞ దైత్యుఁ డొకఁడు - సాగి వచ్చి

౨౧౭

క॥ అకలుష మగు నిజ శౌర్య!
 ప్రకటన మొనరించి కంసు - భయ మపనయ ము
 త్పుకతయుఁ బొనరించి చనె బృం
 దకు సఖుఁడను సోదరుండు - దనతో రాగకా

౨౧౮

తే॥ గీ॥ సోదరుని సఖానురు నొక్క - చోట నిలిపి
 చొచ్చి బృందావనం బొక్క - చోట వత్స
 సురభులను జూచి యొక నర - న్న నటఁ గాంచి
 శృంగుఁ డరుదెంచు నటకని - యెంచి నిలచె

చ॥ నిలిచి బకా నుండుచట - నేత్రయుగంబును మూసి చిత్త ని.

- శ్చలత నిరంత చింతన వ - శంబునఁ గృష్ణు బుత్త) మూర్తి హృ
 జ్జలజము నందఁ జేర్చికొని - నర్కఃకాయును పస్కరించి యి
 మ్ముల సహియించె యోగివగు - పోలిక నాశవ మారుతమ్ములకా
 వ! అచ్చట నా గోపాలఁడు గోపాలరతో బృంజాటవిం గల కొండొక
 కొలఁది కెలంకున నున్న గొంక వటవృక్ష చ్ఛాయయందు
 నీ! “నాయొద్దఁ గూర్చుండు మా - యోగి రమున” కం
 చను నివేషముఁ బిల్చు - లంది కొనుచు
 “వెన్న మీఁగడఁ జున్ను - లున్న నావచ్చినింపుఁ”
 డని పిల్చు బణము వె - లార్చు కొనుచు
 “మోహిని వైన మా - ముద్ద లివే” యన్న
 నాడుచు వేలమ్ము - లాచు కొనుచు
 నా వక్షః జూచిన చో - వద్దు “సీముద్ద
 నేఁగెద” నని పిలి - పించు కొనుచు
- తే! గీ! “కనులు మూసికో వచ్చెద” - ననుచుఁ బోయి!
 తినుచు నవ్వచు నాడుచు - మునులు దివిజా
 లచ్చెరువు నొంది చూడ న - య్యాగ భోక్త
 యడు సుతుఁడు చల్లు లాఁ - కొని యారగించె ౨౨౨
- ప! ఈతీరి గోలాహలంబుగఁ గృష్ణుని తోడ ౨౨౩
- క! గోపకులు చలిదీ దిని తృ
 స్థా పాదితు పై తటాక - జలములకై పోఁ
 జూప ముకుండుండు వారల
 నాటి నడచి ముందునకు బ - కాసురు డాసెకా
- ఉ! డాసిన నా బకాసురుండు - డగ్గటి చంచువు నెత్తి విచ్చి యు
 చ్ఛావనము వెల్వడంగ భయ - సంభ్రమ కొవ మహద్భుతేద్ధ సం
 తోషము లుల్లసిల్ల ముఖ తో - యజ మందున నార్చి మింగె సం

త్రాసము నొంది గోపకులు - తద్దయు నాద్య సహిష్ణుఁ గృష్ణునికా
ఉ॥ మింగిన వామ నాంగమును - మేచుర లీలను బెంప నాతనికా
మింగక కౌక్కినకా గదిసి - కృష్ణుఁడు చంచుపు లాగివట్టి యా
కొంగను బొంగిరమ్ము పలె - “గో” యన దర్శిరఁ తిప్పి తిప్పి వే
యంగ ధరాస్థలిం బడి బ - కానురుఁ డీలై బరిభ్రమించుచుకా
ప॥ ఏత త్వరితర పాంతంబుల దాగి పొంచుమున్న బకానుడ నహళోడరుం
డగు నఘానురుండును గోపాల గోపకుల పథి నిరోధము నేయ నుండి.
క॥ ఒకు సోదరు గడిఁ గాంచియు

భృకుటికృత నదనుడగుచు - మూర్ఖాగ్రోహుడై
వికృతుండై యుగగర రూ

పకుడైన యఘానురుండు - పదపడి వచ్చెకా

ఉ॥ గుట్టవలెకా బ్రవ ర్తిలును - గొంచెము సేవరయంగ జొంపమా
చెట్టు వలెకా గనఁబడును - జేరి కనుంగొన ఘోరమైన పె
బుట్ట వలెకా విరాజిలును - బోయి పరీక్షను జేయ నల్ల తా
గట్టు విధానఁ దోచెడి న ఘానురుడధ్య నిరోధ గామియై

తే॥ గీ॥ పవన భక్షణా నక్తి వ్యా - పార ముక్తి

నిరత గోవింద పదరక్తి - నియమ యుక్తి

నతుల శక్తిని ననఘుడై - యఘా నురారి

పరమ పద మొంద నజగర - ప్రశ్రముఁ బూనె

౨౩౦

ప॥ ఇట్లు ఘానురుం డజగరంబై మాగ్గుచున కడ్డఁబుగాఁ బడియున్న నమ
యంబున శ్రీకృష్ణ సమేతులగు గోపాలురు

౨౩౧

ఉ॥ పాడుచుఁ గృష్ణ లీలల న - పారము దంబుధిఁ జేలి యాడుచుకా

గూడుచు బర్వులై త్తి యొక - గుంపుగ నందడి మూగి వీడుచుకా

వాడుచు తుదృఢాగ్ని హరి భ- వ్య కటాక్షముఁ గోరి వేడుచుకా

మాడుచుఁ గోరధ దీప్తి నరు - ల ప్రతి వీక్షణుఁ డైత్యుఁ డాసినకా

తే॥ గీ॥ అఘుడు నిజ ముఖ గవ్వర - మట్టె తెఱచి

వారి కభిముఖుడై వడి - గూరి గవ్వు

దనుజ మాయ నాకర్షించి - తనువు బెంచి

గోవకుల మింకె సతఁడొక - గుటక లోన

౨౩౩

చ॥ ఇది మునుపే యెఱింగి కమ - లేకుండు డొవారి వెన్న నక్కె దు

ర్మమ నను దైత్య గోవకుల - గాన మొనర్పగ నిచ్చి యమ్మహా

వదన బిలంబు జొచ్చి నిక - వామన దేహము బెంచి పెంచి భీ

ష్మద భుజగా నురు దుచిమి - వల్లవ బాల్కర బోచె సగుడై

ఉ॥ ఈవృగ మేయ భిక్ష సవ - దృశ్యము గోవకులై ఘోషలో-

నూడిన నూర నన్న జను - లత్యక్తి బరువెత్తి వచ్చి శం

ఖాది నినాదముల్ సెలంగ - గార గరదీపికలు జయస్వర

రొదసి నావరింప బహు - శోభనముగే ఘటియించి రర్థిమై

వ॥ ఆ సమయమున గోల వానులెల్లరు నంద గృహ పొంగింబున గు

ములు గట్టి కూడి

సీ॥ ముత్తైదువులు వచ్చి - మోర గుంకుమ మెత్తి

యిచ్చిరా రతుల దీ - వించి మించి

మంద కాపులు సాగి - ముందున కరుడెంచి

యోగిరి పూదండ - లురలి కెరలి

గోవిక లొగి జేరి - కోలాట మాడి కీ

ర్తించి రసర వైరి - నెలమి కలిమి

భజనల నలిసి గో - పాల నాటకమెల్ల

నాడిరి పకు - లాడి పాడి

తే॥ గీ॥ పీఠి నమ్యగలంకృత - పీఠమందు

సోకు మూఁతల గొంగ గూ - ర్చండఁ బెట్టి

రక్ష దీయించి శ్రీరామ - రక్ష బాడి

కలసి యిడిరానంద సా - గరము కరము

౨౩౪

ఈ కొండరు మండబుద్ధులు ము - కుందుని లీలు హిందలే కజా
యిందుల కీశ్వరుండు జని - యించునె కోరిక నేయరుల్ మృతిం
బొందరె? హింస మాని హిత - బోధ మనః పరివర్తనంబుఁ జే
యం దగదే? వధించుట చ - రా చర రక్షకు నిద్ధ ధర్మమే?

తే. గీ॥ అని కుతర్కు గతుల విమ - ర్పణము నేయు
పండిత మ్మన్యు లీనాటఁ - బ్రబలి యుట
వారి నంశయముల బాపి - వాసు దేవు
కథను సాగించు టరయ ను - కరము కరము

అ॥ పె॥ ఒరులకెగ్గుగాక నిరుపద్రీపంబులై
స్రాప్త కర్మ ఫలిత - పరతి సతము
జీవితమును గడుపు - జీవుల కును బూని
నెఱి నొనర్చు హింస - నిండ్ల ముందు

అరవి

క॥ పర పీడన మొనరించుచు
బర హింసా పాదనమునఁ - బ్రదికెను బర దు
ర్భర సత్వములకు నిజ జే
వ రక్ష నొనరించు హింస పాపం బగునే?

ఈ॥ పర పరిపీడనం బనయ - వర్తన ధర్మవిరాళంబు ము
మ్మర దురిత ప్రచారముచు - సాధు జరాధ్రి బొనర్చు కూసునా
మరుని దురాత్మకౌ ఖలుఁ బ్ర - జోద్ధరణార్థమనికొ వధించి ను
బరమును గూర్పు పెంతొ యతి మానుష కృత్యము గాని హింసయే

తే. గీ॥ భువన కంటకు లైన యా - పూతనా శ
కటసురారి తృణావర్త - చటుల పత్న
బక సురార్య ఘోనృధన డిం - భకు జగ దుప
కార లీల లమానుష - గతులు గావె?

అరవి

ఈ కొండరు సాత్విక ప్రియులు - “కూర్క మృగంబులు గూడకాంతము

బొందు దయార్ద్ర భావమును - బూనిన సందురు గాని యోగ క
క్రిం దనరారి మాయల ని - కృష్ణ నిశాచర యుక్తి నున్న జా
రిం దలలాగ్గఁ జేయఁగ వ - రిస్త మునీందుల కేని శక్యమే?

సీ॥ లోక మానురులకు - లోఁబడి నప్పుడు

ధర్మ ఫరుల యండ - తటిగి నపుడు

సాధువులకు ముప్పు - సమకూరి నప్పుడు

రాక్షస బాధలు - పోబలి నపుడు

శిష్ట కర్మ విముక్తి - చేకూరు నప్పుడు

సఖ రాశు లుత్కట - బైన యపుడు

దుష్టు లేవిధమునం దుంగని యపుడు

ప్రియ భక్తు లే పోవుఁ బిలిచి నపుడు

తే॥ గీ॥ కోర్క భీతుల నే - నరు ల్గొరి నపుడు

నందరో తన కయి నీ - క్షించు నపుడు

నృపులె దుష్పథములఁ జరి - యించు నపుడు

నీశ్వరుడు స్వయముగఁ బోభ వింపఁ జొక్కొ

తే॥ గీ॥ భక్త వశవర్తి యగు భగ - వంతుఁ డెప్పుడు

భక్త సంతృప్తియుననె న - ర్పము ఘటించు

దైత్య విధ్వంసమున కవ - తార మెత్త

భక్తులే కోరఁ ద ద్వ్యతి - రిక్తుఁ డగునె?

— ౨౨౬ —

మ॥ భయ దారణ్యముఁ బత్తనాకృతి నొన - ర్పక దాని చేసెంచు లే

నయ ధర్మంబ యిటులే తమోంబుధి నిమ - గ్న కూర్ విధ్వంస వి

స్మయ మాధ్వంబ తదీయ చిత్త పరిణా - మం బొ కిరంబు నం

ద యనంభావ్యము నద్గతిం బడయఁ దద్ధ్వంసం బవశ్యంబగున్

తే॥ గీ॥ స్వర్ణ కారుఁ డే రీతి భూ - వల నొనర్చు

స్వర్ణమును నూఁచి యటుల నీ - శ్వరుడు పూని

అత్మ పరివర్తనము వధ - వ్యాజ ముసను
బొరయఁ జేయు నయ్యది శుభం - కరము గాడె?

తే॥ గీ॥ పరమ దేవుని సృష్టి శా - శ్వతము గలదె?
యీ చరా చరములను ర - క్షింప నతఁడె
అంత మొందించు లయ కర్త - యగుచు దాను
నితఁడె సృష్టి కర్తయ్యి సృ - జించు మగిడి అర॥

ఉ॥ కావున సృష్టి నేయుటయు - గాచుట యెంతటి యిద్ధ ధర్మమో
చేవ నడించి కూల్చుటయు - శ్రీశున కంతటి యిద్ధ ధర్మమో
నేవిధి నంత మొందని య - హీనచరాచర ముల్ స్వయంబుగా
దా వధియించుటే యతని - ధర్మము నందియమేల పొందఁగ

తే॥ గీ॥ ఎన్ని యాతంకములు వచ్చి - యెదిరి కొన్న
వాని నన్నింటి నడచి లో - బడి నమయక
ఘన తమో భేద కాదిత్య - కాంతి భంగి
వెలుగునడ దివ్య తేజమై - వెలయు నండు అగ॥

తే॥ గీ॥ ఇట్టి దివ్య తేజః పరి - వృక్షాదు గాన
దుర్దమ ప్రతిష్ఠంభముల్ - దుఃఖిని స్వాధ్యై
భంగ మొందక వెలిగె న - వ్యాసుదేవుఁ
డతఁ డరయ నతిమానుష - వ్యక్తి గాడె అగ॥

కా॥ సర్వజ్ఞుండును సర్వ కాళకుడు నా - సర్వాత్మాడో శ్రీశుండే?
గర్వాడంబర రిక్త చిత్తులు గదా? కంజోద్భవాదుల్ భ్రామా
ఖర్వా హంకృత మంద బుద్ధులగుట గంజాత్ము లేజ వ్రాభా
దోర్హీర్యాదు లెఱుంగఁ జాలక ప్రమా - దోన్మత్తులౌ టొప్పుడే

ఉ॥ కావున సర్వ హంసకు వ - ఘాసురు చే మృత్యుబాంధ కుండ గో
పావళి గృహం డోముటను - నాత్మ నెరింగి చలన్మనస్కుడై
యావిధి “నా ధాన మను - రారితరస్కరణంబు జేసె నే

నా వసజాక్షు కన్యోజి - యాతని లావు బరీడు నేయనే
క॥ అని విగత విద్య మాత్ర

ర్య నిగాఢ మదావృత్తుడగు నజాడా కృష్ణుక

గను మొఱిగి డాచె నొకదిన

మున గో గోవకుల వశ్యముల బిట్టలుకక.

అగి

చ॥ నలువ తమో మయుండయి యె - వర్చు నకృత్యములెల్ల నాత్మలో

దెలిసియు నిద్రపొవునటు - వీర్చి పొంతుఁ బరుండి యుండి యా

జలజ దళాయ తాక్షుడు ప్ర - సన్నత నేని యెఱుంగనట్లు క

న్నులా దెఱువంగ రాముఁడు మ - నోవ్యధఁ దమ్ముని డాసి యిట్లునా

కా॥ సీరేజాప్తుడు పశ్చిమాది) పయి గ - నిచ్చెఁ మృగా నీకముల్

పాటు జొచ్చె గుహంతరోద్ధతములై - వత్సములు గోవు లా

భీరుల్ రా రదియేమి? యీ కరణి - నిర్భీతిక దివా స్వావమే

లా! రక్షో గణ మాయగాదు కద! మే - లా! యీ విపర్యాసముల్?

క॥ అన విని వనమాలియు న

ల్ల న వత్సచు ననియె నిటు - బలా యిటు పొమ్మా

మనలేగ లాలు గోవకు

లును జనుదెంచెదరు - చని విలోకింపఁ గడే?

ఈ॥ రాముడు చెట్ల జొంపము బి - రానఁ దరింపగఁ బాన వత్స గో

భూమికలూని గోవకుల - భూమిక లొందియుఁ గానిదెచెనా

రాముడు వారలం గలిసి - రాగ యథాస్థితి నున్న కృష్ణుఁ “ద

న్నా! మఱి భీతఁ జెందఁ దగు - నా” యని మేలము లాడె లీలమై

తే॥ గీ॥ ఈ పగిది నొక్క వత్సర-మేరి కేసి

నెఱుక వడ కుండఁ గృష్ణుడు - బృంద యందు

నఖల వత్స గో గోపాలుఁ డగుచు మెలఁగె

నిత కంటె సమానుష కృత్య - మెద్ది?

అకం

మ॥ నిమిష ప్రియము వర్ష మావిధికి న - స్వేషించి యోజించి యా
కమలాక్ష ప్రతిభావిశేష మహిమా - ఖండ పృథావంబు దు
ర్దమ సత్వంబు గ్రహించి సిగ్గుపడి వి - ద్యా బోధితుడై నిగ
ర్వ మతికా గృష్ణు త్తమింప వేడికొన న - వ్యాణేశుఁ డా బృండకా
నానా భావానా రూఢుడై చనుదెంచి నిజ వాహనంబు బృందాటనీ
సమీపంబున దీక్షింప చదనుడై బృందారణ్య మధ్య ప్రదేశంబునం
గల కొండొక కాసార తంబున

౨౬౨

సీ॥ భువన మోహనుఁ డయ్యు - మురళి మోయించుచు

మొదవుల వెనువెంట - గదలు వాని

దేవ దేవుండయ్యు - వాచిరి వల్లవ

ప్రియులతోఁ గోల - జరించు వాని

గోపురాధిపుఁ డయ్యు - ఘోష మానుష లీల

నాడి పాడుచు నడ - యాడు వాని

లోక నాయకుఁ డయ్యు - లోలుడై కపట ధా

త్రీ పోషణమున వ - ర్తిల్లు వాని

తే॥ గీ॥ బృధుల సంఘన్న మాయాతి - రిక్తుఁ డయ్యు

భక్త వశవర్తి యగుచు - లోఁ బడెడు వాని

కాదచారియై చనుదెంచి - పద్మ గర్భం

డరసి ప్రాణిల్లి పార్థివ - సతుల భక్తి

౨౬౩

కా॥ మాయాతీతుడవై, జగన్మయుడవై - మాయా పరీతుండవై

మాయా కల్పుడవై వికల్పుడవునై - మాయా ధురీబండవై

మాయా కారుడవై సమర్థుడవు నై - మా యాజమాన్యుండవై

మా యాగాఖిల భోక్తవైన హరి నా - మా! యందు కొమ్మంజలుర

సీ॥ నీ కారణమున గా -నిగమా గమ వాగ్ద

భాషా చుండునై - పటలి నాడ

నీ మూలమునను గా - నిఖిల చరా చర

భవన కారక సంజ్ఞ - బొంది నాడె?

నీ కతంబునను గా - నీచ కైటభ నును

నిర్గుణ జీవనై - నగడి నాడె?

నీ హేతువునను గా - నిరుపమ విద్యాధి

భక్తివై కర్తవై - వ్రబలి నాడె

నే! గీ! నీవలన గాదె నేను త - మో విజిత్వ

భావ సంభావ్య భావన - బరగి నాడె?

భక్తరంజన! దుష్కృత - భంజనా ని

రంజనా! యంజలి తను జ - తాంజ నాది!

౨౬౫

శా! అజ్ఞానాంధ షీత మానసుడనై - యజ్ఞాత యుష్మ త్ప్రభా

పజ్ఞా ప్రాభవ విస్మృతిః దదితర - ప్రాపంచ సామాన్య మి

ధ్యా జ్ఞానాధిపుః గాఁ దలంది మదమా - త్వర్య ప్రబోధైక కిం

చిద్ జ్ఞత్వంబున దుష్కృతిః సలిపి యుక్ - నేమివ నేతెంచితి

చ! నినుఁ గిరంపఁ బూనితిని - నేనిది యెంతటి సాహసంబు శా

ఖను బవళించి మూలమును - ఖండన నేయు నతండ పోలే నా

వని తలక్రిందు లయ్యె నభ - వా! భవనావన! హేస్వయంభు పూ

నను క్షమియింప రాదె! నిను - నమ్మిన బత్తుల నెమ్మి బోజవే?

ము! క్షర సంకల్ప! నిరర్థ కోద్ధతుడ శి - త్తా రక్షణా ధ్యక్షయ

క్షర భూయిష్ఠ పరిష్ఠ నిష్ఠుర మహా - గర్వాంధ కామండ! అ

క్షర సంజ్ఞా! క్షరమయ్యె ధుర్మదము ప-శ్చాత్తాపముం బొంది నీ

శరణుం జొచ్చితిఁ దావకిన సుతుడక - కుంతవ్యుడక బోవవే

మ! ఇవిగో లేగలు నాల్కఁ జూడు మదిగో - బృందాచ్ఛకుల్ గోపకుల్

భవ దత్యద్భుత భిన్న దివ్య తర లీ - లా రూప సంక్షేపణో

త్వవ భాగ్యం బొనరించి గోని కర ఘో - పావాన సుస్వీకృతు

త్వవ వేణూచ్చుల దూర్జిత స్వన మహాకో - త్రాహఁబుఁ గావించవే
క॥ అని వినుతించిన నజుఁ డా

వనమునఁ బొడనూవ ప యనవ చంద్రిక ॥

ల్లనఁ గమలాత్ముఁడు గమలజు

తనువుఁ బుణుకు చిట్టు లనియె - దద్దముఁ గహణా -

౨౭౦

ఉ॥ రాజన మార్గచారయఁ బ - రాజయ భాజన మా వృధా రజో

రాజి నమూలమై తెగు న - రాజి సత త్త్వ విశుద్ధి చేతనే

రాజన వృత్తి నుంట నుక - రాజన దు క్తి స్మరితు రే కుమా

రాజ! నమస్త దేవ ముని - రాజులు సైతము మత్త చిత్తులై

తే॥ గీ॥ నీవు గాని గోపకులేని - గోవు లేని

దైత్యులేని నా కోకటియ - తప్పిడఁబు

లేరి వైన నొకింత సై - రింపఁ జాల

నెవరు నను నమ్ముకొన్నఁ ద్య - జింపఁ జాల

౨౭౧

ఉ॥ రాజన మావరించిన బి - రాన నడంచు భవాదృశాధ్యుల

రాజన తామసాత్ములయి - క్రొవెడు వ్యక్తుల గాఢ దుష్టమా

రాజి నిమగ్నులైన యశు - రాదుల నేవిధి శిక్షఁ జేసియే

యోజను నుద్ధరింపఁ దగు - నో యటు నేయుట నాకుధర్మమా

క॥ ఈ యను భవము స్మరించుచు

నే యనువున రాజన పరి - వృతమతి గనకే

పోయి నిజోచిత ధర్మము

న్యాయమునఁ జరింపుమయ్య - యంబుజ గర్భా

౨౭౨

మ॥ అని యాయంబుజ నాభుఁ డావయిడ నాయంభోజ గర్భుండు వే

జనె నాజ్ఞాపితృడై పునః కృత నమ - స్కారము లర్పించి యీ

ఘన దివ్యాదృశత దర్శన కృమము న - క్కంజాత్ము మాహాత్మ్యము

వినిపింప వినిగోకుల ప్రజలుస్తం - భీ భూత హృద్వేగులై

క: ఆదిని పరవశు లగుచును

బాడిరి గోళంబు లీలఁ - బరమాత్ము నయన్

వేడిరి వేడుక వీటను

గూడిరి సభ చేసి పొగడ - గోపాలకునిన్

౨౭౭

ధ్రు వ శో కి ల

పరమ పావన! భ క్తపోషణ! పాప భంజన! క్షూద్రనా

నిరుపమాన! ఘనా ఘనాశన - నిర్వికార! చిదా ననా!

ఖర ముఖాసుర కాంఠ ఖండన - కమల శీతల వీక్షణా!

గురు తమోధిక పంక శోషణ - సూర రాజన శిక్షణా!

గ ద్య ము

ఇది శ్రీమదిందిరానాథ ప్రసాదలబ్ధ సమాజ కవితా విరాజమాన శ్రీమద్

గాతమ సగోత్ర దివి వంశోద్భవ నరసింహాచార్య పాత్ర పెంక

టాచార్య రంగమాంబికా తనూజ రంగాచార్య ప్రణీత

శ్రీ కృష్ణాతి మానుషతత్త్వ ప్రధమ ఖండాతర్గత

ద్వితీయాశ్వాసము సంపూర్ణము

శ్రీ కృష్ణా తి మా ను ప త త్త్వ ము.

తృతీ యా శ్వా స ము.

క॥ శ్రీహరి విహంగరా డ్ధరి

బాహుజ్జిత శౌర్య ధైర్య-బల జిభధి ఘో

రాహవ జటహః! వేణూ

త్రాహ విహః! నతారి - ధైర్యసింహారీ!.

౧.

ప॥ అవధరింపుము. అంత నమ్మహారాపురమునఁ గంస నృపాధముండు.

ఆ॥ ప॥ మృగ కుశీల వాళ - మృగ తృష్ణ కెన యోట

మృగయు భీతిఁ బాటు - మృగము వోలె

మృగ్య నో వణమున - మృగ మదా ద్యుచలేప.

భోగములను మాని - యోగి యయ్యె.

౩

ప॥ అంత

౪

క॥ మంత్రులు కంసుని కడకు ని

మంత్రితలై వచ్చి ప్రబల - మంత్రాంగములఁ

యాంత్రిక మాంత్రిక శక్తి స్వ

తంత్రోత్సముఁ బూని కృష్ణు - తలఁచెత్తు మనఁ

౫

ప॥ కంసుండు పరిహసించి మంత్రులతో నిట్లనెయె.

౬

క॥ గొల్లం డర్భకుఁ డెంత! పోయి యిదిగో - గోపాలు ఖండితు ము

చుల్లానంబున బీరముల్ పలికి ము - న్నుగ్రాసునల్ వోయి నా

కుల్లానం బొనరించిరే కనుక మీ - యుగ్రుత్త సంభాషణ

గల్గల్ పొల్లు నుడల్ వహింప నిక నే - లా వ్యర్థ వల్లావముల్ 2
 చ|| అనిన నమాత్యు లిట్లనిరి - యందుల కై భయమెల! వైజమై
 మనుజుల వారొక్కనున్ మృత్యు- మ స్త్యుఁ డొకండునులేడు భీతి ను
 న్నను ధృతినున్న మృత్యు వొక- నాఁడును దప్పదు చేయుచున్నయే
 వనులను మానుటొప్పుదు వివత్తతి - వచ్చిన వీక విచ్చినన్

తే|| గీ|| అనిన నంత నిరుత్సాహ - మునను గంస

ధారుణీ నేత వారి మం - త్రాంగ ములను

ననుమతింప నమాత్యులు - హర్ష మంది

ముదలఁ గైకొని తమ గృహ - మ్ములకు జనిరి.

చ|| అంత నమ్మెను నాడు

ఉ|| ధేనుక నామ దానవుఁడు - ధీర పరాక్రమ దోర్బలుండు మా
 యా నిరతుం డమాత్యుల న - మాగమనం బొనరించి పిల్చినన్
 బూని యశోద నందను న - పూర్వ విధానమునన్ వధింతు నం
 చానలు నెప్పి బృందకుఁ బ్ర - యాఁ ముఖుడయి యేగె వీడమై

చ|| అంత నా ధేనుకాసురుండు

౧౨

క|| గోకులము పొంత గోపా

లాశర్షక పక్ష ఫల ను - లాఙిత పర్ణ

పాకట తాల వనము మా

యా కల్పనఁ జేసి గార్ద - భాసుర సంజ్ఞా

౧౩

ఉ|| అందుఁ గలట్టి యా ఫలము - లాఁకొని కోసిన వారి మ్మింగు చా
 మందను నెంద తెందరనొ - మ్మందఁగఁ జేయుచుఁ గృష్ణుఁ డెప్పు డా
 నందున కేగు దెంచి నను - జంపఁగ నందున కాచి వేచి యం
 దంద మెలంగు చుండెను ఖ - రాసుర నామక ధేనుకుం డటన్ ౧౪

చ|| ఈ వృత్తాంతం బెల్ల మున్న యెఱింగియు నురాపాన మత్త చిత్తులకుఁ
 గొత్త పరివృత్తి హత్తింప నత్తామర సాక్షుం డుపేక్షించియుఁ దన్నున

ముగ్ధులవారి బన్నముల మిన్నకున్న నన్నగిలవనియ్య గన్న మిన్ను
నెన్నక యీకన్న పన్నుగడ బన్ని తన్నే భిన్న భిన్నము లొనరింప ని
న్నుల్గు పేన్నంటియున్న యన్నీచు పెగ్గ నెగ్గ నేయక నుగ్గాడు మొగ్గర
మున కొగ్గియుఁ దాల ఫలప్రియుండును దాల మదిరా సక్తుండును బొల్క
జా రతండు నాభీహనుత సుహృదుండును నగు నా హలధరు సంబోధించి
యిట్లునియే.

గా

కా. అన్నా! తాలవనమ్మ జూడు మది మా - యా కల్పితమ్మందు నె
న్నెన్నో పక్వ ఫలమ్ములు మాధు సురా-హీన చ్చన స్కంధముల్
గన్నారం గననాట గోపకుల నా - కర్షించె వారంద యు
త్పన్నుల్ గా క్షమియుప రాడుగడ! యీ - దౌష్ట్యమ్ము వారింపనే

చ. ననుఁ గడ తేర్చుకోరిక మ - నమ్మునఁ జేకొని ధేనుకుండు నా
దనుజుడు గార్దభాకృతి స - దా విహరించు వనంబునందు నే
జన నతఁ డెప్పుడు త్రత ని - జాద్యుత మాయఁ జరించుఁగాన గో
పునివలెఁ బోయి నీవ మృతి - బొందఁగ జేయుము వాని లావుచే.

అ. మే అన హలాయుధుండు - “నట్ల కాకని యేగి

గోపకుని సమాన - రూప మొంది

తాల వనముఁ జొచ్చి - తాల ఫలమ్ములఁ

గోసి కొనుచు నురను - గోలు చుండె.

క. ఎవ్వటి యటు ధేనుకుఁ జా

చప్పుడు విని యిందొక్క పెట్టి - చకచకఁ జని క

న్నిప్పుఁ గణిక లొలుక నురక

దప్పి స్మృతి గోలు రాముఁ దొర్కిన నంతే.

మ. అలఘూర్దండ బలుండు నా బలుండు వృ - క్షాగ్రంబు నందుండి వి

హ్వల భీభత్సక రూపుడై దుమికి దై - త్యంగంబుపై సంఘ్రాల

వలపైఁ దాండవ తాడనంబులును గం - త గ్రాహము జేసి య

చ్చల దుచ్చాన మడంచి చంపె ఖరదై - త్వ పృఖ్యునిఁ ధేనుకఁ

క॥ నేలఁబడి ఖర దనుజం

డీలిగినం దాలవన మ - దృశ్యంబై యా

భీలనిజ దనజ రూపం

భాతోకింపఁగ ననవ్యా - మై కనువట్టెన్

౨౧

వ॥ లంత

౨౨

ఈ॥ రాము, ఖరానుఁగఁ దునిమి - రమ్మని గోకులమందుఁ గృష్ణుఁ డా

రాముని గారవించుటకు - రామల గోవులఁ జేర్చి దైత్య భి

ద్రాము మనో ౭భి రాము నును- దామములం గొనితెచ్చి పోయియా

రామును నుండి వేడుక వి - రామముగా నభఁ జేసి నయ్యెడన్ ౨౩

ఉ॥ ధేనుకఁ డంత మొందిన ధృ - తిఁ బెడవాయక మంతి వర్ణముల్

పూని ప్రలంబ నామకు న - భూత భవిష్య దపూర్వ చిత్ర మా

యానయుఁ బోత్సహింపఁ జని - యాతఁడు బృందకు గోప దూపుడై

వేఁబ విసోదితావళ ని - వృత్త మనన్ములఁ జేరె గోవులన్ ౨౪

అ॥ వె॥ చేరి వేఁబ రవము - జెవి యొగ్గి వినుచున్న

నతని చొప్పెటింగి - యదు సుతండు

కన్న నన్న నేయ - గని బలరాముడు

దునిమె నా పొలుంబు - దోర్బలమున

౨౫

క॥ గోపకులు రిచ్చ వడి కని

చూపోవఁగ లేని ఘోర - సురరిపు తనపుకొ

రూపు బలరాముఁ బొగడిరి

“కాపాడితి దనుజు వలన - ఘనబల” యనుచున్

౨౬

క॥ రథ చోదకుఁడు దానే

విధ హయముల నడిపి కార్య - విధిఁ గూరుచు నా

విధ సాధకు డగుచు రిపూ

నృధనము హరి రామ సాధ - నమున ఘటించె

౨౭

కాళియమర్దనము.

ఈ॥ అంతః బ్రలంబ రాక్షస దు - రంతము నం జలియించి నంభోమం
బెంతయు మంత్రులొంది పిలి - పించి భృత్యులఁ బంపి బ్రహ్మ దే
శాంతర వన్యవాసియు బ్ర - శస్త్ర బలుండును మంత్ర శక్తి నా
శాంత యశో విశాలఁడు న - రాంభకుఁ డాశ్రిత స్వరూపకుఁ

తే॥ గీ॥ అతఁడు కాళియ సంజ్ఞఁ గ - ల్పిత భుజంగ
రూపియై నిజ బహుళ భా - ర్యా పరివృతఁ
డై వనంబుల హృదముల - నబ్ధి లందుఁ
బొంది నర మృగ వనచర - ముల గ్రసించు

౨౯

ప॥ అట్లు సరహంతయైన ఘోర రూపియగు కాళియాహ్వాముని

క॥ మును పిలువన వివర్ణ

శనమును గ్రాసంబు నొసఁగి నమ్మతిఁ గామ్యం
బును గూర్చి మంత్రీ నత్తము

లని రుచి తానన మొనంగి - యాధర మెనగక

30

కా॥ ఏయే దేశము లే వనమ్ములను నే - యే భూము లందున్న నా

త్రియుల్లారె? సురారు లెల్లరును బ్ర - త్యేకత్వ భేదమ్ములు

న్నే! యీ కంఠ నృపాలు రక్షకుడ వీ - వే కావె! ఘోషస్థ చూ
యా యోధుండగు గృష్ణుడే బడిన కం - సాధీకుఁ గాపాడవే

తే॥ గీ॥ నీ సమర్థత వినుటఁ - బేరాన తోడ

వినువుఁ జెందియుఁ బ్రాణముల్ - బిగ్గఁ బట్టి

బ్రదుకు చున్నాము కాళియ! - వన్నగ స్వ

రూప! కరుణ నీ హితులకుఁ - బ్రావుగావె?

33

చ॥ అనిన వచించె గాళియఁ “డ - హా! యిదియుంగడు దుష్కరంబె? నే
జని యిదిగో మదీయ ఘన - సత్వ మహత్త్వ విచిత్ర! మాయలకా

- గనఁ బడఁ జేతుఁ గాక వృథ - గాఁ బలు కాడిన లాభమున్నె" యం
చును జనె గోకలంబునకుఁ - జాట్టి తదీయ సతుల్ భజంపగన్ 38
- క॥ చని గోకలంబు పొంత య
మునా హొదుబునను డాగి - మునుకొని యటకున్
దిన పీఁగు చుండు గోపీ
జన గోపక జనుల కేఁచి - నుకట ముడఁగన్ 39
- కా॥ ఘోషా వానులు బెగ్గడిల్లిఁ కఠ! యీ - ఘోరాహి జ్వేల్లానలో
చ్చాస్వన జ్వాలలు దుస్సహంబులు ససా - ధ్యంబుల్ గఢా? యంచు బెన్
ఘోషన్ దోషణ హీనులై వగవ నా - గోపాల కార్త ధ్వనుల్
రోష కోధ దయాంకుర పొదములై - పో, త్రాహముం గూర్పఁగన్
- ఉ॥ శౌరి దయార్ద్ర చిత్తఁడయి - జానపనుల్ మదనూన శక్తిఁ బ
ల్పాటు లెఱిగియున్ దనుజ - మా ములఁ దుంగుచుఁదమ్ముఁబ్రోవఁగన్
గోరర యిట్టి భక్తులు ప - నోవ్యధ నున్న నివేష మేరియున్
పైరణ నేయఁ జాలనని - సాఁగె హృదంబున కాక్షణ బునన్
- సీ॥ సంభ్రమ భ్రమణ సం - చలితమై గళితమై
శిఖ నున్న నెమలి పి - ఛెమ్ము కౌల
రయ జాత ఘర్మాంబు - మయమై విదయమై భ
యంకరమై వద - నాబ్జ మొప్ప
అగ్రహ పరవశో - దగ్గమై యుగ్గమై
దృ గుచి జ్వాల వి - స్తృతి వహించ
ప్రళయాక రోష్మాల - వాలమై లోలమై
యరుణ బింబోష్ణ వి - స్ఫురణ వెలుఁగ
- తే॥ గీ॥ నల్లె వాటగు జాళువా - యొల్లె జాణ
మెడఁ దవిలి యున్న హారముల్ - మిట్టి వడఁగఁ
జరణ ఘట్టన ధారుణి - సంచలింపఁ

జక్రి కనుముడి యమునకు - సాలి వచ్చె

30

ఉ॥ వచ్చుయదూద్య హంగని గ - భాలునఁ గాళియఁ దాహదంబునఁ
జెచ్చెరఁ బాతె నాత్మ తరు - ణీ జనముల్ పిలువఁటి రా నదిం
జొచ్చి తదీయ కృత్రిమ వి - పోద్గమ నోత్కట భోగవంతులఁ
విచ్చి నటద్దళ దగ్గన - భీకరుడై రుధిరా రుణాక్షుడై

31

ఉ॥ చక్రి హతా త్తిరోగమన - నఁఘట నాత్తికి నించలించి ని
ర్వక్రి పరాక్రిమ క్రిమణ - వారిజవాభు పున స్సనూగమ
ప్రోమ ణాత్తికై గత వ - రాజ్ముఖుడౌ వర శేష భావ శే
షక్రియ శేష నిర్వహణ - నల్ప విశేష నిరక్షణుడునై

32

మ॥ వృద్ధయాజ్ఞాంతర కర్ణికా ననము పై - శ్రీకృష్ణఁ గీల్కొల్పి త
త్పర సేవా పర నిర్మలాత్మ్యుడయి త - త్పూర్తి శిశ్యదృగ
బ్ధ దళాగ్రింబులఁ బాదుకొల్పి స్థిరుడై - సారూప్య మపాద నా
భృద్దయా కాంక్షకుడయ్యె గాళియుడు ని - ర్మోహ నహంకారుడై

ఉ॥ అంతట నంద నందనుడు - దగ్ర మహాగ్రహ ణోగ్ర విగ్రహ
స్వాంతమునఁ హ్రదంబునకు - వచ్చి హ్రదస్థ భుజంగ రూపుడు
ద్ధాంత నట శృణాళిగని - తక్షణమే నికటస్థ భూరుహో
పాంతగుడై తటాలున మ - హాహి శిరంబుల దూకె సుధతి

క॥ దునికి ఫణిద్ర ద్వాదశ

వసు సుఫణా న్యస్త పూత - చరణుండై దు

ర్దమ బల కాళియ లాంగూ

లము నొడిచి గ్రహించి పట్టి - లాగి తిగుచుచు

33

మ॥ పద నఁఘట్టన ఘట్టి తోరగ ఫణ - వ్రాతా శృతండ్రి లయ
వ్రద భీకృ న్నటరాజ మూర్తి యన భీ - భత్సండునై కాళియో
న్యధ నారంభకుడై తదీయ రస - నాంభః ఘన వర్షాతి సీ
క్త దళత్పాద పయోరుహుడయి యకోదాపుత్త్యై డుద్రిక్తుడై

మ॥ తన రాజక దృత భోగి కాళియును - తత్పానా హతి నొప్పి హస్త
నితాంతోద్ధత వీరని కి ' నులు బా-ధా వేదినో ద్వేలుడై
తను వాకంపిస్తా శ్రమాంబు కణ ని - స్తగ్ధ్యై బునై యొప్పు దృ
గ్గణముల బావ్వు వరీత చాలిశములై కాళిలక విభీతాత్ముడై
క॥ పక్షగలు దడిచిన తడవన

నడుంగడంగుల కుడిగి యుడిగి - యడరుచు వడకం

దొడగి కడక నిలువంగ బడి

గడగడ మని బెగడు వడియె - గడు నుడి వడుచుకొ

రఁ

మ॥ రుధిర్దాఢము జేసి కాళియును ని- ష్కృధాత్ముడై భీరుడై
హృదయా గాధ గుహంతరస్థ చటుల - (దేవోగి) కర్పణ్య ను
ర్మన మాత్మగ్యము లేని పేదవని గ- ర్వస్కన్నుడై శృష్ట ప
త్నవ విన్యాస మచెంత మూఢులకు - పర్వార్థము జేసూచ్చు వే
న॥ అంతలో

క॥ ఇదిగని తదీయ నుదతులు

బెదరి యదని యెదలు సెవరి - విగళిత మదలై

వదరుచు బడింపు నెమ్మను

లదవదలై ప్రియిలి కదల - హృద నిర్గతలై

రఁ

న॥ కంపిత శీర్షలై - కచభారములు వేల

డుటిమిన శ్రోన్నసల్ - దూలై వేల

అవనత వదనలై - యాస్థాబ్జముల గ్రమ్మి

చిమ్మి చెమ్మిట ముత్తి - యమ్మి లొలము

సంబద్ధ హస్తలై - నలుపు దండము లొగి

తమ్మి మొగ్గలి నిగ్గు - దగ్గర జేయ

భయ విహ్వలాత్మలై - వడలు మై దీనియల్

కంపాలతల పెంపు - సొంపు వంప

తే॥ గీ॥ చలిత చేల లాలోలకు - చాగ్ర లగుచు
మఱి విభీత కంపిత మధ్య - మాంగు లగుచు
నియమితార్థ నిమిత్త - నయన లగుచు
భక్తి బ్రహ్మిణ్ణి తలలాగి - పలికి రిటుల ౧౬౦

తే॥ పాహి జగత్ప్రభో భువన - పాలన! పాప నురారి మర్దనా!
పాహి సమస్త దేవత - పాద సరోరుహ! పాహి పాహి! శే
షాహి శయాన! పాహి కుహనా - హిని గాళియు యుష్మదీయ పా
దాపాతి సుక్కు మా! ప్రభు! శ్రీ - తావన! ప్రోవగదే దయానిధి
తా॥ నీవై ద్వేషము లేదు సుతయున గా - నీ పయి గొంచెపుం
గోపం బేనియు లేదు, కంనపతిక - మోమోడి గ్రాసంబు లే
కే పొట్టాకలి బట్టజాలక యి యి - క్లేతెంచి యాసింపె గా
నీ పొట్టాని స్వదేశము విడచునే నీ - శౌర్య మాలిందిన

తే॥ గీ॥ ఇతడు నిర్దోషి, యితని క్ష - మించ దగును
కూలికై పాలుపడి గతి-మాలి వచ్చె
విత్త మాలించి విషపాన - విధి వదీయ
జీవములు గోలుపోయెడి - చెనటి కరణి ౧౬౩

తా॥ అర్థత్రాణ పరాయణుం డవని మే - మాలించి యున్నాము మా
భర్తృ ప్రాణము నిల్పి మాకతని కు - ద్వాహంబు దీవించి ని
ర్వర్తింపం గదె! తిగి నేకు తొలి మా - బంధవ్య బంధంబు మో
క్షార్థి భూత మిదే వినశ్వరమును - మృంభోధి కన్యా వడి

తే॥ గీ॥ ఇతని దుస్సహ వాన దు - మ్మృతమ తలచి
తివిరి మారణ శిక్ష వి - ధింతు వేని
మున్ను మమ్మెల్ల గడతే - ర్పు మన్న యినియె
శీర్ష మాలిక చెండాకు - మార్ష వంద్య! ౧౬౪

తా॥ అనుచు నుండిన గృష్ణుం

డనురాగ వశాత్కుండై, - మహాభీష్మిడ న

ర్తన కే భ్యవనసహరణం

ఋను నలిపెడు సంత గోప - మఃఖ్యులు బృందా

గీ.౬

ఈ॥ ఎందును సచ్యతంబు గను - పింపక పోవుట నభ్యుదించి యా

మందను సందగొందులను - మార్గములందు న రోసి రోసి యా

కొందన తోడఁ జేరువ న - రణ్యములకా యమునా నదీ తటి

బృందములందు సైకత మ - హీతల తీర మహీమహమ్ములకా

గీ.౭

క॥ పెదకి పెదకి మదదనుజో

నృధనుడు యమునా హృదంబు - దరిసియును ద

త్పద చిహ్నము లేర్పడఁగా

నెద లగులఁగ జెదరు పొదల - గృష్ణా! యనుచు

గీ.౮

క॥ ఆర్పుచుఁ జేరేమ వెలార్పుచుఁ

గార్పుచుఁ గన్నీళ్లు వేర్చి - కార్పిచ్చు వలెఁ

జేర్పుచు వగ ముట్టిన నో

దార్పు కొనం జాల కెట్లా - దరిసి హృదము

గీ.౯

చ॥ దరిసి హృదంబుఁ గన్గొనిరి - తాడ వితాంఘ్రి యుగాంక భోగవి

స్ఫుర దురగోంద్ర కాళియ ని - జోచిత నాగ కలంగనా మణి

విరచిత వృద్ధత ప్రణతి వీత దు - రాగ్రహ క్షి కీలికో

త్కర పృథులోష్ఠు, జిష్ఠు, విజి - తాఖిల తృష్ఠు, నహిష్ఠుఁ గృష్ణుని

మ॥ కని యాశ్చర్య నిమగ్న మానస చలత్ - కాతూహ లాంధోభులై

జనితాత్యంత నిగాఢ భక్తిరస ని - స్రుదాత్ములై నాగమ

ర్తన నిర్వాహక తత్పదాంబుయహ చిం - తా స్వాంఘ్రిలై నృప్తవీ

క్షణ మాలా ముచితాత్ములై తనిసి - హర్షాంధోనిధి దేలుచో

ఉ॥ ఉరగ శరీరము విడిచి - యెగ్గి శిరంబు నమన్గరించి బి

గ్గర నలుఁగె త్తి బత్తిఁ బుల - కాంతి గాత్ముడు కాళియును త

ద్వంద్వ పదాంబుజ ద్వయిని - బట్టె గతశ్రీముండై నిగర్వియై
శరముః మోడ్చి నిల్వఁ బడి - కంపము తో వచియించె నిట్టులగా

౧౩॥ చావన కోమలాంబురుహ - పాద! భవత్పద ఘట్ట నమ్ములగా
బావన మయ్యె నాతనువు - భావము నీ కరుణార్ద్ర దృక్పథిగా
బావన మయ్యె నాత్మ పరి - కామము నొండె ద్వదీయ సన్నిధిగా
గావర మేదె దానుడను - గాచుటా యేచుటా యాచరింపవే

తే॥ గీ॥ విడిచి పుచ్చిన నీ నిత్య - భృత్యుడ నయి
మతిని నిను నమ్ముకొని. కాల - గతిని గనుదు
నీవు కృప గడ తేర్చిన నేడె జేవ!

పరమ సంతుష్టి దివ్య సత్పదముఁ గందు ౬౪

౧౪॥ అనిన ముకుందుఁ డిట్లనియె “ - నానుర కాళియ నీ సతుల్ కృత
ప్రణామముల నా కృపఁ బడయఁ - బాత్రీతఁ జెందిరి వారికై నినుకా
మనిచెడఁ బొమ్ము జంతు నర - మాంసము మాని ఫలాశనంబువకా
మనుము నిజేచ్ఛ శీతనగ మధ్యముఁ జేరి - నుఖంపు మచ్చటకా

౧౫॥ అనిన నిజా ధాంకుల తోఁ

బునః పునః ప్రణామము లిడుచు - ముదల నడిగి కై

కొని కాళియుఁ డేగెను శ్రీ

త నగాటవులకు స్వకీయ - తరుణి యుతుండై ౬౫

౧౬॥ హృద నిర్దామి యదూద్యహయం గదిసి యా - యాభీరవగ్గంబు న
మ్మద సంతోష విలాస లాలిత మనో - మాగ్ధాను సార క్రియన్
జడలకా బోరన నార్చి, పేర్చి, బహుళో - త్సహంబు సంధిల్ల ను
న్నద భంగిగా జెల రేగి పండు వొనరి - పకా బూనె నుప్పొంగుచుకా

౧౭॥ “ కాళియ నామకోరగము - గారుడ భీతి మునీంద్ర కాప వా
క్కిలలఁ బ్రోవ్య దుష్కర ను - కీర్తిత మా యమునా హృదమ్మునకా
హృలి తదీయ తీరజన - బాధకమై చరియింప రోసి యా

వ్యాభీక్షుః ద్రోక్తి- యాహాసము - బాధయగః తే సేనుశౌరిక్రద్ధుః ॥
తే॥ గీ॥ అనెడు గాధయుఁ గలదుగా - యది నిజంబు

యయిన సామాన్యఁడైన గో - పార్శ్వకుండు

చాక్షిణములఁ దెలిచి భుజంగ - భయము వాపఁ

గలఁడె యిది యతిమానుష - కర్మగాడె

౩౯

౯॥ కాళియ గర్వ భంజనము - కర్ణపుటమ్ములు సోఁకఁ గూలి యూ

దోళన మంది కంఠుడును - దుస్సదిపుల్ పరితాప కఁడె

ద్వేల మనన్కులై వగది - వీణ వదృశ్య కళాప్రవీణ డై

త్యాళిని జరికృష్ణ నహి - తాటవీ గాల్పగ నాజ్ఞ యిచ్చినా

౪॥ ఆ సమయంబున

౧॥ దుస్సహము నఖిల భూత మ

న స్సంతాపక దురంత - నవ్యోష్మము తే

జస్సాధి తోరుబాష్పము

నిస్సత్వక గ్రీష్మ మడరి - నిగిడెఁ బుడమిపై

౭౨

౧॥ పాళేయంశు విహర రాగము పటి - రాలేప నాకాంక్ష న

వైచ్చరా రోహణ రక్తి యంబు గృహవా - సానక్తి శీతాని లా

లోల భ్రాంతి రసాల భక్తి యురక - ల్లోలావగాహాప్తి యై

గ్రాంతా దీప్తనిదాఘ మయ్యెడల శు - ష్కాగాంబు వారంబునై

౧॥ అతప తపుండై శీ

తాతత మారుత సుఖమ్ము - నచ్చాంబు సుఖో

పిత మని యెంచి కానన

శీతల నిర్మరుల శౌరి - చేరఁ బ్రియలతో

౭౪

సీ॥ కొన్నిన్నుఁ దలిసులం - గూర్చి సెజ్జ యొనర్చి

శమ్మని యలసుల - నెమ్మిఁ జెమ్మి

నలలిత పలీల నే - చన విధిఁ దీటిది

కొత్త పానువుపైఁ బ - రుండఁ బెట్టి

నవరసాలము లిచ్చి - నవరసాల యొసంగి

నవ రసోక్తుల మహా - నందము నిడి

చినుకూ పతోంపు - వీచనల్ విసరి పా

దాంబులు సంవాహ - సంబో నర్చి

తే॥ గీ॥ ఛత్రములఁ బట్టి యాతప - చ్ఛామఁ దఱిమి

చుట్టుఁ గూర్చుండి గాఢ ను - మ్మి దేల్చి

యువ చరిందిరి గోపాలు - రుత్సహించి

కృష్ణ పరమాత్మ నాగీష్ణ - ఋతువు నందు

౯౧

జీ॥ కౌరి దయార్ద్ర భావమున - సుగడికాండ్ర ననుగ్రహించి దు

ర్వార నిజాఘ తాప విని - వారణ శేసఁ గృచార్ద్ర కీత ద్మ

క్రారణల నిజాఘ శశి - చంద్రికల మృదు మేఘ నిర్గత

స్ఫార మనోహరానిల న - వామృత వాఙ్మధుర నృప తుల్య ౯౨

మ॥ ఇట్లు న్యోన్య సహాయ్యంబుల నాతప బాధితులయ్యును నిశ్చితు

లై సౌఖ్యాబ్ధి డోలికా మాలికలఁ దూలించునను గోప గోపాలర నుపల

క్షించి కంఠ నియమితులై

౪॥ “ఇదియే హరి వందివలగ

నడ ” పని తలపోసి దనుజ - లతి గూఢముగాఁ

గడలి యరుడెంచి యనలా

స్వద బృందాటవి నొనర్చి - చనిరి మధురకుళ

౯౩

మ॥ అంతః గతివయ కంఠ నియమి తాసుర ప్రేరిత ఘోర సామీర వార

కారణాఘల కకుబంధోద్వేష్టి తాడంబరా సహ్యాష్టాటోప ధగ ధగ ధ

గిత దండహ్యమాన చండాగ్ని కీలలును, అగ్ని కీలోపరి భాగామృత వ్రశ

య కాల కాలమేఘ నీకాశ భూదీనీరంధ్ర సాంద్ర ధూమ మాలికా జా

లంబులును, ధూమ మాలికా జాలాకృమిత దిగ్భ్రమిత సంభ్రమ దుష్టం

డ భయానక కూర్మవన్యమృగ సంచయ కోలాహలాంబులును, క్రూర వన్య మృగ సంచయ కోలాహలాం దోళితో ధూత నితాంత శకుంత సంతాన సంతాపములును, సంతాపిత శకుంత సంతానాశ్రయ విదగ్ధ మహా మహీ రుహ పతన సూచక నిష్ఠుర కఠోర విస్వాసములును, కఠోర విఘ్నన భీత వలయిత కంపిత పశు సముదయప్రాప్య విశాల దీప్తి కానవతులును, దీ ప్తి కా నృపంత్యాదిక నిపాతాభంగ రంగ దుత్తంగ కన ద్విస్ఫులింగా ఖా డ దున్నహ ధూమాత్కార శబ్ద బాహుళ్యమును, ధూమాత్కారశబ్ద బాహుళ్య నిర్గమణాకులిత చలిత నానావిధ జలచరనివ హారాటంబు లును, ఆకులిత చలిత జలచర నివహణ్భటిరావ నిర్ఘాంత దోదూయమాన గోపి కా గోప స ఘాత కలకలనివాద సుకులంబునునై మహారాజ మ హోదధిం బోలి ప్రతిష్ఠనించుచు సచయ శిశర సంవర్తకాల మహా ప్రళయ తాండవ కీడారంగము బలె భీభత్సంబై యా బృందారణ్యంబు సూపట్టినఁ జకి

భా

క॥ ఇది వసుజ మాయఁ గాఁదన మది నెఱిగి యకారణముగ నానాజంతూ నృధన వ్యధలను, గాతూర దహనము నహింప లేక ప్రచలిత మతియై శా॥ బాలార్క ప్రతిబింబమై వదన బిం - బం బొప్పు గెందామరల్ వాయు గన్నులుగాఁ జూ ధృమర మా - లా భ్రాంతియై ముంగురుల్ క్రోలక సంచల దంబుదమ్ము పగిదిక - గంపింప నెమ్మేను శుం డా లోచ్చాలిత శస్త్ర హస్త భుజ దం - డంబుక బ్రీకాశింపఁగక చ॥ నిలిచె విరామ సౌఖ్యముఁ దృ - ణీకృతముం బొనరించి కాననా నల విశిఖా విరామముఁ బొ - నర్ప దృఢవ్రత నిష్ఠఁబూని ని ర్గళిత హిరణ్య చేలము శి - ఖాచ్యుత చంపకమాల సంసృప్త ద్విల నదనూన ఘర్మణ - వీచికలక దలపోయ కెంతయుక ను॥ ఉపలక్ష్పించి దవాసలద్యుతి నితాం - తోచ్చాన్వస ఘోరాట్టహా

న పరీతానఁడై మఃశిస్థిత భూ - మా మంజుల క్వాణ సా
ర వయోజాతత కాండ నన్నిభ కర - పాగిగల్భ్య మేపార సాఁ
చి వయోజాక్షుండు స్పర్శ జేసె న్నగద - ద్విః పృష్ఠ్యలజ్వాలలకా

క॥ ఈ కృమమునఁ గరయుగమున

ఁక్కి దవానలము స్పర్శ - నలిపిన శిఖ కీ

లాక్రమి తాటవి కనఁ బూ

ద్వక్రియ ! తలము నొందె - వల్లవు లార్వకా

౪౪

సీ॥ ఓగ్ధ భూజములు శ్రొం - దలిసలు దొడకె వి

గత జీవరాసులు - గదలఁ దొడఁగె

అన్యథ భూమంబు లంభోద మాలలై

కుంభ ధారావృష్టి - గురిసి మెఱసె

కొలఁకుల కెలఁకుల - జల చరములు సొంగి

తీవి నప్పొంగి క్రీ - డింప సాకె

నంజల కలనాద - మాధుర్య మొప్పారె

దరుశాశిలను శకం - తమ్ము లడకె

తే॥ గీ॥ మృగయు వల్లవా బ్యాటవి - కేథ సింహ

పుడచీకాది మృగరావ - ములు సెలంగె

వాసుదేవ కర స్పర్శ - వలన మగిడి

బృండ చిగురించి ననలెత్తి - విస్తరింప

౫౫

మ॥ అది యే చిత్ర మొ కాని కాననము ని - ప్పంటించి ఘోరానలా

స్పదముం జేసిన రక్కసుల్ పిదప ప - శ్చాత్తావ నుతాపి తో

నృద చిత్త భ్రమణంబులకా గదలి - “కృష్ణా! ప్రోవవే” యంచుడ

త్పద వద్మంబుల వాల్చి రాసురతమో - దార్ధ్య బవృశ్యంబు గాకా

ఉ॥ శౌరి కృపామతికా దనుజ - సంపయముం దిలకించి వల్కె “మీ

ఘోర తమోంధ కారములు - గూలె” మనః పరివర్తన క్రియకా

కేరగ నచ్చ నన్ను జన - నేవ న్నదేశరతి ననుక మదిం
 గోరిన సంచె బుచ్చె నతి - ఘోర నిశాబులు నేని మాధవుం
 జేరి నమస్కరింప గరు - గించి యఘుబుల బానిదోలఁడే
 ౬౩ వేమి గృష్ణ గోపకు ల - భీతి నరణ్యములు జరించుచో
 మూసి దవాగ్ని ధూయములు - ముట్టిన గోపకు లార్చిజేరి ను
 త్రాసము నొండె యార్చిన గ - రమ్మవలీల దవాగ్నిమింగి గో
 ఘోషలు గాచె గృష్ణఁడని - కొందరు వత్తిరి తొల్లి యాకథక
 చ॥ ఎది నిజాకథయెరుచు న - హీన దవానలముక గ్రసించి యా
 నదముఁడు పూరుజోత్తముఁడు - వృద్ధునొ గ్రాసముచేతనో మహా
 భృషయముఁ గూర్చె బృందకు డ - వోజ్జ్వల కీల నింగళకృషే
 యిది యతి మానుషంబున - కృత్యముగాడె మనుష్య కోటిక

వృషభాసురవధ

౬౪ మాఘఁ గను డమ్మగుర - మంజులు నిష్ఫల దైత్యయత్నముల్
 వేధ యెసర్ప ఏకటను - వీరి భృతిక వృషభాసురాఖ్యుడు
 ర్యోధను జేరి మందకు న - యోక్తుల బంచి యెట్టులేని యుక
 మాధవు మాపు మాపి నర - నాధుని గంనుని భీతి బాపగక
 మ॥ వృషభాఖ్యాత సురాని పెక వృషభమై - బృందాటవిం జేరి
 భీష వోహవృశ మత్త చిత్తుడయి యా - బృందాటవి వాసులక
 విష లిప్తోద్ధత శృంగ రింఖల నడిక - బీదించి శ్రీశంక న
 విష్ణయం బా మధు సూదనుం డెఱిచి యా - భీరావసోద్యుక్తుడై
 చ॥ బిరబిర జర్మ హస్తముల - భేద్య విహతన లోహ మ్మముక
 గఱిగు వాడి పట్టినము - గల్పిత కాత నఖాగ్ర మాలికర
 మెఱయ, మదేభ సంహనన - మేదుర కాంక్ష జరించు సింహ వి
 స్ఫురణ బరాక్రమ శ్రమణ - శూరులుం డెవరించె గోవిధక

కా॥ బాహుద్ధండ పరాక్రమ ప్రథితన - త్వం జేర్చడకృత్సంగముల్
హంబు న్నుజునూడి పట్టి నముతో లీలక శ్రవో ద్వంద్వముల్
గ్రాహంబు బొనరించి కంఠమునఁ గూరక హస్తముక బ్రీలె రె
డై హాహాధ్వనితోడ నవ్వనభ కా - యం బాసురా కారమై

క॥ గోవక గోపీ జనములు

గోపాలుని గుములుగట్టి - కొలిచిరి సాక్షా

ద్గోపాలుఁ డనుచు నాఁటికి

గోపాలన మాని వివశ - గో సంతయులై

౯౪

కా॥ ఆబోతుం బొలదింకి చావు వినుటక - వ్యూలోలుడై కొంత నే
పాబద్ధావన తాన్ముడై వివశుడై - యాకంఠ భూపాలకుం
డా బాలా బల వృద్ధులక నిదిమిరా - నాజ్ఞాపితుకేసె ఘో
షాభిఖ్యాత మహారూఢ ధృత మహా - శ్వాకారు హేమాకరుకా

తే॥ గీ॥ దీర్ఘ కేశ పాశోత్కరో - దీర్ఘఁ డగుచుఁ

గేశి యను నామమునను బ్ర - కీర్తితుఁ డగు

నతనిపైఁ గంఠునకును బూ - ర్ణాభి మాన

హేతువున నింత దనుకఁ బం - పింపఁడయ్యె.

౯౫

ఉ॥ కేశియుఁ గంఠ భూమిపతికొ గడుఁ గూర్చు నతండు గాన నా
యానము తేనికిం గొలుపు - నంచుఁ దలంపక పూని తెంపునకా
జేసి వదించె నీపగిడి - జిత్తము మూర్ఖుగ వచ్చు నన్న పె
ల్లన విప్ర శీర్షుడు గృతాంజలియై పదయుగ్మ మంటుచుకా

కా॥ దేవా! నా యసుధారణా ఫలము నీ దేహవనార్ధంబై నీ

జీవంబుల్ గలవేని మాదృశుల తొల్ - జేజేల వేవేలకుకా

తావుల్ గావె భవ త్సురక్షణకుఁ బ్రా -ణత్యాగము జేయనే

నే వెన్నాడుదునే? హితమైతిగి భా - పింతుకా నయమ్మియ్యడకా

కా॥ గొల్లం దర్శకుఁ డాతతాయుయని మీ - కుందోఁచుఁగా? నిాకుమీ

నల్లుండై జనియించి నట్టి హరి డై - తాత్పర్య దుస్సాధ్యమా
యోల్లేఖ ప్రతిభంజనం డతడు మర్త్యుండే? యసామాన్య భా
స్వల్లీలా పురుషుండు గాని యతనికొ - భంజించుగా శక్యమే? ౯౯

తే॥ గీ॥ విన్ననాడె రక్కసిదండ - వీచ మడచి

ఘోర సర్పమ్ము ద్రొక్కి యా - భీర కలము

నాధి భౌతిక వీడన - మంటకుండె

బ్రోవ జాలుట మఱి యీశ్వ - రుండు గాడె?

ఉ॥ ఆతడు బృందం గాల్చిన ఘ - నానుర కాలియ ముఖ్యులక మహా
పాతకు లైన “బాహి” య పాదములం బడె బ్రోచి వచ్చడే.
చేతము సంబలించుకొని - శీఘ్రము యాతని పాల్ కేగ మీ
కా తరళాబ్జ నేత్రుండు ద - యా మఱితో నొకటాడె?

తే॥ గీ॥ ఈ నుడులు ప్రాణభీతిచే నేను బలుక

ఈ హితోక్తుల మీరు మ -న్నింప రేని

యిదిగొ మీ మ్రోలనే బలి - యిచ్చువాడె

నా యనువు లేడైతిను నన్ను - నమ్మియున్నా ౧౦౨

చ॥ అనవిని కంచ ధాత్రివరు - డెల్లనఁ డెల్లనవోయి యేకులై
కనులను బాట బాష్పములు - కంఠముడై శ్రీమయతో జాలమా
సనమునఁ దోచ రిచ్చవడి - ను శరణుండు సంచలన్తనో
జనిత భయాతిరేక వివశాత్ముండునై వచియించె నీగతిక ౧౦౩

శా॥ కేళీ కేశవుం డా వ్రజార్థకుండు లో - కేశుండై శ్రీకృష్ణుండై
నైతాటోత్కర నాశనార్థమయి జ - న్మంబండు బాకాశి వా
ణి శస్త్రోక్తుల నమ్మియుంటిని గదా? నీ భావలో నూతనో
ద్దేశంబేమి? యడింగి డిందిన భయో - దోకంబు బ్రేరేచుటా?

మ॥ ఆదియే కర్మ మొకాని యంబర నినా - దాస్థిల వాఙ్మాలముల్
హృదీక శూలములై నిరంతరము గ రించంగ రేయంబవల్

యదు పుత్రుడు డెబుతుంచునో యనుచు నవ్యాజవృధా వ్యాకులలో
 న్నడ చిత్త భ్రమణంబు గూర్చె జయమో నాశ మ్ము కర్తవ్యమా-
 ఇన్ని దినాలనుడిమును - గృష్ణుని జంపుడు నంచు బీరముల్
 గొన్ని వదించి మిత్రులను - గోల్పడి యర్థము రాష్ట్ర పైన్యముల్
 మన్నో సరించి “కంఠుఁ డభి - మానము డ్రాత్ర్యము వీడి పాణిభీ
 తి న్నత శీర్షుఁడయ్యె” నను - ధీసుల కాఱుల పైవ నోర్తునే?

తే॥ గీ॥ ధుర్భరంబగు భీతి ని - ధ్వరయుఁ దిండి
 లేక జీవించు కంటెను - లెస్స మరణ
 మతఁడె హరియైన సాయుజ్య - మునురు నాకుఁ
 బగను సాధించుటే శుభ - ప్రదము గాదె?

౧౦౭

క॥ భావలుడిగి కేళిహయ
 వేషముతో ఘోషకరిగి - వేవేగ భవ
 భేషా సామర్థ్యంబుల
 ఘోషా వాసులను గృష్ణుఁ - గూర్చు గడఁగు మీ

౧౦౮

చ॥ అన వినికేళి మార్వలుక - కానలు మ్రింగి పరాక్రమ ప్రక
 ర్షను భట ధర్మ పాలనను - స్వారు ఋణుంబును దీర్చి మాధవుఁ
 జెనకి గతించి నత్పథముఁ జెందఁ దలంచి తలరంగ రూపియై
 చన మధురాపురంబునకు స్వస్తి పించి యరణ్య సేతుకుఁ

మ॥ అంత నబ్బుందారణ్యంబునఁ గేళి యశ్వరూపియై

గీ॥

న॥ భవభోదీప్త సువర్ణ శోభి విలస - త్కంఠంబు నాకర్షక
 శ్రీవణ ద్వంద్వము హౌస్వ వలమును దీర్ఘాక్షుల్ ఖురాచ్ఛద్యుతుల్
 తపమాన ప్రతిమాస వేగ మలఁక - లంఘించు చత్వర్థతిఁ
 నన నాశ్వంబు బలెక సురారి మెలఁగె - నవ్యాశ్వమై మండలోక

క॥ కొండఱ కాశర్వకమై

కొండఱ కుతస్సహ కరముఁ - గొండఱ కత్తం

తాండోళకమై కొండఱ

కుం దత కీచదము నగుచు ఘోటక మొప్పెన్

౧౧౨

ఉ॥ దాని స్మృశించు గోపకుడు - దాని కెదుర్చు పారకోటి య
ద్దానిని జూచు గోపికలు దాని పిఱుందను బొలు బొలురు
బ్రాణము వీడియో వికల భావము జెందియో శక్తిదూరియో
వేసకువేలు దూల విని - వేజిని కాంచె బయోయహక్షుడు

మ॥ కని నర్వమ్ము గ్రహించి నంద నుతుడా - కంఠాః రాజంబు మీ
దను నిర్భీతి నిషేష మాత్రమునఁ బ్రో - ద్యతౌర సామర్థ్య శృం
భణ మొప్పారగ నెక్క నాహయము ది - గ్భాంతోద్ధతిఁ నింగికిం
జనె శ్రీకృష్ణుడు మూపుపైఁ దనర బృందా వాను లల్లాడగఁ

మ॥ హయ దైత్యుండిలు లేగి యేగి తనపై - నారూఢుడౌ కృష్ణు ని
ర్భయ లీలం బడఁద్రోయఁ బూన హరి దు - ర్వార ప్రతాప్త ప్రభా
వ్యయుడై, దుర్భరుడై యమేయుఁ డు క - న్నట్లంగ నాకేశి సం
క్షయ దైర్యంబున నేలఁగాలె హృదయ - స్పందంబు మందంబుగా

ఉ॥ కేశి మనస్థ కామ్యమును - గేశవుఁ డాత్మ నెఱింగి జ్ఞాన వి
న్యాసము జేయ నా దనుజుఁ - డాత్మ ముకుందుని గిలుకొల్పి పీ
తానుడునై విశుద్ధ పద - మాకృష్ణుఁ బొనరించి నెల్ల నో
కేశ పదాబ్జ సంశయ మ - దెంతటి మూర్ఖుల నుద్ధరింపదే? ౧౧౩

ఉ॥ కేశి గతానుడై నడుట - గేశవుఁడే జయ తోషి యాట ధా
త్రీకుఁడు రోసి గాసివడి - శ్రీశినిచే నుర పోషణంబు దై
త్యుఁ జినాశంబు విబుధేశ మహీనుర తోషణంబు మాం
సాశి విశోషణంబు నిజ - మంచు నిరాశను బాసి నానలా ౧౧౪

ఉ॥ పదివలఁ జీరి వల్కలమన - శత్రు వజేయుడు రిక్త యత్నవు
న్నిచయము మానుకోఁ దగును నిచ్చలునక బిలుదంటి వచ్చు ఘో
ర చటుల మృత్యు దంష్ట్రీకల వ్యయలుగా స్థిమయ్యెగా భవ
ద్రవిత సహాయము క మఱువ రానిద తీర్తు బునర్భవంబున

చ॥ అనిన నమా త్యులెల్లరు భ - యంపడి గుండెలు వ్రీలి వాల్చి యా
నవములు దూలి కూలి వడ - నంబుల స్వేద జలంబు తోడ తా
మృచయ భారలోలి జడి - వానవలె వడిగాల సోలి యి
ట్లనిరి “పంభూ! మిమ్ము విడువమా? మిమ్ముబాసి మనంగ నేర్తుమా
తే॥ గీ॥ “చింత నుడిగి రవ్వంత వి - శాలిం గొనఁడు
కార్యభరము పహితుము - కడఁక తోడఁ
గట్టకడదాఁక నెట్లెనఁ బట్టు బట్టి”

యనుచు నొప్పించి నాటికిం జరిగి కదలి

౧౨౨

న॥ అంత

౧౨౩

చ॥ సుయనుకు న్యోనుకాసురు నమాత్యులు వే నిలిపిచి ప్రీతితో
నయ మనురాగముం బ్రయ మనారత గౌరవ ముల్లసిల్ల న
మృయ సుతుతో వదించిరి యమానుష శౌర్య! తడీయ గౌరవా
న్వయ ఘోరీర్తి వల్లరులు ప్రాణెను న్వ దిగత కాతమై
చ॥ మయుఁడు జగద్వశీకరణ - మంత్ర మనః పరికల్ప నాద్యుత
క్రియలకు మేటి నీకుఁబిత, నృప్తి కరుడు విభాత తాత, దు
ర్జయ సురభీమోర్జిత ప - రాక్రమ విస్ఫురఁడు భావ, ని
ర్భయ మయపుత్ర! నీకు సరివారెవరయ్య సురాసురాదుల? ౧౨౪
ఉ॥ నీ కుకలైక బుద్ధి మఱి - నీ మహనీయ కళాభిమానము
నీ కృత విస్మయాతి గణ - నీయ విదిత్రము లెన్నో? వీనుల
సోకినఁ జీరియుంటిమి యశోధన! యర్హుడ వీవటండు న
త్యాకులితుఁ నృపాలునిఁ గు - లాధిపుఁ గంఠుని రక్ష నేయఁగ

తే॥ గీ॥ ఎవఁడు మీ కావయగు కావజేశ్వరుని ప

ధించె నా హరి నేడు శ్రీ - కృష్ణుడగుదు

నృపతిఁ గంఠునిఁ గూల్చి జ - న్నింది నాడు

శక్తిఁ బ్రకటించి తేనెకి - సాయ పడుము

౧౨౫

చ॥ ఇదివిని వ్యోమకానుగుడిదే చని మంకకుఁ గృష్ణుఁ గిష్ణుఁడు
 ర్కవ. మడిగించి కంఠ నృప - నాథుని బీతి హరించి మీకుఁ దె
 చెప్ప నున్నకీర్తి నన్నెదిరి - జీవమున జన నెప్పు డోపుఁ మీ
 ముదల నొసంగుకీ యగుచుఁ - బోయెను బ్రాదకు వ్యోమదైత్యుకు

ఉ॥ చేతను గోల, పాగయును - శీర్షమునక, బెని కంపు, మీసలుకొ
 మూతివయఁ ద్రిపుండ్రములు - మోమున, గంటె గళాన, మూఁపులై
 బ్రాతది దువ్వుబుమ్మ, మెలత్రాటను గజ్జెలు గోను ముల్లు, డా
 చేతను గొమ్ముఁ గాళ్ళఁ తోగిటు చెవుల నొక గొల్లకట్టడై

ఉ॥ పేదల మందఁ గొండొకటి - మేఘముఁ గాఁపరియై యదల్పుచుకొ
 మూఁకలు గట్టి యాడుకొను - మోస మెఱుంగని గోవ భాలురక
 దేకువ డాసి కూలఁబడి - దీనత నార్చిస నంత గోవకుల్
 శోకముఁ నొందనేల? యని చుట్టును మూఁగిరి యాపి యాటలక

క॥ వ్యోమానుగుఁడంతట “నా
 గో మాజ్యేంబు లొక్క గుహఁ జొతి భీతికొ
 బోసాని హోయమునకై

యీ మందకు వచ్చి యుంటి - నేమనియెవరో?

౧౩౦

క॥ అని వచ్చునట్లు చెప్పిన
 విని కృష్ణుడు లేమి నచట - వెఱచియుఁ డుదకా
 తనితో గుహకడ కెల్లరుఁ

జని గో రక్షణ మొనర్చి సాయపడుటకై

౧౩౧

తే॥ గీ॥ నిశ్చయముఁ జేసి మొదవుల నీడ నిలిపి

కదలి దనుజునితో గుహ - కడకుఁ జనిరి

అతఁడు బిలమును జూప గో - పార్శ్వ కాచి

చొచ్చి రాక్కొక్క రందు వి - శుద్ధ మతిని

౧౩౨

ఉ॥ వాడు బిలంబు సొచ్చిన ద - భాలున నగ్గుహ నొక్క రాత్రొక

గూరి నిశాచరుండు తన - గొల్లని వేషము మార్చి వేషమై
దారినిఁ గాచుచుండె యగ- దారి వలెం బెడదారిఁ బోక యా
దారిని తమోవిదారి విడి - తారి శౌరిని గోరి పేరియె

౧౩౩

ప॥ శ్రీకృష్ణునితో నాడు రావేడి పోడిమి పూహోడి రాధిక బ్రతిమలా
డ వీడుకొనలేక యీడు జోడుగ నిరువురుఁ గూడి యాడుచుఁ బాడుచుఁ
గూడుచు వీడుచు బహుళ క్రీడా సముపేక్షలై బృందాటవిందరిసి యందు
మంద నందడి డింది కుందువడుటకై డెందమ్మునం గొండలవడి యందంద
మందశాపరుల యాక్రందన మెందైన వీరులం బొందువడు నేమీ యను
నందియంబున నాలకించుచు గోపాలుండు నబ్బలారత్నమగు రాధికయు
డోరాందోళిత మానసులై నివ్వెఱవడి యవ్వనజాక్షి రాధిక యవ్వలవ్ర
మవ్వంప బువ్వము లెవ్వయుఁ జెదరక నవ్వడి వినరాకుండుటకు నెవ్వగఁ
జెంప నవ్వనమాలి నవ్వి యా క్రొవ్విరిబోణి దువ్వి

క॥ ఇది దనుజ మాయ సుమ్మ

నువతీ! యిపుడరిగి వాని చొప్పెఱిగెద నీ

పొద చాటునఁ గూర్చుడుము

వదిలమ్ముగ ననుచు గోప బాలుఁడు ననియె

౧౩౪

చ॥ చని తనకై ప్రతిక్షణముఁ జాయలు చూచెడి మేవహూషిది

క్కున కరుగంగ నాతఁడు ము - కుందుడుఁగాఁ దలపోసి డాసినె

గని వనజాక్షుఁ డాతని ప్రకారమునెల్ల గ్రహించి క్రుద్ధుడై

చెనకి నురారి కంఠమును - శీఘ్రము పట్ట నతఁడు గొల్లయై

చ॥ “నను వధియింపఁ జూచుటిది - నాడుమె? నీకు హితండ్ నందనం

దన! నిను నమ్మినందులకు - దార్కొని చంపఁదలంచినావె? నేక

జెనకకు “మన్న” యన్న వనజేక్షణుఁ “డోప్రియ! నీకు నేహితం

బును ఘటించుతు” నంచు గళ - ముం బిగియించె గరాంబుజంబులక

చ॥ దనుజుఁడు తూలియుక బడకఁ - దానవ భేది నెదిర్చి నింగికి

- జని పనమాలిపైఁ బడిన - జయ్యన గృహ్యఁ డదృశ్యుఁడై నుగా
రినిఁ బడఁచొససి వక్షమును - వీలగ ద్రొక్కిన నోట నెత్తురు
డనుక గతానుడయ్యె బ్రహ్మ - దంబున రాధిన మూది పొంగఁక
- ౬॥ అంత యదూర్ధ్వహుడు గుహ - కడ్డుగనున్న శిలా క హటముక
వంతలు దొంకలై శనక - వైచి కరాబ్జమునందు వేఱవొ
క్కింత దగిల్చి దివ్యపును - లేవ్య మనోహర మోహనాద్భుతా
త్యంత మనోజ్ఞ నిస్సనము - లల్లన రాల్చి కదల్చి జీవులక
తా॥ ఆ వేణుత్కృమణోచ్చలచ్చలదభం - గారావభంగాంబుధి
(ప్రావిన్యక లతన్నట జ్జలవర - ప్రియ ప్రజానీకన
దాహిత్యహరవ ప్రతిష్ఠానిత బృం - దారణ్య మొప్పాన రా
ధా క్షాత్రమ హన భావ మిళితో - ద్యత్తుంగ రంగముగక గళం
- ౭॥ ఈ రీతిగ గోపాలయఁ
గురిమి రక్షించి వచ్చి - గో బృందముతో
నా రాధామణితో బృం
దారణ్యము దాటి ఘోష - కరిగఁ త్రియముక గళం
- ౮॥ అంత.
- ౯॥ గ్రీష్మాంతమైన సంతా
పోష్మాంతము గాక వర్ష - ములు లేమికినై
విన్మయము నొంది రవి యా
కస్మిక కిరణములవేడి - గని ప్రజ వృద్ధుల గళం
- ౧౦॥ చనువెంచి నందు నొద్దకు
ఘనాఘరాధిపుడు వజ్ర కలఁ గెను మనపై
మన మింద్ర యాగ మిత్తటి
మునుకొని పొసరింప వర్ష - ములు గురియూ ననక గళం
- ౧౧॥ అనవుడు నందుఁ డీయకొని - యట్టులైనా నటనున్న నందనం

ఓనుకు బిరానలేచి నగి - “నాపయి నాదరమున్న మీకు నా
మనవి యొకింత కద్దు తృటి - మాత్రము శ్రద్ధ వహించి యాలకిం
చిన నదిచాలా బోకు” డని - చేసు దొడుగు హితప్రబోధము -

౪౧ ఇద్రుఁ డొక దేవుడే? ప

శ్వేద్రుదియ సకలాండ కోటి క్రిమండొకడే

యిందల కిందు విడిచి లో

తేంద్రియులై యిద్రుగొలుచు - టిది హేమమగుక గరడ

మ॥ స్తుతఖద్యోత మహత్త్వమేది లవఖద్యోతంబు క్లాఘించుటా

తని రాకాశి శోభ కేవడి యు - ద్ర జ్యోతికాశించు టి

డిత గంగాలహరిక దృశించి సెలయేటిక జేరి నేవించు టూ

ర్జిత సర్వశ్రమ పూరింపిడిచి ఖ - ర్వేద్రుక సమర్పించుటగ గరడ

౪౨ మీసా జీవడే నురల - మేటిము నిర్జన నాయకత్వపుక

వాసి ఘటిల్లె నాతనికి - బ్రాక్షన పుణ్య ఫలాను సారమై

చేసిన యాగముక బ్రజలు - చేయకయున్న స్వధర్మ పాలనా

భ్యాసకఁ డేని భూప్రజకు - బాధకుడై చరియింప నోవునే? గరక

౪౩ విధ్యుత్త ధర్మ నిర్వహ

లోద్యుక్తుడు గాని బ్రహ్మ - యను దంద్యుండే

యాద్యుడు స్వధర్మ నిర్వహ

లోద్యోగుల నరసి యొనగు - నుదిత పదంబుక గరక

౪౪ నిర్ణయ ధర్మ బద్ధులయి - నిర్జను లుద్విజనావన క్రియో

దీర్ఘత సుచించుటయ - ధేచ్ఛ బ్రతిగ్రహ కాంక్షమాని వం

పూర్ణ కృతజ్ఞులై ప్రజలు - పూజల జన్మములక నురాళి హ

ర్వార్ణవ మగ్నతక న్నిలుపు - టర్హమ యేల పృథాప్రయావసులే

తే॥ గీ॥ నవన పశుకాంక్ష నేడు వ - ర్హములు గురిసి

యెల్లి, లంచములేమి వ - ర్హింప కున్న

నతఃకు దేవేంద్రుఁ డగునా? నీచాతి నీచ

జీవి యగుఁ గాని పానిఁ బూ - జింప జనుకె

౧౫౧

చ॥ పను బలియిచ్చి లంఘముగ - వర్షములొండఁ దలంచు మీరు మా
నిసి బలికోర కేవలయు - నెయ్యముతో నొనగఁగ సిద్ధుఁడ?
పసుము నందు మీకుఁ బలె - బ్రాణము లేదె? స్వలాభకాంక్ష న
పునుపువలెక పరాకృతిఁ - బాల్కుడి నల్పుట మోక్ష హేతువే

చ॥ నతము సధర్మయై ప్రకృతి - సంచరణంబు ఘటించునేని ని
ర్మిత విధిఁ గాలచక్రగతి - నిశ్చలమై చను సక్రియంబులై
ఋతువులు హేయసమ్ములను - నేగు నుఖమ్ముగ భూతకోటికి
హితముగ వర్షగుత్ గురియు - నే రుజయుం బొడనూప దెచ్చుచుక

చ॥ ప్రకృతి విపర్యయైకవిధ - వర్తిని యైనఁ బ్రచాలితమ్ములై
విశ్రాంతమై ఋతు ప్రచయ - విహ్వల కాలము లేగు రోగ బా
ధకమను చున్ననాంబు విశ్ర - తమ్ముగ మారు నమస్త ధాతి) యీ
ప్రకృతి హితాహితంబులకుఁ - బ్రాధమికంబగు హేతువార్యక

చ॥ వానలు లేమికై యడలి జానవుఁ గొల్పుట కంటె నుత్తమం
జా నియతాత్ములై పరు నిరంజను విష్ణువు నర్చ నేయుట
దాన నభీష్ట సిద్ధియుగు లంపటఁ గూర్చు మఘ ప్రయత్నములే
నానుడు లాలకించి మఘనాథు హరిం భజించుటొప్పుక

౧౫౨

చ॥ ఖరకర తప్తమై వనధి - కాండము బాష్పవికారమై ధరో
పరి చలితానిలాశ్రిత న - భమ్మును బ్రాకి చరించుచున్న భూ
ధర గత భూజ శీతల ని - తాంత మరుద్ధతి వర్షనూపమై
కురియుఁ బ్రజోప యోగముగఁ గూడి నన్న విధాన మేర్పర

చ॥ పా హేమ పొంతనున్న - గోవర్ధ నాద్రిపైఁ
గలుగు తరువు లెన్నె - కాలి పోయె
నింధనమ్ములగ వ - ధించిరి పెక్కింటి

నెట్లు జలదములు ద్ర - వింది కురియు?

౧౫౭

ఈ॥ కావున గోకులాచలము - గానన యుక్తము జేయు పూన్కి గో
పావళి తోడఁ గొంఠాక శు - భాహము నం జని భూవరాంతరు
భావనఁ జేసి నాఁడు జరు - పక దగుఁ బండువు గల్గు వష్టముల
వావిరి భక్తి శైలగతు - భావనఁ జేసిన వాసి యబ్బెడక

తే॥ గీ॥ ఇంద్ర యాగము కొఱకు మీ - రెంత ధనము

వ్యయము చేయుదురో యంత పైకమిప్పుడు

పర్వతాత్ము పూజకు వెచ్చ - పరుప వలయు

దాన నిహపర సౌఖ్యముల్ - దారు కొనును

౧౫౮

నీ॥ మునిపుంగవుల కొగ్గి - పూజించి శిష్ట ధా

త్రీ దేవ పరులను - దృష్టి పఱచి

క్షత్రియ శౌర్య ద్ర - కర్షణ గల్పించి

వైశ్య విచిత్ర వి - పఃపలఁ గూర్చి

హలికాధిక్యంబు - నారసి వీర ని

పాద ధనుః ద్ర - ర్ధనము జరిపి

సర్వక గాయక - సటకులఁ బిల్చి వి

విధ వాద్య నిపుణుల - వెదకి తెచ్చి

తే॥ గీ॥ లాలితఁబుగఁ బనుల న - లంకరించి

సర్వ శాస్త్రాధి కాదుల - సత్కరించి

సకల భిక్షు కార్తులకు నా - శ్రయ మొసంగి

పండు వొనరించుటయ నూ శు - భావమాంబు

౧౫౯

మ॥ వనరాజంబులు నాఁ బ్రసీద్ధిఁ గను శుం - భ ద్గుల్గు భూజంబులకా

గానితేఁ బంపుడు వల్లవ ప్రవరులకా - గోవర్ధన హృదయం

బున సంస్థాపన నల్పి బోచుటకు న - మోదంబుతోఁ జెల్ల వ

ర్ణ నికేతాంబర పుష్పమాలికలఁ దే - రం బంపుఁ డరాచర్ధమై

మ॥ ఉపవాస క్రమ నిశ్చల ప్రమాఖిల - యోగ్యంబుగా నాశ్రమా
లి ఫలాహారుల సభలఁజుల బయో - లేమా ప్రతాఖ్యాతుల
విపులక్షీరములక శిరోంఘ పలు - నీవార సింహాత్ములక
గృహాత్మంబును మాని తస్మింసు మీ - కృత్యంబు నార్థబగుక

ఉ॥ ఈ నవ పర్వతోత్సవ మ - హీన జనాళికే బ్రహ్మబంబుగా
నూని నమస్త రాష్ట్రముల - క్తమ చారులఁ జాటుబంది యా
హ్వనముఁ జేసి సర్తకుల - బండితులక గవిరాజ సర్వ వి
ద్యానిధులక గళావిదుల - ఖ్యాతిగ వారల సక్కురియై ౧౬౩

మ॥ ఇటు వదియింక గృహ్లాదు ను - రేంద్రుని యాగము మాని భూధర
స్థుట పరిపూజనలే నలువ - భూతి లభించు నటంచు నమ్మి యు
త్కుట పరితోషమై వ్రాని - కాముము మిచ్చె యశోద పుత్రు) (పా
కట శ్రుతికీర్త దివ్య మత - గాధయె భూత హితార్థ మం చెదక

ఉ॥ మాధవ నూక్తులం దనిసి - మన్ననఁ జేసి వ్రాజాధినేతి ల
త్యాదర మొప్ప భూమిధర - యాగ దినంబును నిర్ణయించి నం
బోధన నల్పి (వాసిరి వ్ర) - భూత్కర పంఠిత గాయకాళిక
భూధర నూతనోత్సవ మ - నూనముగా జరిపింతు ముచోక

క॥ నిర్ణీత దినము నాటికే
నర్ణవ వేష్టిత ధరాప్ర - జాసీకంబులే
కర్ణాకర్ణి విషయ మా
కర్ణించుట గుములుగట్టి - కదలెం గనఁగక

౧౬౬

మ॥ అంత నా బృందావానులు

౧౬౭

క॥ ఆబాల వృద్ధు లెల్లరు

రేఁ బురుల జక్క బరచి - గృహములఁ గడఁకక

జేఁ బాసిరి గిరి ముఖులై

య్యాదను బనులఁ దగిలి - యవసరములతోక

౧౬౮

కొండలు బండలపై ని మఱి - కొండలు స్పందన రాజి యందు గో
బృందము పైని కొండలు మ-దేభ హయోష్ఠి వరాదు లెక్కుచు
కొండలు దోలబందు మఱి - కొండలు దోవ చతురంత యానముల
కొండలు పొంది వెల్వడిరి - ఘోష సగోత్సవ దస్సనార్థమై

సీ॥ గీము వెడలి వచ్చి - కీట్టడ స్మృతికి రాఁ
దేరఁ దిరిగి పోవు - సీరజాక్షిఁ
బల్లె వెల్వడి జరి - యెల్లె కన్నడ కున్న
వెన్నకు నేగు నా - భీర యవకు
సభ్యాంతరమున భ - త్కూదుల మఱచుట
మగని గీమున కంపు - మచ్చె కంటి
నగము చేరువ కేగి - నగలకై వగచు ని
ల్లాలిపైఁ గినియు వ - ల్లవుల మేటి

తే॥ గీ॥ వనతిఁ జేరియు పైకప్పు - బరణిలేమి
మగిడి నివ్వెఱఁ బారు దం - పతుల జంట
నరయఁ దగు నాటి భూరి భూ - ధర మహాత్మ
వావక భ్రాంత గోకులా - వాసు లందు

౧౭౮

ఉ॥ పాటల బాడుకొంచు సరి - బాటల పోక తలంగి యాడుచు
మాటల జెప్పికొంచు నిసి - మాటల దలంపక ప్రొద్దుఁ బుచ్చుచు
బేటల గోటల గడచి - నీటగు మూటల జేదగిల్చి చె
ల్లాటము లాడుచు దరిసి - రా నగము యువ గోప గోపికల

సీ॥ చెట్ట వట్టి మెలంగి - చెఱగి ప్రేయసులతో
సర్వోక్త లాడుచు - నడచు వారు
ముడి బిడ్డ మూఱుపై - నెడ బిడ్డఁ జంకలో
గుదియించి కెరలుచు - గదలు వారు
బిగ్గఱ నార్పుచు - బీరము ల్బల్కుచు

నందడి దందడి - నాగు వారు

దువ్వలువలు కమ్మ కొ - విరుల్ దాచ్చి యొ

య్యారమ్మను నడ - యాడు వారు

తే॥ గీ॥ కృష్ణ మాళాస్సెమ్మెల్ల న్న - రించు కొనుదుఁ

దోగి భక్తి రసంబున - దూగు వారు

నగుచు గోకులావాసు లా - యద్ర మాని

తోత్సవము నాడు దేలిరి - తోష వార్ధి

౧౭౨

తే॥ ఈవం భూధరాత్మవ ము - బృంద ఘటిల్లు నటన్న వార్త న

ర్వావని వ్యాప్తి జెంద విష - యాచర వాసులు విస్మయాత్ములై

యావజాత్ము డర్చవము - నద్ర మహాత్మవ మబ్బుంచు బృంద

దావన సీమకక గదిలి - తద్దము మక్కువ జేరి రెల్లరుక

సీ॥ వివిధ వర్ణ కటిర - విటప నానావిధ

పట గృహ పటల మే - ర్పాటు చేసి

అరోగ్య శాలా మ - య నివారకా గార

ములు పశువైద్య శా - లలు రచించి

దీన శరణ్య విదేశీ య - రక్షణ

భవన గోళాలలు - బాదు కొలిపి

విఘ్నో మార్గంబులు - వీధులు బాచక

సవనముల్ భోజన - శాల లునిచి

తే॥ గీ॥ మల్ల రంగమల్ నాటక - మందిరములు

గాన శాల లుత్తమ సురాం - గణము లెటము

గల్పనముఁ జేరిగోపాల - గణము నాటి

పర్వతోత్సవ మక్తి ప - ర్వు బాసర్చె

౧౭౩

తే॥ గీ॥ నలుగడల నూడిపించి గో - మయముఁ బనవుఁ

గలిపి కలయంపి జల్లి మ్రు - గ్గులను బెట్టి

యగరు సాంబాణి గందంపు - బొగల దీర్చి

వడఁతుకలఁ బండువు ది - నాలఁ బాలు గొనిరి

౧౭౫

ఉ॥ పచ్చని తోరణంబులు న - భా నదనంబులు మేలు కట్లు పూఁ
గుచ్చులు రంగు గంబములు - గోళము లిద్ద నికేతనంబులు
ముచ్చటఁ గొల్పి దీపిక ల - నూనములౌ ప్రభ లిన్ని చిత్రములే
క్రచ్చర నా నగోత్సవము - కాలమునకా సమకూర్చి రా ప్రజల్

సీ॥ పటహ దుండుభి తూర్య - వాద్యంబు లొకచోట

నాగ స్వరాదిక - నాద మొకట

న రక్త గాయక - సటకాళి యొకచోట

భజన వరులు భక్త - వరులు నొకట

కథక పౌరాణిక - కవి బృంద మొకచోట

శాస్త్ర వాదుల పరి - వత్తు లొకట

యోగ విద్యాది ప్ర - యోగంబు లొకచోట

కస్త్ర ధనుః ప్రదర్శ - నము లొకట

తే॥ సీ॥ పంబ జోళ్లును మల్ల రం - గంబు లొకట

బుట్ట కతలును వింత కీ - ల్పామ్మ లొకట

ఒక ప్రదర్శనములు సంత - బాటు లొకట

బగల యానాటి యచలోత్ప - వంబు వెలిగె

౧౭౬

ఉ॥ “హా” యనునార్తుఁ “ఓ ఘటన - హాయిగ లే”దను మానవుండు “చాళ
సీ” యని తోయు పౌరుడను - లేమిడ “సన్నము మాకు రామచం
ద్రా” యనుదీనుఁ “డామయము - దార్కొనెగా” యనురోగియెందులే
డా యచలోత్సవంపు సమ - యమ్మన మందునకై న రోయగక

సీ॥ సోపానములు దీర్చి - నుఖముగ విశ్రాంతి

మంటపంబులు - మధ్య మధ్య నిలిపి

లచ్చ టచ్చటను దే - వాలయంబులు గట్టి

దేవ మూర్తులను బ్రతిష్ఠ జేసి

శిల్ప కారుల జేర్చి - శిలల పౌరాణిక

దృశ్య చిత్రముల న - తింజ జేసి

ఫల పుష్ప గుల్మ జా - తుల వివిధోర్విజ

కుంజ నికుంజముల - కుదురు మఱి

తె. గీ. బావులు సరోవరములు - బాదు కొల్చి

ఘన జలాపాతములకు న - స్కరణ మిచ్చి

యివుగను శిఖరముల న - త్రిచి మిచ్చి

నాటికిం గయినేసి రా - సగము వ్రజలు

౧౮౯

క. సప్తహ దీక్షతో ని

క్షిప్త విపుల కార్య నరణి - గృష్ణానుమతి

లుప్త పడకుండ నడసి న

మా ప్రి యొనర్చగ నుప్పు ప్రి - మానిరి గోవు

౧౯౦

ప. ఈ యదనున యదుకుండు "జడముండై మహాతీరేశంబున నాభి
దురపాణి మదిరానక్షలగు నాభీర ననుదయము మునమారు ముదవుల
బిండు నెడ లగుల నెడవలగుఁ యెరఁ గొట్టు విధి నెనుకు నని మది నె
టింగి శేముషీ మ తుంగు తాఁ బనికొండ్రొ జ తించి నిమంశించి వింత
వీంతలగు గుంతల నా నగంబు పొంత దొంతలు దొంతలుగా నావంత వి
శ్రాంతిఁ గొవక యడంద పొందు పరచియు వందల వందల మంది కింద
గు నుదు కలిగియు గోట్టందముం దలసి నండడి తొందరఁ గొండల పడక
నుండలు మండలుగా డాగండగు భూభూధర కందరంబులం దళితాసీకం
బులం దవిలి యుం దమర్చించి యీచుడ మెందులతో యని నందియవడు
మందకావుల యాక్రందనము వీనుల విందైనను డెందమునం గల మూల
కందమ్ము గుప్తముగ నిక్షిప్తము నొనరించి యాప్తగో గోపాలక పౌ
ప్య ఫలాప్తి సప్తహ దీక్షా సమాప్తికై నుప్పు ప్రియు విడిచి కడఁ జడి

చామి విః గుణైర్జగత్తుటాడయని పండువు వశిషఠి నవపుమండఁ దుది
దివసంబున. గూ॥

తే॥ గీ॥ నాడు పూర్ణాహుతి నొనర్చి - నగము నకును:

గవ్వరపు టారతుల నిచ్చి - కదలి యద్రె

జుట్టి వారోర్చి మేళముల్ - సొదలు చదలు

ముట్ట నుత్పన్నుండుది - ముట్టి ప్రజలు

గూ॥

శ్లో॥ ఈ గిరిరా బృహహోతృవము - నే మహితాత్ముడు నిర్వచించె నే

దా గురునాథు నత్కరణ - న్యాయమటంచు మనస్కురింప గో

వీ గణ గోపకాళి గురు - వీతి యమాద్యహునిల్చి నమ్రత

మూఁగి నమస్కురించి గురు - పూజుల నల్ప నిగాధ భక్తిమై గూ॥

కా॥ ఆలో వజ్ర బ్రహ్మధి నాయకుల య - త్యాచార దుర్బుద్ధికా

వ్యాలోలుండము నక దలంపకయ యీ - యాభీరు లీయాగ మి

క్లేలా చేయుట యిట్టి దుండగము పై - రింపంగ రాజులునే

నాలావుక బ్రతింటిది వారి జవమున్ - సర్వంబు శోధించెదగ్ గూ॥

అ॥ పే॥ దుందుడుకు నవజ్జ - దుర్బోధ లాలింది

నాకు నవకృతిని నొ - నర్చు వగునా

నాకుఁ గినుక వొడఁగు - నంద నందము డెట్లు

లుద్ధరింపఁ గలఁదొ - యూని నేడు?

గూ॥

మ॥ అని రోహవశుఁడై ఘనాఘన నికా - యంబుగ నియోగించె ఘో

ర నితాంతాశనిపాత దిగ్భ్రమిత ధా - రాపాత నీరంధ్ర సాం

ద్ర నిరాఘాట నిరంతరాయ నిరయ - ప్రాచేశాయ పాషాణ కాం

డ నిబద్ధోద్ధత వర్ష ధార గురియుగ - మంద నిగ్గఱంబుగగ్ గూ॥

శ్లో॥ ఈ విపరీత వర్షమున - కేమియు దోచక భీతులైన బృం

దావన వాసులగ్ బనుల - దద్దయు నుత్పన్న దర్శనార్థమై

యావం భూమి జేరెన జ - నాళిని నొక్కఁడు పెక్కురూపులై

వాచిరి చాచె భూగుహలఁ - బర్వత కందర పాళి గుర్రలగ్ గూ॥

క॥ నగభేదియు నెడతెగకీ

వగిడిన దిన నప్తకంబు పాపా శాంభో

ద్విగుణిత ధారాపాతము

మిగుల మిగుల గురిసి కురిసి - మితిమీఱు వగక

౧౮౮

౧౯॥ ఏడు దినాలు తాలు గురి - పించితి మందన మ్రందకు డు

డేడి? వజ్రాల్ప కోక్తులకు - నీయకొసం దగు శాస్తి గల్గె నూ

మాడఁ డలుచు నాకులకుఁ జూపు మహేంద్రుఁడు తెల్లవోయి నో

రాడక నిల్చె వాన జడి - నాచి సుఖస్థిత గోవులంగనక

౧౮౯

క॥ అచలేంద్ర సురక్షితులై

యచలితు లయి వీరక తెడని - యాభీకుల గో

నిచయ స్థితిఁ గని విభాగి

త చకిత చేతన్కుండై మ - ద పేర్చికుండై

౧౯౦

తే॥ గీ॥ అంత నాగ్రహ పరవశో - దగ్రుం డగుచుఁ

జేత వజ్రాయుధమ్ము చా - ల్చి నగ భేది

“నాకు లక్ష్మ్యంబె? యిపుడ యీ - నగము పగిలి

పిగులదే” యని వజ్రంబు - విసరి వైచె

౧౯౧

చ॥ ఇది నకల మెల్లటింగి కమ - లేక్షణబడా నగరాజముక జయ

వ్రద మొనరింపఁ బూని నిజ- బాహుల సాచి గ్రహించి యుం దిసక

వదలక దేవతాధిపుని - వజ్రము వీగి వికా వికల్లనక

చెదరి విభీతుండై కదలె - నివ్వెఱు వజ్ర కలంగి తద్దయుక.

౧౯౨

క॥ మ్రానువడి కొంతతడ వవ

మానమ్మునఁ దూలి యెరియ మానన మెంతో

యాననము వాల్చి తనయ

జ్ఞాన మెఱుంగఁ దమము వదల సాగెఁ గ్రమముగక

౧౯౩

౧౯॥ యోజింపఁ గొంత నేపు వ

యోజానను పరిభవ మను - రోన్మభవము పం

భోజాక్షు నవతరణ మ

వ్యాజముగ స్ఫురించె నతని భావమ్మునకుక

గౌర

౩॥ అంతట సాత్వికోదయ మ - హత్త్వము నంది సురాధినేత ని

ద్వాంత మనస్కుండై కొలది - కాలము వేడురు సెంది నట్లు దు

ద్వాంత విచార మొంది నిజ త - త్వ మెఱింగి పరిభ్రమించి య

త్యంతి విషాదముం గనె యథాస్థితి గోచరమైన నాత్మలోక

తే॥ గీ॥ వ్యోమ యానము నచటనె - యుంచి యెక్కడ

యమర బృందమ్ము వీక్షించి - యవతరించె

బుడమిపె నొక్కరుడ తోడి - యుడు గణమ్ము

వదలి రేతేమ వుడమిపై - వాల్చి నట్లు

గౌర

మ॥ దిగి గోవర్ధన శైల భూముల మద - ద్వేషాతి మాత్సర్యమున

దిగి పోఁ గాల్చుడతో నెగాదిగ వసుల - వేగన్నులక రొసియా

నగ సామీప్యముఁ జేరబోయిఁ గనియెక - సంతోష వర్ధిల్లు దై

త్య గణోన్మాద జయిష్టు విష్టు రిపు నం - ఘా కృష్ణు రోదిష్టునిక

క॥ వినమిత వదనుండై నం

జనిత భయోద్రేకుఁ డగుచు సరభ సగతులక

వినయము సంభ్రమమును నా

సనమున రేకెత్త డాసె నగధరు పదముల

గౌర

౪॥ చేది గళద్భంగంబు కణ సిక్త కపోలముతోఁ జల ల్లన

ద్భార తీరీట భూషణ వి - తానముతో నరుణోదయ ప్రభో

దార ముఖాంబుజ శ్రవణ - దారుణ పాదకరోష్ఠ రాజితో

కౌరి పదాంబుజద్వయి వి - చారమునం బడి వక్ర యిట్లనె

గౌర

౫॥ గాఢ తమ స్తమోఽధిక వి - కార పరీవృత మానసుండనై

మూఢుడనై రజః పటల - మోహిత దుర్దమ గర్వ మత్సరా

యాధుడనై భవద్విషయ - రూఢి స్ఫురింప ఖగేంద్ర వాహనా

రూఢా! జగత్సృజా! శరణు - దోహిఁ గృతఘ్నః కేవి నేయవో
 కా! బుద్ధి స్థానముఁ గోలుపోయి నిను దు - ర్బుద్ధిఁ బనిఁచింది
 గ్రుద్ధుండఁ నుదమత్తుండఁ వికట దు - ర్బుద్ధిఁ జైదధుండఁ
 శుద్ధ ప్రాజ్ఞ భవత్సృష్టాజ్ఞ చుకాం భోజ్య రాన్వర్య నర
 సేద్ధ పౌజ్జిత సంభవించు తరయఁ శత్రుబాహో శ్రీహరి! ౨౦౧

కా! చక్రాత్మవము చేడ్వదీయ కరుణా - హంగేక్షుఁ ప్రాప్తి నా
 దు శ్చార్మితము పూతమయ్యె గద న - న్నూర్తిక ననక నూదట
 నిశ్చింతిండును సేవిలాస మహిమల్ - సే లీలలుఁ క్రిడల

త్యాశ్చర్యంబుల యన్మదీయులకు గ్రా - చక్రతీతమల్ మాధవా
 చ! లొలి బలిదానవాది రిపు - దోర్బల యుక్తి వివర్జిత

ప్రళయ దురంతముల్ పొడవ - బాయక కారణ స్థితిలఁ న

స్త్రుల కరుణా మతి స్థనరి - మాశల సంపదబాని ప్రాప్తవే

యలుక వహింప నైఁవఁ గలనా! యి ౨౦౨

క! సేపాలఁ బడితిఁ బాల్పడి

రాపాడక పాలముంచి - రక్షించెదవో

గోపాల సీశముంచెదో

కాపాడక; సేవ కలుగఁ గంప మదేలా! ౨౦౩

చ! అని వినుతించు నిఁద్రుని ద - యార్ద్ర కటాక్షములుం బ్రసన్నుడై

తనిపి కరాంబుజ ద్వయముఁ దామర సాక్షుండఁ పట్టి కౌగిలె

జొనిసి భయంబుఁదీర్చి శమ - ముక విస ముమ్మనయంబు సామముక

డనుక వచించె సేవగిది దద్దయు మంజుల భావంబుల ౨౦౪

డ! గో వరిపాలకుండపు న - గోధర్మజైక యశోఽందితుండవై;

గోవరి వేదకుండపు నగోస్కంధ నావయ శోఽంధ కార్మజై

గోవక మానసియుండపు గోవక మానవ మారకుండవై

తావ మారాంబు దుండపు ప్రతాప కరుండపు గాఁ జరింకుటే ౨౦౫

క॥ ఏ గో, గోపావనమున

నై గానీ వహించి నతము - గడగడవో నీ

వా గో గోపకు లే యి

చోచె గానం బడెడి గోప - సురభులు నుమ్మి!

అంకి

క॥ ఇతనైన దమారాజన

వికలితమతి నఘముఁ జొచ్చి వేషరుఁ గనకే

నకల మెఱిగి విధ్యుక్త

ప్రకటిత ధర్మాను మతిని - బరఁగుము తండ్రి!

అంక

క॥ పాక్షిన్ పుణ్యభాగ్యమున - వచ్చిన యా యధికారయుక్తి నీ

శక్తి మహాత్వమే ? యిదియు - కాశ్వతమే? క్షణభంగురమ్మునై

రిక్తయు నైన యీషదవి రీతి నెఱుంగని గర్వి తోద్యమా

నక్తి విముక్తి భాజనమే? - సద్గతి కారణమే? సురాధిపా!

అంక

తే॥ గీ॥ ఎంత యధికార బలమున్న - సంతకేను

మడుగు లడగి యుండు నతంబు - మాన్య జని

యతఁడ నాకుఁ బ్రయుండు గ - ర్వాంధు నొక్క

నిమునమేని సైరించ దృ - ణీకరింతు

అంక

మ॥ అన నద్వోధితుడై సురేంద్రుఁడు ప్రణా - మానీకము ల్పల్చి వీ

హ్నిన నాబద్ధ కరాబ్ధుడై నత శిర - స్కుండై మదోత్పన్నుడై

మన మారం బరింభణ క్రియల ను - భావించి దీవించి వీ

హ్నిన వెన్నెటి యుకింత దవ్వరిగి యా - గోపాలుఁడు వ్రాసె

తే॥ గీ॥ నాటి గోపక గీతికా - నాడములకు

నాటి గోపికా వనితల - నాట్యములకు

నాటి ప్రేక్షక స్తుతి వచో - నాడములకు

నాటి దనుక నే నాటను - నాటి లేడు

అంక

తే॥ కారి ప్రబోధచే ప్రణాలు - శక్రుని యాగము నూని జానికా

మాయ నగాధ్యరంబును బా - నర్ప ను శీర్ష్యుఁ డుగ్రుఁడై శిలా
ధార ప్రజావళిపైఁ గురియఁ - దాల్చి ధరా ధరమున్ గరంబుపై
వాజి నాథుఁ డెల్లరను - బాలనఁజేసి నటంచు నీకథఁ

వేఱుగఁ గొన్ని చోట్ల వినిపించు నిజబయ్యెన యు క్త మీ. ౧౧౩

ఉ॥ ఏకథ సత్యమైనఁ గురి - పింప శిలాంబులు లి ద్రుఁ డున్న మై
వీణ నగంబు నెత్తియొ యు - భేద్య శిలా రచన పయ్యుక్తిసో
వ్యాకుల వల్ల వావనము - బాల్చుడి శృంగుకు నిర్వహించె న
స్తోత్ర మనీషియై బహు హి - తోదయ మా సతి మానుషకీ యు॥

ఉ॥ అంతియ కాక శత్రువు వి - యచ్చుఁడై చుట్టఁ బ్రసరి
పంత్రిముఁతో ధాన్ గుఱియు - వట్టన నేవిధి భూజనా - భుజి
గుంతల దాగి లోబడక - గూఢముగాఁ జరియింప వచ్చునో
వంతలఁ బొంద కట్టి నిర - పాయక మార్గము నేర్చె నొజ్జయై ౨౧౪

తోటకము.

సారస లోచన! చక్ర విహారి! - దారుణ దుగ్ధు! దైత్యవిదారి!
భార తమామయ పాప నివారి! - స్ఫూర్త మనోహర సన్మయ శౌరీ!

గ ద్య

ఇది శ్రీమందిరానాథ ప్రసాద లబ్ధ సమాజ కవితా.

విరాజమాన శ్రీమద్గీతమ సగోత్ర దివి
మంజోద్భవ నరసింహచార్య పాత్ర మే

కటాచార్య రంగమాంబికా

తనూజ రంగాచార్య ప్రణీత

శ్రీకృష్ణాతిమానుషతత్త్వ

ప్రధమఖండాంతర్గత

తృతీయాశ్వాసము

సంపూర్ణము.

శ్రీ కృష్ణా తి మా ను ప త త్త్వ ము.

చ తు ధా శ్వా న ము.

క॥ కమలానన నుత! కమలా

రమణీ హృత్కమల భృంగ - రాధస్య! సృత న

త్కమనీయ చారు వేణూ

త్తమ కరకమలా! ప్రపుల్ల కమల దళాక్షా

౧

ప॥ అవధరింపుము

ఉ॥ కందు ప రాభవంబును ను పేందు భ రా ప్రభవంబు గంప ధా

త్రిందు దు రాగతంబు భుజ - గేందు పరిష్కరణమ్మ నర్య దై

త్యేందు వికల్ప నంబును ది - గిందులకా జెవిసోడి నంత నీ

రేందుడు పశ్చిమేందుడు ప్ర - జేందుని గృష్ణుని జూచు వేసుకా

ప॥ వేది యుండ నంత నొక్కనాడేకాదశి యగుటచే నందుడు

౪

తే॥ గీ॥ వ స్తి కర్మ నిర్వర్తించి - వారి గుంకి

బాహ్య పరిశుద్ధికి యువ - వాన దీక్ష

నాత్మ జగదీశు గీలించి - యాత్మ శుద్ధి

జెంది వేగించె నీర్దుర - జెంద కుండ

గీ

మో ఇట్లేకాదగ్గే వ్రత సమాప్తిః గావించి ముఖనామ దాదళి యో
గట రేవకడ న్నానకృత్యలబాఁ దీర్ప యమునా హృదయను కేగి కుం
కులిడ నమకట్టు నవనరంజను.

చ॥ ఇదే సమయంబటంచు నని లేళ్ళుండొ వరుణుండు భృత్యులకొ
నాదివి నదీ నిమజ్జనము మోసమునకొ బొసరించు నుడు నిక
సవయతఁ దేరఁ బంపఁ జని - చారులు తోడ్కొని పోయిచేరి
యువక విభూత్రహాలయము - నూని పృథ్విజను చాల్చియోడలక.

ఉ॥ పండుడు వారిఁ గుంకియుఁ గ - నంబడ కుంటకు రోసిరోసి యా
కగ్గిందముతోడ గోవులు బి - రావ ముకుందుని పాలికేళి చే
చ్చూదన చిత్తవృత్తి నిజ - వార్త నెఱింగియుఁ దత్తరించి పా
తెందరియకొ హృదయను బ - రీవృతులై వ్రజ లెల్ల రేగగగ.

చ॥ ఇటుల నా యమునా ప్రాదంబు దరిసి

సీ॥ దరహాన చంద్రికా - కర కరద్యుతంబుఁ బొ

లెప్పడి మోము జాబిల్లి - జేవుమివ

కమలయ పుల్ల వి - కిశితంబులైన వా

ల్లనుఁ దొవల్ ముదివడి కుండఁ బార

దివ్యోతి ఫలకాచ్చ - దీప్తబులైన పోఁ

డిమి బుగ్గ నిగ్గుట - ధ్వములు గిమల

కాంత ప్రివాళ క - కల మైన విసిమి వా

తెఱనుండి పల్లుము - త్రైముగ్ధ లరల

తే॥ గీ॥ నులికి ముంగురుల్ నుడుట జ - స్థులను వేరు

గులికి కలికి తురాయి ము - ధ్దులను గొలువ

నొలికి నును బొజ్జ ముజ్జగంబులు వడంకఁ

దలక కానది నందనం - దనునను దుమికె

క॥ దుమికి తటాలున మునిగెను

యఁచునాహద జలములందు - నయ్యెఱుక ను

భ్రమము న దరిసిన గోవులు

భ్రమపడి నివ్వెఱుగు నంది - మ్రోస్పడి యార్చు

౧౧

చ॥ అట వరణాలయంబున వృ - జాధిపు నందుచి హేమవీర నం

ఘటితు నొసర్చి నీరవతి - గౌరవమిచ్చి మహానుభావ తొ

ల్లిటి భవనీయ సత్తవము - లెన్గుట గని పెంప గల్గె నె

క్కటి పెరువేలుపై యెరులు - గానగ లేని నిరంజను బరు

తే॥ గీ॥ సీకృష్ణంబున నేని యా - లోక నాధు

దరిసెనమః జేయఁ గలనను - తలపు నొంది

భృత్యులను బఁపి మిమ్మర - ప్పించు కొంటి

దీనఁ గినియక యాకీర్వ - దింపు మయ్య

౧౩

మ॥ అనునంతక నకు మీమువెన్నెలలు గా - యక గంధోపల్ తేనియల్

దనుకం జక్కని చుక్కలై నఖములు - ల్లానమ్మనంగొల మో

మునఁ గాంతల్ దెనల్లు నల్లకొనఁ గె - మ్మోకొ విసోద క్రియక

దనరాక నవ వేసున శ మెరుట - గన్పట్టె గోపాలుడే

౧౪

వ॥ అంత.

౧౫

ఉ॥ దిగునలేచి యుల్కివడి - చిక్వతి దెల్లనవోయి కాళ్ళపై

నొగ్గి నమస్కరించి మొగ - మోడి శిరమ్మును వాల్చి మెల్లఁగా

సిగ్గునఁ బెగ్గె తగ్గి నుతి - జేసె గరమ్ములు మోడ్చి కంటి

రగ్గలమై ప్రవాహమయి - యంబుధియై చదలంటి పొంగఁగక

౧౬

మ॥ త్రిజగ న్మోహన! నంద నందన! ధరి - త్రీనాథ సుహృషణ!

విజితా నేక రణాంగణ! యసుర - రాడ్విద్రావణ! తోషణ

ప్రజ నంరక్షణ! ధర్మపాలన! మహీం - ద్ర బ్రాహ్మణ రాధన!

యః సంశోధన! భోగి మర్దన! యవి - ద్యా ఛేదన! పాపన!

౧౭

చ॥ ఎఱుగవె? యేల యీపగిది - గృత్రిమ లీలఁ జరించి యుంటినో
 నెఱుగులు గల్గునేని కరు - ణించెడి భారము నీదెకా? మవిక
 నెఱిఁ దలపోయు వారి గమ - నించి క్షమింతువు గాదె? దేవ! నీ
 యెఱుగని దేది? నన్ను నయి - రింతువో? దండనముగ విధింతువో?

మ॥ తొలి జన్మంబున నే తపఃక్రియలఁ బ్రీ - తుం జేసిరో నన్ను గో
 పులు గోపీ జనముర ప్రజార్థకులు శం - భు బ్రహ్మ ముఖ్యమరేం
 ద్రులు వీక్షింపఁగ లేని నీ విమల న - న్మూర్తిగ బ్రయంబాట ని
 చ్చట దర్శించి వృత్తించి జన్మ తరియిం - చక గాంచిరో మాధవా

చ॥ నియమిత ధర్మముగ విడిచి - నీతి విహీన గతిగ జరించుట
 ప్రియమని యెంచి భక్తజన - వృత్తియు నత్యవిదుగ ముకుందు న
 జ్యయు నిను నొక్క వ్యాజమున - నజ్ఞతఁ దెచ్చిన ద్రోహఁ బాపి ని
 శ్చయముగ దండుడగ నుసి - జాక్ష క్షమింతువో? సంహరింతువో?

చ॥ అనవిని వాసుదేవుడు ది - కాధిపు భీతిని బాపి కౌగిటం
 జూనిసి “యపాంవతీ! హృదయ - శుద్ధిఁ జ్ఞాపింపిన నీకృతంబు మ
 న్మనమునఁ గాంచితిగ నిను గ - నం జను దెంచితి లెమ్ము ధర్మ పా
 లనమున నన్నుఁ జేరఁగఁ గలఁడ” వటంచని యానతిచ్చినక ౨౦

క॥ పరఃపండు వినమితండ్లై

నిరుపమ భయ భక్తు లొలుక - నీరజ నాభుగ

దరిసి పదమంటి పూజలఁ

ఒరిశుష్టు నొసర్చి చూపి - వల్లన నాధుగ

౨౨

మ॥ అదిగో నందుడు పుణ్యమూర్తి భవద - త్యంతాను రాగాత్తుండ
 భ్యదయ శ్రీయుతం డప్రమేయ నయశో - భూత్యుజ్జ్వల స్ఫూర్తి న
 హృదమారక గొని పోగదే యితని సం - భావించి రప్పించి నె
 మ్మఁగి బూజించితి సిన్నుఁ గోరి హృది నీ - మాన్యేద్ధ చాత్రితునిగ

తే॥ గీ॥ ఈయదంతము నెల్ల వీ - క్షించి బహుళ

సంభ్రామ స్వాంతఃకై న ప్ర - జాధినేతః
గుచ్చి కాగిట యదు కు - మారుండు చేర్చు

స్వస్థుడయ్యె యథావిధి - సకల మెఱిగి

౨౮

తే॥ గీ॥ అంత వరుణుడు నంద గోపార్చకులకుఁ

బ్రహ్మతు లర్పించి పిలిపించి - భటుల వారిఁ

దిరిగి స్వస్థానమును జేర్చి - తిరిగిరా వ

చింప నట్లానరించిరి శ్రీఘ్రు గతిని

౨౯

మ॥ యమునా తీరము నందు గోపకులు ఘోషా వాస గోపీ నయూ

హము లత్యంత విషాద మగుచులు డో - లాందోభులై చిత్త ని

భ్రములై యున్న ప్రజాధి నేతయును నా - పద్మాక్షుడుగా గాన రా

నమితో తానా పయోధి నీదిరి యమం - దానంద సంధాచులై

వ॥ మఱి కొంత కాలమునకు సుస్వతీ తీరమునఁ గల యంబికా వనమున

జనుగు మహేశ్వరోత్సవమునకు గోకుల మందలి గోపీ గోపకు లుదఱుఁ

జనిన.

౩౦

ఉ॥ నందుడు శ్రీ యశోద యదు - నందనుడు బలరామ రోహిణీ

సుందరు లహ్మహోతృవము - జూచుటకై శకటాధి కూడులై

బృందఁ దరించి యాయటని - కేగి సమీప సుస్వతీ నదీ

సుందర భూములం దరిసి - చొచ్చిరి వారిని గ్రుంతు లాడగ

౩౧

ఉ॥ నందుడు వారి గుంకిడి మ - నంబున భక్తిని జేర్చి యంబికా

సుందర దివ్యమూర్తినిఁ ద్రి - కుంభి జపం బొనరించి ధ్యాన యు

క్తిం దనరారి నర్ప జగ - తీపలయంబును విస్మరించి యా

నంద వశాత్కూడై కడపి - న్నాన జపమ్ముల బెద్దకాలము

౩౨

వ॥ నదీ తీరమును సమీపించు నెడ

30

చ॥ అజగర మొండు చుట్టి ముఖ - మట్టె గబాలున విచ్చి పైఁ బడగ

గజగజ లాడి “హా! శరణ - కంజ దళాత్! ముకుంద! కృష్ణ! హా!

ప్రజ పరిపాలకా! భువన - రక్షణ! ప్రోవగదే" యటన్న న
 బుజ నయనండు త్రుళ్ళిపడి - పోయి కనుంగొని సర్వ వృత్తమున్
 మ॥ పద సంచుట్టిన నమ్మహోరగము ని - ర్భుధించి హస్త ద్వయిన్
 పదనంబుం బిగబట్టి నొక్కినను "గృ - స్థా! నీపదస్సర్వ న
 భృదయంబై సఫలత్వముం గనియె నా - యుత్పన్న దేహంబు దు
 ర్మద మాత్సర్యము లేది పేదపడుటన్ - బ్రాహ్మింబె సాభాగ్యముల్
 మ॥ అని విద్యాధర రూపమై యురగ మ - త్యాశ్చర్యముం గొల్పి శ్రీ
 శునకున్ మొక్కి నితాంత భక్తి కలనన్ - స్తోత్రంబుఁ గావించి యం
 త నిజోదంతముఁ జెప్పసాగెను విసన్గా నెల్ల రీరీతి సాం

త్వన మాధుర్యవిసమ నూక్తులను సం - భావించి యమ్మానవున్ 33
 మ॥ దేవా! నేను నుదర్శనండును విద్యాధరుండఁ గొంకొక దిననానన వి
 మానారూఢుండనై వియద్గమనంబుఁ జేయుతఱి నంగివస్తుంయును యాకా
 శ గమనంబున దిగంబరుడై చనుటంజూచి మదోన్మత్తుండనై పరిహసించిన
 నమ్ముని తల్లజుండు సర్వమెఱింగి నన్న జగరంబు గమ్మలిశపింప నాతనికిఁ
 బ్రణమిల్లి శాపము మూర్ఖు వేషకొనిన నతండు గరుణించి శ్రీకృష్ణ పద
 హతి నీ శాపంబు వోయి యథాస్వరూపంబు కలుగునని వచించి తిరోహి
 తుండయ్యెనని వక్కాణించి యా నుదర్శనం జిల్లునెను 34

సీ॥ గత జీవయై శిలా - గతి నున్న నాతీ న

ద్వతి గాంచె నీ నఖ - తాడనమున

జైతన్య శూన్య నిశ్చల - దర్శనములు సి

ధర్మ మొందెను భవ - శ్చర్య కలన

దుర్భర దుర్మద దురితుడౌ విష భోగి

ఘన యోగి యయ్యె నీ - కరుణ కలిమి

పంజహ్య మానాన్ని - దగ్ధ కాననము శృం

గారమై వెలిగె నీ - కర విభూతి

తే॥ గీ॥ ముగుడ యబల నుసార ని - ర్ముక్త యగుచు

రాణఁ జెందెను నీ వరీ - రంభశామునఁ

గుమతి నగు నేను శాపోప - శమన మది

కాంచ నే నిన్ను నీ పాద ఘట్టనమున

31

మ॥ భవదీ యావ్రతిమాన దర్శన మహా - భాగ్యమ్ము చేకూరె నా

భవ రానులే మటు మాయమై తలఁగె నా - బ్రహ్మభవేంద్రాది దే

వ వరుల్ నిత్యముఁ గాంక్ష చేసెడి భవ - ద్భవ్యావ తారోజ్వల

న్నవ కౌమార విలాస ధావ గడిమి - దర్శించితిఁ ధన్యుడఁ 32

క॥ అనుచు నుదర్శనుఁడు పునః

పునః ప్రణామములు నలిపి - ముదల నఱిగి కై

కొని వ్యోమ యాన గతఁడై

చనియె నిజేచ్ఛను ప్రజాళి - స్తబ్ధతఁ గనఁగన్

32

మ॥ అచ్చట మధురా పురంబున సమాత్యుల మగిడి పిలువ నుచి కంచ న

రాధిపుండు

33

ఉ॥ “ఏంటిరి గాదె శౌరి ఘన - విక్రమ లీలలు దుర్యశంబుఁ జే

కొంటిరి గాదె మిత్రులను - గోల్పడిఁ దుర్భరమైన శోకముం

గంటిరి గాదెఁ బిట్టలుకఁ - గట్టిడి యాదవుఁ గిట్టఁ జేతు మం

చంటిరి గాదెఁ యింకయిన - నానలు వాసి విరామ మందుడి 34

ఉ॥ కాలము కర్మమున్ గలిసి - కట్టుగ నన్యపథమ్ముఁ ద్రొక్కుచోఁ

దూలును ధైర్య సంపదలు - దోర్బల సాహస కృత్యముల్ సము

న్మూలముఁ జెందెడి నకల - మున్ జనుఁ గావున నూరకుంట యే

మేలు వృథా వ్రయత్నములు - మేదుర తాపము నార్చి గూర్చెడిన్

క॥ ఇక నేని నన్నుఁ బుచ్చినఁ

దికమకలను గనక యునురు - తీపు విడిచి యం

తక నిలయ వాసినై బా

- ధక జీవిత ముక్తిఁ గనుచు - ధన్యుడ నగుచుకొనుచు
చ॥ అనిన సమాత్య లెల్లరు న - రాధిపు పల్కులు ముల్కుకొనుచు వే
దన మొరింప మర్మముల - దద్దయుఁ జొంకిరి వోయి రాజ నా
శనము స్వకీయ భంగమని - స్వాంతమునం దలపోసి కొంతమం
తన మొరించి యిట్లనిరి - నమృత మానవనాథు సన్నిధికొ
త॥ గీ॥ కంఠ జననాయకా! యాత్మ - హింస కంటె
నధమ కృత్యంబు కలదె? ప్ర - యత్నమునను
గాని కార్యంబు గలుగునే - కట్ట కడకు
నెట్టనఁ గడంగు వాడెవో - దిట్ట జగతి
ప॥ అంతియకాక
ర॥ విష్ణుబలంబు గో విబుధ - విప్రగణంబులు నుండు గాన నా
కృష్ణుని వీడి తిత్సరియుల - గీటడఁగించిన వీలు దూలి యా
వృష్టి కులుండు లొంగుఁబృథి - వీధవ! నర్వ దిగంత కీర్తివై
జిహ్వాడవై వెలుంగుదువు - చేడ్వకి దైత్య విరోధి క్రుంగినక
ప॥ కావున
ర॥ నీ॥ గోరక్షణము మాని - గో శాలలను నిషే
ధించి గోవకుల శి - క్షించ వలయు
పండిత సన్మూల - పరివత్తు లాపి కో
విద సంతతిఁ బరాధ - వింప వలయు
మనుకుతీ నురుల సం - భావన నేయక
సకల కర్మల నుగ్గు - నలుప వలయు
యజ్ఞము ల్విష్ణు నా - హృదింప కుండ ము
సీంద్రులచే జరి - వింప వలయు
త॥ గీ॥ శిష్ట మార్గములను నిర - సింప వలయు
కత్తి పూజార్చకులను - బ్రోత్సాహ పఱచి

దేవతాద్వేష విధుల బో - ధివ వలయు

నీ మతము మీరు నేడె శా - సించ వలయు

౪౭

మ॥ ఇట్లు దుర్మంత్రాంగంబులకుఁ జెవియొగ్గి కంఠ సరాధముండట్లు కాఁగింప నాజ్ఞాపించిన నాశ్రయములు వీడిన గో, ముని, విప్ర, విద్య ద్వైతములు నానా విషయోన్ముఖంబులై చనియెఁ గొందరు విప్ర ముసీంద్రులు బృందారణ్యంబు నేదిన వారి క్షాత్రయ మొనఁగి శ్రీకృష్ణుఁడభయ మిడిన వారు కంఠుని వలచి భయంబును మాని తమ తమ విధుల సక్రమంబుగ నిర్వర్తించు కొనునెడ

౪౮

మ॥ ముని బృందంబొకచోట సత్ర సవనంబుక జేయఁగాఁ బూను కొ

న్నను నవ్వార్తను గూడఁచారు లెఱుంగఁగాఁజేయఁగా గంఠుఁడ

జ్ఞును బంపె నిజభృత్య నాయకులచే - గంజాక్షు సర్పించి శా

సనము స్మిరిన జేటుమూడు నచి ద్వేషవ్యక్త మాత్మర్యుడై

౪౯

తే॥ గీ॥ బృంద మాధుర రాష్ట్రస్థ - విషి మగుట

గంఠ సరనాధు నాజ్ఞను - గడవ లేక

యధ్వర ద్రవ్యములు వ్యర్థ - మగు నటంచు

నచ్యుతఁ ద్యజించి యాగ కా - ర్యములు జరుప

౫౦

మ॥ కమలాక్షుండిది యంతయుండెలిసి యా - కంసాజ్ఞకక భీతులై

సమ శీతోష్ణులు యోగు లే కృపణులై - స్వాధ్ధాక్షియ యాగ మ

కృమ లీలక బొనరింప వచ్చునొకొ? యిక్కార్యంబు మైరింప ను

త్తమ మార్గంబున నేర్పెనక హితము మి - ధ్యాదృ జ్ఞివారార్థమై

మ॥ అని తలపోసి యొక్కనాడు గోపాలకావ్యతుడై గోవులం దవిలి పో

యి పోయి మునులు సత్ర యాగం బొనరించుచున్న యరణ్యంబు పొంత

గోవులను విడిచి గోపాలురతో నిట్లనియె

౫౧

ఉ॥ గోపకులార! మందలను - గూడి యెఱుంగక చాల దవ్వనే

దో పొరపాటునం గడచి - యుంటిమి నేడిటఁ గూరుచుండుడి

- యోషిక లేను మీకుఁ దినుఁ - డోగిరముం గడు పార వేగమే
యాపయి నామకోఁగిలము ఈయగ నాఁకిటి మంట దేకుటకు గిరి
కా॥ గోవిందుం డిని లాఁకితిచ్చినను నా - గోపాఘోషిత త్తు త్తప్తపా
భావాధిక్యతఁ జొంది చచ్చి గుఱుక - బొరంభముం జేయఁగ
మ్మొని వేఱవు నిల్పి రాల్పెచారి బి - హోత్సాహ సమ్మోహన
పావిరాబ్ధ సమర్థ మంజుల గభీ - రాత్యుత్పిత ధ్వానముల్ గిరి
కా॥ ఆ వంశోత్కృష్టమణోచ్ఛల చుచ్చితల బి - హోనంద లోలాక్షులై
భావోత్సే వినుగ్ధులై వివశులై - వ్యామోహులై త్తుత్తిపా
సా వేళాతుగ్ధులై విశేషముగ నా - చల్లి గోసివంగ త్తు
ద్దావాగ్ని పృథ లంకకంత కెగసె - దంహ్య మానలబులై గిరి
కా॥ అఁకిటి బాధ కోర్వక గ - తాశనులై హరి జట్లు ముట్టి “కృ
ష్ణా! కడుపార నోరెము నొ - సంగి మము గరుణింప లేవె! నీ
వే కని పోవకన్న భరి - యింప దరంబె! త్తువగ్ని కీలక
గాఁకల నాప్రవే యనుచుఁ - గాఁకియ వెట్ట నిజాచు రూయలకు గిరి
మ॥ కృప భావించి కటాక్ష వీక్షణములకు - గీలించి వేఱు న్వనం
బువ సంహరి మొనర్చి యాస్య శశి న వ్యోత్సన్న హాసద్యుతి
విపినంబుక వెలిగింపఁ బల్కె గిటు లా - భీరార్భకుల్ శోధమై
నుప లక్ష్మించి వినంగ శౌరి మకరం - దోక్తుల్ మనోజ్ఞక్రియకు గిరి
మ॥ ఇదె యాచెంగట సత్రయాగమును యో - గింద్రుల్ యధారీతి భూ
త దయా పూరితులై యొనర్తురు జగ - త్సాగ్రీతికై చూఁకుడి
యిదె ధూమాగ్ని యొకింతవిస్పృకు నివే - ఋజ్ఞాదముల్ మీరుగా
న దరిం జేపెఁ గాన వచ్చు రుచిరా - న్నంబుల్ సవాపూపముల్
మ॥ పరమోత్సాహము నొంది వల్లపులు సం - భారమ్ములం దేర ముం
దర నేనేగుదు నేన పోదునని య - త్యాసక్తిఁ బందెమ్ములకు
బలవం జొచ్చిరి యజ్ఞ వాటికడకు - గాంతారముం దాటి యా

తురులై కాన్పుచు నేద బాష్పముల సంతోషాత్ములై యార్చుచుకా

ప|| ఈ పగిది నా యాభీర కుమారులు సత్రయాగాశ్రమముం ద
రిసి యజ్ఞ దీక్షితులై నిష్ఠనున్న మానీంద్రులం గాంచి యిట్లునిరి-

ఉ|| తాపన చంద్రులారా! మన తామరసాక్షుఁ డరణ్య మధ్య ము
దోహికఁ దూలి యాకట న - వోదనముం గొని తేరఁ గోరి మీ
దాఁపున కంపెమమ్ము వ్యధ తార్కినఁ గంప సృశంసు పంపునకా
బ్రావయి రక్షగూర్తుమని - పల్కె సుధాభవిధేయ నూక్తులకా ౬౦
మ. అనినకమానులు ప్రబులై తమ యవి - ద్యామోహముకా సంస్కరిం
పనుఁ గల్పించిన కన్నె తెన్నెఱిగియకా - బాపాత్ముడౌ కంసు భీ
తిని, దగ్ధస్థితిఁ గాంచు దేహము వయికా - దీపిక జగన్నాథు చిం
తనముం బాసిరి మానులై విగత వి - ద్యారూఢులై మూఢులై

ఉ|| కొందఱు జాలిఁ దూలుటను - గొందఱు మీఁదికిఁ జూచువారునై
కొందఱు నేల వ్రాయుటను - గొందఱు మెల్లఁగ నేళ్ళు వారునై
కొందఱు వీలుగాదనుటఁ గొందఱు కీర్షము లూఁచువారునై
యందఱు వ్యగ్రులైరి కమ - లాక్షునిపై సఖిమాన ముండేముకా

క|| ఈగతిఁ దిశమకలాదెను

యోగుల దుర్యోగ మరసి - యోగిర మిడకే

భోగితయనునకు సలిపెడి

యాగం బుపయోగ వడునె? యాగడ మఁగుఁజూ

౬౧

ప|| అని మందకాపులందఱు గందర గోళముగఁ జిందులిడుచుం దలరం దొ
డరు నాకొందనము జోగి చందరుల డెందంబులఁ గొందల మొందింప నా
యడవి మావినుల గడబిడ నెడఁద నడఁగి ముగివడి విడివడని జడదారుల
విడి యత్తావనుల ముత్తైదువుల మొత్తంబులు గుర్తించి యుత్తలపాటు
మాని తత్తరించు నా నెత్తమ్మి కంటిపై బత్తి జత్తమ్ముల హత్తించి రి
త్తలగు జోగితోత్తులఁ గొత్తయెత్తుల బిత్తరింప నిట్లునియె ౬౨

- మ॥ ధరణీ నాయక నాయకుండు త్రిజగ - న్నాధులకు పద్మాసనే
శ్వర జేవేంద్రునకుండు దైత్య గజరా - ట్పంచాస్యం జామ్నాయ ధ
ర్మరతుం జాశ్రిత భక్తవత్సలుడు - స్వజ్ఞుండు నద్యోగి శ్రీ
కరుణా నచ్యుతు వాసుదేవు మణివక్త తుంతవ్యమే? న్యాయమే?
- మ॥ భవబంధంబులు గూల్చి జీవులకు సం - బంధంబు హత్తించు ప్రో
డ్య విరాజ్నార్తి వికంఠ దివ్య పురరా ట్పంచాస్య విన్నూర్తి యా
దవ వంశోద్భవుడైన మాధవుని వే - దాంతాధ్వగోధారక
సవనా ధ్యత్తుని విస్మరింపఁ దగునే? - ధన్యాను లున్నాడులై ౩౭
- చ॥ అభయ మొనంగి మీకుఁ దగు - నాశ్రయమిచ్చి మతావన క్రియా
విభవముఁ జేర్చి కఠన వృథి - వీవతిచే దురపిల్లు దారుణా
శుభములఁ గూల్చి ప్రోచు మధు - సూదను వీకుదురే? కృతఘ్నులై
యుభయ సుఖాతిర్తులయి - యోగము యోగముఁ గోలుపోదురే
- వ॥ అని మర్కంబులఁ దూలనాశు సమ్మోహితుల నిందాలాపంబుల నా
లిందియుఁ బెడచెవి పెట్టిన రోసి యమ్ముని భార్యలెల్లరుఁ గలిసి
- ఉ॥ బుద్బుద తుల్య జేహులకుఁ - బోకలు రాకలు సాజ మేకదా?
యుద్భవ మందు భూత తతి - యున్ని తిరంబె? తెగించి శౌరిక
త్తున్నడబొగ్గి పోయి యిది - గో నడఁగింతుము చూడఁడంచు న
త్యద్భుత లీల యోగ రుచి రాన్నములక గొనిపోఁ గడంగుచో ౪౦
- ఉ॥ మోచుచుఁ జూడకుండు నటుఁ జూడకులఁ ద్రెప్పెడి వారు కొందఱై
యూచుచు శీర్షముల్ బొమల - నొత్తి బిగించెడు వారు కొందఱై
రాచుచు వేళ్ళ నేల నుడి - రాక తడంబు వారు కొందఱై
యూచు దొడింగి రందఱు మ - హద్దులు హద్దులు మున్న జేర్చులై ౪౧
- సీ॥ నాత్యుష్ణ భోజ్య భాం - డములేర్చి యభిషుక
ణమొన్న పట్టుక - స్త్రీయులఁ జూటి
లిత మధుర భక్ష్య - ముల నడ సత్సత్స

పాళి నొక్కొకటిగఁ - బాదు కొలికి

లేవ్యా పాశముగఁ గ - ల్పించిన రుచిరాన్న

చయముఁ బల్కెరముల - నంతరించి

పాయసాదిక రుచ్య - పక్వ చోష్యంబుల

శుద్ధ పాత్రల నింపి - సిద్ధ పరచి

తే॥ గీ॥ పానకాది పానీయముల్ - భద్ర వఱచి

స్వచ్ఛ జలములఁ దెచ్చియా - యత్త పఱచి

ముని సతంలు గీతికలఁ బాడు - కొనుచు హరిని

వేడుకొను చోరెములఁ గొని - వెడలి రంత

౭౨

తే॥ ఈదురటిల్లు వృత్తమును - గృష్ణుఁడు నర్వమెఱింగి యాత్మలో

నేది యెఱుంగనట్లు నిదు - రించు గతిక బవళించి యున్న సొం

పేది పరిశ్రమాకులిత - హృత్తనులై వ్రజబాలకాళి కా

లూఁది నిరాశతో మగిడి - యోషిక దూలి తపించి వచ్చినా - ౭౩

తే॥ వచ్చు వ్రజార్థకుల్ నిదురఁ - బాయని కృష్ణునిఁ జూచి కిన్ముఁ బె

న్జిచ్చు విధానఁ గాల్చుఁ దను - చేతము లిట్లు నిరాసఁ గొల్పి బల్

ముచ్చిచ్చువలె నుష్ణ ప్రిగను - మోసరిపే యింక లెమ్ము లెమ్ము నీ

నచ్చరితమ్ము వెల్పడియె - సాధు లసాధులు మాను లొటచే ౭౪

క॥ నీవేమో ఘనఁడవు గా

భావించి త్వదుక్తులకును - భ్రమపడి తుదాబ్బి

ధా వారణార్థ మరిగినఁ

గావలసిన దెల్లజరిగెఁ గడ! యింక లెమ్మా

౭౫

చ॥ అని హితులెల్లరుకొ గినిసి - యాడు ఛలోక్తుల నంచలించ కా

యనఘు చరిత్రుఁడే మెఱుంగ - నట్లు తటాలునఁ గూరుచుండి యిం

కను జనుదెంచ లేల! ముని - కాంతలు మీకును నాకు నోరెముల్

గొని నవభక్త్య భోజ్యములఁ - గూర్చి కనుంగొనుఁ డష్ట దిక్కులకోటి

౧౧ అనినంత మాని పళ్ళులు

గొనితెచ్చిరి బహువిధాన్న - ఘమ ఘమిత నభా

జన బహుళము బత్రిమెయిన్

గనుగొని యాభీర నుతులు - గళపళ వడంగన్

22

౧౨ ఇట్లు భోజన పదార్థంబులఁ గొనితెచ్చి నమర్చించి విప్రములై కరంబుల
మోడ్చి శ్రీకృష్ణునితో నిట్లునిరి.

23

౧౩ పరదుండ వార్తి హర్తవని - భావములందు నెఱింగియన్ ముసీ

శ్వరు లవిచేక్షలై పరమ - పాపి వృపాలున కోడి భీతిమై

సరినుడి యిని కారణము - సైరణఁ జేసి భుజింపుమయ్య! నీ

యెఱుంగని దేది? మాధవ! తుమింపఁగదే భవదాశిత ప్రజన్ భా

తా అన నగి గోవిందుం డనె

వనితా ముఖలార! ఋషుల - భావమెఱుంగుదున్

జనునే ద్వంద్వ రహితులగు

మునులకు దేహభిమాన - మును గృహణతయన్

౩౦

౧౪ మీఠు తెగించి నాకొఱకు - మీఱి ముసీందుల యాజ్ఞ వారికిన్

నేరిపి జ్ఞాన బోధ స్తవ - నీయ గతిన్ జరియించినారు మీ

కోరిక చొప్పునన్ మునులఁ - గూరిమిఁ జూతు యధావిధిన్ నమ

స్కారము మీ కృపామతికి - గౌరవ బుద్ధికి గార్య సిద్ధికిన్

౩౧

తే॥ గీ॥ అనుచు గోపాలకులకు నా - హళమెల్లఁ

బంచెపైను దనకేమి - యుంచు కొనక

“గోపకుల త్సుత్తు దీర నా - త్సుత్తు దీరె

త్సుత్తిపానలు నాకున్నె? సుదతులార!

౩౨

౧౫ అనుచు ముని కామినులతోఁ

గొని పొమ్మనె భాజనములుఁ గుతుకమ్మున న

మ్ముని కాంతలు భాండమ్ములఁ.

గొని యాశ్చర్యమునకుఁ జరిరి - కొనియాడి హాఁక

౮౩

మ॥ మునులే పత్నీలఁ బంపి గుట్టగను దృప్తంజేయఁ గృష్ణుఁ నహో
దన నైవేద్య మొనర్చినట్టులుగ వా - ర్తాహాకుల్ దెల్పఁ గం
న నృపాలుం డతి కోపియై పనిచె - శుంభత్రైవ్యముఁ మానులం
గొనితే శృంఖలము బ్రగిల్చి చెఱకుఁ - యోషా నమేతంబుగఁ

తే॥ గీ॥ రాజు నాజ్ఞను గడవఁ ద - రంబె యనుచు

భటులు యోగులపై భక్తి - భావ మెంతో

కలిగియును బరభృతులౌట - గానఁ దరిసి

యాశ్చర్యము చొచ్చి తెలిపి - యధిపు నాజ్ఞ

౮౪

మ॥ విని కోపోన్మదులై ముసీశ్వరులు “గో - విందుండు మిమ్మే క్రిమిఁ
మనుపంజాలునో మేఱమీఱి యిటు న - న్మానంబు శూన్యంబు చే
సిన మీ మోములఁ జూడమంచు నతులం - జేతమ్ములఁ నొవ్వఁ ది
ట్టిన మానీఁదుల పత్ను లబ్జనయనుఁ - డెందమ్ములఁ జేర్చుచుఁ

తే॥ గీ॥ దీన సంరక్షణా! జగ - దీశ! కృష్ణ!

సిన్ను నమ్మిన యావన్ను - లెన్నఁ డైన

బన్నముల నొందిరే? నీవ మిన్నకున్నఁ

బున్నెములు జన్నములు నింక - మన్నుగావె?

౮౫

మ॥ అనినంత నివసినాంతరోచ్చలిత సంఖ్యాతీత రింఖ తృప్తిభం
జన వేగోద్ధత దీర్ఘశృంగ నకలాశా ధానితాంభా రవా
ద్రి నిభాత్యద్భుత దిగ్విలంఘన వియద్విధి స్ఫురన్నేత్ర గో
గణముల్ చాప విముక్త కాండగతులై కాన్పించె నుగ్రంబులై

చ॥ కనఁబడి కంప నైసికుల - కట్టెదుటఁ గనిపించి కొమ్ములుఁ

జొనిపి తదీయ దేహముల - నొందిన భూమి పయిం గలాసులై

చను తమ మిత్రులంగని వి - పాదముతోఁ బరువెత్తి పోయి భీ

తిని యమునా నదింబడిరి - తేకువఁ దూలుచుఁ గొంద జూర్తులై

ఈ వివరీత దృశ్యము ము - నీండులు గాంచి స్వకీయ దోషములే
భావములం దెఱింగి తమ - బామల భక్తికి సంతసించి యె
తో వగఁబొంది యాత్మబురు - జోత్తము వేడిరి సైకగా నహం
భావముఁ జెంది యుంటకు న - మానుష రీతిఁ జరించి యుంటకున్

మ॥ పదునే నేమిలు పైఁబడక నిభువన - వ్యామోహ నాకారుడై
మదనానేక నమాన జిమ్మిచిరుడై - మాన్య ప్రభావాధ్యుడై
హృదయా కర్షకుడై మనోహరుడనై - కృష్ణుండు వర్ధిష్టుడై
సుదతీ లోకముఁ దేల్చి ప్రేమ జలధిఁ - శోభిల్లె నానాటికిన్ ౯౦

మ॥ అదియే చోద్యమొకాని వీడుకొను బా - ల్యకన్ఠ యందున్న యా
యదు వంశాగ్రణిఁ దొంగిచూడని వయస్వరత్నములే వానినె
మ్మడిఁ జిఱింపని లేమ వానికెదురై - మారాస్త్ర, తాపంబుతో
మదిలో కుందని రామ కన్పడెడు బృం - దారణ్య మధ్యమ్మునన్

నీ॥ తనవిడ్డ సాటిగఁ - జరు గుడివిన ప్రోశ

పులకాంకురీత యయి - వలపుఁ గులుకుఁ

దన చంక నెత్తి త్రి - ప్పిర కోమలాంగి ని

త్యముఁ గామ పరవశ - త్వమునఁ దూలు

దను బుజ్జిగించి యో - దార్చిన యెలనాగ

తహతహ లాడి చిం - తనము నేయుఁ

దనతోడఁ గూడి యా - డన బాల మదనాగ్ని

వేదన నిద్రొన్న - విధుల మాను

తే॥ గీ॥ చిన్ననాడు నెఱింగిన - కన్న మిన్న

బ్రమసి వివశయై చే పట్టె - బలవరించు

వచ్చియును రాని పనరు జ-వ్వనము గలిగి

జగము మెఱవించు శౌరి సో - యగముఁ జూచి

౯౩

నీ॥ ఏ యింట వినుచున్నఁ గృష్ణలీలా లావ

కర్ణ పేయాద్భుత గాన రచన
వ మూలఁ గనుగొన్న - నిచీవర శ్యామ
లాకారు వాసుదే - వ భీ నతులు

వ వంక నరసిం - భావజోద్రిక్త గో
వీ యువతీ జన - గేయ చయము

వ చక్కిఁ జూచిన - శృంగర లాలిత
మూర్తి దై త్యారాతి - కీర్తనములు

తే॥ గీ॥ గలిగి దర్శనోత్పేక చ - చలమనన్మ
మూర్ఛితా తను బాణ - నమ్మోహ తప్త
గోపికా భావ నోర్జిత - గోకులంబు
మారు మొరసె గోపాలు శృంగార గరిమ

౯౪

నీ॥ అబ్బాక్షి! డాచితే - యబ్బాక్షు నక్షులఁ
గరుణా కటాక్ష పీ. క్షణము లేవె
శ్యామలాకారు వ - యస్యవై వెలసిన
శ్యామలా! జన్మ న - న్యము ఫలించు
మృదుల వేణుస్వను - గృష్ణాఖ్యు బడసి గ
ర్వింజన ఫలమేమి? - కృష్ణవేణి!
మాలతీ! వర్ధిల్లు - మాధవా శ్రేయమున
నల్లి బిల్లిగ దెన - లెల్ల నల్లి

తే॥ గీ॥ అనుచు నర్మోక్తు లాడుచు - నాడు కొనుచుఁ
గూడి నడయాడి పాడుచు - చీడు కొనెను
పువ్వు బోండుల పోడిమి - పొంగి పొటలె
నంద నందను నవ్య సౌ - దర్య గరిమ

౯౫

మ॥ అనితా కాళమ కోరి భృంగవర! య - త్యానక్తి నీకై పవర్
నిసియుం జింతన నేయు పద్మిని పయిక - బ్రేమక దిగకా చొక్కెరో

- దసి నుచూర మొనర్చ నంచెదవుగా? - ధర్మంబై యంచొక్క ప్రే
యసి న బోధన నేయు గుప్త మతియై - యన్యూన దేశోక్తుల
మ॥ మొక మీలాగునఁ దీసి పెట్టు కొనుదే? - పున్నాగమా! నేటి నీ
వికచో స్మిలిత పుష్ప గుచ్ఛ మధు వ - స్వేషించి కాంక్షించు భృం
గికి దృష్టావ నయం బొనర్చుటకు నం - దేహింతువే? యంచు గో
షిక యొక్కర్తు పరార్థ నూచక వచ - స్వీకారమై తూగెడిక ౯౭
- మ॥ పరితాపంబునఁ బ్రేమ శృంఖలము - బంధించి మచ్చిత్త పం
జర నంబు నొనర్చి యుంటి శుకరా - జా! యింక నె వొచ్చిటికి
బలువం జాలవు నాక చిక్కితివి నా - భాగ్యంబుచే నందు నుం
దరి వేటోర్తుక భావ గర్భితవచో - ధాటిక ౭లాపించెడిక ౯౮
- మ॥ సొగసుం గొప్పున హంస నాయక లలా - సొన్నాదివై నీవయి
దగులుం జెందిన యంచపిండు గన కుద్ధాటించుచుక నింగికి
న్నెగయం జూచెను తెల్లమయ్యె గద! నీ - నీచత్వము చొక్కసో
యగవుం జిన్నది తూలనాడి బహు న - రాల్పానముర్ ప్రెలెకి
- మ॥ ఇట్లు మనోజాస్తాని విధులై సోలుచు బహుళ పరితాపంబునఁ దూలు
చు శృంగార రసాల్ల వంబునం దేలుచు, యావ నౌద్ధత్యంబునం గ్రాలుచు,
శ్రీకృష్ణ సౌందర్య సుధాహారిం గోలుచు, బ్రేమ వల్లరుల వ్రేలుచు,
భావోన్మాదంబునక వ్రాలుచు, వగలఁ దగిలి బిగి పిగిలి సెగలఁ బొగు
టు నిగురు బోండ్లు. ౧౦౦
- శ్లో॥ తుడుపులు చేసి దిద్దుకొన - దోచక య త్తల తొత్తులై, తమిం
బడి పయి కొన్న వల్లభుల - మన్నన నేయని రి త్తులై, యెదో
విడి చిగురెత్తఁ గన్నడిచి - బ్రేమ నడంచెడు నవప్రేమ త్తులై,
కడపిరి రే బవభృక జర - కాలము చి త్రముఁ జేర్చి యచ్యుతం
- శ్లో॥ గొందఱు లోన గుందినను - గొందఱు భావము విప్పి కందుచుక
గొందఱు తొంగి చూచినను - గొందఱు నందుల వేచి కాచుచుక

గొండలు మాట మాటినను - గొండలు పోటున నోటఁ జాటుచుకొ
అందరుగృహస్థునికొ వలచి - యారటఁ జెందుటెఱింగి రిందరుకొ గం
డః॥ ప్రాయము లేదు జన్మనపు - వాసి యెదో పొడఁగట్టు వీనికై
చాయలు చూచు నేటి నెఱ - జాణలు పెక్కుర, యెండమావికై
పోయి ప్రయాన లొందెడి కు - బుద్ధి విధంబగునొక్కొ? యంచెడకొ
బాయదు కృష్ణుపై మమత - భామ యొకరైయు నేమి చిత్తమా?
సీ॥ వరదుడొ కతన నం - భావించి పార్థివ

దయఁజూపి యిచ్చితా - ర్థముఁడు గాఁడె

భక్త వశ్యుఁడొటఁ - బరమ నిశ్చల భక్తిఁ

జరియింపఁ జరితార్థ - నలుప కున్నె?

దీన బంధవుఁడు గాఁ - దీన తి దీనస్త

తూలెడి నాకు బం - దుగుఁడు గాఁడె?

శ్రీహరి నామ ప్రసిద్ధి - గాంచుట నా య

రిష్ట తాపముల హ - రింపఁ దగఁడె?

తే॥ గీ॥ అనుచు జపముల భజనల - ధ్యాన పరతః

బూజలఁ బ్రహృష్ట నొనరింపఁ - బూను కొనిరి

మదన జనకుని నిలుపుచు - హృదయ వీధి

గోపికా తరుణీ ముఖర - గోకులమున

గంఠ

పా ౭౭౪.

మ॥ చిపురించొ నవ చూతవుం దరుణి పూ - చొ గోమలాళికవుం

జవురుం జోడి విలాస లాలసతలకొ - జెన్నారెడికొ మల్లికా

యువతీ రత్నము పద్మినీ కుముదినీ - యోషామణు లైచ్చి కం

దోవలకొ విప్పిరి నంతనమ్మున వనం - తోత్సాహి తోద్భాసితలై

మ॥ చిగురుం జన్నెల వన్నె పూఁ బొగరుతోఁ - జెన్నారు చిన్నారి లే

నగవుం జన్నది మావిగున్నకయి సిం - గారమ్మునకొ బట్టి రా

ల్పుఁగుహారావము లేర్చి యొక్క పిక బా -లుండవ్వ.సంతాగమా
 ది గళ న్నాధుర జైత్ర మంజుల సుధా- దివ్య స్రవంతీ గణిక ౧౦౭
 కా॥ పూవుండేనియ సోనలక బడి రజః - పోతన్ముఖం దేలి పూ
 దాపులే గమ్మనఁ గ్రమ్మి చిమ్మి తనిఁ బ - త్తాపులే పిసాళించి యు
 ద్భావ ప్రేరిత ఝాంకృతిక మదన గీ - తా లాప సంచారియై
 తీర్తిక జాతి వసంత రాడుదయ ధా - టికఁ దేటి పాటిచుచుకొ
 చ॥ వికసిత భూజకాంతలు న - వీన గతిక గయినేసి యాడ, గా
 యకులయి శారికా పికము - లల్లన నుల్లన మారఁబాడ నా
 యకులయి కీరముల్ చెలఁగి -యాదట బారులు గూడ నావసం
 తక పతి మర్మన ప్రియుని - దార్కొనఁ గూర్చిన భంగి యేర్పడక

ప॥ ఆ సమయంబున.

౧౦౦

ఉ॥ వారిజ నాభుపై గలుగు - వారని కూరిమి వ్రాలి గోపికా
 వారిజ నేత్రోల్లెల్ల రని - వారిత మోహ పరీత చిత్తలై
 వారిజ సాయకుక సవరి - వారముగా భజించి నగ్నలై
 వారి జపించి నిష్ఠమెయి - వారి మనోరథ సిద్ధి జెందఁగక ౧౦౧

క॥ తలపోసి పూర్ణ మండల

నలిల జపోత్కృష్ట దీక్ష న - రసిజ నయనక

గలియం దగు నని ధృవమున

నలిపిరి పెక్కురు వ్రజాంబు - జాక్షులు పెరుచక ౧౦౨

౧౦౨

ఉ॥ వేడువయంద పేలుకొని - వ్రేత లొకళొకరక బ్రయంబునక
 గేకలవై చి పిల్చుకొని - కేరుచు మూఁగుచు నెల్లరొక్కచో
 నోకుల వీధులక దరలి - కోమల గాత్రములై త్తి పాడు చు
 త్రేకముతో నమీప వద - నీమఁ గలట్టి కొలంకు పొంతకుక ౧౦౩

౧౦౩

క॥ చని కాల్యంబుల దీటిచి

కొని వసనంబులను నూడ్చి - గుట్టగ నొకచో

నునిచి దిగంబరలై వా

రిని గుంకుచు నాచుండి - హృత్ప్రీతికపై

ంగళ

క॥ కందర్పు నిలిపి గోపీ

నుందరు లఱఁగన్న మోడ్చి - చూచుచుఁ దమకుం

గందర్పు జనకుఁ గూర్చుఁగ

నందరు జపించి కడసి - రావ్రత నియతిక

ంగళ

ఉ॥ ఈవ్రత నిష్ఠనెల్ల గమ - లేక్షణు డాత్మ నెఱిగి నగ్నలై

యా వ్రజ కామినుల్ నలుపు - నట్టి దనై చ్యముగాఁ దలంచి పా

పై వ్రతలాభ మిచ్చియును - నక్కోమ చర్య నెఱుంగఁజేసి జ్ఞా

నావృత భావలక జలుప - నన్భుత మార్గముఁ బన్ని నెమ్మనక

ఉ॥ నాఁడు వ్రతాంత మయ్యెడిది - సంబవి వేషవ జాముగంద యా

నాఁడరవింద నాభుఁడు మ - సంబునఁ గాంచి వసంబుఁ జేసి పూ

బోఁడుల జాడలం దెలిసి - మున్నె సరోవర తీర భూజ పు

గూడము నందు నొక్కట ని - గూఢముగాఁ జరియించు సంతలోక

ఉ॥ “ఘో”యనుకోకిల ధ్వనికి - “గూ”యని మార్పించుచుచు. “ముసుం

దా” యను కీర రాజముల - “దా”యనిపించుచు “గుక్కురో” శబ్దము

కూ”యను కుక్కుటమ్మల విగో”యని చూపుచు తెక్కలాల్ప “క్షే

త్రై” యని యాడు కేకుల వృ - ధా యనిపించుచు డాసిరంగనర

ఉ॥ డాసి సరోవరమ్ము నిక - టన్ల మహీరుహ కాష్ఠ సంతతుల్

గోసి సమీప తీరమున - గుయ్యన కుండఁగఁ బుడ్లఁదోమి వే

ణి సమితి విదల్చిరమ - ణియ నిజాంబర రాజి నూడ్చి పె

రాసిగఁ జేర్చి యొక్కడ బి - రాస జోరంబడి రా కొలంకున

ఉ॥ చొచ్చి వ్రజాంగనల్ కెఱిచి - సోలుచుఁ గుత్తుక బంటి నీటిలో

మచ్చికఁ గుంకి హస్తములు - హాళి పయి గడియించి చిత్తము

దచ్చుగ భావజా నిలిపి - యంబకముల్ ముకుళించి వక్త్రముల్

- విచ్చి నుతించి రీ పగది - వేమరు మార్దవ చారు సూక్తుఁగ ౧౨౦
- సీ భావజ! భావ గు - పూర్ణ మెఱింగి నం
- భావింప కున్న జీ - వనము లున్నె?
- కందర్ప! దర్పింప - కయ తర్పణ మొనర్పు
- తర్పణ కోటి న - మర్పణమ్ము
- చిత్తజ! మా మొర - ల్చిత్తగించుచు వ్యథో
- చ్చిత్తి హత్తింపు మీ - చిత్త:మలర
- కామ! కామినులకు - గామ్యంబు లొనగి కా
- మిత పారిజాత న - న్నుతివిగమ్ము
- తే! గీ! మదన! సూనాస్త్ర) - సం తప్త మతులమేము
- మదన జనకుని జేర్చ న - మృదము తోడ
- మార! సుకుమారలము గాకు - మార దనుజ
- మారకునిఁ గూర్చి తమిఁ బరి - మార్చఁ గదవె ౧౨౧
- చ! అని నుతియించు సంతఁ గమ - లాప్తుఁడు పూర్వ దిశాంగణమ్మురగా
- గనఁబడ గోపికాంగనలు - కంపితలై కమలాకరంబుఁ బా
- సి, నిజ దుకూల ధారణము - నేయ జనక మటు మాయమయ్యెఁచే
- ర్చిన వననంపు రాసి యతి-చిత్రముగా హృదయంబు పీలఁగ
- చ! కనుగొని తెల్లవోయి వ్రజ - కాంతలు నల్లడలందు రొసి చూ
- చిన నొక పొన్న గున్నవయి - జీరలు వ్రేలుట కాక కోటరం
- బున నునుమేని డాల్ పనువు - బుట్టవు మేల్మిజి వహాయల్ సిగ
- దనరు తుఠాయి తాల కీర - గామ్ములఁ జమ్ముచు శౌరి కన్నడ
- ము! కని లజ్జావన తాన్వలై కరములు - గంకర్ప గేహోన్నత
- స్తనముల్ డాచి మహీజ వల్లరుల పొం - తం డాగి యాభీర కా
- మిను లన్యోన్య లోక నాదికములు - బెంపొందు నత్త్యద్భు తో
- ల్బణ భావంబున స్తబ్ధతం గనిరి వి - భ్రాంత భ్రమా లోలలై
- క! తడఁబడి పడఁతుక లెడఁడలు

దడదడ మన ముడిగి యుడిగి - తడవకొనెడు నా

జడిమలలో గడునునఁ బే

ర్యడిన పడు చొకర్తు వెడలి - పడి ఖడి సడిగె

౧౨౧

మ॥ పొగగం జిన్నెల పన్నెలాడ! పనుం బూదావి లే బ్రామపుక
జిగి కే కొవ్వొ జగంబు గాన వటరా! - నీ మానిసీ మానముల్
దగులంబెట్టగ సాహసించెదవె న - న్వానంబుజేకూర్చి మా
తగులాటంబుల కంతరాయ మగుదే! ధర్మాననా కాంక్షి వే! ౧౨౨

చ॥ అన నగి వానుదేవుడనె - సంబర హీనత నప్పులం బడం
జనునె దిగంబర త్వమున - సాధులు తొల్లిట నెన్నఁడని ధ్వా
న నియతి నుట విడిమి? మనః ప్రభ వోన్మద చిత్తలై జగం
బును గనఁ జాలరే? పడుచు - బోడిమిఁ గొ) వ్విరు బోడు లీగతిఁ

మ॥ అననంతక జవరా లొకర్తుక మహీ - జాగ్రన్మదౌ నంద ను
దను సంబోధనఁ జేసి యిట్లనియె గాం - తా మాన చాఽయబు స్త్రీ
జన హృత్తైయ మొనర్చి పట్టువడ కీ - త్మాజుబుపై నెక్కి డా
గిన మన్నింతుమె యెన్నినాళ్లు గడచుక - గృష్ణా! దురుద్యోగమున్

డ॥ నాపుడు బలెక్కి శ్రీహరి న - నాధల నాధలు భోగు లార్తులుక
భావము నంచునక దలచ - వారి మనోధన మాన గేహముల్
చేవ హరింతుఁ బట్టుకొనఁ - జిక్కక చిక్కులఁ గూర్తు నెక్కటక
గావున నన్ను వీడ్కొనుటకార్యమ యేల వృథా ప్రయాసముల్

చ॥ ఇదివిని వ్రేతలందొక తె - వృక్షము చాటున డాగి మీఁదికి
వదనముఁ ద్రిప్పి యిట్లనియె - “వారిజనేత్ర! హరించి మానముల్
చదలఁ దిరోహితుండవయి - సర్వ విధంబుల నేచఁ జూచు నిక
వదలము కాచికొమ్మ రసి - పట్టనిచో నభిమాన మేటికి” ౧౨౩

చ॥ అనవుడు మాధవుండు కుట - జాంతర కాఖలఁ గూరుచుండ్లి ద
ర్యనము నొసంగి యిట్లనియె - “భ్రాంత పరిభ్రమణంబు లేల! నక

జెంకుట కప్ప సాధ్యము వ - కీకర విద్యకు నొజ్జనైన నా

మినుకల కానలక మునిగి- మేమర తాపముఁ జెంద నేటికి" గెరి

ఉ॥ అంబుజ పల్ల కాండముల - సంబుజ నేతి) యోగర్తు గుహ్య భా
గంబుల సంకరించి తరు - కాండముఁ బా'కుచుఁ బల్కె వీకమై
నంబర భేటు నిన్ని దె ది - గంబరుఁ జేసి పరాధమించి మా
యంబర రాజుఁ దెత్తు కమ - లాంబక! యంబ పదాబ్జ సాక్షిగ

ఉ॥ నా వశినాత్ముఁ డిట్లనె ఘ - నాఘన మూర్తి ఘనాఘవత్స్వము
న్నే? నవలా! దిగంబరుల - నెయ్యమ కోరు దిగంబరు డ; మా
యా నిబిడాంధకార వివ - శాంబర మార్గ చిహ్నాన యానుడక
మానము లున్నె నాకు నవ - మానము మానములుక సమము మే

క॥ మానిసి! మీపై నే నభి

మానంబు వహించి - దురభి మానము నూన్చుక

మానము నరసితిఁ దెలిసె బ్ర

మాణము మోసెక్కు పూన్కి - మాను మని వడిక గెరి

మ॥ వనితా వస్త్రములెల్ల రాల్ప ధరపై - భగ్నాత్మలై నగ్న తా
ప నయంబుక బొనరించుకోఁ దొడర గో - పాలుం డదృశ్యత్వముక
గని వర్షించె నువర్ణ పూజ్య మురళీ - నాశోల్లు తత్పిచ్చుల
స్వనమాధుర్య నిరంతరొ ద్గమిత ది - వ్య ద్యోధునీ ధారలక గెరి

కా॥ ఆరావో నృసింహ స్మరానల పరీ - తా త్యాకుల స్వాంతలై
యారామ భ్రమణ భ్రమోచ్చలితలై - యారామ మధ్యంబులో
నా రామాహుల లారమాధవుఁ డదృ - శ్యా కారుడై వేమ మా
యా రావా వళ గాత్రొక జలుప నా - హారావ దిగ్భ్రాంతలై గెరి

ఉ॥ "అ"యను వేమరావమున - కానని తన్మయశక వహించుచుక
"డ"యను మంజునాదమున - "కో"యని వేమరుఁ గేరి పాటుచుక
"సా"యను వేళల ధ్వనిక - మాణి సాయని కూడి పాడుచుక

రోయఃచుఁ, గృష్ణు గీతికల - మోయఃచుఁ గ నఁ జెలంగి రంగనల్
సీ॥ నవ రసాలస్థిత - నవరస నల్లావ

లాలన పరభృత - లావ ములకు

కుఁజ నికంజ స్థ - గుఁజ స్కనోహర

మంజల కీర ను - భాషణలకు

భోగి దుర్యోగ కృ - దోభ్య స్తీనిమ రాగ

నాగభక్ష్ వడ్డమ - నాదములకు

వంశ రవాంశ ని - స్త్రింశ ధారాఘాత

వంశ వంశోచ్ఛ్రిత - ధ్యానములకు

తే॥ గీ॥ బ్రమసి పరువిడి, హర్ష నం - భ్రమము లొంది

నంచ లించియు మురిసి తో - మణముఁ దగిలి

బెగడు వడియును నానచే - దిగులు గొనక

విరహ వేదనఁ జక్కితి - వెదకి వెదకి

౧౫౫

సీ॥ భవదీయ చిహ్నిత - వదనంకు డాఁగెనే?

భవదాశ్రి తోజ్జ్వలాం - బకుఁడు గలఁడె?

యప్రమత్తమాననా సో - ద్భాసితం డేవ?

యమ్మదీయ ఫలోప - మోక్షం డెచట?

భవదీయ బీజ వ్ర - భా దేశనునిఁ గంటె

కాంచితివే త్వ - దాఖ్యాత బాహుఁ

జూచితే భవదీయ - నుమ నమొన్నత నఖుఁ

గానఁ జాలితే త్వత్వ - మాన దేహు?

తే॥ గీ॥ అనుచుఁ జంద్ర రేఖా కమ - లాకరములఁ

దైల, బింబ, దాడిమ, నుమం - దార శాఖ

మల్లికా, తమాలాది క్ష - మాజ వికతి

నంశయమున శోభించిరా - యంశ లుంట

౧౫౬

సీ॥ హరిమధ్యమండే కాక - సరహరి ఖ్యాతుడౌ

హరిపోయి నిలుచునే - హరుల మధ్య?

ఖగ రాజ హరి కాక - ఘన హాగ్రీవుడౌ

హర్మ్యుఁ డీవన - హరులఁ గలఁడె?

నాగ వసుడే కాక - నాగ శయానుడౌ

నాగ పర్షనుడున్నె - నాగ పాళి?

నగ ధన్వి పటకాక - నగ భేరి గతియైన

నగ ధారి కలిసెచే - నగ చరాళి?

తే॥ గీ॥ త్రిభువనా త్రితామితాంఘ్రియా - త్రిజగ దముల

ముఠుని పాడుడొదిగెనే - వర జలముల

ననుచు నిర్భీకలై కాంచి - రణను శిఖర

బాగిలి, బిల, వన, వశ్మీక - నగ ధూరముల

గరం

ఉ॥ కంఠిరే కీర వాహ పితఁ గానన కీరములార! మాధవక

గంటిరే మాధవి విటవ - కాండములార! మృగంబులార! మీ

గ్గంటిరే యీ వస్థలి మృ - గక్షి మనోహరు! బక్షి వాహనుక

గంటిరే పక్షులార! యని - కంపము ను జయించి రంగనల్

గరం

ఉ॥ కొండలఁ గాన నాధ్వములఁ - గ్రుమ్మరి క్రుమ్మరి సావ్నాల్లిఁ ట్టా

జాండజ, వన్య నత్వముల - సారెకుఁ జీరుచు వేసరిల్లి యా

యాండజ వాహనుక దలఁచి - యారసి, యారసి, సోలి, తూలి నో

రెండ, వడంక, గల్లు, కను - లెఱువగా, ధృతి వీలఁ గూలుచుక

మ॥ ఒక పెన్గొండల లోయలో సరస చూ - తోద్యాన మధ్యంబులో

వికచోత్ఫుల్ల మృదూత్ప లాంబుజ సరో - వేలా నమీషస్థ కో

రక సంయుక్త నికంఠ పుంజ నవ సూర్యాంశు చ్చటా ద్రావితో

దక సందోహ మరచద సిక్త తృణని - వైద్ర ప్రదేశంబునక

గరం

ఉ॥ కీచ లేదియుక స్మరణ - ముంచి ముకుందునిపై దృఢంబుగా

- గోపిక లెల్లరున్ వివశ గోతనులై యచలాను రాగలై
గోవున కప్పించి నిజగోతను భారముఁ గేలుమోడ్చి మూ
ర్ఖాచరలై ధరంబుడిరి సర్వముఁ ద్యాగమొనర్చి ధన్యులై . 608
- ఉ॥ అంత న్పుర న్నటద్దళిత - హరి నిరామయ ముహురావ వి
క్రాంత దిగంతమై నుభి - సార చల న్మలయానలా వృదా
శ్శ్యంత మనోజ్ఞయై ప్రకృతి - తామసాక్షి చెలంగి గోపికా
కాంతల సేదఁదేర్చి యజుఁ గన్గలన్ వికసింపఁ జేయుచోన్
- శా॥ సీలాకాశ విశిష్ట నీల తనుడై నీరేజ మిత్ర ప్రభా
చేఁగడై మఖ చంద్ర బింబ రుచిర స్పృశుండునై శీతలా
లోలా న ద మయాఁలోకనుడనై లోలంబు జైత్రాలకుం
డై లోలాక్షుల కక్షి పర్వముగఁ గం - జాక్షుండు ప్రత్యక్షమై
- మ॥ దరహాసామృత కాముదీ లతలఁ జై - తన్యంబుఁ జేహార్చి నుం
దర నిర్వాహక కటాక్ష వీక్షణములన్ - దాహగ్నిఁ జల్లార్చి న
న్మరళీ మోహనవివ్వ నాదల హరిన్ - బ్రోత్రాహముం గూర్చి ని
ర్భర మోహంబుధి ముంచితేల్చి మనిషా బ్రాచ త్పుధానూక్తులన్
- మ॥ లలనా రత్నములూ! యీషగిది నేలా బేలలై సోలి చం
చలలై తూల? సమజసంబె? యిది వి - న్నన్ లోకు లేమందు ర
త్తిలు మీ భర్తలు మెత్తు రే? యిటుల నిందార్హక్రమోద్రిక్తలై
తలపం జాలరె సప్రదాయ గతులన్ - ధర్మస్థితా లోకమున్
- మ॥ అలివే.పల్ నళినాక్షు వల్కులకు న - త్యాశ్చర్యలై నిర్మలాం
జులై యర్థ నిమిలితాక్షులయి ను - భాషించి తీలీల భ
ర్తలకున్ భర్తవు లోక నాధుడవుధ - ర్మ తాత్రై యొప్పు నిన్
గలియున్ జూచుట నింద్యమానె జన సామాన్యోక్తి మాకే!కిన్
- మ॥ మురళీ మోహన కృష్ణుఁ డిట్లు లనియెన్ “ ముద్ధాంగనా రత్నమున్
పరమోత్కృష్ట మదీయ దివ్య తను నం - వర్కాప్తి కాసింపకే
క్షురమై జర్ఘర మా శరీర అవ సౌఖ్యప్రాప్తి కాంక్షింతు రే?

చిరమా నుస్థిర సౌఖ్యమే యిహ పర శ్రేయః పదంబౌఁ జూడీ
మ! అనఁ బ్రీత్యుత్తర మిచ్చి రంగవలు గ్రీ - మైక్యంబునఁ మాధవా
నినుఁ బ్రత్యక్షముగాఁ గనుంగొనెడి యీ - నేత్రద్యయిక్ వ్యర్థులం
గనలే మచ్యుత నీ పవిత్ర పరిరం - భ ప్రాప్తి లేకున్న జీ
వన మేలా? నినుఁ గూడి యాశుటయ జీ - వన్ముక్తి మాపాలికి

సీ భవదీయ దృగ్గోళ్యన్ని - వడయని భవరాత్రి
పరమ సాతక తమః - పటల మయము

నీ కరుణావృష్టి - సోకని తనులత
తాప తీవ్రాతప - తప్తయష్టి

నీ నియంతృత్వము - లేని జీవన నాక
దుఃఖ ఝంఝాని నిలో - ధూత పటము

నీ స్నేహ సుర శాఖ - నిలువ నోచని జీవ
పటలి, తృష్ణానల - బాధితంబు

తే॥ గీ॥ త్వ శ్చుసారధ్య రహితమా - భావ రథము
ప్రబల నారక దుర్గమా - రణ్య గామి
యదు కలార్ణవ సోమ! దయా మయాత్మ!
ధర్మచాలన! భక్త మందార! కృష్ణ!

౧౫ ౨

సీ భవ వతిమానుష - ప్రతిభ నెఱింగి నిజ
బడయని వారి జీ - వనము పనము
నీ మహత్త్వముఁ గాంచి - నిన్ను భావించి చే
పట్టని వారి భా - వమ్ము వమ్ము
నీ యశేయాద్యుత - నిజ తత్త్వ మెంచి నిజ
గలియని వారి ని - భలము భలము

నీ షణ్మానీయాతి - సామర్థ్య మొనరి నం
శయ మందు వారి యా - లయము లయము

నీ నమిషస్థలయ్యు నీ - స్నేహ గరిమ
గనని వారల జన్మ సా - గరము గరము
జీవనాభార యిందిరా - చిత్త చోర!
పరమ పాపన వైకుంఠ వాని కృష్ణ!

౧౫౩

మ! విను వేమాటలికల కృష్ణ! మము నీ ప్రేమామృతాంబోధి ముం
చి నిజావ్యాజ కటాక్ష వీదికల ను - జ్జీవింపఁగాఁ జేయుకు
న్నను జీవంబుల వీడి సూక్ష్మతను ను - ధానమ్మునం నిన్ను జొ
చ్చి నిరంతోత్పట వార్షముం గనుటయే సిద్ధాంతమో శ్రీహరీ!

మ! అని గోపాంగన లంబు జాక్షువద విన్యస్త స్ఫురన్తస్తలై
వినుతింపఁ బ్రకటానురాగ రస ను - ప్రీతాత్ముడై శౌరి యి
ట్లనె గోపీనుఁబార! మీ విమల ని - ర్వాణాను రాగంబు మీ
ఘన వైర్మల్య పవిత్ర భక్తి రస శృం - గారంబు విన్యస్తమే? ౧౫౪

ఉ! మానిసులార! మీతలఁపు మానక నే నభలం బొనర్తు న
ద్వాన జనాపచాద గుణ - భర్త పరిచ్యుతు లుండఁ జాల వీ
కానఁ దరించి నే జనుఁడు - కాల విడంబన మయ్యె రాత్రులఁ
గానఁగ వత్తెమిమ్ములను - గాదుచు నుండుడి మీ గృహంబులఁ

క! హరి యిట్లు లాన తిచ్చిన
దరుణీ రత్నములు చనిరి - తమ గీములకుఁ
దరుణం బతిక మించిన
హరి కృప నింసింప రెవరు - సతిపల గీనుకఁ

౧౫౫

చ! వరదుఁడు నాటనుండి ప్రజ - భర్తల కాయములందు రాత్రులఁ
గర మనురక్తి జొచ్చి లఘు - కాయమునఁ నిజ దర్శనాత్తి నుం
దరులకుఁ బ్రీతి గొల్పి నుమన - శ్చర లీలలఁ జూపి వార్ష సా
గరమునఁ దేల్చి వారి గల - కాలముఁ బ్రోచఁ గృపా నముద్రుడై
మ! పర కాయాత్త విశేష సిద్ధుఁడొకఁడే - వాఙ్మనసా తిత డు

- స్తర కాశల్యముఁ జూపి పోడశ సహ - స్రాభీర హావంబులకా
దిరుగం జాలి పదాఱువేల నతులక - బ్రీతాత్ములం జేయునే?
మరదుం డొక్కఁడు గాక వేటొకఁ - డిటులో వర్తింపఁగా శక్యమే
ఉ॥ ఈ కథ కొన్నిచోట్ల వనశేఖరుఁ గోరిన గోపికల్ పయో
జాకర మగ్నలైన నమ - యంబున నంబరముల్ గ్రహించి వే
బ్రాకి మహీజ మచ్యుతుఁడు - వస్త్రములీక పరాభమించి పె
న్గాకల ముంచి యిచ్చినటుఁ - గానబడుక లవ భేదమాశ్రమై
ఉ॥ అంతియ కాక శౌరిఁ గలి - యం దలపోసి తపించు గోపికా
కాంతల (బేమ భక్తుల ప) - కారము శోధనచే నెఱింగి య
త్యంత కృపాభుండై యతను - తాపము మాన్పి యభీష్ట దాతయై
శాంతి ఘోషించినట్లు గనఁ - జాలెడి గ్రంథములందుఁ గొన్నిటక
ఉ॥ ఎయ్యది నత్యమైనఁ బరమేశుఁడు గాని నరుండు బాల్యముం
దొయ్యనఁ గాంక్షితుం డగునె యొర్తుఁ నిద్దరఁ గాక పెక్కులక
జయ్యనఁ గూడి తుష్టియిడఁ జాలునె యీగతి మర్త్యుఁ డెవ్వడే
నియ్యకొనంగ వింటిమె? గణింప నమానుష మిద్ది కావొకో?
ఉ॥ కొండలు రిక్త లాయమిత - గోచముడౌ హరి పామర త్వముల్
బొంది చరించునే విషయ - భోగివలె విని కృష్ణ కామ్యముగ
నుందరు లాత్మఁ గోరిన వి - లోకన జేయ కొనగట టర్హమే
యందురు వారి కర్హగతి - నాదట నుత్తర మీఁ గడంగుమక
చ॥ బ్రతిఫల దచ్చ దర్పణ ని - భంబగు నచ్యుతుఁచి త్రమంచునకా
బ్రతిఫలి తాత్మ భక్తజన - భావములే పొడగట్టు ట్ననూఁ
బ్రతిహత వస్తురాజి ముకు - రంబునఁ దోలిన మాతృదాని స్వ
చ్ఛతకుఁ గొఱంతయే? సుగుణ - సంపదకుక బ్రతిభజనంబాకా
నీ॥ శాస్త్రేయలకుఁ దమ - శృక్తికల్గెడి దేన?
మోక్షార్థులకు - దేన మోక్ష ముచును?

అర్థానులకు దేన - సర్థ లాభము గల్గు:

గామ్యానులకుఁ దేన - గామ్య మబ్బు?

ధర్మానులకు దేన - ధర్మ సంపద. గూఢఁ?

బుత్తార్థులకు దేన - బొనఁగు సుఖము?

తాజ్యార్థులకు దేన - రాజ్య లాభము గల్గు?

స్వర్గార్థి దేన సా - ఫల్యమందు?

తే॥ గీ॥ నట్టి నిశ్చల సంకల్ప - మమఁ జేయు

వాంఛితార్థఁబులను నస్వ - భక్తులకును

భక్త సంకల్ప దాయి యీ - శ్వరున కెన్నఁ

బామరత్వంబుఁ బుణ్య పా - వంబు లున్నె?

౧౬౧

తే॥ గీ॥ విషయ వాంఛ దాని ననుభ - వించు నతఁడు

భోగి, ప్రాప్తాను గామియై - పొందు నతఁడ

యోగి, పరహితార్థి, సమకీ - తోష్ట జీవి

ప్రాప్త భోగియకా త్యాగి, యీ - శ్వర సముండు

౧౬౨

తే॥ గీ॥ కేవలైహిక పరతఁ గాం - క్షింపఁ బడెడు

ధర్మ మైనను దుదకు న - ర్థంబ కాని

కామమేని నికృష్టంబు - కరము సుఖద

మోక్షమున కై న కామ్యమే - ముఖ్య మగుట

౧౬౩

తే॥ గీ॥ ధర్మమేకాని కడకు నర్థంబ కాని

కామమేనియు వాని మో -క్షంబు కొఱకు

సాధనంబుగఁ గైకొన్న - సౌఖ్యదంబు

శ్రేష్ఠతమ మని యెందు ను - చింపఁ బడియె

౧౬౪

తే॥ గీ॥ రూపితోత్కృష్ట లీలా స్వ - రూపములను

క్రీకుఁ డగు హరి నెఱిగి యా - శృష్టచిత్త

లగు ప్రజ్ఞస్త్రిల కామంబు - నరయ మోక్ష

సాధకమ గాని మఱి - నికృష్టము గాదు

౧౬౯

తే॥ గీ॥ వ్యక్తమే కాని సాయుజ్య - ముక్తి కంటె

వాంఛ విడలేరు సాలోక్య పదము కంటె

స్వామి పరిరంభణాదిక - సౌఖ్య మొనగు

పదవి వాంఛించు టరయ శు - భావహంబు

౧౭౦

తే॥ గీ॥ కామమునఁ గోరికొను వారి - గామ తృప్తి

వైరమునఁ గోరు కొనువారి - వైరమునను

స్నేహమునఁ గోరు భక్తుల - జెలిమి కలిసి

నందరించుట యతని యు - ద్యోగ మెప్పుడు

౧౭౧

ఉ॥ కాపున గోపికామణులు - కామమునకొ హరి సన్నిధానముకొ

భావన నేయు టాయనరు - భంజనము దర్శిలి నియ్యకొంటు దు

ర్భావముగాఁ దలంచుటది - భావ్యమె! కామను మోక్ష సాధనం

బై వెలయుకొ వ్రజ ప్రేమద - లంఘి నిస్తుల మోక్ష సౌఖ్యముల

పంచచాతురము.

ప్రజాంగనా మనోభవా! ధ - రామరాంగనా వనా!

ప్రజాపతి శ్వర శైవా! పు - తానా పూను పోతలమా!

ప్రజావజాధి బోధకా! ప - రాజరామర ప్రభూ!

నిజాను యాయు రక్షణా! ము - సింద్ర లోక హక్షణా!

౧౭౨

గ ద్య ము.

ఇది శ్రీమదిందిరానాథ ప్రసాద లబ్ధ సహజ కవితా విరాజమాన

శ్రీమద్దాతమనగోత్ర దివి మంజోద్భవ సరసింహాచార్య

పాత్ర) 'మేకటాచార్య రంగమాంబికా తనూజ

రంగాచార్య ప్రణీత శ్రీకృష్ణాతిమానుషశత్రు

ప్రథమ ఖండాంతర్గత చతుర్థాశ్వాసము

సంపూర్ణము.

శ్రీ కృష్ణ.

శ్రీ కృష్ణ తి మా ను ప త త్త్వ ము.

పంచ మా శ్వాస ము.

క॥ శ్రీపతి! సతగారీ పతి

గోపక పతి! విజిత గర్వ గోలోక పతి!

గోపతి! పరిభావిత వి

ద్యాపతి! మునిలోక నుకృతి యమవంశ పతి!

౧

ప॥ అవధరింపుము.

ఉ॥ మాగధ మాధురాంధ్ర యదు మాళవ కాదిక రాజ్యసీమలకా
భోగి శయాను నుగ్మ, తనపోకడ మార్మోరయక విభీతంజై
తూగుచు గంప భూధవుడు దుఖ పరీవృత చిత్తుడౌట, ను
ద్యోగులు మంత్రులుకా నృపతి యొద్దకు జేరి వినమృ గాతురై.

ఉ॥ పుట్టిన నాడె యెల్లరకు హేమున గిట్టుట వ్రోసి ధాత; యీ
పుట్టిన చుట్టుదాల్చు చనిపోవక యుట్టిని గట్టికొందు నె
ప్పట్టునఁ బట్టువట్టి నిలువం భరమే యొడిగట్టి ముట్టి యీ
చెట్టల మారి శౌరి మసేజేసి కడికా దుడముట్టు జేయమే.

౪

తే॥ గీ॥ జితనమున సిద్ధి నొందివి వరణి గలదె.

పురుష ధర్మమే పని తునముట్టు కుండ

నకును బాలించి బెగడునఁ దడయు చుంటు

విఫల సఫలముఁను మున్నె వెదకఁజనదు

ఉ॥ ఆరసి చూచి నర్క విషయాంతర భూముల మల్లనాఘఁ జా
ణారుని నాంధ్రపాలక వినోదకుద్బలవంతు ముష్టిక
స్ఫూర మహేంద్ర జాలకు విషచౌతిభుక్ రజకాభిధాను చూ
యా రచి శేభమున్ నగరమంచున నిల్పితిమి స్మృహస్తమా! ౬

ఆ॥ వె॥ ధర్మయాగ విడుచు దవిలి యాహ్వనించి

కృష్ణ బలులఁ బురికి గట్టఁ జేయ

రజకు వల్లవముల గజముఁ బ్రయోగింపఁ

గార్యక్షిప్తి చునకుఁ గలుగు నజము ౭

చ॥ పలుక నిలువఁ నృపాలుఁడు సెబ్బెని భృత్యులఁ బరిపి ముఖ్యము

త్యులఁ బరిపిచి పెల్లె వారిఁ దోడ్కొని రాఁగలవని నొక్కరిన్

దెలుపుఁ డటన్న మెత్తులు విధేయత కిర్పములొగ్గి యోజనన్

నలిపి వదించి రీవగిడి జన్మనఁ గంన నృపాలు తోడుతన్ ౮

మ॥ కలఁ డకూర్పుఁడు స్వామిసేవకుఁడు నా కంజాక్షు భక్తుండు ని

చ్చలుఁ దద్దర్శన ముత్సహించు చవిల స్వాంతంకు మీ పాదనే

వల జీవించుచుఁ గృష్ణ పక్షమున వాగ్వాదంబుఁ గావించు దు

ర్బలుఁ డిప్పట్టున వానిఁ బొందినను గార్య ప్రాప్తి గానాజుడి

తే॥ గీ॥ ఇతని దుష్టయమునకు శిక్షింపఁ దగదు

కార్య సాధకముగ వానిఁ గైకొనుండు

హాని కరమయ్య నొక్కొక యవసరమున

గరళమీ మన కువయోగ కరము కరము ౧౦

క॥ అని యకూర్పునిఁ జీయట

కనువక భూమి నధిపు నాజ్ఞ యడిగి యడిగి కై

కొని యంతట నకూర్పు న

కును ముదలను బంతు రధిపు కొలువున కేగక ౧౧

మ! అంత నాయకూర్పుండ కూర్పుండు గావున నకూర్పుండగు కంసాధి
నేత యందు వక్రమాల్గులును కూర్పుబుద్ధియుఁ జింత సేయక యతని మం
దిరంబునకు విచ్చేసిన. ౧౨

మ! కని యల్లంతన తిచ్చవోయి నగుచు గంసావనీ నేత దాఁ
గిన కావట్టము వెల్లడింపకయ హృత్కి ప్తంబుఁ గావించి తి
న్ననఁ జేసెన్ననఁ గూరుచుండు మని యాజ్ఞాపించి డగ్గుత్తిక
గని భాషింపఁ దొడంగె గూఢమతియై కార్యార్థియై యాగతిక

కా! ఆకూర్పరా! విను విన్నినాళ్ళకు ధనుర్యాగంబుఁ గావించి యా
శాకాంతంబు మదీయ కీర్తి లతఁ జేయంబూనితిఁ బోయి యా
చక్ర రామునిఁ దోడి కేగదనె నాజామాతలై యుండుటక
వక్రశ్వులగు వారిఁ బిల్వకయ నిర్వర్తింపక యజ్ఞముక

క! నామాకు బృంపకం జని

నా హేవల్లురను గదిసి నాపిలిచినటులే

ప్రేమను నాహ్వనించుచు

నాకూరు వదించు మిట్లు నయ నినయములక

౧౩

మ! గగనా లావము లాలకించి బెగడుక గవ్వంబు దుష్కృతముక

వగవుం జెంది వృధా దురాగతములక గావించితిక; మిమ్ములక

జగదా కాధ్యుల నాత్మబంధువుల నచ్చాకితులక గూర్చినై

బగవారిం బొవరించి కొంటిఁ గద నా పాపంబు నైరింపరే ౧౪

చ! అరదముఁ బంపుకొంటిఁ బ్రియమార క్షమించి దయామయాత్ములై

కర మనురక్తి నధ్వలముఁ గాంచి మముం గరుణింప రండు సా

దరమున మత్కృతోప కృతిఁదద్దయుఁ బ్రేముడిఁ గైకొనుండు మీ

గురులను జేరికొందు కడుఁ గూరిమిఁ బెద్దలఁ గూడుఁ డిమ్ములక ౧౫

మ! అనిన గల్ల యుఁ గవటంబెఱుంగని యకూర్పుండు గంసు కవటాలాపం

బులకు నంతసింది నిజమగు మనః పరివర్తనంబుగ భ్రమించి యిట్లునియె

ఉ॥ నేటికినైన వత్సగతి నెమ్మది ద్యోతకమయ్యె నజ్జితా
జాతిన భక్తవత్సలుడు సాడరుడై కృప గారవించు ము
మ్మాటికి దుష్ట మార్గ గతి మాని దయామతిపై చరించి య
ప్పాటల గంధి దేవకిని బావను బుచ్చుట ధర్మ బద్ధమా ౧౯

తే॥ గీ॥ అనిన నకూర్చు పలుకుల కాగ్రహంబుఁ
బొందియును గార్య భారంబుఁ బూని యుండు
నట్ల చేయుదునని పల్కి యతనిఁ బంపె
బృంద కాహ్వనమును జేయఁ గృష్ణు బలుని ౨౦

వ॥ అంత గోకులంబున ౨౧

మ॥ ఒకనాఁ డప్పులఁదేలి యాడుటకు సత్యుత్సాహముం బొంది గో
పిక లుల్లాసమునకొ ప్రభాతముననే బృందావనాంతర్గత దీ
ర్ఘికకుం తేరి నిమజ్జనాదిక జల క్రీడా వినోదంబుఁ బూ
నికఁ గావించు నెడం గుబేర భటుఁ డన్వేషించుచుకొ దిక్కి న్నితొ

క॥ ఆకాశ గమనుడై చను
చాకారాదిక విలక్షణాదులఁ దన చి
త్రాక్షర్షక లగు లేమల
నా కాసారమునఁ జూచి యతను వశుండై ౨౨

ఉ॥ భూమికి దగ్గి నైజమగు భూమిక మాఱిచి కృష్ణ రూపుడై
లేమల పొంతకుం జని నిలింపుడు నిల్చిన గోపికాభి క
న్పొమ్మి ముకుందుఁ డచ్చటికి వచ్చుటకై తడబాటునకొ బహి
స్వీమను డాసి వచ్చి నిజచేలములకొ ధరియించు సంతలోకొ ౨౩

చ॥ ధనద భటుండు శంఖుండు నడగ్ర మనోభవ దగ్ధ చిత్తుడై
ననితలఁ గృష్ణ రూపమున వానిరిఁ గూడఁ దలంచి తత్తరం
దిన వికృతాదృశ్యతక్రియకఁ జేసియె లెల్లరు టిచ్చవోయి భ
క్తిని గమనించి యా కపటకృత్యము “హాహూ! ప్రావవే!” యనకొ

మ॥ ముదిరీ నాదముతో మయూర శిఖితో పుల్లాస్య పద్మాబుతోఁ
దర భాపాంగ కటాక్ష వీక్షణముతోఁ దారుణ్య విస్ఫూర్తితో
వర బింబాధర విభ్రమ ప్రభలతో భాస్వ ద్విభూషాలితోఁ
దరుణీ మోహనుడై ముకుందుఁ డెటఁ బ్రత్యక్షంబుగా శంఖుడున్

ఉ॥ నిష్కలఁ బొంది యెట్టెమట నిల్వడఁ జాలక తూలి కూలుచున్
బ్రువ్వనఁ దిట్ట గోపికలు రూపతి యెప్పటి శంఖ రూపుడై
యవ్వనమాలి కాళ్ళఁ బడి యజ్ఞతకున్ క్షమియింపఁ గోరి నో
ర్నొవ్వ నుతింప సాగినను గోస్రము మాని ముకుందుఁ డిట్లనున్

తే॥ గీ॥ శంఖ! పంచీపఁ దగునె నిశ్శృంక మోన

మెఱుంగఁ జాలని వ్రేతల నింక నైనఁ

గన్న మెలగి వర్తింప లేకున్న నిన్ను

విన్ను మన్నును గాకుండ విసరివైతు

క॥ అని యతనిఁ బంపి గోపీ

జనులును గోకులముఁ జేరఁ జని, బలరాముం

గని నకలముఁ దోపుచుఁ గా

వనమును దరియించు నెడల నరపతి నియతిగ

చ॥ అరదమునెక్కి సూతునకు నావలి ప్రక్కఁగ కూరుచుండి యా

హరి బలరాము లెక్కుటకు నై రచియించిన నవ్య పీఠికన్

నరవరు నాజ్ఞఁ దాడక మనుబున కెక్కు విదిత్ర భావములే

విరివిగ నుట నాచిగొన వెక్కనమై కనమింప భక్తిమై

కా॥ గోవిందార్పిత చిత్తపద్మఁడయి యకూరుండు బాహ్యంబుగన్

గోవిందా! కమలేక్షణా! నరహరీ! గోపాలకా! మాధవా!

భావాతీత! ముకుంద! కృష్ణ! ఎరడా! పాలింపవే యంచు నం

భావింపం బలుమాటు మోదజలధి మన్నత్యులై సోదరులే

ఉ॥ భక్తుఁ డెవండు తన్మయతఁ బాడుచుఁ జొక్కి రథస్థుడై పరా

న క్తి నిజానర క్తి నిహ సౌఖ్య వి క్తి భజించు చుండె వి
 ధ్యక్త విధిం బ్రభాతమునఁ దోషిత పాంధులఁ జేసి వాని నం
 యుక్త మోసః ప్రకామ్యుఁ గృప నూని ఘటించుట యర్హ ధర్మమా

క॥ అనుకొను నంతటిలో రథ

మను డాసినఁ గృష్ణు బలుని ముడితుండై భ
 క్తిని నకూర్చుడు గనఁగొని
 వనజాత్ముడు బలుడటంచు భావించి హృదిక.

33

వ॥ రథంబు డిగ్గి నమవ్కరించి యిట్లనియె.

34

ఉ॥ భూరమణుండు కంసవర భూధవుఁ డంపఁగ వచ్చినాడ న
 కూర్చుండ మీకు భక్తుడ విరోధము మాని న రేఁద్రుఁ డర్చిలిక
 దేరఁగఁ బంపె మిమ్ముఁ జనుదేర దగుక ధనుర్ధర క్రియక
 బోరన మాతులండు దలపోసి ఘటించు జగద్ధితార్థమై

35

చ॥ అన నిజమంతయుకొ దెలిసి యంబుజ నాభుఁడు వాని నిర్మలా
 త్మనఁ నరపాలు కృత్రిమ విధానముఁ జూచి ప్రతిక్రియక వడిక
 మనమునఁ జింతఁజేసి చని మందకు నంద యశోదలక బ్రయం
 బున నొడఁబాటుఁ గూర్చి ప్రజముఖ్యులఁ దృపులఁ జేసి రాదగుక

వ॥ అని యొడంబరచి యతని గోకులంబునకుఁ దోడ్కొని పోఁ గడంగ న
 కూర్చుండును బాదచారియై వారి పిలువఁటి నడచి బృండఁ బ్రవేశించి
 నంత వానుదేవుండు

36

కా॥ అశిశ్యుంబు నొసంగి హృష్ట మతియై యకూర్చుఁ బూజించి నం
 ప్రితిం గూర్చి యశోదకుం దెలిసి యా బృందాబుపీ వాసులక
 తేతో మోహము తోడఁ గూర్చి యొకట న్వినిపించె నాత్మ వ్రీయా
 నాతీతాద్భుత దుఃఖ వార్త హరి యిట్లాభీరు లల్లాడఁగక
 పుట్టిన నాడె గోకులము పొంతకుఁ దెచ్చిరి నన్ను మీ కడక
 పెట్టిన దాది నన్నుఁ గరుణించి భరించితి రింత దాఁత మీ

37

చుట్టరికంబు మాన ననుఁ జాట్టిన కర్మ తలంగఁ జేసినఁ

గట్టిడి బమ్మ వైదములు గానఁగఁ బోలెనె యెంతవారికిఁ ౪౨

చ॥ మధురకు రమ్మటంచఁపె మామము దూతను నేడ చూడ నా
విధి నియతంబ పోక; మిము వీడ్కొని కూడుట దుష్కభంబ; నే
బృధివి నొనర్పఁగాఁ తగిన పెక్కు కృతు ల్లలవిడ యున్న నే
విధిని నసాధ్యమకా కతన పీడ్కొనుటే యుచిత ప్రయత్నియకా ౪౦

చ॥ అరుల దురాగతంబు లెని యంటపు నన్నుఁ బ్రయాళి నెన్నఁజుకా
మఱువను; ధర్మగాములకు దానుడఁ బొపుట కెగ్గునే కు నే
వెఱువను; లోక కంటకుల భీతి నడంతును; శాంతిఁ గూర్చు దు
ర్భర దనుజ ప్రవృత్తి నఘ భారముఁ ద్రొంతు శుభంబొనంగుముకా

కా॥ ఈ యాహ్వానము నా కపాయకరమం చేలా తలంపక? శుభం
బై యోగించును; దీనఁ గల్గెడివి గంసాంతమ్ము సాంతమ్ము గా
మాయాత్మీయుల ముక్తి తాతకను సామాన్య్యాప్తి దుర్బోధకుల
మాయోద్యోగులకాస్తి రాష్ట్రజన సామాన్యశయ ప్రాప్తియుకా

చ॥ నను గికురింపఁ బూని కొన నాశము దప్పను; భూత్రయంబునకా
నను మఱపించునెద్ది? జననాథుఁడు పంపిన యీ రథంబునకా
ననుఁ బరిమార్చఁ బీఠికఁ గణంగి యమర్చి విడితొలీల నే
గనుఁగొనుఁ డంచునారథము కట్టెడుటకా జని నిల్చి యంతటకా ౪౩

చ॥ ధనువు నొకండుఁ దేబనిచి ధార్మికుడై కరముం దగిల్చి యే
సిన కకటస్థ పీఠికను శీఘ్రము భగ్గున బొబ్బరిల్లి తు
త్తునియలునై న్నులింగ కణ దున్వహమై కకటంబు ముడినకా
గని వ్రజపాళి బెగ్గడిలఁ గంనుని భృత్యులు విన్నవోపగకా ౪౪

కా॥ ఈ వైచిత్ర్యముఁ జూచి యెల్లరకు శ్రీకృష్ణుండు భాషించె వి
ద్యా వైదుష్యము వెల్లడించు చిటు మిథ్యా దేహ విభ్రాంతి మ
ద్భావార్థంబు గ్రహింపఁ జాలకయ దుర్భ్రాంతికా భవాంభోధి నే

లా వాంఛివ? యథార్థ సంగ్రహణ బాహ్యార్థ స్పృహ బాహ్యుడీ
మః తొలి జన్మం న సక స్పృశించుటకు నెంతో ఘోరయుక్తి దవం
బులు గావించుట మీ యభీష్ట గతి మిమ్ము గూడి వర్తించితిక
బిలువక సత్తల భక్తి గన్పడుదు నక బ్రేమించు సన్నాసి వృ
జ్జుజాంతస్థిగ చంచరీపడి నవా నన్నధునిక బద్ధుఁడక రజ్జు

మ. అన రాధానతి దక్క నెల్లరును బాష్పావోళితాద్వారాక్షులై
ముచఁగక శోక పయోధి వారలను సుబోధించి బోధించి బ్రాం
తిని బోగొట్టి ప్రజ ప్రజా సమీక్షిక పేదారిత భావంబు గూ
ర్చెను నారాధ నవాద్యుతానువమ వాక్చీ మా క్త సూక్తంబులక

మ. అంత మనునటి దివంబ సంధ్యా కాల కృష్ణంబుల నిర్వర్తించి కొని బల
రామ కృష్ణులు యశోవ నెయ్యంబున నొనగిన తీయంబులగు తాయంబు
ల నపూర్వా పూవంబుల నకూర్చునతో భుజించి నందునకు నమస్కరించి
యశోదమ్మ శిరమ్ము మూర్ఛిని రాధిక బిగ్గఁ గొగలంప వృషభ శకట
స్థులై ప్రయాణోన్ముఖులగు నెడ రూ

సీ కనులారఁ గను గోపి కా చాతకముల కీ

క్షణ తటిల్లతల వార్షము నొనంగి

ఫలసముదీర్ణ గోవక నన్యములఁ గృపా

మృత తుషారముల వర్షించి పెనిది

వకు మృగ ఖగ జీవ వంశాలి వంశ ని

న్యన గర్జనముల జీవములఁ బోసి

దగ్ధ బృందావన స్థలి మహోదారాతి

వృష్టి ధారలఁ జిగులింపఁజేసి

తే. గీ. నన్య గవతరణోచ్చల త్పంచల తను

భవ్య గోకుల క్షేత్రంబు పదను జేసి

పక్ష పాతంబుగా కన్ని పక్షములకు

దర్శన మొసంగఁ గృష్ణాంబు దంబు కడలె

౧౦

ప॥ అని వాపోవు వారు గొందఱును

౧౦

సీ భూజ విహీనమా భూభృన్సమానమై

వనరాజు లేని కాననము కరణి

సంతాన విరహిత నదనోప మానమై

యధిపుడు లేని రాష్ట్రాంబు వగిది

కంజ రిక్తం బగు కాసార సప్తశమై

రక్షింకరుడు లేని రాక్షి విధము

విద్యానుభి లేని పేద మాసిసి భంగి

ధర్మము లేని యాదాయ మస్లు

తే॥ గీ॥ కుసుమ గుచ్ఛ విహీన నికుంజ మట్లు

నన్య రహిత కేదారంబు చందమునను

జెన్నెడలి పోడిమిని వీడి చిన్నవోయె

గృష్ణ నిష్కాంక్షితి దురదృష్ట బృంద నేడు

౧౧

ప॥ అని పరిపరి విధములఁ బలవించు వారు గొందఱును

౧౨

సీ పదునేను వర్షములే పది నిమేషములయ్యె

గలగని మేల్కొన్న కరణి జరిగె

భావనా జగతిపై బడి లేచినట్లయ్యె

గనునంత కమ్మ చీకట్లు గ్రమ్మె

జీవన నాక మాయా వారినిధి గుంకె

నానలు పొడనూపి యంత రించె

భావనాట్య రంగాన యవనిక పడిపోయె

నిజ జీవసారథి నిష్క్రమించె

తే॥ గీ॥ భ్రమయ నటచేత వైకుంఠ మమరఁ జూపు

నిద్రజాలి యదృక్కుడై యెగిరి చనియె

నిక నేధి మనము జీనింపఁ గఁము

విశ్వ శుభమూర్తి శ్రీకృష్ణ విరహానూర్తి

౪౩

చ॥ అని విలపించుచు వరమ నంటి కడింక వ్రజాధిపేశ లు

గనలు ప్రజాభృతలే న్రాలు గాల్పడబాటున శోర్చిరా రథం

ఋను గృహ నాచూ చుడుచిక ముందు నిలబడి యచ్చ్యతంకు ప

త్రైను బ్రతుమార సీగజీని గేసుచు గోవకు లాడఁ బ్రీతిమై ౪౪

క॥ నాపై బ్రేమయు భక్తియు

నేపారగఁ గల్గునేని యింక నిన్నుదీ!

గోవకు లారా! వీడిను

బ్రాపయి మియు మగిడి లేవ వత్తును గనుదీ!

౪౫

చ॥ గుప్తంబుగా నచు నున్న రాధిక బిలిచి యావలకుం గొనిచని రహ

స్యంబుగ మంతనంబు లాపి తవనతరంబ యిట్లనియె.

౪౬

జ॥ నా ప్రాణిమాన రాధ కరుణాన పూరిత; భక్తి యుక్తులై

నప్రియ భావులై కనిన నర్చ్య శుభంబులు మీకు లభ్యమా

నీ ప్రమదోత్తమ ప్రకృతి వృత్తి నరీప్తము లెల్లఁ జూయు; మీ

ర ప్రాణిమానులై ప్రతి హతాదు లెఱుంగక నన్ను జేరుదీ. ౪౭

చ॥ ఈనుమలఁ బొడిమిన కడిచి విడి గడుపుదాటక నిలువంబడిన వడి వడి

నాబడివేయపు వెడలె; నాటయండి రాధిక

౪౮

క॥ బాహ్యంతః పరిశుద్ధయై స్థిరముగా బావాబ్జ పీఠిక బుద్ధ

కోహ్యఖండ నిరంత భక్తి హరి దివ్యోత్కృష్ట తేజంబు దు

ర్గాహ్యంబు న్మది నిల్చి మాధవ గుణాకారాది సంపత్తి హృ

ద్దుహ్య శ్రీహరి రూపముం బడసి తద్గోపాలరక బృండలో ౪౯

క॥ సంతోషంబుధిఁ దేల్పుచు

వింతగు భక్త్యధ్వరాన్ని వ్రేల్చుచు నాత్మక

గాంతి నను తృణమఁ గాల్చుచు

గంతు జనకు హృదయ దాల్చి కాంక్షల మనిచె

౫౦

కా॥ సామాన్య ప్రజపాళిక నడయుడై సాలోక్య సామీప్య మో
త్రామోద ప్రదుడైన మాధవుడు భక్తగామిణి రాధిక
సామీప్యమున గాక ధర్మమతియై సారూప్య సాయుజ్యముతో
జ్యోతిం గూర్చి కృపా కటాక్ష తతిఁ దల్లిలాప్తి లాలింపఁడే

ప॥ అంత నకూర్చి బలరామ కృష్ణులు గొంత దవ్వరిగిన పిమ్మట మధురా
నగరము న కనఁదూరమునఁ గల యమునానదీ జేరునరికి సంధ్యా నమః
యంబగుట నకూర్చుఁడు బలరామ కృష్ణుల కిట్లుండు.

మ॥ “అదిగో చండ కరుండు రూక్షతను మాధ్యాన్నంబుఁ జాటించు నా
ఁది యభ్యుచ్చై నకాల సరియమన నత్యంతాళిఁక వేర; యీ
నది న్నానాదిక కర్మలం గడవ న్నాన్వపించిన వే బాన
శ్చర మీ చిత్తను”టన్న వారు “సరియే శీఘ్రుంబ గావింపుమా”

క॥ అని బలకృష్ణుల యనుమతిఁ
గొని కకటము నిలిపి యమున కును నక్రూరుం
డనుండు నియతినీ జని యం
దున మజ్జన మాచరించి మునుకల నడఁగె

మ॥ వారి తోషించి నిరుక్త ధర్మగతి కా యక్రూరు సాఫల్య క
ర్మ రచావల్లభుఁ జేయఁబెంచి ముదమార్క దర్శనఁబిచ్చి సా
గర కన్యావర భోగి భోగములతోఁ గామోదకీ శంఖ కా
ర్మ రథంబు గదులతో ముమావనితతోఁ బ్రద్యుమ్న వైకుంఠుడై

ప॥ అంత నా యక్రూరుండు

కా॥ పూర్ణానంద పరీత హృత్కమలుడై పుణ్యాతి పుణ్యప్రభో
ద్గీర్ణాత్మద్యుత దర్శన ప్రతిభకుఁ దిగ్భాంతుడై తొల్లి తాఁ
గర్ణాకర్ణిక విన్న వర్ణనకు సాక్షాత్కార దృశ్య క్రియా
తూర్ణ ప్రజ్ఞ యతీతమాటఁ గని సంతృప్తి నుతించె హృదీ
న॥ జగముల వెలిగించి యుగతతి నడిపించి

దిగమింగి జీర్ణించి తిరుగు నెవడు
 ఇక్కడి కక్కడి కొక్కడయై నిక్కి
 యెక్కడఁ జిక్కిని చుక్క యెవడు
 వింద్ర జాలికులకు నైంద్ర జాలికుఁ డయి
 నర్వతోకక్రియర్ జనువు నెవడు
 మూఁటి కతీతుండై మూఁటిని దగిలి మూఁ
 టనుజెంచి మనుచుచుఁ దునుచు నెవడు

తే॥ గీ॥ వికృతియై పుట్టి వాస్తవి భావించు నెవడు

పుట్టు వెఱుంగక గిట్టింపఁ బుట్టు నెవడు
 రూపమే లేని భాస్వర రూపి యెవడు
 అట్టి నినఁ గంటి శుభముల నందు కొంటి

౬౮

ప॥ అని పొర్ణించి తానంబుమాని వెలువడి దుకూలంబులఁ దాల్చి మగిడి
 పచ్చిన యకూరునిఁ గాంచి మందహాసంబుఁజేసి హరియిట్లునియె ౬౯

తా॥ ఏమోచోద్యముఁగాంచివచ్చినటు గాన్పించుకొ మొగంబుకొ గనక
 మే నూవృత్తము నాలకింపఁ దగమా? నీయందడిందింప నే
 లా? మాకుం దెలియంగ తాని యద? మేలా? భావముకొ డాచ చి
 త్రామానుష్య వచోఽతి దృశ్యమును గన్నారకొ గనం జాలితే

మ॥ ఆన నకూరుఁడు స్తబ్ధతకొ గని ముకుందా! వన్ను శోధింతువే!
 కననానే భవనత్రయంబునను నీకాయంబునకొ లేని సా
 ధన సంపత్తియు దృశ్య సంతతియు యాభార్థ్యంబుగానీవ ద
 ణ్ణన భాగ్యంతానఁ గూర్చ జన్మ చరితార్థం బయ్యె ముమ్మాటికొ

కం॥ అనిన నెగె వాసుదేవుడు

విఁమితుఁ డకూరుండై పవిత్రోతనుండై
 విఁజెను బులకితుండై చే

కొ॥ తానుచుభూతాంగము రథము హృదయము సిద్ధులకొ

౭౨

ఉ॥ కందుని గూఢచారులు వికావికలై హృదయంబు వీల వి
 స్త్రస్వంశుని నంద నందనుని యాగమనంబు రథాంగనాశమునా
 నంశయమెల్ల మాని చని చాటిసఁ గఁనుడు చారుణాతి ని
 స్త్రింశ హరిక గలంగి తనభృత్యులఁ బంపి యమాత్యులక గనా
 కం॥ కని నిర్జీత విధంబున

వనజాక్షున కెగు గూర్చి వగ సాధింపక
 బనిచెను మంత్రులుఁ గార్యం
 బును న్వయముగఁ దాల్చి తలను బూనిరి కడఁక

౭౮

తే॥ సీ అంత మధురా పురాంగణ మందుఁ గృష్ణు
 నాగమన నూచకం బగు నమర రచిత
 దమరిక యొకండు దనయంత ధను ధనూర్భు
 టులను దిక్తతి మార్మోగఁ జెలంగి మొనసె

౭౯

న॥ అంత.

ఉ॥ మూపునఁ బెద్ద మూట, ముకుపోగు, బుజుంబుల దువ్వుటంబు, వా
 త్సాపులు, పంచకట్టుఁ దలఁచుట్టును, ముందట గార్థభంబు, పౌ
 జేవల గాలమొందు కలఁ జట్టి కరాన, పదాలజాల నా
 లాపనఁ జేసికొంచు గవలక్షునితో రజకుం డొకండనక

౮౦

కా॥ ఎబ్బే యెద్దులబండి నున్న పసియబ్బీ! మొద్దులం గట్టితే
 అబ్బే; గుబ్బిత లుబ్బ గబ్బి వగుదబ్బీ దెబ్బలే ద్రొబ్బలే
 నిబ్బంఁబుడి పబ్బముం గడువ నీ కిబ్బట్టులం ద్రొబ్బి మా
 యబ్బొయింబలే నిబ్బరింతు నిజ మబ్బ! దబ్బవల గాపు నూ

౮౧

న॥ అనిన

చ॥ శకటము నాఁపఁ గృష్ణుఁడు నిజ.బు శ్రీహించి మనంబునకొ నురాం
 తకు రజకానుగుకొ దగు విధంబున మన్నన బుద్ధినేర్పి యం
 తక నిలయన్తు సల్పుటకు ధైర్య హరుని ను దూఁకి క్రిందికి

వికట వచోఽథమృగ రజకః బిల్బుచుః నిల్బుచు బల్కె నీగతిఁ బా
 కా॥ అల్లాగా! పెను గొల్లపిల్లఁడను; కల్లా పొల్లులన్నేర్వ, నే
 నుల్లాసంబున కేగు దెంచితిని మీ యూచం బలే పిల్లఁం
 గల్లుం గల్లు నటంచు వింటి దయతో నాకిమ్ము పెల్లాలు నా
 వల్లఁ జెల్లిన దెల్లఁ గొల్లనిడి మావల్లఁ గనఁ వెళ్ళదఁ
 ము॥ అన నాచాళలి నవ్వి గార్దభముపై నాయ త్తముం జేసి యుం
 చిన గోతంబును విప్పి యందుఁగల న చ్చీనాంబరం బిచ్చి దీ
 నిని మారాజులకే నొసంగదను; నీనెయ్యంబు తియ్యంబు దీ
 నినిఁ బైఁచాల్చిన నెత్తి కెక్కిదరు కన్నెర నిన్నుగన్నంతనే ౮౦

ము॥ ఆనుసంతఁ గనునన్న రాముఁడును నత్యంతాశుగా వేగుడై
 కనుపించఁ ధరపై ముకుందు కనునైఁగఁ మూసె నాదైత్యు వీ
 త్తణముర; తత్తణమా రజాసురునకుఁ గంజాత్ముఁ డావస్త్రా రా
 జనిఁ జాప్తఁ త్తణమాత్రా భగ్గుమని యర్పిద్వాల లుప్పొంగఁగఁ
 టి॥ ఆవల కేఁగి రాబలుఁడు నచ్యుతుఁడుఁ దరహావ చంద్రికర
 భూవలయంబుఁ గొమ్ము నట మూలిన కంసుని గూఢచారులుఁ
 జేవ తలంగి పాటి రవనీపతికిఁ రజకాంత మెంతయో

. బాపురు మంచుఁ దెల్పు నదివ ప్రవరుర పరితాప మొందఁగఁ
 పు॥ అంత.

కా॥ కాలాంభోధర కాలకాయరుచితోఁ గల్పాంత గర్జారవో
 ద్వేల కూర్చ కఠోర ఘోరకృతులతో విద్యుల్లతోద్ధీప్త దృ
 క్కాలోద్భామిత దిబ్బదేభ తతితోఁ గాలాంత కోచ్ఛాలితా
 భీల వ్యాశకరంబుతోఁ గువలయా వీడేభ ముద్వేగియై ౮౩

ము॥ పృథు పాదోద్ధత ఘట్ట నోత్థిత రజో వేగాక్రిఁ బుంకీకృతా
 భ్ర ధనీ భంగము నంచర త్తమ వికారాంభోదమై చంచల
 క్షిప్రులొగ్రాడు జయ త్త్రైల్లతికమై హృద్భేది కాలాంత కాం

- ముద గర్జోపమ ఘోకృతిక వెడలె నధోత్పాత న నూచియై ౮౪
- ము మధురా ద్వారము చాటి జాసి యెదుటక భాసించు నామాధవుం
డధిరోహించిన వింత గోళకటముక హస్తీద్ర ముక్రితతక
బధి మధ్య స్థలి కీడ్చి శుంఢమున గోద్వంద్వంబు దాడించినక
రుధిరోద్ధారము నేసి నేలబడ నక్రూరుండు నిశ్చేష్టుడై ౮౫
- ము మరచా! గోద్వయమిల్లె; స్వందన మదేవారిలక ధర్మ దూలుచుక
ద్విరదం బల్లుడె శుంఢ దండ మదిగో విస్వధి పైకెత్తి యే
డైర నన్నో మఱి సూతునో హలినా తాడింపం బ్రయత్నించు; ని
బ్బర మీలాగు వహించి పైవఁ దగునే? వారింప రావే కరిక
- ము అన నకూరుడు, మాధవుండు నగి మిధ్యా భీతి యేలా? కరం
బనురాగంబున స్వాగతం బొనఁగ భూపాధీశుడౌ మాతులుం
డనువక హస్తము మీఁది కెత్తి మముడాయక జేరె నీ హస్తీ వా
హనమై యందఱ వీధులక గొని చనుక వ్యాలోలతక మానుమీ!
- ము అని యుద్ధాటనఁ జేసి యొక్క త్రుటి దైత్యారాతి విశ్వంబుపైఁ
జని మత్తేభము మోలకక బ్రకృతి రక్షా దక్ష దుర్మార్గ శి
క్షణ శస్త్రంబగు హస్తముక గజముపై సారింది తుండంబుఁ గై
కొని బిట్టిడ్చిన మోకరించి పడియో గ్రోధంబు మోదంబుగాక
- ము హరి యారోహణ చేసి యా గజముపై నకూరు నెక్కించి న
త్వర మా రాము నధిష్టితుం జలుపుచుక బాదాహతిక గుంభముక
జరువక దంతి నిటాలున న్నిలచి యుత్సాహంబునక సాగె నుం
డర విస్ఫార గభీర ధీర లలితోదారాతి సంచారమై ౮౬
- ము మధురాపట్టణ వీధులం దగిలి నన్నానించి యకూరునిక
మధుడైత్యోన్మథనుక బ్రలంబ దమనుక మార్గోప మార్గంబులక
మధురా రాహు వణి కృథాంతిరములక బ్రాసాద మధ్యంబులక
మద వృష్టిక వెడఁజల్లుచుక గొనిచనుక మాతంగ మూరేఁగుచుక

ప॥ ఇట్లు లూరేగు సమయమున గొందఱు

కా॥ శ్రీకృష్ణాశ్రమమున నాథమై విఘ్న కీర్తి శిక్షితంబైన మా
యా కల్పయిత సామజంబయి యత్యాశ్చర్య శాంత స్థితిన్
జేహ్వంగల యీ ప్రజాచక్రము యోజంపక మనుష్యాధిపం
డౌ కంజాక్షుడో? భోగి భూషణుడో? దేవాధీశుడో? బ్రహ్మయో॥

ప॥ అను కొనునంత చుటికొందఱు

౯౩

సీ॥ మధు రాతన ధ్వంసి మధురా త్నమాధిప

ధ్వంసియై వెలయు నిస్సంశయమ్ము

మధుర వేమ చివోది మధురసా స్వాదనా

లోల భూపక కంఠ లుల నుండు

మా ధురంధరుడు మా మాధుర రాజ్య మా

ధర కంఠ వర జేప హర విహరి

మా ధరాధవుడు త్త మా ధరధరుడు త్త

మా ధరాధిపు దుర్గించు మాటనిజము

తే॥ గీ॥ మాధురాధీశ హృదయ తామరన రుధిర

మధురన ప్రీత మధువుడు మాధవుండు

అనుచు మధురాధ్వ చరులెల్ల రాడిగొనెడు

యమక భాషణల్ మొనసె దిగంతరముల

౯౪

ఈ॥ గొల్లల పిల్లఁ డందు రదిగోఁ గనిపించెడి పిల్లవాని ప్రే

వల్ల నివాసి నల్ల మెయివాని, భళి! యిటువంటి సుందరుం

డెల్ల జకాన లేడు; మన దృక్కులు నేడ యదృష్ట వశముల్

చెల్ల! యటంచుఁ బల్కు చొక చేడియ ప్రేయసి నాని చూపెడికా

ఈ॥ ఈ నన కోమలాంగకము లీ మృదు శీతల పీఠాని యీ

మానిత కంఠు కంఠరము మంజుల చంద్ర నిభాస్య బింబ మీ

శ్రీ నిలయాధ్య వక్షము విశిష్ట ఘనాఘన దేహకాంతి యెం

దేనియఁ గంటి లే? యనుచు నింతులు మూఁగిరి సాధ పాళిపై
మః ఇతఁడే పూతన మ రక్షం డితిఁడె దై త్యేశాంతకుం డీతఁడె
తత భీమారగ మ్దనుం డితిఁడె డగ్ధారణ్య సంజవనుం
డితఁడే నిర్జర నాథ పూజిత మనుం డేతేచె రారండు! గు
భైతలారా! యని లేమయోర్తు చెలుఁక బిల్చుక ఘనావేశయై
కా! ఎన్నెన్నాళ్ళకుఁ గొన్న నోము ఫల వత్కృత్యంబు గాఁ జెల్లె నాఁ
గన్నారం గనఁ గల్గెఁ గంతు జరకుఁ గఁజాక్షు నా బృందకుఁ
గన్నాకుఁ దనుగన్న యీ మధురలోఁ గన్పించు గార్వారియై
పున్నగుండ నిరాల్పి రధివిరులఁ బూజిండు లా శౌరిపై ౯౮
సీ! ఆకాశవాణి సత్యమ పల్కిన దటంచుఁ

బాప మిన్నాళ్ళకుఁ బండె ననుచుఁ
గలికి దేవకి రాణి కడుపుఁ జల్లన యంచు
ధర్మ మెన్నఁగ వజ్ర వర్మ మనుచు
ఓడలు బండ్లు బండ్రోడలఁ జను నంచు
దైవ బలంచె ప్రభాన మంచుఁ
జేసిన వారికిఁ జేసికొన్నంతంచుఁ

గట్టి కుడ్చదె కీడు కడకటంచు

తే! ౧॥ మునుల బాధించు టూరక పోదటంచు
నిట్టి దృష్టాంత మవనర మే యటంచు
బాటసారులు వెలిపుచ్చు భావ చయము
పరమ శ్రావ్యమై యలరారె జౌర తలికి ౯౯

కా! సర్వజ్ఞుండని యందురే యితని దుశ్చారిత్వమి డీ కంఠుఁ డి
య్యవ్యధిధ్వంసకుఁ డధ్వరంబని యసత్యోదంతముం బంచినఁ
దుర్వార ప్రతిభా యుతుండు హరి యీ దుర్మార్గ మూహింపఁ డే
ఖిర్వోద్యోగమునకొ ధనుస్సవనముకొ ఖండించి త్రొక్కింపఁడే ౧౦౦

ప॥ అని గునగునలాడు వారు కొండలును.

ఉ॥ ఈ సుకమార్గ రసము లీ యదవ శ కునూర పీరు లు
 ల్లాసముతో నమాయకఁగి దార్కొని రుత్కృత మృత్యు కణ్డముగా
 మోసరి కఠన భూత మాట బొట్టను బెట్టి కొనంగ నేచి నిం
 దానను గాంచుచున్న దకటా! యని కుండిచి కొందఱ జ్ఞులై ౧౦. ౨

ప॥ ఆ శ్రుణుఁబున.

సీ॥ వానుడేవుఁడు వచ్చె స్వాగతంబు నొసంగి
 యో ధ్య మొనఁగెన మనెనే వారు
 శ్రీకృష్ణుఁ డరుడెంచె క్రిలఁ జె. పొందించె
 బూజంతలు మా యని మఱియువారు
 మరుదుండు నను వెంచె భక్త నశ్చంద్రుడెట
 నశ్చంద్రుమె యరిదు నాఁగు వారు
 పర్వ పముఁడు వచ్చె నర్వసాక్షి యిసిగడు
 పిలిచెన మా యని తలఁచువారు

తే॥ గీ॥ నగుచు యాదవున్ ధన పరు లగ్రకులులు

నేవకులును సంభావింపఁ జింత చేసి

కంప భూతంబు నఁగ బె. గంప మొంది

స్వాగత మొసంగ నొకరైన పాఁగిరారు

ప॥ అంత.

౧౦౪

౧౦౫

ఉ॥ పాపల నిశ్చితార్థమును భావమెఱింగిన మాల్వకారి యా
 వారిజ నాభు నిత్యమును భావనఁ జేసి మెలుంగు వాడు న
 కూర్మని శిష్యుఁ డొక్కఁడు నిరోధము నేసి నృపాజ్ఞ జీవముల్
 ధాను బోసి యచ్యుత పదారిబుజ పూజ ఘటింప సిద్ధుడై ౧౦౬

ఉ॥ సంపది పూల దండలను జయ్యనఁ జక్కంగఁ గూర్చి భక్తిమై
 మెప్పుగ దంతి నుండు కరుడెంచి వసించి “మహానుభావ! పా

లింపవె నన్ను : నోములు పలించుట నిష్ఠనుగొంటి; దప్పు నై
లింపవె; దాన దానుడ; భరింపవె; నిస్సౌలువంగ వచ్చితిన్ ॥ ౧౦౭
మ. అన మత్తేభము మోకరించి పడి సత్యాశ్చర్య మేహ; దూ
శకు వేగిరిండికి వానుదేవుడును దూకె రాముడున్ వాని పెం
టనె యక్రూరుడు దూకె నందఱును సంభావించి పూజించి వై
చను పెదండల మాత్యకారుడు పుర స్త్రీలున్ విరుల్వోయగన్
ఉ. అచ్చట నున్న కంస భటు లాతరతన్ బరువెత్తి వచ్చినన్
జెచ్చెర వారి నందఱును జందర వందర కేసె దొండమున్
ఏచ్చి యనేకవంబు; యదువీరుడు హస్తము మీది కెత్తినన్
మచ్చిక నాఁగె నేను గు సమస్కృతులన్ భటపాలి పాఱగన్. ॥ ౧౦౮
వ. ఆ నమయంబున

సీ. బాల్యమునంద దేవకి దాసిగ నొనంగె
బడి రాజ గృహమున బ్రతుక దానిఁ
గంసు నక్రిమ చర్య గర్హించి దేవకీ
పక్షపాతంబున బరగె దాని
గంధ మాల్వారుల గంసునకుం వెచ్చు
పనికై నియోగింపఁ బడిన దానిఁ
గృహ వృత్తాంతముల్ పీఠమై నెఱియె
కొలఁదిని వృది హరిం గూర్చు దాని

గీ. హరి విలోకించి దిక్కుల నరయు దానిఁ
గుంతి తాంగంబు గల మఱుగుజ్ఞు దాని
విట్టఁ బలు జూల నొక కను లొట్ట దానిఁ
గుట్ట యనుదాని హరి కనుగొనియె సంత. ॥ ౧౦౯

కా. అష్టావక్రిన కష్ట వక్రిము లసంఖ్యాకంబు లా కుబ్జగుణ
భ్రష్టాకారకుఁ గుష్ట చిహ్నములు కుబ్జాంగంబు లంబోష్ఠములే

- వృష్టంబౌ బకనాసి పుల్పిరి విరూపై కాక్షి యుం దొట్టియన్
 స్పష్టంబౌ భున దంష్టికర గలిగి కుబ్జబాదేవి ప్రత్యక్షమై ॥ ౧౧ ॥
- ఉ. చేతనుగందపుం దబుకు చేలపుఁ గొంగునఁ బూల దండ, దా
 చేత విడెంబు, వేళలు వెలచీరె యొడిగ్ ఫలమున్ బుజాలపై
 సూతన వక్ష్యము ల్గలిగి సూపురము ల్కడియాలఁ జేరఁ బె
 న్నోక్తిత లొనర్ప దాసి వడి మోల నిలంబడి శౌరి కర్థమై ॥ ౧౧౩ ॥
- ఉ. గంద ములంది మేనికి నెగాదిగఁ గన్గొనిదండపై చి యా
 సుందరదివ్యమూర్తిఁ దనచూడ్యులనిల్పి ఫలంబొనంగి యా
 నందముతోడఁ గ్రొత్త వననంబులఁ గప్పి విడెంబొనంగి, గ్గో
 వింద వదారవిందముల విందు సుతించుచు బత్రిణాగితఁ ॥ ౧౧౪ ॥
- కం. చాళిలివ లేమఁ బునుకుచు
 వేఁ గరముల లేవనెత్తి వెన్నుఁడు వదముల్
 బాగుగఁ గాల్గఁ గుడించుచు
 లాళి నిమర ముఖము కరతలంబులఁ బెరిచఁగ ॥ ౧౧౫ ॥
- మ. పదునాడేడుల ప్రాయముం గలిగి భాస్వద్రూప గాత్రంబుతో
 వదనాంభోజముతో దరస్మిత విభాస్వ ద్వీక్షతో విన్మధుర
 న్మదనోద్యోతక రాజ్య లక్ష్మి యన సౌందర్యాతిరేకంబునన్
 మధురాకాంతల మేలు బంతి యయి సౌందర్య ప్రభా రాశియై
- కం. తనరెడు కుబ్జఁ గనుంగొని
 జను లెల్లరుఁ దెల్ల వోవ నరసిజ సేతుం
 గనుంగొని కుబ్జ వచించెను
 వినమిత వినయోక్తిరవనఁ బ్రియ పెంపలారన్ ॥ ౧౧౬ ॥
- మ. కమనీయాంబుజ సేత్ర! నీ విమల సాక్షాత్కార వహ్మార్తి భ
 క్తి మరందోజ్జ్వల హృత్ప్రయోజము ననే గీలించి యిన్నాళ్లు నే
 చుము సామంబునఁ బ్రేముడించితిని; నీ మారోపమానాంగ వం

గముఁ జేకూర్చి కృతార్థఁ జేయఁ గడవే మారాకృతీ! కీర్తివతి!

చం. అన విని వానుదేవు, డబలా! నిజ తత్త్వ మెఱుంగుదుగ్ గృహంబున కరుగంగజే యిచటఁ బూనిన కార్యము నిర్వహించి ను తనె నినుఁ గూడికొందు నను నమ్ము మటంపని మఱిఁ గుబ్జ, మూఁ గిన జన సంఘముల్ దలరి కృష్ణ మహాత్మ్యముఁ గీర్తి నేమగగ్

ప. ఇంతలోఁ గంఠుండు.

తే. గీ. కృష్ణ వృత్తాంతమును నాలకించి వగల
సెగల దిగులొంది యించుక చింత నేసి
యెదురుకొని యొక్క విడిచిఁ జూపింపఁ బనిచే
దగిన యుద్యోగి చయము మాధవుని కడకు

౧౨౦

కా. రాజోద్యోగులు రాజమార్గమున నా రాజాధి రాజేశ్వరుగ్
రాజకీర్తి విభవాన్య బింబు, మృగ రా జ్యన్యగ్ గుహారోజ్జ్వల
త్రేణుగ్ మార కుమార హుళుగని భక్తిగ్ స్వాగతం బిద్ధి మా
రాజేంద్రుం డిట నుండఁ బంచె నని భద్రావనము జూపంగ

ప. సర్వజ్ఞుఁడును సర్వ సాక్షియు నగు వాస్తవ్యయుండు

౧౨౧

ఉ. మాకొటకే వినిర్మితము మందిర మైననుఁ గానుపిండు నీ
ప్రాకట శిల్ప కాళము ప్రాజ్ఞము; యీ దృశ హర్మ్య కల్పన
బేరడఁ గాన మీ సుకృత కృత్యముఁ గూర్చిన కలన నేతకుగ్
మా కృత వందనంబుల నమాదరతగ్ వినిపింప రే యనగ

ప. సాయంసమయం బగుట రాజభృత్యులు కౌరిని వీడ్కొని వెడలిరంత

మ. విను వీధిం బొడఁగట్టి యెల్లెడలఁ బర్వెగ్ పంజ కెంజాయ ల
ల్లనఁ దిక్నామల వేది వెల్పెడఁతె బాలగ్ జమ్మ చీకట్లు; మె
ల్లనఁ దొలెంచె వెలింగి నింగివయి వేలగ్ జక్క చుట్టాయి చ
ల్లనఁ జూపట్టెను నేత్రపర్వముగ మోలగ్ వెల్ల జాబిల్లియుగ్

కా. అంతగ్ సందకుమారుఁ డిట్లనియె రామాకూరులగ్ జూచి, యీ
వింతగ్ గాంచితిరే! నృశంసుడగు సుక్ష్మనేత యీర్వాన్విత

స్వాంత్యుండై మనః దహించుటకు లాక్షా కల్పితావానమై
తెంతో పూనికఁ జేర్చి దాన ఫలవ త్పుత్పురము గానోపునే
మ. అని యుక్తార్థుని గుప్త మార్గమునఁ బోఁ నంపించి వై శంబ యా
తని యావాసముఁ జేర భద్రముగ సంతక భిక్షుకాకారమున
గొని తానుక బలరాముఁడొక పెడలి యా కుబ్జా నివాసంబుఁ జే
రినఁ గుబ్జాంగన కంటి తెప్ప వలె హరిం గాచె జాగ్రత్తితో ౧౨౭

కం. నియమిత విధమున సరపతి

భయమున యామికులు వచ్చి భవనంబును ని

ద్దయఁ గాల్చి నా యుదంతముఁ

వ్రీయముగ నెఱిగించిరంత భృత్యులు వేగఁ

౧౨౮

కం. నేటికే నా పాట్లు నిరా

ఘాటముగా లోటు లేక గాటపు రక్తిఁ

బాటిల్లె ననుచుఁ గంఠుఁడు

నాటికిఁ గనుఁ గూర్చి మేను మఱచిన యంతఁ

౧౨౯

మ. కలలో నొక్క నిమేషమాత్రం పొరి చక్ర స్వీకృతిం జేయుచుక
దల ఖండించిన దిద్దిరం దిరుగు మస్తంబుక భయోద్రి క్తమై
యిలపైఁ గూలెడు మొండెముక గనులకుఁ దృప్తంబుగా మూల్గి గుం
డెలు వ్రేలక బలుకాగి నేలఁ బడెఁ గన్నీ లేటులై పాటలక

చ. గిలగిలఁ దన్నుకొంచుఁ బలు గీటుచు బొబ్బలు వెట్టి పూన్కిఁ గ
న్నులు పేకలించి పచ్చి కడు నొచ్చిన చిత్తము తత్తరింప వే
నిలచి నమీవ దర్పణము నిక్కి కనుంగొని భూమిపైఁ బడె
దల గనపెంప నందులకు, దర్పణ మందున మూర్ఛితాత్ముడై ౧౩౦

ఉ. ఒక్క ముహూర్త మాత్రమున నోపిక మూర్ఛను దేటి యెట్టులో
యెక్క సమీప శయ్య నిదురింపఁ గడంగినఁ గానమీచె నా
రక్కసిగొంగ కృష్ణుఁడును రాముఁడూ బ్రక్కను జేరి తొమ్ముపై

శ్రీకృష్ణాభినానాక్షరీ

నక్కి కిరీట మూడ్చి వధియించెడు లీల భయానకముగఁ ౧౩౧

మ. కని నిర్భిన్న మనస్కుడై వెఱచి యాకంప భ్రమా లోలుడై
జనితావేశ వికార చాలిత వచ స్వాంతయుడునై యార్చి మూ
ర్ఖినిఁ ద త్కాంతలు లేచి యుల్కి పడి భీకృచ్ఛేష్టి తా శ్మేషు లే
పిన గీప్వేనుచు దొడ్లి నేల బడి విప్పె గన్నుఁ గెదామరఁ

మ. పడి చాంచల్యము నొంది బొబ్బరిలి, విభ్రాంతో న్నదో ద్వేగుడై
పడఁతు ల్కానవ రాములంచు మదిలో బావించి, యుద్రిక్తుడై
పడిఁ గాంతాలక బంధముగ్గించి గ్రీవాగ్రాహముం జేయ మౌ
న్నడియుం దెంపు వహించి యార్చిరి భయోన్మాదాత్మలై ప్రేయసుర

ణి॥ ఆర్చిన నేవకా నివహ మాకులకిఁ బరువెత్తి కాంచె చి
ట్టార్పుచు రోజుచుఁ వివశుడై సిగలూర్పుచు సంతక క్రియఁ
జేర్చు మహీధవుఁ భ్రమిత విహ్వలలై పలవించు చక్రలఁ
గార్చుచు నేర్చియార్చు పృథకాంతల నిష్పృహగొంద న్నభ్యుతఁ ౧౩౨

ణి॥ కాంచి విసములై పృథుని కట్టెమటఁ భటులంత నిల్చి ప్రే
మాందిత రూఁ భూప! కరుణార్ద్ర మనస్కుల రావలఁ గటా
యెంచక క్రిందు మీఁచు వధియింప గడఁగితి రేల! మమ్ము ముఁ
దురించుఁ డటంచు ముక్కులిడి రోదనఁ జేయ నిమీలితాక్షులఁ

ణి॥ విప్పి నిజస్వరూప గతి వేద్యముగా నవమాన మేఘముర
గప్ప ఘనాశ్రు వర్షము నిలంగురిపించుచు గర్జనార్భటిఁ
గప్పుచు మాటుమోయ దివినల్లడలఁ ధర వ్రాలె విజ్ఞతఁ
దప్పి నిజాంగనలే భటులు దామణ భీతిఁ గలంగి కుండఁగఁ ౧౩౩

చ॥ పరువున నొక్క నేవకుడు పాటి యమాత్యుల కీయుదంతముఁ
విటవిటఁ జెప్పఁ దుర్భివడి నెవ్వగ జాసిరి మంత్రీ నత్తముర
సరవతి; నాలకించి నరనాథుని పాటు, గ్రహించి నత్య మం
వట నటనుండి పంపి యుదితక్రియలఁ న్నవు మూర్ఖుఁ దేర్పుచుఁ

మ॥ నవినయ వినమిత గాత్రులై యిట్లనిరి.

చ॥ తలఁపునఁ దోచి వచ్చిని పనార్థములుకొ విషయములుకొ దలంఁ
పులుఁ గలయందుఁ గన్పడును బో సహజంబుగ; నింత మాత్రకై
కలుగుదు శీ భవాన్మకులు? గాసి వహించురె యెండ మావికై
జలమను భాగిని, నిది దవయశంబు యశంబు జనింప బోలునే?

చ॥ కలుగననట్టి మానిసి యొకానొక వ్యవ్నమునందు నేని భీ
తిలి పలువింపఁ బోని సముదీర్ణ మనోబలకాలి భూమిపైఁ
గలుఁగనె దీనికై వచ్చు శారణమేమి? విదగ్ధ దేహులై
పాలిసిన రామ మాధవుల పోకడ నీకు నెఱుంగ రానిదే?

మ॥ అది యోదాచ్చిన యంత నెఱుంగును యేకాంకుండు చూపట్టె న
ల్లన వస్తాది; సహూఁ డశ్వములు దోలక బాల విత్తుండు తూ
ర్పుఁ దో తింఁచె; బ్రభాత గీతికల యేవుకా మితె నానా ద్విజ
స్వన మేతోగ్ధత మాచు వోఁచె వృషభాంభారావము బ్రిక్తటికా

మ॥ అది ప్రాతస్సమయంబుగా నెఱిగి స్వస్థాశోపిత స్వాంతఃజ్ఞై
యధిపుండోలగ మొండు నిండుగతిఁ జేయుటచే దుశ్చాత్రోవో
నృధిసోత్సాహము పెల్లడించుటకు జైత్ర ప్రాధిమ్య జాటి న
మ్మన లీలం బిడిమిచి భృత్య హిత సామంత ప్రజానీకముకా

చ॥ అంతట మంత్రులేగి వృపునానతి చొప్పునఁ గొల్వకూట మ
త్యంత మనోజ్ఞ దర్శన విధంబున నేర్పరవక భటాళి సా
మంతుల బంధుమిత్రుల నిమంత్రణ నల్పంగ, నిర్లయించి కృ
ష్ణాంతముఁ గంన భూధవు జయంబును జాటిరి వీధివీధులకా

మ॥ అట మేల్కొండిన రామకృష్ణులకు నాయా వీధి విస్పించు ప్రా
కట జైతోత్సవ వార్త వీనులకు సోఁక కొన్నియంబంది యం
తటఁ గాల్యంబులు దీర్చి నేర్పు మెఱియక బ్రహ్మన్న వేదంబుఁ
వటులై ముందటి యాననంబులను బొందం జాలిరా కొల్వనకా.

చ॥ ఇది ద్రువ వార్తగాఁ దలఁచి హృద్యభ వచ్చిన హయ కొండ ఆ
య్యది హరిమాయఁ జూడఁ దగు నంచని వచ్చినవారు కొండ ఆ
య్యది యటుకొనె? యక్కను జ మంచానఁ గూతుట దుష్టభం బటు
చవవదఁ జెంది కొండఱుచు నానభ తేరి పొరులండఱుక-

మ॥ ఒకచోఁ బట్టణ మధ్యరంగమున రమ్యాద్యార మధ్యస్థాన
బ్రహ్మాలంకృత వస్త్ర మంటవమునక భద్రోచ్చితోద్వీతి పీ
తిక సామంతులతో నమాత్య తతితో శీఘ్ర జయధ్వనముల్
నకలాళాంతర వీధులక మెఱయఁ గఁనక్షాధిపుం డెక్కచోక

చ॥ నిలఁబడి వంది మాగధులు నిస్తుల లీలనుతింప బాలిక
జలజల రాల్చి పూలఁడి నన్నుతిఁ జేయ మృదంగ తూక్య కా
హళ పటహాది వాద్య రవ మంబర మార్గము ముట్ట వారశాం
తలు పటపృత్య గీతికల నర్కగతిక జయించి రధిమై.

సీ॥ స్వస్తి వాచక పాళి స్వస్తిఁ బఠింప వృ
ద్ధోర్వీనురేంద్రః లాకీర్వడింపఁ
గవి తల్లజులు ధరాధపు లాపు వర్ణింపఁ
బండితుల్సాగి యువస్యసింపఁ
బడఱుక లారతుల్ పాడి కుంకుమ మెత్త
గాయకు లలరింప గేయ వితతి
మంగళ వాద్యముల్ రంగు మీఱి చెలంగ
వైతాళిక ధ్వన పటలి తనర

తే॥ గీ॥ వీర నిఘాముల్ బారులు దీరియుం
వేత్ర) హస్తులు సేవకుల్ వెంటనిలువ
జయ పతాకముల్ సభయందు నందడింప
నెక్కి హరి పీఠి గంప మహేంద్రుఁ డెలమి

ఉ॥ అంతట ముఖ్యమంత్రి) మనుజుఁడగు వంతున లేచి యాత్మ భూ

- పాతక నామధారి దనుజాంతకు దుష్టమును, నడిచు ని
 మ్మాంతి నువన్యసించి జన రక్షకజౌభవ భిక్షింపఁ బా
- మ॥ పలు భూపంబున నున్న రాముఁడు సహింపజాలకావాక్యముల్
 పలు రోష బున నిల్చి యిట్లనియె “నేలా యా ప్రలాపంబులు
 త్కట దుష్టాంతఁగు డాయుఘాంతకుఁడను మీ కఁసాంతకుం డచ్యుతం
 డిట నాయొద్దనె యన్న వాఁడిదిగొ ముత్రీ! విషయక రెప్పల
- మ॥ పలురూపోజ్జ్వల రామ కృష్ణులను తత్పరాభి వీక్షించి వృ
 త్పట పాళి బరిపూర్ణ రాగమును సంతోషంబు గీల్కొట్టి, సం
 కట వెనిగ్గ వసిస్థితఁ డెల్లియుటఁ మాన్పిసిగ్ బొంది నం
 భుటన పాప్తి నిరీక్షణేనె వృద్ధి ముల్పించి కఁసాంతముక
- మ॥ నదివ్రో నత్యము నిర్ణయించుకొని యా చాణూరు మల్లాధిప
 ప్రవయాజ్ఞాప్తుని ముష్టికాహ్వయుని నాంధ్రభ్యాతుఁ గక నన్నెలి
 ల్చి చెవిక తేనిక నేమొ చెప్పి ధృతిలోఁ జేకూర్చిన్ ముఖ్యుడొ
 నదివ్రం డొక్కఁడు లేది పత్నినిట వాచాలత్వ మేపాఁగక
- చ॥ పురజనులార! చేబడిన పోటు రిపుం బరిమార్చు గల్గియుక
 దుర మొనరింప కన్యగతిఁ ద్రొంచుట ధర్మమ; చేతఁ జిక్కియో
 కరణి మెలంగలేని నృప కంటకుతో బలరామ కృష్ణులక
 నరపతి చంపగల్గియు ఘృణక నమపాయము గూర్చి నీగతిక
- క॥ చాణూరాంధ్రులు మల్ల వీరవరులీ సంకర్షణాజ్ఞాక్షులే
 మోవశ్రీయుత బాహు జాతంబగుచో మారొడ్డి యీ మల్ల వి.
 జ్య నిష్టాతుల గెల్వఁ గల్గినను రాజ్యశ్రీ నమర్పింప భూ
 ం సింద్రుండు ప్రతిజ్ఞఁజేసె వినుడి ట్రాల్సె ప్రతిష్ఠార్థమై.
- చ॥ అం బంచానన కాబకద్వయము చాయక రామకృష్ణతో రణం
 గణమేడి యని లేది నిర్బంబుడ రంగంబుక వినిర్పించి రా

క్షణమే; కంఠుని భృత్య సంఘములు నిర్ఘాత స్థితిం జూపరు
గన, రామాచ్యుతు లా రణాంగణమునకొ లంఘించి రుత్రేకతఁ
కా! చాణూరుం గలిసెక హలాయుధుఁడు; దోస్తాన న్భరన్ముష్టికుఁ
నారారాజ సభా విభూషణుని నాంధ్రభ్యాతునికొ దాఁకె ర
క్షోనాధేభ మృగాధిపుండు విలస ద్దోవర్ధనోద్ధారుఁ డే
కో నారాయణుఁ డచ్యుతుండు వడి నతోడదండ ముక్తేషుఁడై
వ! అంత.

చా కలకల నాదముల్ గదలి కాకులుఁ గాఱురుము తెల్లలంగి పే
రలుకలుఁ బంపెముల్ గలిగి యాళ్ళట లాగడము లెల్లలంగి నిం
దలు నుతు లోలి వెల్పెడలి, తద్దయు గండర గోళమాచు నా
కొలు వలరాకె రాజ భటకోటి కడంపఁగ రాని గొడ్డమై గగన
సీ! వారిణ కాబకమలా! హస్తీంద్రముల కీడు!

హస్తీ కుంభ విదళ ధరులు నుమ్ము
మాయావి కఠరుని మర్క మెఱుంగరే!

మర్క కేదన సేయు మాట నిజము
దోర్దండ నిహతులఁ దూలుదు రక్కటా!

దుర్జయులై నిల్చు రూర్జితముగఁ
గాలాంతకుల తోడఁ గడిసి పోరాడుట?

కాలము పతిపోయె గంప పతికి

తే! గీ! ఏమి దుష్ప్రప్తి గలుఁగునో యెఱుంగఁ దరమె!
ఏటి కీశంక యగుము నశించి తీరు
ననుచు ఘోషించు నభ్య వాక్యములు భటులు
వినుచు రోపించి నుంత నిర్విణ్ణులైరి.

గగి

సీ! కేలెత్తె; బలునకే కీడు మూఁడునో? చూచు

గేలి నేయుచుఁ బెడ కేలఁ జఱిచి

పాద ఘాతములఁ బడిపోవునో వాడి!

పడి లేచె నాంధ్రుడు పాదనిహతి
ముష్టి తాడనమున మొత్తై రాముని నదో
చాబారుఁ డార్చుచుఁ జిదికిల పడె
నెగసి దూఁడెడి శృంగు దిగద్రొబ్బునో? నింగి
తెగసి మూఁపున నెక్కెఁ గృష్ణుఁ డదిగో

తే. గీ. బలుఁడు తూటక మల్లుని బలము నాచె
నాంధ్రు నలయించె శూరత నాక్రమించి
యనుచుఁ బ్రేక్షకు లాడెడి యాతురొత్తు
లెల్లడఁ బ్రతిధ్వనించి వ్యాపించి నిగిడ

౧౭౦

మ. అదె హృద్భేదక ఘోర మల్ల రణ దృశ్య నూర్తి వీక్షింపుఁ డ
ల్లదె దుర్వీక్ష్య భయానక ప్రకటిత ప్రాజ్య ప్రతాపాప్తి య
ల్లదె భీభత్సక వీర సాహస మటు చాశ్చర్య సంభ్రాంత న
మ్మద భీ సంభ్రములై వెలార్చు జన సంభాషణ్ ధ్వనించెఁ దెవర
నీ. అటుచూడు! చాబారుఁ డెటుతూలి నొచ్చెనో

యిటు చూడు ముష్టికుఁ డెటులఁ బడెనో
అటు రాముఁ గనుమెటు లార్చి జ్వలించెనో
యిటు గంటె వాష్టేయు చటుల మూర్తిఁ
నటుకేగి డాఁగెఁ గన్పించెఁడా చాబారుఁ
డిటు నాంధ్రుఁ డెట్లు లదృశ్యుడయ్యె
సాధించి కొనితెచ్చెఁ జాబారు రాముఁడు

వెకలించి పట్టె ముష్టికుని శక్తి

తే. గీ. అదిగో! బలుఁడు మక్షస్థితఁ డయ్యెఁ జూడుఁ
డిదిగో ముష్టికాంతము నమీపించె గాంచుఁ
డెడఁడు పౌర సంభాషణ లాలకించి
భాషుఁడెడి దిగులొండె బృహ్మశ్రవరుండు

౧౭౧

మ. అంతలోన.

మ॥ కనుడి! కన్నానుడి హలాయుధుడు వత్తు పీఠ భేదించి చీ
 ల్చిన జాణూరుడు రక్త సిక్తఁ డయి విచ్చిన్నాంగుడై యీ రణాం
 గణ మధ్యంబునఁగూలె గూలెనను వాక్యభావమున్ మాఱుమోఁ
 గను హాహా భవసులకా నృపాల భటు లుద్గ్రీవాద్ధతిఁ రోయఁగ

ప॥ అనువంత
 ఊ॥ కష్టము కష్టమాయె మన కంపమహిమతి కింకఁ గష్టమే
 స్పష్టముఁ ముష్టి ఘాతమునఁ బ్రాణము వీడెను మల్లనాయ కో
 త్కృష్ణుడు ముష్టికుం డిఁక నదృష్టము కృష్ణునిదే యటంచు నా
 దుష్ట నృపాల భృత్య రప తూర్ణమహర్ణవ ఘోష నెల్వడఁ
 కా॥ కంసుం డంత నయోమయాకులిత నిర్హంతాత్ముడై తీక్ష్ణ ని
 స్క్రింకాఘాత విభిన్న హృద్వ్యధ ఘనోద్వేగాత్తుడై తూలి, వి
 ధ్వయం బేమిటఁ దప్పదంచుఁ దన నృపార్థంబ వ్రత్యక్ష న
 త్యాంకంబై చనునంచు నమ్మి హృదిమూర్ఛాకాంతుడై లేచుచోక
 నీ॥ సామంత నృపులు విచార వార్షిధిఁ గుంఠ

బంధు మిత్రులు మనోవ్యధఁ గలంగ
 మంత్రులెల్లరు నయోమయ పన్నయము లంద
 సైనిక సేఁకుముల్ చాలి పోవ
 రక్షకబటులు విభ్రమఁ జెంది వాపోవ
 మద్యోగి బృందము లున్నరు మన
 రాజాధి మానులు భ్రాంతులై చలియింపఁ
 బరివార మఱిముఱి పాటుఁ బొంద

తే॥ గీ వంది మాగధుల్ కంపించి భయము
 రాజ శుద్ధాంత జనము చిరాకు నంద
 వేత్ర హస్తాలు వివశులై వీరి చనఁగ
 మ్రోనునడి రాజనభ తికమకలఁ బిగిలె

సీ చాణూర సంహరి సంశర్షణునకు “జై”

అంధ్ర సంహనునకు హరికి “జయము”

ధేనుకాంతక నామధేయ రామునకు జై

జై యేనురారికి జయము జయము

దుష్పాల నాంతకో ద్యోగులకు జయంబు

దుష్ట శాసన నిరోధులకు జయము

తే గీ మల్లయధ నైపుణ్య సంపాదితాజ్య

నకల రాజ్యాధిపులకును జయము జయము

ప్రబల వీడాఘ దురిత హర్తలకు జయము

హల నుడర్చన పాణుల కలఘు జయము

౧౬౯

పి అని ప్రేక్షకులు సేయు కోలాహలంబును

శా॥ జై జై ధ్వానము విన్నుముట్టజన తోపాలాప మాశాంతమై

రాజ్యైర్లు బురవాస సంస్తుతులుఁ గుగ్రామస్థ నిందార్భటుల్

రాజ ద్రోహ్యపహన భాషణలు సర్వాశాంతరాశావృతం

జై జాగృత్థికిఁ గొల్పుచోఁ బ్రబల మూర్ఖాకాంతుడౌ తేనికి

ప॥ మద మాతంగము మీఁదికి దుముకు కుంభగ్రాహ సంసిద్ధ భీ

ద్రుత వంచానన శాబకద్వయము శోభక పీఠ ఘోరార్భటిక

యఁదు వంశోద్వహ యగ్మ మాగ్రహ వశోదగ్గ్రియక భూపుపైఁ

గదిసెక భూ గగనాంతరాలములు మోగెక ప్రేక్ష కాహంధ్యనిక

ప॥ కదిసి కీరీట మూడ్చి యలుకక గుటిలాలకముల్ గ్రహించి వే

బడవడ; పికిక దిగు భవత్పద వింతకు మున్నె పోయె సం

చధిప్తుని నేలకీడ్చి, పరిహాసము సేయుచు మీఁదికెక్కి నా

మధు దశజాంతికుండు; హలి మాధవు రక్షణ కొగ్గి నిల్వగఁ

ప॥ అదియే మాయయొ కాని యాత్మ నృపువత్తోఁధిష్ఠుడై గ్రీవముక

బడ నఁఘట్టనఁ దొక్కి నొక్కి కర దండాస్ఫులనోద్దండ చం

డ దురంతోద్ధత నాట్యమాడు త్రిజగన్నాథుక నిరీక్షించి యుక

హృదయ స్ఫూలన మాని నిల్వడిరి మంత్రీదు ల్భటుల్ పైనికుల్
సీ వ్రతిన చొప్పునఁ బరిపాలకుం డీహరి

పలుక రాదని భయంపడెడు వారు
తెలివి మాలి ప్రతిజ్ఞ సలిపి మమ్మెల్లర
బంధించె నని కిన్కఁ బలుకువారు
క్రోధ ఘూర్ణితులై విరోధులయ్య నయోమ
యభ్రాంతి నివ్వెఱ గండు వారు
నరపాలు గతిజూచి పరితాప మొందియు
మెదలఁ జాలక నోట వదరువారు

తే॥ గీ॥ లగుమఁ గంసాను చరు లవశాత్తులై వి
వణ్ణులైరి నరేంద్ర వక్షః కథాఁ
భేదనోదేక పూరిత మీ రాద్రీ
భీభయానక మూర్తి గోవిందుఁ జూచి

౧౭౫

చ॥ విరుల జడుల్ పురాంగనలు వెల్లువగాఁ గురిపింప లాజలక
ధరణి నురేంద్రు లాగమ నినాదములక వెడఱుల్ల ముత్తైపుం
నరులు వణిగ్వరుల్ వివరఁ జక్ర నరాధముఁ గంసు కంఠముక
బిటబిట నొక్కి కూల్చెఁ గఘ ఘన రసాయణ వారిఁ గ్రోక్కఁగ

మ॥ అంతటితోఁ దనివొండని వాస్తవ్యయుండు కయ దుర్మాన మలపూరి
త దుర్బంధమయ పూతిపూయ రుధిరాద్వీభూత శరీరంబు పీడక

కా॥ వీరోదేక మయావశాత్తుడయి దుర్వీక్యగ్రహ నూర్తి వి
స్తారాడంబర దుర్దమప్రళయ నృత్యారాధ భీమాధికుం
డై రక్తాతుల భీమనేత్ర ముఖ బింబాబాప్త ధిక్కారియై
ఘోరాకారము న న్నటించె బహుళాత్ముడొగ వృద్ధ్యుడై

కా॥ ఈ యాకారము దుస్సహంబగుట లోసిక్కించి రాముండు తో
డై యకూరుడు నిల్వ కౌరి కెదురై హస్తంబుల మోడ్చి దే

- వా! యావం దగు నీ మహాప్రళయ నృత్యాటోప మీ పాపి శో
 ల్పోయెఁ జీవము లింక శాంతిఁ గని మమ్ముఁ బ్రోవవే నూధవా :
- శా॥ స్వామీ! ధర్మజమూర్ధన్యై యథు వినా శాన్తంబుగా నీవు లీ
 లా మానవ్య శరీరవై మెలఁగి హేలా లీల సాధించు నీ
 సామర్థ్యమును లీలలఁ దెలియఁగా సామాన్యమే యెంతో యో
 గామేమాత్ముల కందరాని ఫలమిఁ గంసాధముం డర్పించె.
- శా॥ ఏయే ధర్మము లెల్లు నిల్పెనవో నీకేవల్యతకంబాఁ జూచి
 యేయే పాపుల నెల్లడంచెదవో యూహింపఁ దరంజే! హరీ!
 యీ యుత్కృష్ట మహావతారమున నే యే కృత్యముబ్బానితో
 మాయా దేవాలమేము తెల్పఁగలమే! మాయా పరిత్యాగికిఁ
- ఉ॥ నీలవ భీషణాకృతియె నేఁడు భయానక మాచు నల్ల క
 ల్లోల మొరల్చె; భూప్రజ విలోకనఁ జేయుని! యోదయాదిధీ!
 చాల; భరింపజాల ముప సంహారణం బొనరింపకున్నచోఁ
 దూలు జగత్ప్రాయంబు జనతోషణ దుష్ట వధాంతమే కదా!
- తే॥ గీ॥ నమ్మి నిన్నద భక్తు లున్నారు చెఱును
 దేవకీ వసుదేవులు దీనుడైన
 యుగ్రసేనుండు నారి నమగ్ర కర్మ
 ఫలిత మనుభుక్తమయ్యె నజ్ఞాత నయన
- పా॥ అనవుడు
- సీ॥ ధూళిధూసరితాన్య తోయజ విస్యస్త
 ఘర్మాంబు సిక్తాలకముల తోడఁ
 గల్లార జిత్కటాక్షారుణి మాత్రాంత
 లాలితారుణ కపోలముల తోడ
 నుద్ధత వజ్ర కేయూర కుండల బింబి
 తాస్యామృతాంశు సంతనుల తోడ

ఘర్మ ముక్తాపఠ కవిత సీభాంస

ధాత్రీఫరోజ్జ్వల తనవు తోడ

తే॥ గీ॥ రక్త సంసిక్త పాదాంబరముల తోడ

స్ఫులనాలోల వీర్లు హస్తముల తోడ

నిలచి సీలాంబరాకూర్చు లొలసి పలుకు

స్తవము హరియాలకించి ప్రసన్నుడయ్యె.

౧౮౫

మ॥ ప్రసన్నుడై మందహాస కండభిత వదనమందై వేదిక నిధిష్ఠించుచు నిట్లనియె.

చ॥ అనుచరులార! పౌరజనులార! యమాశ్య గణంబులార! మీ

జనవరుఁ డీలె రాజ్య బలసంపద నా వశమయ్యెఁ గల నా

ధుని కుటిలోద్యమంబునకుఁ దోడ్పడి యున్నను జిత్తవృత్తి పై

రణ ఘటియించుకొన్నఁ బరిరక్ష యొనర్తు భయంబు వాయుడి

మ॥ అన సామంతులు మంత్రులు భటులు సైన్యాసీక ముద్యోగులు

ప్రణతుల నల్పి తుమావణం బడిగి సంప్రార్థింప మన్నించి భీ

తినిఁ బోదోల్చి, యథాస్థితి న్నిలిపి, బంధీ భూతులఁ జూడఁగో

రిన వెన్నంటెను భృత్యవర్గములు దారిఁజూపుచుకొ శౌరికి

చ॥ హరి జయవార్తయుకొ నృపుని యంతము నా చెరసాలఁ జేరఁగాఁ

పరులు ముకుందు నాగమన భావము మున్నె యెఱింగి భీతిమైఁ

బరువునఁ గంప బంధితుల పాశములూడ్చి కడంక ద్వారముల

తెఱచి, నిరీక్షఁజేసిరి విభేయతఁ గృష్ణుని రాక వీక్షిమై

౧౮౬

తే॥ గీ॥ తేవకీ వసుదేవులు తెలిసి నర్వ

ముగ్రసేనుని కడకేగి యున్న రితి

నెఱుక పఱచిన నతఁడు హర్షించె ధర్మ

వంస్థితికి దైవ బలములఁ జాలఁ దలఁచి

౧౮౭

మ॥ అంతలో

కా! మూఁగో గాఁఁ బ్రజాననూహములు దిక్పూరంబులై “జై”ధ్వజుల్
 మ్రోగోగో బ్రోధత ధూళి కేగి నధము ముట్టాడు చాళీస్యుల్
 సాగోగో జన్మని విష్ణుఁ బేర్కొనుచుఁ గృష్ణసాక్షి నూదించుచు
 మీగో మూఁగలు త్రోవవిచ్చి గురు పృథ్వీనాథు వీక్షించఁగ

మ! తొలి నకూర్చుడు త్రోవజూప హలి జైత్రోత్సాహియై వెంటరా
 బల విహ్వలకల బాహుల్ నసరిరాఁ బాహ్వస్థులై మంత్రి భృ
 త్యులు సామంతులు ముట్టిరాఁ బుంజనుల్ తోరంపు టుత్సేకత
 బలియన్ దిక్కుల్ బిక్కుటిల్లి చెఱుగన్ వాన్సేయు డేతేనుచోగ

డి! కావలివారు నిల్వబడి కై నుడుపుల్ ఘటయుంప దేవకీ
 దేవి ని రీక్ష సేయ వసుదేవుడు సంభ్రమపాటు నొంద, ను
 భావన సేయ ముందునకుఁ బర్చిడి రా నల యుగసేనుఁ డె
 తే వినయాతి గ్రు పదవృత్తి ముకుందుడు చొచ్చె లోనికి

డి! చొచ్చి తటాలునన్నుదురు సోకఁగ మాతకు మొక్కి కౌగిట
 గుచ్చి నమస్కరించి పితకన్ గుళలుఁబు నెఱింగి తానకన్
 నొచ్చిన కాళ్ళపై నెఱింగి నూల్కొను బంధితుల్ నయోత్తుల్
 మచ్చిక నేమమారసె రమాధిశ్రుడా చెఱసాల దొల్లిట

మ! ఆనందాశ్రు రేయలై పొరల నిర్మిరుత్తంబు సంతత థాతా పాతంబులై
 ప్రవహించు న్రవ్య బిందు సందోహంబు లొలికి తొణఁగ నా కంపితాంగ
 యై హర్ష పరవశ రోమాంచయై దేవకీ లలామ లీలా మానుష విగ్రహు
 మాయా జాలకు బాలకుఁడని భ్రమించి యుంట నాచరాని కూర్మివేర్చి
 నర్మిలి డగ్గఱి బిగ్గఁగపుంగిలించి పొంగి యిట్లనియె

కా! అన్నా! నిష్ఠకుపారఁ గన్న ఫలమత్యానక్తి నిన్నాశృకీ
 మెన్నెన్నో కడుబన్నము ల్లుడిచి నేడే నిష్ఠనగ్గలె నా
 పున్నెంపుం సురళాళి పంట కతనన్ మున్నెన్నెడో చన్న మా
 కన్నుత్ పంజెను బండువయ్యె మదికి గన్నార నిస్సాంచుట

మ॥ అనునంతః వనుదేవుఁ డాచరి తమిఁ హర్షావశ స్వాంతుడై
దనుజాదిక వశి డాసి యెత్తికొని మూర్ఖ భూణము జేసి యి-
ట్లనియెఁ బావనమయ్యె వంశము త్వదీయావిర్భవ ప్రాప్తి సం-
దన! యానందముఁ గంటి నీకతనఁ జంద్రాప్తికి సముద్రుం బలెఁ

మ॥ అనునంత.

ఉ॥ ఎత్తిన కృష్ణు డింపికొని వృద్ధస్థపాలకుఁ డుగ్రనేనుఁ డా
యత్తముఁ జేసికొన్న రౌఠకహారముఁ గఠమునం దగిల్చి మో-
మెత్తి కపోలముల్ బుణికి యిట్లనె జీవము తోడనుట నీ
పొత్తును గంటి; ధన్యుడ; శుభోదయ! నోములపంట పండెగా-

మ॥ అన మందస్మిత వదనేందుండై కంసారి యిట్లనియె.

మ॥ గురులారా! నను నితవాకొనుట మీకుంజెల్లునే? యిందులో
పరమార్థం బీనుమంతయుం గలదె? నా స్వార్థంబ సర్వంబ; య
బ్బరమే పైతృక భక్తి, బంధుహిత నేవోద్యుక్తి, ధర్మానుగో-
ఢరణానక్తి, యథగృహస్థి, పటదైత్యచ్ఛేదన ప్రాప్తియొక

మ॥ అనునంత బలరాముఁడూ సాగి వచ్చి దేవకి వసుదేవోగ్రనేనుల పాదంబుల
బుల కెఱగిన వారతని లేవనెత్తి యిట్లనిరి.

తే॥ గీ॥ అనలుజ్ఞంభణ మగ్గించు ననిలురీతిఁ

జక్రి చక్కార్చి కీలకు సాయము పడి

బలమహాభ్యాతి సార్థక పఱచుకొంటి

రాము! నినుఁబోలు దురే జగ త్రయిని నొరలు

..౧౦౪

మ॥ అనిన శ్రీకృష్ణుఁ డుగ్రనేనునితో నిట్లనియె.

..౧౦౫

కా॥ తాతా! నీభుజవీర మెక్కియు బలాత్కారంబునకా ధారుణీ

పాతం బొందిన రాజ్యలక్ష్మి భవదవ్యాజానురాగ స్మృతికా

జేతన్ముర్ఖి ద్వదీయ పోషణమునే చింతించు నిత్యంబు నీ

జేతం గైకొని యుద్ధరింపు మరలకా శ్రేయః ప్రదాతా! నృపా

చ॥ అనవిని యుగ్రసేనుడు శృతాంజలియై వచ్చియించె నిట్టలో
 యనఘ! వయోబలంబెడలి యంతకురాక నిరీక్షసేయు నే
 ననువకు రాజ్యభార వహనార్థి నె? యీ వనుచేవుడుండ నా
 శనుచిత మీ ప్రయానము; మహాత్మా! క్షమింపుము నాయక క్షతకా
 మ॥ అన నావానుదేవుం డిట్లనియె. ౨౦౮

మ॥ యదువంశీయులు శాపహేతువున రాజ్యానన్తులౌ పెంచి నా
 ముఁదలక బాలనఁజేయ నీయకొనుచోఁ బోషింతు నీ పాలనా
 భ్యదయాపాదక దీక్షమై నిలచి; దుర్బుద్ధిక భవచ్ఛాననం
 బెమఁక బ్రాణములున్నె? యేరికిని బృహ్మశాగ్రణీ! శీమణీ!

మ॥ అని యుగ్రసేను నొడంబు బఱచి, సామంత మంత్రుల కల్లి రాజ్యాభిషే
 కోత్సవ కార్య నన్నాహములఁ గూర్చుకు నియోగించి కొండఱ భటుల
 గోకులంబున కీరాత్రుల గొలిపోయి గోకులావాసుల నాహ్వానింపను, మఱి
 కొండఱ రాష్ట్ర ప్రజానికంబునకు నుగ్రసేనుపట్టాభిషేక మహాకోపవంశ
 జాతంబును బనిచి, కారాగార బంధతుల నెల్లరఁ బుచ్చి, తాతను చేవకీ వ
 నుఁదేవులను దక్షిణంబుల రాజబంధువులను వెలుఁగొని రాజ మందిరంబున
 బుగ్గొనఁబోయె. మఱునాఁడు.

మ॥ మధురా పట్టణమందు మూఁగి జన సమ్మర్థంబుగఁ జొచ్చె దు
 ర్గ్ధర కంఠాధిము పాలనాహంబు ధర్మాశ్రయ విఖ్యాతంబు
 భవ ప్రాభవ ముద్ధరించుటకు, రాజ్యశ్రేయ మూశించు త
 న్నాథు విధ్వంసియుఁ బోషకుండగులఁ గన్ఱుకన్ఱి నాలించుటక

తె॥ గీ॥ చెదరి పోయిన విప్ర కోపిదూరు బుధులు

గోగణంబులు ముని గణగోపకాళి

సంతనంబునఁ జేరె స్వసానమునకుఁ

జెనటి నృపురౌక హరిర క చెవి! బోక.

౨౦౯

సీ॥ మద కక్లిగముపైని మాతామహుని నిల్చి
 సంరంభ మెనగ నుత్సవము నల్చి
 చతుర్థి నత నదీజలములఁ దెప్పించి
 మంత్రోక్తముగను హోమంబు నడపి
 ఋషుల యాశీర్వాద ఋక్తనుక వెలయు మం
 గళ వాఙ్మనవములు బలసి మొరయ
 జయజయ ధ్వానముగ్ చదలంట ముత్రి సా
 మంతిలు వచ్చి సమస్కరింప

తే॥ గీ॥ స్వయముగను హోముక్ శేరి నన్ను తించి
 వరమం దఘహర్త హరి నఖిపమున నిలచి
 యుత్సృకతను మాతామహు నుగ్రనేన
 నరుని పట్టాభి షేకోత్సవమ్ము నెఱసె.

అంతి

కం॥ దురహంభులు మొరసె విరులా

నంద పశులునను గురిసె నాగిగణం బా

నంగంబున ముగిసెఁ బ్రజా

నందోహము వెల్లి విరిసె సౌఖ్యోత్సవకథా

అంతి

తా॥ సాక్షాత్ప్రకృతి దర్శనంబొనరి యాజ్ఞాపించె నేదేవి ని

ర్వాజ్ఞానుగ్రహ శక్తి గ్రంథకృతికై యాయుందిరాదేవి హృ

ద్రావణాంతర కర్ణికా నిలిపి యాగ్రంథంబు సాగించి ద

హృదయము గృతీసుఁ జేయుటఁ గృతార్థత్వంబు చేకూరెడి

రథోద్ధతవృత్తము.

నీలదేహ! రజనీ చరాంతకా!

బాలగోప! సురపాలకా! మహా

త్రాల! కీర్తి సులతాలవాల! గో

పాల! బాల శశిధర! పాలకా!

అంతి

గ ద్య ము.

ఇ ది శ్రీ మ దిందిరానాథప్రసాదలబ్ధనమాజకవితా
 విరాజమాన శ్రీమద్ధాతమ సగోత్ర దివి
 వంశోద్భవ నరసింహాచార్య పాత్ర
 వేంకటాచార్యరంగమాంబికా
 తనూజరంగాచార్యప్రణీత
 శ్రీకృష్ణాతిమానుషతత్త్వ
 ప్రథమ ఖండంతర్గత
 పంచమాశ్వాసము
 సంపూర్ణము

శ్రీ వైఖానస ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితము

ఈ గానాతిపాత్రేయ (ప్రతులు 2000)

